

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

**Projekt Współpracy Ombudsmanów
Państw Partnerstwa Wschodniego
„Partnerstwo dla Praw Człowieka
Polska-Armenia 2011”**

**Проект сотрудничества омбудсменов
стран Восточного партнерства
„Партнерство для прав человека
Польша-Армения 2011”**

Dokumentacja

Документация

Warszawa, grudzień 2011

Варшава, декабрь 2011

Projekt był współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2011 r.

Этот проект софинансирован в рамках программы польского сотрудничества для развития Министерства иностранных дел Республики Польша в 2011 г.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autorów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Данная публикация представляет исключительно мнение авторов, что может не совпадать с официальной позицией Министерства иностранных дел Республики Польша.

www.polskapomoc.gov.pl

Spis treści

Sprawozdanie z projektu.....	4
Wystąpienia.....	26
Zdjęcia.....	254

Оглавление

Отчет по проекту.....	126
Выступления.....	150
Фото.....	254

**Partnerstwo dla Praw Człowieka
Polska – Armenia
Seminarium w Polsce: Warszawa
7 – 9 czerwca 2011 r.**

- 7 czerwca 2011 r. –

- Rozpoczęcie seminarium –

- Pomoc ofiarom przestępstw –

Moderator: Krystyna Kupczyńska – Zespół Prawa Karnego

8:30-8:55

Uroczyste otwarcie

- 8:30-8:35 Stanisław Trociuk – Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
8:35-8:40 Ashot Galoyan – Ambasador Republiki Armenii
8:40-8:45 Karen Andreasyan – obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii
8:45-8:50 Stéphanie Carrère – Biuro obrońcy Praw Republiki Francuskiej
8:50-8:55 Tomasz Orłowski – Departament Wschodni Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej

8:55-9:25

Prezentacja Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, prezentacja Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, prezentacja Biura obrońcy Praw Republiki Francuskiej

- 8:55-9:05 Prezentacja Biura Rzecznika Praw Obywatelskich
– Anna Błaszczak z-ca dyr. Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego
9:05-9:15 Prezentacja Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii
9:15-9:25 Prezentacja Biura obrońcy Praw Republiki Francuskiej – Stéphanie Carrère

9:25-10:25

Spotkanie z przedstawicielami Departamentu Praw Człowieka i Rady do spraw Pokrzywdzonych Przestępstw Ministerstwa Sprawiedliwości oraz z organizacjami pozarządowymi współpracującymi z Rzecznikiem Praw Obywatelskich

- 9:25-9:35 Krystyna Kupczyńska – Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
9:35-9:45 Marzena Mazur – Departament Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości
9:45-9:55 Marek Czecharowski – sędzia SSA, Rada ds. Pokrzywdzonych Przestępstwem
9:55-10:05 Krzysztof Łaskiewicz – Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka
10:05-10:15 Marta Skierkowska – Fundacja Dzieci Niczyje
10:15-10:25 Urszula Nowakowska – Dyrektor Fundacji Centrum Praw Kobiet

10:25-11:00

Przerwa

- 11:00-12:00** **Prezentacja przedstawicieli Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii na temat pomocy ofiarom przestępstw**
- 12:00-12:30** **Dyskusja**
- 12:30-13:30** **Lunch**
- 13:30-16:00** **Prezentacja lokalnego ośrodka udzielającego pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem – organizacja pozarządowa prowadzącej przyjazny pokój przesłuchań dzieci „Mazowiecka Fundacja Dzieci Niczyje” – towarzyszy z BRPO Pani Krystyna Kupczyńska**

- 8 czerwca 2011 r. –

- Przeciwdziałanie dyskryminacji –

Moderator: Magdalena Kuruś – Zespół Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego

- 8:30-10:00** **Analiza zjawiska dyskryminacji przez przedstawicieli Biura Rzecznika Praw Obywatelskich i Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii:**
Prezentacja stanu prawnego
- 8:30-9:00 Prezentacja instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich jako organu ds. równego traktowania – Magdalena Kuruś
- 9:00-9:30 Informacja o działaniach Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji
- 10:00-10:30 Przeciwdziałanie ksenofobii i rasizmowi – Maciej Szcząska-Wójcik – Zespół Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego
- 10:00-10:30** **Dyskusja**
- 10:30-10:45** **Przerwa**
- 10:45-11:30** **Prezentacje zaproszonych organizacji pozarządowych**
- 10:45-11:00 Jacek Purski – Stowarzyszenie Nigdy Więcej
- 11:00-11:15 Michał Urban – Stowarzyszenie Integracja
- 11:15-11:30 Lenur Kyrymov – Helsińska Fundacja Praw Człowieka
- 11:30-12:30** **Analiza zjawiska dyskryminacji przez przedstawicieli Biura Rzecznika Praw Obywatelskich i Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii:**
Prezentacja stanu faktycznego w świetle skarg (wybór spraw z uwzględnieniem przesłanki: religia, wyznanie, niepełnosprawność)
- 11:30-12:00 Wystąpienia przedstawiciela Biura Rzecznika Praw Obywatelskich
- Anna Błaszczak z-ca dyr. Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego
- Krzysztof Jabłoński – Zespół Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego
- 12:00-12:30 Wystąpienie przedstawiciela Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii
- 12:30-13:30** **Lunch**

**- Współczesne wyzwania dla praw człowieka w kontekście zagrożeń związanych
z zastosowaniem nowych technologii –**

Moderator: Katarzyna Łakomicz – Zespół Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego

- 13:30 – 14:30** **Prezentacja rozwiązań problemów z zakresu ochrony praw człowieka w kontekście rozwoju nowych technologii, w tym przede wszystkim działań polskiego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii**
- 13:30-14:00 Wystąpienie przedstawiciela Biura Rzecznika Praw Obywatelskich – Katarzyna Łakomicz
- 14:00-14:30 Wystąpienie przedstawiciela Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii
- 14:30 – 15:30** **Prezentacje zaproszonych organizacji pozarządowych**
- 14:30-15:00 Jakub Śpiewak – Prezes Fundacji Kidprotect.pl
- 15:00-15:30 Wojciech Kulesza – Prezes Fundacji Widzialni
- 15:30 – 16:00** **Dyskusja**
- 16:00** **Poczęstunek**

- 9 czerwca 2011 r. –

- Krajowy Mechanizm Prewencji –

Moderator: Przemysław Kazimirski – Krajowy Mechanizm Prewencji

- 8:30-9:15** **Informacja o rozwiązaniach przyjętych w Polsce w zakresie realizacji OPCAT – metodologia wizytacji – Przemysław Kazimirski**
- 9:15-10:00** **Prezentacja przedstawicieli biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii na temat metodologii wizytacji**
- Wystąpienie przedstawiciela Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii
- 10:00-10:15** **Przerwa**
- 10:15-11:00** **Prezentacja zagadnień związanych z wizytacjami różnego rodzaju miejsc zatrzymań w Polsce oraz Armenii: izby wytrzeźwień, placówki dla nieletnich, jednostki Policji, szpitale psychiatryczne oraz ośrodki dla cudzoziemców**
- 10:15-10:40 Wystąpienie przedstawiciela Biura Rzecznika Praw Obywatelskich
- 10:40-11:00 Wystąpienie przedstawiciela Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii
- 11:00-12:00** **Spotkanie z przedstawicielem Centralnego Zarządu Służby Więziennej**
- Michał Zoń – Dyrektor Biura Prawnego Służby Więziennej
- 12:00-13:00** **Lunch**
- 13:00-16:00** **Wizytacja Zakładu Karnego Warszawa-Białoleka, dyskusja i wnioski płynące z wizytacji – towarzyszy z BRPO Pan Przemysław Kazimirski**

Seminarium „Partnerstwo dla Praw Człowieka”

I etap

Warszawa, Polska – 7-9 czerwca 2011 r.

W dniach 7-9 czerwca 2011 r. w Warszawie odbył się pierwszy etap projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”.

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich reprezentowali: Stanisław Trociuk, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich, Anna Błaszczak, Zastępca Dyrektora Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Magdalena Kuruś, Katarzyna Łakomiec, Maciej Szczątka-Wójcik oraz Krzysztof Jabłoński z Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Krystyna Kupczyńska z Zespołu Prawa Karnego oraz Justyna Lewandowska, Dyrektor Zespołu, Magdalena Chmielak, Zastępca Dyrektora Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji, Karolina Chyła, Dorota Krzysztoń, Wojciech Sadownik, Marcin Kusy i Przemysław Kazimirski z Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji.

Delegacji z Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii przewodniczył Karen Andreasyan, obrońca Praw Człowieka. W skład delegacji wchodził również: Ashot Vahanyan, Dyrektor Biura obrońcy Praw Człowieka, Hayk Militonyan, Dyrektor Rady Ekspertów przy obrońcy Praw Człowieka, Sergey Harutyunyan oraz Armen Mashinyan.

7 czerwca 2011 r.

Otwarcie seminarium

Uroczystego otwarcia seminarium w dniu 7 czerwca 2011 r. dokonał Zastępca Rzecznika, Stanisław Trociuk w obecności Ashota Goloyana, Ambasadora Republiki Armenii, Karena Andreasyana, obrońcy Praw Człowieka, Stéphenie Carrère, przedstawicielki Biura obrońcy Praw Republiki Francuskiej i Tomasza Orłowskiego z Departamentu Wschodniego Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej.

Następnie została dokonana prezentacja działalności Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii oraz Biura obrońcy Praw Republiki Francuskiej.

Stéphenie Carrère przedstawiła zakres zmian przepisów prawa francuskiego, wprowadzających nową strukturę organizacyjną i zwiększony zakres zadań obrońcy Praw we Francji.

Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem

Celem pierwszego dnia seminarium było przedstawienie obowiązujących w obydwu krajach regulacji prawnych w zakresie uprawnień procesowych osób pokrzywdzonych przestępstwem oraz pomocy świadczonej tym osobom przez państwo i organizacje pozarządowe.

Problematyka, dotycząca praw ofiar przestępstw, przedstawiona przez Krystynę Kupczyńską, wskazywała na obowiązujące w Polsce rozwiązania prawne, z podkreśleniem jednak sytuacji osób pokrzywdzonych przestępstwem przemocy w rodzinie, przemocy seksualnej i przestępstwem handlu ludźmi. Wyróżniono te zmiany przepisów prawa w Polsce, które systematycznie, na przestrzeni kilkunastu lat obowiązywania nowej kodyfikacji prawa karnego i prawa karnego procesowego, zmierzają do zagwarantowania osobie pokrzywdzonej przestępstwem równorzędnej roli w procesie karnym, rekompensaty za uszczerbek psychiczny lub fizyczny doznany w wyniku przestępstwa, jak również do tego, aby uchronić taką osobę przed wiktyimizacją wtórną. Przytoczone zostały szczególne unormowania prawne w zakresie ochrony pokrzywdzonego dziecka poniżej 15 roku życia, w tym dotyczące trybu jego przesłuchania.

Wskazane zostały dokumenty międzynarodowe, których zalecenia dotyczące postępowania z ofiarami przestępstw są systematycznie implementowane do polskiego prawodawstwa. Wprowadzane rozwiązania prawne czytelnie określają uprawnienia pokrzywdzonych przestępstwem, a ich naruszenie niejednokrotnie spotyka się ze skutecznymi działaniami podejmowanymi przez samych zainteresowanych, jak również przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

W prezentacji, na przykładzie spraw Biura, podane zostały działania podejmowane, w sprawach indywidualnych, jak i o zakresie generalnym, w taki sposób, aby pokrzywdzony przestępstwem nie ponosił negatywnych konsekwencji z powodu niewłaściwego stosowania prawa przez organy ścigania lub sądy, jak i w przypadku wadliwych unormowań prawnych. Rzecznik monitoruje przebieg prac legislacyjnych zmierzających do uchwalenia Krajowego Programu na Rzecz Ofiar Przestępstw, którego pierwszy projekt został opracowany w Biurze Rzecznika w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

Przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości, Marzena Mazur, Rady ds. Pokrzywdzonych Przestępstwem, sędzia Marek Czachorowski oraz Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka, Krzysztof Łaskiewicz opisali działania Ministerstwa oraz Policji na rzecz pokrzywdzonych przestępstwem, wykorzystywanie inicjatywy legislacyjnej przez Ministra Sprawiedliwości, udostępnienie programów informacyjnych dla pokrzywdzonych przestępstwem, jak również możliwości uzyskania rekompensaty pieniężnej z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym.

Wystąpienia przedstawicieli zaproszonych fundacji zawierały informacje dotyczące zakresu ich działalności, programów wspierających ofiary przestępstw, a w szczególności kobiety i dzieci – ofiary przemocy domowej i seksualnej.

Marta Skierkowska, z Fundacji Dzieci Niczyje, w swoim wystąpieniu skupiła się na specjalnych potrzebach dzieci będących świadkami lub ofiarami przestępstw. Przedstawiła listę publikacji skierowanych do pracowników biorących udział w przesłuchaniach małoletnich, a także rodziców i dzieci. Następnie zapoznała słuchaczy ze standardami obowiązującymi przy wydawaniu certyfikatów dla pokojów przesłuchań dzieci oraz z Kartą Praw Dziecka – Ofiary/Świadka Przestępstwa.

Urszula Nowakowska, Dyrektor Fundacji Centrum Praw Kobiet, opowiedziała, w jaki sposób jej Fundacja łączy pomoc indywidualnym kobietom z działalnością edukacyjną oraz monitorowaniem prawa i praktyki jego stosowania. Zarysowała również główne cele Fundacji, do których należy przeciwdziałanie wszelkim formom przemocy i dyskryminacji ze względu na płeć oraz działanie na rzecz równego traktowania kobiet i mężczyzn w prawie, w praktyce jego stosowania oraz w życiu społecznym, politycznym, gospodarczym i w rodzinie. Fundacja realizuje te cele poprzez organizowanie kampanii społecznych, konferencji, warsztatów i seminariów, monitorowanie ustawodawstwa, wydawanie poradników prawnych oraz psychologicznych oraz innych publikacji. Do bezpośrednich form pomocy należy również prowadzenie schroniska Temida dla kobiet – ofiar przemocy i ich dzieci, telefonu zaufania oraz telefonicznego dyżuru prawnika, a także szkoleń z samoobrony i asertywności WenDo.

Prezentacja przedstawiciela Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii zawierała informację odnośnie rozwiązań prawnych dotyczących pomocy ofiarom przestępstw, współpracy z organizacjami pozarządowymi i działaniami obrońcy na rzecz osób pokrzywdzonych. Przebieg dyskusji wskazywał, iż w Republice Armenii często mają miejsce przestępstwa związane ze zmuszaniem osób, przy wyjazdach w celu zarobkowym, do pracy niewolniczej lub wykonywania czynności o charakterze seksualnym.

W drugiej części dnia delegatom Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii zaprezentowany został lokalny ośrodek udzielający pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem prowadzony przez Fundację „Dzieci Niczyje” w Warszawie przy ul. Mazowieckiej 9, w tym tzw. przyjazny pokój przesłuchań dzieci oraz publikacje kierowane do dzieci, stanowiące element kampanii „Dziecko- świadek szczególnej troski.”

8 czerwca 2011 r.

Przeciwdziałanie dyskryminacji

Drugi dzień seminarium poświęcony był m.in. zasadzie równego traktowania i niedyskryminacji. Bezpośrednią przyczyną wyboru tematu było powierzenie Rzecznikowi Praw

Obywatelskich, obok Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania, wykonywania zadań dotyczących realizacji zasady równego traktowania na mocy ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej* i związana z tym chęć wymiany doświadczeń na temat działań o charakterze równościowym. Rzecznik Praw Obywatelskich przejął rolę krajowego mechanizmu równego traktowania od stycznia 2011 roku.

Spotkanie rozpoczęło się od referatu wprowadzającego Magdaleny Kuruś. Omówiła w nim krajowe i unijne regulacje w zakresie równego traktowania, w tym trzy dyrektywy równościowe UE: dyrektywę Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającą zasadę równego traktowania osób ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, dyrektywę Rady 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzającą zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług, a także dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/54/WE z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy. Powyższe regulacje prawne nakładają na państwa członkowskie obowiązek wskazania organu ds. promowania, analizowania i wspierania równego traktowania.

Ponadto przedstawiono najważniejsze aspekty ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania*.

Omówiono także najważniejsze mechanizmy przeciwdziałania dyskryminacji oraz zasady równego traktowania tj.: prawo do odszkodowania, przeniesienie ciężaru dowodu oraz zakaz retorsji.

Maciej Szcząska-Wójcik przedstawił najważniejsze aspekty działalności Rzecznika w zakresie przeciwdziałania rasizmowi i ksenofobii, związane z:

- problemami studiujących w Polsce obcokrajowców, zwłaszcza powtarzającymi się atakami o podłożu rasistowskim, problemami w komunikacji z funkcjonariuszami policji i urzędnikami.

- zachowaniami o charakterze rasistowskim lub antysemitycznym podczas manifestacji organizowanych przez organizacje nacjonalistyczne,

- rasistowskimi incydentami na stadionach piłkarskich, w tym zwłaszcza wypowiedziami kibiców podczas meczów piłki nożnej,

- reakcją organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości na publikacje o treści antysemitycznej,

- aktami wandalizmu polegającymi na dewastacji cmentarzy różnych wyznań oraz innych miejsc pamięci, w tym na przykład na umieszczaniu antysemitycznej symboliki lub napisów na obiektach cmentarzy żydowskich,

- rasistowskimi wypowiedziami prezydenta jednego z polskich miast, zgodnie z którymi w drużynie koszykarskiej miejskiego klubu sportowego mają grać tylko Polacy,

- rasistowskimi rysunkami w jednej z katolickich gazet przeznaczonych dla dzieci,

–stanem przestrzegania praw pracowniczych obcokrajowców nie będących obywatelami państw UE/EOG; Rzecznik skierował w tej sprawie wystąpienie do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównego Inspektora Pracy.

Następnie głos zabrali przedstawiciele organizacji pozarządowych, którzy zaprezentowali działalność organizacji w wybranych obszarach przeciwdziałania dyskryminacji.

Jacek Purski ze Stowarzyszenia Nigdy Więcej podczas swojej prezentacji opisał sytuacje, w których najczęściej dochodzi do zachowań o charakterze rasistowskim. Należą do nich przede wszystkim wydarzenia sportowe, demonstracje organizacji nacjonalistycznych oraz obozy młodzieżowe organizowane przez prawicowych ekstremistów. Stowarzyszenia o charakterze nacjonalistycznym propagują swoją działalność za pomocą Internetu. Powstały nawet gry komputerowe, których treść opiera się na głoszonych przez ich przedstawicieli poglądach rasistowskich i antysemitów.

Michał Urban uczestniczył w seminarium jako przedstawiciel istniejącego od 1994 r. Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji. Jest to organizacja pożytku publicznego, której misja polega na poprawie sytuacji osób z niepełnosprawnością, kształtowaniu świadomości obywatelskiej, a także działaniu na rzecz wyrównywania szans oraz integracji społecznej. Z przedstawionych informacji wynika, że w Polsce jest ok. 6,2 mln osób niepełnosprawnych, a na ich temat funkcjonuje wiele krzywdzących stereotypów. Stowarzyszenie realizuje swoje cele poprzez kampanie społeczne, aktywizację zawodową i społeczną, szkolenia i warsztaty, publikację przewodników i map dotykowych oraz zwalczanie barier architektonicznych. Analizuje również dostępność serwisów internetowych i aplikacji i pomaga w pracach przy zmianach związanych z ich dostosowaniem dla potrzeb osób z różnymi niepełnosprawnościami.

Przedstawiciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Lenur Kyrymov, w swoim wystąpieniu przybliżył najważniejsze cele Fundacji, do których można zaliczyć rozwijanie kultury wolności i praw człowieka w kraju i za granicą. Ich realizacja odbywa się poprzez edukację międzynarodową w ramach Szkoły Praw Człowieka, edukację krajową skierowaną głównie do uczniów i studentów oraz programy prawne, w ramach których monitorowane jest tworzenie prawa i świadczona jest bezpłatna pomoc prawna dla obywateli polskich, uchodźców i osób należących do mniejszości narodowych.

Anna Błaszczak omówiła najważniejsze działania Rzecznika w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji osób z niepełnosprawnością, m.in.: realizację prawa wyborczego osób niepełnosprawnych oraz dostępność lokali wyborczych, sytuację prawną osób głuchych, w tym rozwiązania projektowane w ustawie o języku migowym oraz główne zadania Komisji Ekspertkiej ds. Osób z Niepełnosprawnością.

Jako ostatni w tej części seminarium głos zabrał Krzysztof Jabłoński, który na prośbę gości opowiedział o przeciwdziałaniu dyskryminacji ze względu na wyznanie. Skupił się przy tym na trzech kwestiach: nauczaniu w szkołach etyki jako przedmiotu alternatywnego dla religii, problematyce dotyczącej Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego oraz sprzeciwie sumienia osób służących w wojsku.

Współczesne wyzwania dla praw człowieka w kontekście zagrożeń związanych z zastosowaniem nowych technologii

Druga część dnia seminarium poświęcona była tematyce „Współczesne wyzwania dla praw człowieka w kontekście zagrożeń związanych z zastosowaniem nowych technologii”.

Obrady rozpoczęły się wystąpieniem Katarzyny Łakomicz na temat wpływu rozwoju Internetu na rozumienie poszczególnych praw jednostki oraz ich gwarancji, a w szczególności w odniesieniu do wolności słowa i prawa do prywatności. Omówiono również powstawanie nowych zagrożeń dla prywatności (zbieranie informacji o użytkowniku, także w celach marketingowych, profilowanie, spam, monitoring pracowników, dziecko w sieci) wobec wpływu Internetu na kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego i związane z tym zjawisko cyfrowego wykluczenia. Kolejne zagadnienie dotyczyło wykorzystania nowych technologii w kontekście zapewnienia przez państwo bezpieczeństwa i porządku publicznego (monitoring wizyjny, środki operacyjne, retencja danych telekomunikacyjnych).

W następnej kolejności głos zabrał przedstawiciel Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii przedstawiając odpowiednio zagadnienia związane z rozwojem technologii informacyjnych w Armenii.

Następnie zaprezentowana została działalność zaproszonych organizacji pozarządowych, która wiązała się bezpośrednio z zagadnieniami poruszonymi w tej części seminarium.

Jakub Śpiewak, Prezes Fundacji Kidprotect.pl, przedstawił prezentację na temat zagrożeń dla dzieci w Internecie oraz działań Fundacji na rzecz bezpieczeństwa w Sieci.

Fundacja Kidprotect.pl jest organizacją pozarządową o charakterze non-profit. Jej celem jest szeroko pojęta ochrona dzieci i młodzieży przed zagrożeniami istniejącymi zarówno w świecie realnym, jak i w Internecie. Organizacja przyjmuje zgłoszenia dotyczące incydentów związanych z pornografią dziecięcą oraz pedofilią.

Fundacja stawia sobie za cel wspomaganie ofiar przemocy seksualnej, oferując uczestnictwo w eGrupach, a także pomoc prawną. Współpracuje ściśle z organami ścigania oraz wymiarem

sprawiedliwości udzielając konsultacji, uczestnicząc w postępowaniach, prowadząc szkolenia dla policji, prokuratorów i sędziów.

Wojciech Kulesza, Prezes Fundacji Widzialni, przedstawił prezentację dotyczącą przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu w Polsce.

Celem Fundacji Widzialni jest zwrócenie uwagi opinii publicznej i administracji państwowej na problem dostępności stron internetowych dla osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i niedowidzących oraz zainicjowanie ogólnopolskiej akcji promującej umożliwienie osobom niepełnosprawnym swobodnego dostępu do informacji publicznej w Internecie.

Działania Fundacji Widzialni obejmują nie tylko osoby z niepełnosprawnością sensoryczną (wzrok, słuch), ale również inne grupy społeczne narażone na wykluczenie cyfrowe. Należą do nich:

- osoby niepełnosprawne ruchowo, intelektualnie,
- osoby z ADHD,
- dyslektycy,
- osoby z zaburzeniami rozpoznawania barw (np. daltoniści),
- osoby biedne,
- społeczności z biednych regionów,
- osoby starsze,
- osoby korzystające ze starych typów komputerów,
- osoby korzystające z wolnych łączy internetowych (modem, GPRS),
- osoby korzystające z przeglądarek tekstowych oraz urządzeń mobilnych.

Na co dzień Fundacja walczy ze stereotypami, uświadamia instytucjom publicznym i organizacjom potrzeby niepełnosprawnych, uświadamia firmom komercyjnym, że dostępny firmowy serwis internetowy leży tak samo w interesie niepełnosprawnych i wykluczonych, jak i samych firm.

9 czerwca 2011 r.

Krajowy Mechanizm Prewencji

Ostatni dzień seminarium został poświęcony wymianie doświadczeń wynikających z pełnienia przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii funkcji Krajowych Mechanizmów Prewencji.

Podstawą stworzenia w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji jest art. 3 Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej OPCAT) przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. Prezydent RP, dnia 2

września 2005 r. ratyfikował wspomniany Protokół, który wszedł w życie z dniem 22 czerwca 2006 r. Pełnienie funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji powierzono Rzecznikowi Praw Obywatelskich w dniu 18 stycznia 2008 r.

Krajowy Mechanizm Prewencji dokonuje wizytacji miejsc zatrzymań, w rozumieniu art. 4 OPCAT. Bardzo szerokie określenie przedmiotowego zakresu działalności KMP zawarte we wspomnianym przepisie, oznacza w praktyce konieczność objęcia wizytacjami Mechanizmu około 1800 miejsc zatrzymań na terenie całego kraju, a wśród nich: zakładów karnych, aresztów śledczych, zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia jednostek organizacyjnych policji, policyjnych izb dziecka, izb wytrzeźwień, szpitali psychiatrycznych, wojskowych izb zatrzymań, strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców oraz pomieszczeń do wykonywania aresztu w celu wydalenia. Działania KMP mają przede wszystkim zapobiegać torturom na poziomie krajowym.

Przemysław Kazimirski przedstawił metodologię przeprowadzania przez Krajowy Mechanizm Prewencji wizytacji zapobiegawczych w miejscach zatrzymań znajdujących się na terenie Polski. Następnie głos zabrał przedstawiciel Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, który zaprezentował procedurę przeprowadzania wizytacji w miejscach zatrzymań przez ormiański Mechanizm Prewencji. Zakończenie tej części obrad stanowiła dyskusja związana z zaprezentowanymi zagadnieniami. Była ona doskonałą okazją do porównania sposobu funkcjonowania mechanizmów prewencji w Polsce i Armenii oraz sytuacji osób pozbawionych wolności w obu krajach.

Następnie głos zabrali pracownicy Biura Rzecznika z Krajowego Mechanizmu Prewencji, którzy podzielili się z uczestnikami seminarium wnioskami płynącymi z wizytacji różnego rodzaju miejsc zatrzymań.

Przedstawiciele Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii przedstawili problemy dostrzeżone w miejscach zatrzymań objętych wizytacjami ich Mechanizmu. To co niewątpliwie odróżnia realizację zadań Krajowych Mechanizmów Prewencji w naszych krajach to świadomość prawna osób pozbawionych wolności. W porównaniu z Polską, w której ta świadomość jest dość duża oraz wykazuje tendencję wzrostową, wnioski płynące z wizytacji miejsc zatrzymań przez Mechanizm Prewencji Armenii wskazują na niską świadomość populacji ormańskiej, która jest najczęściej pogodzona z faktem odbywania kary. Rzutuje to z kolei na brak większych wymagań co do warunków bytowych odbywania kary. Podobnie jak w Polsce, w Armenii istnieje problem braku należytej opieki medycznej w miejscach zatrzymań. Również w zakresie braku stwierdzenia tortur w wizytowanych

miejscach, nasze kraje mają tożsame doświadczenia – zarówno w Polsce jak i w Armenii, nie ujawniono takich przypadków.

W obradach uczestniczył również Michał Zoń, Dyrektor Biura Prawnego Centralnego Zarządu Służby Więziennej, który zaprezentował uczestnikom zagadnienia związane z funkcjonowaniem jednostek penitencjarnych, traktowaniem przebywających w nich osób pozbawionych wolności oraz z przeprowadzonymi i planowanymi reformami systemu penitencjarnego w Polsce.

Drugą część dnia stanowiła wizyta w Areszcie Śledczym Warszawa-Białoleka. W jej trakcie goście z Armenii mieli możliwość obejrzenia pawilonów mieszkalnych aresztu, w tym poszczególnych cel. Podkreślić należy, że goście mieli pełną możliwość wyboru miejsc, które chcieliby zobaczyć i chętnie z niej korzystali. Podsumowanie wizyty odbyło się na terenie zakładu.

**Seminarium „Partnerstwo dla Praw Człowieka”
Polska - Armenia
Seminarium w Armenii: Erywań
27-29 września 2011 r.**

- 1. dzień -

- Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem -

9:00-9:30	Uroczyste otwarcie
9:30-10:00	Prezentacja dotycząca pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem w Polsce, prawa przysługujące osobom pokrzywdzonym przestępstwem (w tym m.in. Ramowa Decyzja RE o statusie ofiar w postępowaniu karnym i polska Karta Praw Ofiar), rola organów postępowania karnego i organizacji pozarządowych w zakresie ochrony pokrzywdzonego przestępstwem, formy naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem
10:00-10:30	Metodologia pracy Rzecznika Praw Obywatelskich w przypadku spraw dotyczących ofiar przestępstw i dotychczasowe doświadczenia Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie działalności na rzecz pokrzywdzonych oraz budowy ogólnopolskiego systemu pomocy ofiarom przestępstw (w tym m.in. Krajowy Program na Rzecz Ofiar Przestępstw, Ogólnopolska Sieć Pomocy Ofiarom Przestępstw) Dyskusja
10:30-11:00	Przerwa
11:00-11:30	Prezentacja przedstawicieli Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii na temat pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem
11:30-12:00	Metodologia pracy i doświadczenia obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w przypadku spraw dotyczących ofiar przestępstw Dyskusja
12:00-13:00	Lunch
13:00-16:00	Wizytacja w lokalnym ośrodku udzielającym pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem działającym w ramach struktur rządowych, samorządowych lub pozarządowych

- 2. dzień -

- Przeciwdziałanie dyskryminacji -

9:00-10:15	Regulacje prawne - prezentacja dotycząca standardów UE w zakresie równego traktowania, - prezentacja dotycząca prawa antydyskryminacyjnego w Polsce,
------------	--

	- prezentacja dotycząca prawa antydyskryminacyjnego w Armenii, - dyskusja
10:15-10:45	Przerwa
10:45-12:00	Praktyka przeciwdziałania dyskryminacji - prezentacja dotycząca instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich jako organu ds. równego traktowania, prezentacja wybranych spraw, - informacja o działaniach obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji, - dyskusja.
12:00-13:00	Lunch
13:00-15:00	Dyskusja, dodatkowe pytania i odpowiedzi

- 3. dzień -

- Krajowy Mechanizm Prewencji -

9:00-10:15	Prezentacja dot. KMP w Polsce: organizacja KMP w ramach Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, finansowanie, współpraca z NGOs oraz instytucjami międzynarodowymi zajmującymi się problematyką zapobiegania torturom, rekomendacje, raporty KMP, dotychczasowe doświadczenia Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji,
10:15-10:45	Przerwa
10:45-12:00	Prezentacja przedstawicieli Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii na temat działalności podejmowanej w ramach KMP
12:00-13:00	Lunch
13:00-16:00	Wizytacja w ośrodku penitencjarnym/szpitalu psychiatrycznym
18:00-20:00	Uroczysta kolacja i podsumowanie seminariów

Seminarium „Partnerstwo dla Praw Człowieka”

II etap

Erywań, Armenia – 27-29 września 2011 r.

W dniach 27-29 września 2011 r. w Armenii odbył się drugi etap projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”. Seminarium poświęcone było pogłębieniu dyskusji na tematy poruszone na spotkaniu w Polsce.

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich reprezentowali: Anna Błaszczak, Zastępca Dyrektora Zespołu Prawa Konstytucyjnego oraz Międzynarodowego, a zarazem kierownik delegacji, Krystyna Kupczyńska, główny specjalista w Zespole Prawa Karnego, Przemysław Kazimirski, główny specjalista w Zespole Krajowy Mechanizm Prewencji oraz Dariusz Supeł, kierownik Działu Edukacji Obywatelskiej Zespołu Społecznego.

W seminarium uczestniczyli przedstawiciele Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych Armenii.

27 września 2011 r.

Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem

Pierwszy dzień seminarium poświęcony tematyce „Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem” dotyczył zagadnień związanych z prawami przysługującymi ofiarom przestępstw, realizacją tych uprawnień w toku postępowania przygotowawczego i sądowego, a także udzielanej im pomocy przez organizacje działające w ramach struktur rządowych i pozarządowych.

Na wzór spotkania w Warszawie na wstępie została dokonana prezentacja działalności Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii i organizacji pozarządowych.

Problematykę dotyczącą praw ofiar przestępstw w Polsce, przedstawiła Krystyna Kupczyńska. Prezentacja wskazywała na zalecenia kształtujące politykę postępowania z ofiarami przestępstw, ujęte w Deklaracji ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z 1985 r., Europejskiej Konwencji o kompensacie dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 1983 r., czy też Decyzji Ramowej Rady Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym. Zaprezentowane zostały również polskie standardy dotyczące problematyki pomocy ofiarom przestępstw, takie jak Polska Karta Praw Ofiary, Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy

Postpenitencjarnej, a także rozwiązania w tym zakresie zawarte w przepisach kodeksu postępowania karnego.

Ochrona pokrzywdzonego przestępstwem, zagwarantowanie mu szerokich uprawnień w toku postępowania karnego, w tym szczególnie ochrona dzieci pokrzywdzonych przemocą w rodzinie lub przemocą seksualną, poprzez wprowadzenie odrębnej procedury ich przesłuchania, pozwala na stwierdzenie, iż zalecenia przedstawione w międzynarodowych dokumentach są systematycznie implementowane do polskiego prawodawstwa. Wskazana została aktywność licznych organizacji pozarządowych, podejmujących działania na rzecz pokrzywdzonych. Celem tych organizacji jest przede wszystkim udzielanie pomocy prawnej, psychologicznej, a także tworzenie Ośrodków Interwencji Kryzysowej i ośrodków, w których przez określony czas, pokrzywdzeni mogą znaleźć bezpieczne schronienie przed sprawcą czynu.

Działalność organizacji pozarządowych na rzecz ofiar przemocy w rodzinie jest zauważalna w społeczeństwie, a przykładem jednej z inicjatyw jest zainaugurowanie, w dniu 23 lutego 2011 r., Krajowego Partnerstwa na rzecz Ochrony Dzieci Przed Przemocą. Do działania w ramach tego Partnerstwa zaproszone zostały organizacje pozarządowe z całej Polski, które świadczą pomoc dzieciom krzywdzonym i mogą wspólnie zbudować silną koalicję w celu podejmowania wspólnych działań, wymiany doświadczeń i lobbingu. Patronat nad Krajowym Partnerstwem na rzecz Ochrony Dzieci przed Przemocą objął, między innymi, Rzecznik Praw Obywatelskich.

Rozwiązaniem, które może zminimalizować tzw. wiktyimizację wtórną jest możliwość odizolowania sprawcy od pokrzywdzonego poprzez orzeczenie zakazu kontaktowania się albo zbliżania na określoną odległość. Jest to również uregulowana procesowo możliwość przesłuchania pokrzywdzonego, który nie ukończył 15 lat, tylko raz w warunkach wyłączających możliwość zetknięcia się ze sprawcą, a jednocześnie w miejscu dostosowanym do potrzeb dziecka tzw. „przyjaznym pokoju przesłuchań”.

Regulacje prawne obowiązujące w Republice Armenii przedstawił pracownik Biura obrońcy Praw Człowieka. Treść prezentacji ukierunkowana była na wskazanie działań obrońcy Praw Człowieka, podejmowanych z własnej inicjatywy, jak również na wniosek osoby skarżącej. W ciągu 7 lat istnienia instytucji, obrońca Praw Człowieka miał 13 oficjalnych wystąpień, dotyczących różnych aspektów związanych z przestrzeganiem poszanowania praw człowieka. Oprócz tego stale współpracuje z organizacjami pozarządowymi, które sygnalizują o zaistniałych sytuacjach i konieczności podjęcia działań. Podkreślono, iż pokrzywdzeni przestępstwem mogą uzyskać w Biurze obrońcy informacje dotyczące ich uprawnień procesowych w takim zakresie, aby osoba taka mogła samodzielnie realizować swoje prawa.

Kodeks karny Republiki Armenii określa kto jest osobą pokrzywdzoną przestępstwem i jakie uprawnienia mu przysługują. obrońca Praw Człowieka nie posiada uprawnień, aby podejmować działania w zakresie, w jakim skarga dotyczy władzy sądowniczej, jednakże posiada uprawnienie do

wglądu do akt sądowych. Może zatem wystąpić o wyjaśnienie sprawy do tej instytucji, której dotyczy skarga. Uprawnienie to wykorzystuje i w 50% były to wystąpienia skuteczne. obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii rozpatruje sprawy na miarę swojego autorytetu w społeczeństwie, albowiem od woli organu zależy, w jakim zakresie zrealizuje uwagi przez niego zgłaszane. W przypadkach, gdy wystąpienie obrońcy Praw Człowieka jest popierane przez organizacje pozarządowe, zgłaszane uwagi częściej znajdują satysfakcjonujące rozwiązanie. Większość zgłaszanych skarg dotyczy bezzasadnego zatrzymania przez policję i niewłaściwego potraktowania przez sąd.

Przebieg dyskusji wskazywał, iż w Republice Armenii większa uwaga społeczeństwa i organizacji pozarządowych skierowana jest na udzielanie pomocy osobom skarżącym się na działania policji, sądu, jak również tym, które w opinii społecznej zostały niesprawiedliwie osądzone. Nie podano informacji, czy i jakim problemem jest przemoc domowa lub przemoc seksualna. Strona armeńska podkreśliła, iż nie ma problemu przemocy seksualnej i nie jest im znane żadne zdarzenie przemocy seksualnej skierowanej przeciwko dziecku. Przepisy prawa nie przewidują szczególnej procedury przesłuchania, jeżeli pokrzywdzonym jest dziecko. Problematyką dotyczącą niewłaściwego traktowania kobiet i różnym formom udzielania im pomocy zajmuje się organizacja pozarządowa „Centrum Pomocy Kobietom”.

W drugiej części dnia program seminarium przewidywał wizytację w lokalnym ośrodku udzielającym pomocy osobom pokrzywdzonym.

Zaprezentowany został działający od 1998 r. ośrodek organizacji pozarządowej „Civil Society Institute” znajdujący się w Erywaniu przy 43 Aygestan 11-th str. W wizytacji ośrodka udział wzięli poza przedstawicielami Biura Rzecznika Praw Obywatelskich i Biura obrońcy Praw Człowieka, Maciej Falkowski, Sekretarz Ambasady RP w Erywaniu.

Ośrodek prezentował jego prezydent Arman Danielyan. Organizacja zajmuje się problemem przestrzegania praw osób przebywających w zakładach karnych i osób nieletnich, które popadły w konflikt z prawem. W Republice Armenii nieletnim, w rozumieniu prawa karnego, jest osoba, która nie ukończyła 16 lat. Po ukończeniu 16 lat odpowiada karnie tak jak osoba dorosła. W szczególnych przypadkach popełnienia ciężkiego przestępstwa, już 14-latek może być karany jak osoba dorosła.

Podobną problematyką zajmowało się jeszcze 7 innych organizacji, które postanowiły stworzyć jedną grupę organizacyjną, wprowadzić z odmiennymi wewnętrznymi strukturami, ale skoncentrowaną na podejmowaniu takich działań, które w ważnych sprawach mogą być bardziej skuteczne.

W wizytowanym ośrodku prawnicy udzielają porad prawnych. Informacje są również przekazywane poprzez specjalnie uruchomioną linię telefoniczną, stronę internetową, a przedstawiciele ośrodka niejednokrotnie kierowani byli do sądu w celu monitorowania sprawy. W ośrodku udzielana jest pomoc w sporządzaniu skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w

Strasburgu. Osoby, które skarżą się na działanie policji i mają stwierdzone uszkodzenia ciała, mogą wystąpić do sądu o odszkodowanie. Istnieje możliwość uzyskania odszkodowania, jednakże w wizytowanym ośrodku nie był znany taki przypadek.

Arman Danielyan wskazywał na konieczność zajęcia się problemem przemocy w wojsku i zakładach zamkniętych.

Organizacja „Civil Society Institute” współpracuje z obrońcą Praw Człowieka Republiki Armenii, który wyraża otwartość na taką współpracę. Ponadto Organizacja rekomenduje konieczność utworzenia Centrum Przeciwdziałania Przemocy.

Arman Danielyan podkreślił, iż organizacja jest częściowo wspomagana finansowo przez dotację Państwa. Z uwagi jednak na zmniejszające się kwoty udzielane na ich działalność, zmniejsza się również możliwość pokrycia kosztów porad udzielanych w Ośrodku przez adwokatów.

Przebieg spotkania dotyczącego praw osób pokrzywdzonych przestępstwem pozwala na sformułowanie wniosku, iż pomoc organizacji pozarządowych w Republice Armenii, w większości kierowana jest do osób pozbawionych wolności, skarżących się na działania organów ścigania lub sądu.

28 września 2011 r.

Przeciwdziałanie dyskryminacji

Drugi dzień seminarium w Armenii, analogicznie do seminarium w Polsce, poświęcony był tematyce „Przeciwdziałania dyskryminacji”.

Spotkanie rozpoczęło się od referatu wprowadzającego strony polskiej, podczas którego Anna Błaszczak omówiła krajowe i unijne regulacje w zakresie równego traktowania.

Główną część obrad poświęcono kwestii przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, w tym zagadnienia praw wyborczych osób niepełnosprawnych, sytuację prawną osób głuchych i głuchoniewidomych oraz zasady funkcjonowania PFRON. Ww. stanowią rozwiązania funkcjonujące w Polsce bądź rekomendowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Do praw osób niepełnosprawnych w Polsce można zaliczyć m.in. instytucję głosowania przez pełnomocnika i głosowania korespondencyjnego, głosowanie za pomocą nakładek w alfabecie Braille’a, obowiązki informacyjne gmin wobec wyborców niepełnosprawnych oraz obowiązek dostosowania lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz działania podejmowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich w ramach kontroli wykonywania tego obowiązku.

Osoby głuche i głuchoniewidome posiadają prawo do korzystania z pomocy tłumacza języka migowego w urzędach publicznych, prawo do refundacji kosztów nauki języka migowego oraz mają możliwość wzywania służb ratowniczo-interwencyjnych za pomocą krótkich wiadomości tekstowych

(sms). Przedstawiono zasady funkcjonowania PFRON m.in. prawo do refundacji kosztów rehabilitacji i dostosowania budynków mieszkalnych do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz zasady naliczania obowiązkowej składki na PFRON wobec pracodawców nie zatrudniających osób niepełnosprawnych.

Na zakończenie głos zabrali przedstawiciele organizacji pozarządowych zajmujący się tematyką przeciwdziałania dyskryminacji, którzy przedstawili działalność swoich organizacji. Problemy dostrzegane przez reprezentantów sektora pozarządowego to m.in. brak dostępności architektonicznej budynków i innych obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych, wysokie bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych i niechęć pracodawców do zatrudnienia tej grupy obywateli, edukacja osób niepełnosprawnych i brak systemu edukacji włączającej lub integracyjnej, niska aktywność społeczna osób niepełnosprawnych oraz sytuacja prawna osób ubezwłasnowolnionych z powodu niepełnosprawności intelektualnej.

Osobną grupę problemów stanowiła kwestia trudnej sytuacji materialnej uchodźców oraz obowiązków państwa wobec repatriantów.

Współczesne wyzwania dla praw człowieka w kontekście zagrożeń związanych z zastosowaniem nowych technologii

Drugim tematem dnia seminarium były „Współczesne wyzwania dla praw człowieka w kontekście zagrożeń związanych z zastosowaniem nowych technologii”. Na życzenie przedstawicieli Biura Obrony Praw Człowieka Republiki Armenii zrezygnowano z tego panelu. W to miejsce wydłużono obrady poświęcone przeciwdziałaniu dyskryminacji.

29 września 2011 r.

Krajowy Mechanizm Prewencji

Instytucji Krajowego Mechanizmu Prewencji poświęcony został odpowiednio trzeci dzień seminarium w Erywaniu. Wystąpienie ze strony polskiej wygłosił Przemysław Kazimirski. Dotyczyło ono rekomendacji wydawanych przez Krajowy Mechanizm Prewencji w odniesieniu do różnych typów miejsc zatrzymań objętych jego wizytacjami. Omówienie formułowanych zaleceń zostało połączone z przedstawieniem problemów zidentyfikowanych przez pracowników KMP w Polsce w poszczególnych typach miejsc zatrzymań. Zaprezentowano także informacje związane z organizacją i praktycznym funkcjonowaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce. Wystąpienie wzbudziło zainteresowanie przedstawicieli organizacji pozarządowych. Polski przedstawiciel został poproszony o udzielenie dodatkowych informacji na temat zasad odnoszących się do postępowania z osobami

pozbawionymi wolności – nosicielami wirusa HIV. Padło również pytanie dotyczące uczestnictwa przedstawicieli organizacji pozarządowych w wizytacjach. Warto w tym miejscu zauważyć, iż w Armenii w wizytacjach biorą udział również osoby z tego sektora i stanowią wówczas część ekipy wizytującej miejsce zatrzymania. Za udział w wizytacji nie otrzymują żadnego wynagrodzenia. W Polsce ewentualna obecność członków organizacji pozarządowych w wizytacjach mogłaby zostać oparta na sprawdzonej metodzie współpracy z niezależnymi ekspertami, którzy dobierani są w zależności od rodzaju miejsca objętego wizytacją do składu ekipy wizytatorów z KMP. Działając w charakterze ekspertów, przedstawiciele organizacji pozarządowych byłiby wówczas zobowiązani do stworzenia ekspertyzy dotyczącej konkretnego aspektu związanego z funkcjonowaniem danego miejsca zatrzymania a za swoją pracę otrzymaliby stosowne wynagrodzenie. Nie została wykluczona sytuacja udziału w przyszłości członków wspomnianych organizacji na podobnych jak w Armenii zasadach.

Następnie głos zabrał szef Krajowego Mechanizmu Prewencji w Armenii, który przedstawił informacje związane z funkcjonowaniem tamtejszego Mechanizmu oraz wnioski płynące z wizytacji miejsc zatrzymań na terenie Armenii. Z wystąpienia członka ormiańskiego KMP wynika, iż problemy, z którymi spotykają się pracownicy tamtejszego Mechanizmu są podobne do ujawnianych w trakcie naszych wizytacji (m.in.: przeludnienie jednostek penitencjarnych; słabe warunki socjalno-bytowe w miejscach zatrzymań; problemy związane z dostępem osób pozbawionych wolności do opieki medycznej). Szczególnie istotna była informacja o zdarzających się podczas wizytacji przypadkach odmowy kontaktu przez osobę pozbawioną wolności z pracownikiem Krajowego Mechanizmu Prewencji Republiki Armenii. Zdaniem przedstawiciela KMP Armenii, podstawowym powodem takiej niechęci jest specyficzna mentalność Ormian, którzy wszelkie dolegliwości (nawet te, które nie mają oparcia w przepisach krajowych lub międzynarodowych standardach) związane z wykonywaniem kary za popełnione przestępstwo, traktują jako nieodłączne elementy odkupienia ich winy.

Na zakończenie obrad odbyła się dyskusja, w której najwięcej pytań związanych z organizacją i sposobem funkcjonowania polskiego KMP padło ze strony przedstawicieli organizacji pozarządowych. Została wystosowana prośba o przedstawienie konkretnych rozwiązań dotyczących obecności lekarza w policyjnych izbach zatrzymań, przeprowadzania badań wstępnych osób pozbawionych wolności w jednostkach penitencjarnych, problemów na tle podkultury więziennej czy wreszcie postępowania z osobami skazanymi na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Wymianie doświadczeń w dziedzinie ochrony praw osób pozbawionych wolności przebywających w miejscach detencji służyły również, poza regularnymi obradami, spotkania kulturalne.

W ramach drugiej części seminarium przedstawiciele Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii zorganizowali wizytę w dwóch typach miejsc zatrzymań, które są wizytowane przez ich

Mechanizm – w areszcie śledczym oraz w szpitalu psychiatrycznym. W wizytacji udział wzięli poza przedstawicielami Biura Rzecznika Praw Obywatelskich i Biura obrońcy Praw Człowieka, Maciej Falkowski, Sekretarz Ambasady RP w Erywaniu.

Areszt Śledczy, znajdujący się w pobliskiej miejscowości Abovyan, przeznaczony jest dla młodocianych mężczyzn oraz kobiet. Poza oddziałami aresztowymi dla kobiet i młodocianych, na terenie jednostki znajdują się oddziały zakładu karnego typu półotwartego dla skazanych mężczyzn. W dniu 30 września 2011 r. przebywało w nim łącznie 228 osób. Wśród nich było 76 osób tymczasowo aresztowanych (19 młodocianych i 57 kobiet) oraz 149 skazanych (14 młodocianych i 135 kobiet). Pozostałe 3 osoby to skazani mężczyźni odbywający karę w systemie zakładu otwartego, którzy skorzystali z propozycji pozostania w areszcie w związku z ich zatrudnieniem przez pobliskich przedsiębiorców. Z informacji przekazanych przez dyrektora aresztu wynika, iż młodociani mogą przebywać w podległej mu jednostce nie dłużej niż do ukończenia 21 roku życia. Po osiągnięciu tego wieku, zgodnie z obowiązującym w Armenii prawem, traktowani są jako dorośli skazani i w związku z tym trafiają do właściwych dla nich rodzajów zakładów karnych. Wszystkie skazane kobiety przebywające w areszcie w dniu naszej wizyty oczekiwały na transport do zakładów karnych dla kobiet. Warunki bytowe aresztu ocenić można jako zróżnicowane. Gorsze panują w części przeznaczonej dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn. Lepsze warunki stworzono dla tymczasowo aresztowanych kobiet. W dniu wizyty w areszcie prowadzone były prace remontowe w kuchni oraz w ambulatorium. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora aresztu, rozpoczęte prace stanowią początek modernizacji całej jednostki mającej na celu poprawienie panujących w niej warunków bytowych.

Prawodawstwo ormiańskie gwarantuje każdej osobie pozbawionej wolności minimum 4 m² celi mieszkalnej, w której przebywa.

Dalsza część wizytacji obejmowała szpital psychiatryczny znajdującego się w obrębie administracyjnym Erywania. Miejsce to przeznaczone jest dla osób, u których stwierdzono chorobę psychiczną. Szpital dysponuje 350 miejscami. W dniu wizyty, w szpitalu przebywało łącznie 300 osób. Umieszczane są w nim osoby, które trafiły tam na wniosek ich rodzin oraz takie, o których skierowaniu zdecydował sąd w związku z przestępstwem, które popełniły. Te, które trafiły do szpitala dobrowolnie przebywają w osobnym budynku zlokalizowanym w pobliżu administracji szpitala. Osoby, które dopuściły się przestępstwa w związku z chorobą psychiczną, umieszczone są w osobnym budynku, który pilnowany jest przez funkcjonariuszy Milicji. W związku z faktem, iż krajowe Mechanizmy Prewencji sprawują monitoring miejsc detencji, w których przebywają osoby pozbawione wolności na mocy orzeczeń władzy publicznej, wizyta ograniczyła się do oglądu oddziału dla pacjentów przebywających w szpitalu na mocy decyzji sądu.

W oddziale zamkniętym szpitala przebywało w dniu wizyty 30 pacjentów, w tym jedna kobieta. Pokoje mieszkalne zlokalizowane zostały na I piętrze budynku. Każdy z nich zamieszkiwany

jest przez kilka osób. Tylko kobieta przebywała w jednoosobowym pomieszczeniu. Każde z pomieszczeń mieszkalnych zamiast drzwi wejściowych posiada stalową kratę. Zauważono, że pacjenci przebywający w oddziale sprawiali wrażenie apatycznych. Dyrektor szpitala zapewnił, iż nie są stosowane wobec nich środki przymusu bezpośredniego; nie istnieją również pomieszczenia do izolacji agresywnych pacjentów. Stosowanie wyrobów tytoniowych przez osoby przebywające w szpitalu limitowane jest przez personel jednostki do 3 sztuk dziennie. Odnośnie kontaktu pacjentów przebywających w oddziale zamkniętym dyrektor zapewnił, iż nie podlega on ograniczeniom, i o ile rodzina chce odwiedzać pacjenta, może to robić nawet kilka razy dziennie. Co do zasady widzenie odbywa się bez obecności funkcjonariusza Milicji, możliwa jest jednak jego asysta w przypadku pacjentów przejawiających agresję.

POMOC OSOBOM POKRZYWDZONYM PRZESTĘPSTWEM

Problematyka, dotycząca praw ofiar przestępstw, przedstawiona zostanie na przykładzie rozwiązań prawnych, obowiązujących w Polsce. Zmiany przepisów prawa w Polsce, na przestrzeni kilkunastu lat, systematycznie zmierzają do zagwarantowania osobie pokrzywdzonej przestępstwem równorzędnej roli w procesie karnym, rekompensaty za uszczerbek psychiczny lub fizyczny doznany w wyniku przestępstwa jak również do tego, aby uchronić taką osobę przed wiktylizacją wtórną. Pojęcia „wiktylizacja wtórna” używa się na oznaczenie pokrzywdzenia, jakiego ofiara może doznać już po popełnieniu przestępstwa, ze względu na uciążliwość postępowania, np. długotrwałe postępowanie, wielokrotne przesłuchiwanie, często nieprawidłową reakcją otoczenia wobec ofiar niektórych przestępstw i niechcianą ingerencją w jego sferę prywatności.

Liczba przestępstw nie jest tożsama z liczbą ofiar tych czynów skoro czasami, jedno przestępstwo stanowi zamach na dobro kilku osób, a nie można pominąć, iż istnieje znaczna grupa ofiar pośrednich, jak również pokrzywdzeni, którzy nie ujawniają przestępstw popełnionych na ich szkodę z różnych powodów. Uzyskanie stanu pełnego zabezpieczenia praw i potrzeb ofiar przestępstw nie jest zadaniem jednorazowym i łatwym. Kolejne jednak zmiany przepisów procedury karnej jak również liczne inicjatywy podejmowane przez organizacje pozarządowe, które działają na rzecz ofiar przestępstw, wskazują, iż problem dotyczący zapewnienia pokrzywdzonemu szerszych uprawnień i skutecznego ich wykorzystania, może doprowadzić do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa pokrzywdzonego przed sprawcą już w toku postępowania przygotowawczego, a także doprowadzić do zrekompensowania, chociażby częściowego, doznanych cierpień i strat materialnych.

I. Pokrzywdzony w dokumentach międzynarodowych

Zalecenia, wypracowane przez międzynarodową społeczność, kształtujące politykę postępowania z ofiarami przestępstw zostały, między innymi wskazane przez: Deklarację ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z 1985 r., Europejską Konwencję o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 1983 r., Decyzję Ramową Rady Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym.

Decyzja Ramowa zobowiązywała Państwa Członkowskie do podejmowania działań w zakresie zbliżenia swoich przepisów ustawowych i wykonawczych do osiągnięcia celu, jakim jest dostarczenie

ofiaram przestępstw wysokiego stopnia ochrony, unikając przy tym rozwiązań częściowych lub niespójnych, mogących powodować ponowne pokrzywdzenie. Wskazywała również na konieczność zapewnienia środków wspierania ofiary przestępstwa, mogących złagodzić skutki przestępstwa oraz na to, że wszystkie te zasady i praktyki powinny być wprowadzone ze szczególnym uwzględnieniem prawa ofiar przestępstw do bycia traktowanym z poszanowaniem godności, prawem do ochrony przed odwetem sprawcy, prawem do informacji i porady prawnej a także możliwości negocjowania rozwiązań ze sprawcą w drodze mediacji prowadzonej przez kompetentną osobę. Trudno jest wymienić, z uwagi na ich obszerność, wszystkie zalecenia wskazywane w aktach międzynarodowych. W Polsce nie zostały jeszcze zakończone działania, zmierzające do szerszej ochrony pokrzywdzonych, jednakże już obecne rozwiązania wskazują, iż prawa pokrzywdzonych zostały jasno określone, a ich naruszenie spotyka się często ze skutecznymi działaniami podejmowanymi przez samych zainteresowanych jak również przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

II. Polskie standardy to:

Polska Karta Praw Ofiary, Ustawa o Dniu Ofiar Przestępstw, Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, Kodeks postępowania karnego.

W Polsce, w celu poprawienia sytuacji ofiar przestępstw, podpisana została przez polskie organizacje, instytucje i osoby prywatne stykające się w swej pracy z ofiarami przestępstw, Polska Karta Praw Ofiary. Zawiera ona definicję ofiary przestępstwa jak również, wskazując na zalecenia międzynarodowe i gwarancje zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej podaje najważniejsze cele, jakie powinny zostać spełnione, jeżeli prawa pokrzywdzonego mają być respektowane.

Szczegółowe unormowania procedury znajdują się w kodeksie postępowania karnego. Kodeks ten, wskazując na cele postępowania karnego, zmierzające do wykrycia i pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa, wskazuje również na uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego. Tak więc, przepisy Kodeksu przyznają ofiarom przestępstw szereg uprawnień procesowych, ale również i obowiązków, o których są informowani przez doręczenie pisemnego pouczenia. Z uwagi na szczegółowość tych rozwiązań, przykładowo można wskazać na najistotniejsze uprawnienia do: składania wniosków dowodowych, korzystania z pomocy pełnomocnika wyznaczonego przez sąd, złożenia wniosku o wyłączenie sędziego /prokuratora/ jeżeli istnieje okoliczność wskazująca na brak jego bezstronności w danej sprawie. Pokrzywdzonego, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się pokonać przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu. Pokrzywdzony może złożyć wniosek lub wyrazić zgodę na złożony wniosek podejrzanego skierowanie sprawy przez prokuratora do instytucji lub osoby godnej zaufania w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego między nim a podejrzanym. Przysługuje mu prawo do wniesienia zażalenia na postanowienia i zarządzenia, a także

na inne czynności procesowe, naruszające jego prawa. Istotnym uprawnieniem jest możliwość przystąpienia, na etapie postępowania sądowego, do działania w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, a wtedy przysługują mu wszystkie uprawnienia strony postępowania.

Należy również wskazać na rozwiązania, gwarantujące pokrzywdzonemu ochronę przed sprawcą w toku postępowania. Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec pokrzywdzonego występującego w charakterze świadka lub wobec jego najbliższej osoby, może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości sądu lub prokuratora. W razie okazania innej osoby pokrzywdzonemu, może on domagać się, aby czynność tę przeprowadzono w sposób wyłączający możliwość jego rozpoznania przez osobę rozpoznawaną. W przypadku uchylenia lub zmiany tymczasowego aresztowania wobec podejrzanego na inny środek zapobiegawczy, prokurator powiadamia o tym niezwłocznie pokrzywdzonego, chyba, że pokrzywdzony oświadczy, iż z takiego uprawnienia rezygnuje, o czym winien być wcześniej pouczony.

Ponadto, pokrzywdzony może w toku postępowania karnego złożyć powództwo cywilne o zapłatę tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, złożyć wniosek o nałożenie przez sąd obowiązku naprawienia szkody, względnie o orzeczenia środka karnego w postaci zasądzenia, od sprawcy przestępstwa, stosownego odszkodowania. Z dniem 1 lipca 2011 r. weszła w życie nowelizacja kodeksu karnego wykonawczego, która między innymi stanowi o utworzeniu Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym. Fundusz jest państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości. Środki Funduszu są przeznaczane na pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin, zwłaszcza pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną, a także inną pomoc wskazaną w tej ustawie. W drodze otwartego konkursu zostaną wyłonione organizacje pozarządowe, które wykonywać będą powierzone im w tym zakresie działania i którym przekazywane będą dotacje celowe. To właśnie te wyłonione organizacje będą udzielać pomocy pokrzywdzonym w różnorodnej formie, a kontrola prawidłowości wykorzystania przyznanych dotacji celowych należy do Ministra Sprawiedliwości.

III. Mediacja – instytucja sprawiedliwości naprawczej dla ofiary przestępstwa

Mediacje w Polsce prowadzone są od kilkunastu lat, a unormowanie dla takiego rozwiązania konfliktu znajduje oparcie w przepisach postępowania karnego. Instytucja ta powoduje, iż w centrum zainteresowania jest osoba pokrzywdzona, jej wizja zakończenia sporu i zadośćuczynienia za doznane krzywdy, a z drugiej strony pozwala sprawcy w zrozumieniu krzywdy, jaką wyrządził swoim czynem oraz niweluje chęć odwetu w sytuacji istniejącego konfliktu. Mediacja prowadzona jest na zasadzie dobrowolności, a więc strony muszą wyrazić zgodę na uczestniczenie i mogą z niej zrezygnować, jeżeli uznają, iż mediacja nie spełnia oczekiwań. Mediator musi być osobą bezstronną, bezinteresowną i wykazać profesjonalizm podczas przeprowadzania mediacji. Spisana w trakcie

postępowania mediacyjnego ugoda, przedłożona sądowi, może skutkować warunkowym umorzeniem postępowania, odstąpieniem od wymiaru kary, jak również może w sposób znaczący wpłynąć na treść wyroku, poprzez uwzględnienie warunków zawartych w toku mediacji. Dla ofiary przestępstwa wydaje się jednak istotne to, iż może zostać mu naprawiona szkoda materialna i moralna (np. w formie przeproszenia). Obecnie prowadzone są prace w zakresie projektu zmian przepisów o postępowaniu mediacyjnym, jak również opracowywana jest tzw. „Zielona Księga Polskiej Mediacji”, która zainicjuje szerokie konsultacje społeczne, dotyczące stanu polskiej mediacji oraz metod jej usprawnienia. Rzecznik Praw Obywatelskich monitoruje tok tych prac.

IV. Dziecko – ofiara przestępstwa i świadek szczególnej troski

Bezdyskusyjny jest fakt, iż dziecko narażone jest na szczególnie dotkliwe, dla jego wieku i rozwoju psychicznego, obciążenie związane z postępowaniem karnym, którego skomplikowana procedura jest dla dziecka niezrozumiała i narażająca na traumatyczne przeżycia. Na to może składać się już sam fakt przesłuchania, szczególnie w sprawach, gdzie dziecko było głównym świadkiem, ale często i ofiarą przestępstwa o dużym stopniu społecznej szkodliwości. Jeżeli przy tym następuje długotrwałość postępowania, a zatem i pośredni kontakt ze sprawcą, budzącym w dziecku obawę i przerażenie, atmosfera przesłuchania na sali sądowej i obecność licznych osób, to oczywistym jest, iż celem postępowania powinno być zapewnienie takiego sposobu przeprowadzenia dowodów, aby grupie najmłodszych świadków zmniejszyć uciążliwość z tym związane. Ustawodawca określił, iż taką szczególną ochroną powinny zostają objęte dzieci w wieku do 15 lat - ofiary niektórych przestępstw. Rozwiązanie w tym zakresie wprowadzone zostało do procedury karnej w 2003 r., znowelizowane w 2005 r., a w obecnym brzmieniu stanowi, iż dzieci poniżej 15 roku życia, które doświadczyły przemocy w rodzinie lub przemocy seksualnej, a więc są ofiarami tych przestępstw i pokrzywdzonymi w sprawie, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko raz. Przesłuchanie przeprowadza sędzia z udziałem biegłego psychologa, a udział w przesłuchaniu mają prawo wziąć prokurator i obrońca oskarżonego. Protokół przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego odczytuje się na rozprawie, jak również odtwarza się zapis obrazu i dźwięku takiego przesłuchania, jeżeli przesłuchanie było utrwalone na nośniku audio/video. Istnieją oczywiście wyjątkowe sytuacje, które wymagają powtórnego przesłuchania dziecka, ale okoliczności te są ściśle w przepisie wskazane. Natomiast w innego rodzaju sprawach, od uznania sądu należy, czy z takiej procedury, w stosunku do dziecka, skorzysta. Dziecko ma prawo do przesłuchania w najlepszych dla niego warunkach, o co zadbać powinien organ prowadzący postępowanie. Takie warunki gwarantują tzw. przyjazne pokoje przesłuchań. Przyjazne warunki przesłuchania oznaczają przede wszystkim zapewnienie dziecku poczucia bezpieczeństwa, co pozwala ograniczyć lęk oraz odczucie bezradności i bezsilności związane z odtwarzaniem traumatycznego zdarzenia. Dzieciom stworzone zostają więc warunki dostosowane do ich potrzeb i zaadaptowane do ich wieku rozwojowego, a to powoduje, iż dowód w

taki sposób przeprowadzony staje się pełny i bardziej wiarygodny. Przy wyborze lokalizacji pomieszczenia bierze się pod uwagę to, aby w maksymalnym stopniu ograniczyć jakiegokolwiek nieprzyjemne skojarzenia wzbudzające lęk lub poczucie winy. W Polsce istnieje około 200 przyjaznych pokoi przesłuchań. Wprawdzie większość z nich umiejscowiona jest w komisariatach policji, jednak coraz częściej pokoje takie tworzone są w sądach, w centrach interwencji kryzysowej, centrach pomocy rodzinie, poradniach i placówkach prowadzonych przez organizacje pozarządowe. Ważna jest lokalizacja przyjaznych pokoi przesłuchań tak, aby każdy sąd na terenie swojej działalności miał je do dyspozycji.

Przyjazny pokój przesłuchań

Przyjazny dziecku pokój przesłuchań to miejsce, w którym dziecko występujące w roli świadka będzie czuło się komfortowo.

Obecnie toczy się dyskusja, czy nie jest celowym, aby taki sposób przesłuchania był stosowany również wobec starszych dzieci do 18 roku życia, a także dorosłych ofiar przestępstw, z ograniczoną sprawnością umysłową.

V. Przemoc w rodzinie i molestowanie seksualne dzieci

Jakkolwiek każdy rodzaj przestępstwa powinien spotkać się z nieuchronnym pociągnięciem sprawcy do odpowiedzialności karnej i potępieniem społecznym, to jednak wskazać należy na te, które z uwagi na statystykę ich popełniania i długotrwałe następstwa dla pokrzywdzonego, skutkują podejmowaniem nie tylko rozwiązań prawnych, ale też powstaniem inicjatyw społecznych i tworzeniem organizacji pozarządowych, w programie których jest pomoc ofiarom takich przestępstw. Do tej kategorii należy przemoc domowa oraz wykorzystywanie seksualne dzieci.

W Polsce przemoc domowa jest przestępstwem ściganym z urzędu, a przedmiotem takiego czynu jest nie tylko przemoc fizyczna, ale również psychiczna. Surowsza odpowiedzialność karna stosowana jest wobec sprawcy, którego postępowanie połączone jest ze stosowaniem szczególnego

okrucieństwa wobec pokrzywdzonego lub jeżeli następstwem czynu jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie. W tej kategorii przestępstw znaczna była liczba nieujawnionych przestępstw, albowiem najczęściej to osoba najbliższa dla pokrzywdzonego jest sprawcą czynu. Kobiety, ofiary przestępstw, w wielu przypadkach obawiały się negatywnej opinii środowiska, a ponadto brak psychicznego i materialnego wsparcia i niewielkiej wiedzy o przysługujących prawach, skutkowało ukrywaniem istotnych okoliczności zdarzenia. Ofiarami takich przestępstw są także, bezpośrednio lub pośrednio, dzieci. Zainicjowanie kampanii społecznej przeciwko walce z przemocą domową miało na celu przerwanie zmywu milczenia i uzmysłowienie ofiarom, że nikt nie zasługuje na bicie i okrutne traktowanie, a takiemu zachowaniu sprawcy nie są winne ofiary. Kampania skierowana była również do środowisk lokalnych, celem uświadomienia, iż nie można pozostać obojętnym i każdy może coś zrobić, aby skutecznie powstrzymać zjawisko przemocy domowej. Uchwalona w dniu 29.07. 2005 r. ustawa o przeciwdziałaniu w rodzinie, znowelizowana następnie ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. wskazuje na to, iż prawa ofiar takich przestępstw zostały w szerokim zakresie zagwarantowane. Zagwarantowane zostało, ofiarom przemocy w rodzinie, poczucie bezpieczeństwa i możliwość skutecznego odizolowania od nich sprawcy na czas trwania postępowania.

Otóż, tytułem środka zapobiegawczego organ prowadzący postępowanie może, między innymi, nakazać sprawcy opuszczenie lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną, zakazać kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość. Takim samym instrumentem prawnym dysponuje sąd albowiem w wyroku może wobec sprawcy orzec takie same środki karne i obowiązki. W razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie, pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe, posiada uprawnienie do odebrania dziecka z rodziny i umieszczenia go u innych osób najbliższych lub w całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej. Taka decyzja podejmowana jest w uzgodnieniu z funkcjonariuszem Policji a także lekarzem lub inną osobą wykonującą zawód ratownika medycznego lub pielęgniarki i podlega kontroli sądu opiekuńczego. Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, przykładowo w formie: badania lekarskiego, poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, wsparcia w ośrodkach interwencji kryzysowej, a także zapewnienia bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

W celu tworzenie warunków skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie ustawa przewiduje, przyjęcie przez Radę Ministrów, Krajowego Programu Przeciwdziałaniu Przemocy w Rodzinie, który szczegółowo określi działania w zakresie podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie oraz promowania metod wychowawczych bez użycia przemocy, oddziaływania korekcyjno – edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, zapewnienia skutecznej ochrony ofiarom takich przestępstw oraz upowszechniania informacji o możliwościach i formach pomocy dla pokrzywdzonych. Fakt, iż coroczne sprawozdanie z realizacji

Krajowego Programu Przeciwdziałaniu Przemocy w Rodzinie składane będzie Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej może świadczyć o tym, jak dużą wagę przywiązuje się do zminimalizowania zjawiska przemocy w rodzinie.

Działalność organizacji pozarządowych na rzecz ofiar przemocy w rodzinie jest zauważalna w społeczeństwie, a przykładem jednej z inicjatyw jest zainaugurowanie, w dniu 23 lutego 2011 r., Krajowego Partnerstwa na rzecz Ochrony Dzieci Przed Przemocą. Do działania w ramach tego Partnerstwa zaproszone zostały organizacje pozarządowe z całej Polski, które świadczą pomoc dzieciom krzywdzonym i mogą wspólnie zbudować silną koalicję w celu podejmowania wspólnych działań, wymiany doświadczeń i lobbingu. Patronat nad Krajowym Partnerstwem na rzecz Ochrony Dzieci przed Przemocą objął, między innymi, Rzecznik Praw Obywatelskich. Obowiązujący od dnia 1 sierpnia 2010 r. przepis Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, zakazujący rodzicom i osobom sprawującym opiekę, stosowania kar cielesnych wobec małoletnich, a jednocześnie nagłośnione przez media drastyczne przypadki zdarzeń, w których skutkiem zachowań sprawcy jest nawet śmierć dziecka, wskazuje, iż potrzebne są dalsze działania, które mogłyby doprowadzić do wyeliminowania tego rodzaju przestępstw. Zaznaczyć należy, iż linia ogólnopolskiego, bezpłatnego telefonu dla ofiar przemocy w rodzinie tw. „Niebieska Linia”, jak również procedura związana z rejestrowaniem zjawiska przemocy w formie sporządzenie tzw. „Niebieskiej Karty” ma na względzie podniesienie skuteczności działań na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Przestępczość seksualnego wykorzystania małoletnich i prezentowanie im treści pornograficznych stanowi narastający problem z uwagi na ogólną dostępność internetu, z którego małoletni korzystają, często bez kontroli rodziców lub opiekunów. W Polsce, przepisy kodeksu karnego określają wiek małoletniego na poniżej 15 lat. Karalne jest wykorzystywanie seksualne lub prezentowanie treści pornograficznych takim osobom, a bez znaczenia dla odpowiedzialności karnej sprawcy jest zgoda małoletniego na takie zachowanie. Przestępstwa te ścigane są z urzędu, a zatem dla wszczęcia postępowania wystarczy informacja o zdarzeniu. Lęk dziecka przed odrzuceniem emocjonalnym ze strony osób dorosłych, poczucie wstydu i niejednokrotnie niemożność zwerbalizowania doznanej przemocy, szczególnie u bardzo małych dzieci, wpływa na trudność w ujawnianiu tego rodzaju przestępstw. Dodatkowa trudność występuje, jeżeli sprawcą jest osobą najbliższą. Tym większa staje się rola dorosłych, aby w sytuacji nie poinformowania o zdarzeniach przez dzieci, rozpoznać objawy wykorzystania seksualnego. Nie są odosobnione przypadki, iż sprawcami są osoby, które nawiązały kontakt z dziećmi za pomocą Internetu. Decyzja ramowa Rady Unii Europejskiej (2004/68/WSiSW) z 22 grudnia 2003 r. w sprawie zwalczania seksualnego wykorzystania dzieci i pornografii dziecięcej definiuje m. inn. pornografię dziecięcą i wprowadza karalność pobierania treści o charakterze pornograficznym z udziałem dzieci. W polskim kodeksie karnym przestępstwem jest zarówno prezentowanie małoletniemu poniżej 15 lat treści pornograficznych jak i produkowanie, utrwalanie, przechowywanie i rozpowszechnianie treści pornograficznych z udziałem takiego małoletniego.

Program Komisji Europejskiej "Safer Internet" uruchomiony został w 1999 r. i ma na celu promocję bezpiecznego korzystania z nowych technologii i Internetu wśród dzieci i młodzieży. Priorytetem programu na lata 2009–2013 jest zwalczanie cyberprzemocy i uwodzenia dzieci w Internecie.

W Polsce, od 2008 r. realizowany jest przez organizacje pozarządowe, program helpline.org.pl współfinansowany przez Komisję Europejską i w ramach programu tej Komisji pod nazwą „*Safer Internet*”. Program ma na celu diagnozę skali i specyfiki zagrożeń, profilaktykę zagrożeń dla najmłodszych internautów i pomoc dzieciom w sytuacjach stanowiących zagrożenia w Sieci. Przeprowadzane są między innymi, kampanie medialne skierowane do dzieci, uruchomione zostały serwisy edukacyjne a także prowadzone warsztaty i wykłady dla osób profesjonalnie zajmujących się problematyką bezpieczeństwa dzieci w Internecie.

VI. Ofiary Przepięstwa Handlu Ludźmi

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi z 2005 r., podpisana przez Polskę w tym samym roku, weszła w życie w stosunku do Polski, w dniu 1 marca 2009 r. Konwencja zawiera definicję handlu ludźmi i nakazuje państwom – stronom m. inn. wzmoczenie kontroli granicznych nastawionych na wykrywanie osób przewożonych w ramach handlu ludźmi i szczególną dbałość o ochronę cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi. W Polsce, handel ludźmi, jako zjawisko stosunkowo nowe i ulegające ciągłym przemianom, pozostaje nie do końca rozpoznane i opisane. Przykładowo przytoczyć można informacje, według danych prokuratorskich w latach 1995-2009 r. Otóż, w tym okresie na wszczętych łącznie 596 postępowań przygotowawczych, umorzonych zostało około 30 % spraw, a powodem tych umorzeń w większości spraw był fakt niezastnienia przestęstwa.

W dniu 8 września 2010 r. weszła w życie nowelizacja kodeksu karnego wprowadzająca definicję przestęstwa handlu ludźmi i niewolnictwa, jak również wprowadzono karalność nie tylko handlu ludźmi ale również przygotowań do popełnienia takich przestęstw. Zgodnie z treścią definicji kodeksu karnego „Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem 1) przemocy lub groźby bezprawnej, 2) uprowadzenia, 3) podstępu, 4) wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, 5) nadużycia stosunku zależności, wykorzystanie krytycznego położenia lub stanu bezradności, 6) udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą – w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytutce, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, żebractwie, niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka lub w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisów ustawy. W sytuacji, gdy zachowanie

sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet, gdy nie zostały zastosowane powyżej wskazane metody lub środki. Natomiast „Niewolnictwo” jest stanem zależności, w którym człowiek jest traktowany jako przedmiot własności.

Z dotychczasowych badań wynika, iż w przeważającej ilości przypadków handel ludźmi jest dziełem zorganizowanych grup przestępczych traktujących ten proceder jako dogodny źródło dochodów. Badania społecznej świadomości Polaków, dotyczącej zagrożeń związanych z handlem ludźmi, zostało zrealizowane w dniach 18-21 lutego 2010 r. przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej w ramach projektu Ambasady Brytyjskiej w Polsce. Badania pokazały, że handel ludźmi najczęściej kojarzy się Polakom z prostytutką i niewolnictwem, a około 9 % Polaków znało osobiście przypadek osoby, która za granicą zmuszana była do pracy za darmo lub zaniżone wynagrodzenie. Jako ofiary handlu ludźmi Polacy najczęściej wskazywali kobiety (83 % badanych).

W realizacji międzynarodowych zobowiązań wynikających w szczególności z faktu podpisania i ratyfikowania Protokołu (dodatkowego do Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko zorganizowanej przestępczości międzynarodowej) o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu handlu ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi przyjęty został przez Radę Ministrów, w dniu 16 września 2003 r., Krajowy Program Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi.

Zagadnienie dotyczące zjawiska handlu ludźmi i metod jego zapobiegania ma charakter złożony i konieczna jest współpraca z organami administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi, Stąd też, w 2004 r. utworzony został Międzyresortowy Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, który jest organem doradczym Prezesa Rady Ministrów. Z uwagi na zakres kompetencji, do prac w Zespole zaproszony został również przedstawiciel Rzecznika Praw Obywatelskich.

W dniu 10 czerwca 2011 r. Rada Ministrów przyjęła *Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2011-2012*, którego priorytetowe zadania można podzielić na trzy kategorie: 1) zadania o charakterze stałym, pojawiające się w kolejnych programach z uwagi na to, iż ich zasadność i efektywność została potwierdzona zdobytym doświadczeniem i stanowią swojego rodzaju „dobre praktyki”, 2) zadania nowe, związane z dynamiką zjawiska handlu ludźmi, 3) zadania niezrealizowane w ramach poprzedniego Planu.

Przykładowo, zadaniem stałym jest współpraca międzynarodowa z instytucjami właściwymi do zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi w celu wymiany doświadczeń, najlepszych praktyk i informacji na temat zmian zachodzących w zjawisku handlu ludźmi.

W zjawisku handlu ludźmi Polska spełnia potrójną rolę: kraju pochodzenia ofiar, kraju tranzytowego tj. rejonu, przez który odbywa się transfer ofiar do krajów Europy Zachodniej oraz kraju docelowego, do którego przywożone są ofiary handlu ludźmi w celach prostitucji lub niewolniczej pracy.

Według źródeł policyjnych, w niektórych sprawach pokrzywdzone osoby były świadome rodzaju wykonywanej pracy. Jednakże drastyczne formy eksploatacji tych osób, izolacyjne warunki,

w jakich przebywają oraz rodzaj stosowanych wobec pokrzywdzonych gróźb i wymierzanych im przez sprawców kar, powoduje trudności w ujawnianiu przestępstw i zbieraniu materiału dowodowego. Stąd też ofiary takich przestępstw, nierzadko, w obawie przed odwetem sprawcy, nie są również zainteresowane wynikiem prowadzonego postępowania. Oprócz kobiet, wywozonych w celach świadczenia usług seksualnych, narastającym problemem jest wzrost przypadków handlu ludźmi do pracy przymusowej w krajach europejskich, w tym w Polsce. Problem ten dotyczy zarówno polskich obywateli wykorzystywanych za granicą, jak i cudzoziemców pracujących w Polsce. Skala tego zjawiska jest trudna do określenia, ale polscy pracodawcy najczęściej zatrudniają obywateli państw Azji Centralnej i Dalekiego Wschodu. Narzędziem, które być może pozwoli w szerszym zakresie na ujawnianie handlu ludźmi w celu przymusowej pracy jest przyznanie w 2007 r. Państwowej Inspekcji Pracy kompetencji w zakresie kontroli legalności zatrudnienia, w tym cudzoziemców, oraz kontroli działalności agencji zatrudnienia.

Ofiary takich przestępstw objęte są szczególnym programem pomocy. Ustanowiona została krajowa sieć konsultantów wojewódzkich do spraw wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi. Ofiary przestępstw handlu ludźmi, które znalazły się na terenie Polski, najczęściej mają status cudzoziemca przebywającego nielegalnie. Przepisy ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach zawierają zapisy dotyczące takich osób, zidentyfikowanych jako ofiary handlu ludźmi. Umożliwiają zastosowanie tzw. „czasu do namysłu”, w stosunku do cudzoziemców nielegalnie przebywających w Polsce, którzy w momencie identyfikacji jako ofiary handlu ludźmi nie zdecydowali się od razu na złożenie zeznań i współpracę z organami ścigania. Jest to 3 – miesięczny okres, w trakcie którego, cudzoziemiec ma prawo do pomocy społecznej oraz opieki organizacji pozarządowej w ramach rządowego Programu wsparcia i ochrony ofiary handlu ludźmi. Cudzoziemiec ma wówczas prawo do świadczeń w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego. Przewidziana jest również możliwość dłuższego pobytu ofiary handlu ludźmi na terytorium Polski, a dotyczy ona nielegalnie przebywających cudzoziemców, którzy zdecydują się na składanie zeznań i niezbędne jest prowadzenie czynności z ich udziałem. Warunkiem jest również to, aby ofiara handlu ludźmi zerwała kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie czynów związanych z handlem ludźmi. W celu podniesienia standardu pomocy pokrzywdzonym tym przestępstwem w kwietniu 2009 r. powołano Krajowe Centrum Interwencyjno – Konsultacyjne dla ofiar handlu ludźmi. Jest ono w całości finansowane z budżetu państwa i w drodze otwartego konkursu zlecone organizacji pozarządowej, obecnie jest to Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada. W jego ramach prowadzony jest Program wsparcia, o którym wyżej wspomniano. Według danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji od kwietnia do grudnia 2009 r. w ramach programu udzielono wsparcia 193 ofiarom handlu ludźmi, w tym 116 cudzoziemcom. W przypadku, gdy ofiarą przestępstwa handlu ludźmi jest osoba poniżej 18 roku życia i przebywa w Polsce bez opieki, właściwy w Polsce sąd opiekuńczy ustanowi dla takiej osoby

kuratora tj. reprezentanta prawnego, który uczestniczy we wszystkich postępowaniach, w tym związanych z legalizacją pobytu małoletniego, bądź organizacją jego powrotu do kraju pochodzenia.

Podjęmowane są liczne działania prewencyjne, przykładowo kampania informacyjna, dotycząca handlu ludźmi do pracy przymusowej zarówno dla Polaków wyjeżdżających do pracy jak i kierowana do osób przybywających do Polski w celu podjęcia pracy. Ulotki tłumaczone są na wiele języków, kierowane głównie do obywateli krajów azjatyckich pracujących w Polsce, a także obywateli Ukrainy i Białorusi. W związku z organizacją rozgrywek piłkarskich w ramach EURO 2012 wskazuje się na celowość zamieszczenia i kolportowania informacji - na temat zagrożenia handlem ludźmi i organizacji, udzielającej pomocy ofiarom takich przestępstw - w materiałach skierowanych do uczestników rozgrywek i kolportowanie ich w miastach odbywania się EURO 2012. Nie można pominąć, iż kampania wskazująca na zjawisko handlu ludźmi, wskazuje również na problem dzieci, jako osób pokrzywdzonych takim przestępstwem.

VII. Działania Rzecznika Praw Obywatelskich na rzecz przestrzegania praw ofiar przestępstw

Rzecznik Praw Obywatelskich podejmuje działania w celu zagwarantowania przestrzegania wolności i praw obywateli. W przypadku ofiar przestępstw, podstawową sprawą jest dostęp do informacji o możliwości uzyskania pomocy, a także przysługujących mu uprawnieniach procesowych. Rzecznik podejmuje zatem działania w celu ustawowego nałożenia na organy postępowania przygotowawczego obowiązku prawidłowego pouczenia pokrzywdzonego o jego uprawnieniach procesowych, obejmującego pełne i zrozumiałe dla niego informacje.

Na stronie internetowej Rzecznika Praw Obywatelskich dostępne są informacje dotyczące: organizacji świadczących pomoc ofiarom przestępstw, aktów prawnych regulujących sytuację prawną osoby pokrzywdzonej przestępstwem oraz środków prawnych, zmierzających do zadośćuczynienia pokrzywdzonemu wyrządzonej krzywdy.

Rzecznikowi Praw Obywatelskich przyznane zostały uprawnienia procesowe, o skorzystanie z których, zwracają się osoby pokrzywdzone, kwestionujące prawidłowość orzeczeń wydanych przez prokuratora lub sąd. Są to przede wszystkim przypadki, gdy prokurator odmawia wszczęcia dochodzenia lub umarza dochodzenie, nie stwierdzając zaistnienia przestępstwa. Również są to sprawy, które prawomocnie zakończyły się wyrokiem uniewinniającym oskarżonego lub zakończyły w sposób, który sprawia, iż sprawca uniknął odpowiedzialności karnej.

Rzecznik ma uprawnienie do żądania i przeglądania akt sądowych i prokuratorskich. W przypadku stwierdzenia uchybień postępowania przygotowawczego, może skierować do prokuratora wystąpienie, w którym wykaże zasadności dokonania dodatkowych czynności dowodowych i celowość ewentualnego podjęcia na nowo, umorzonego postępowania przygotowawczego. Rzecznikowi przysługuje również uprawnienie do wnoszenia kasacji do Sądu Najwyższego od

każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie. Uprawnienie to Rzecznik wykorzystuje, jeżeli stwierdzi rażące naruszenie prawa przez sąd.

Nie w każdej indywidualnej sprawie podejmowane przez Rzecznika działania kończą się w sposób zgodny z oczekiwaniami pokrzywdzonego. Powtarzające się jednak uchybienia procesowe w postępowaniu przygotowawczym lub sądowym skutkują podejmowaniem przez Rzecznika generalnych działań, zmierzających do wyeliminowania nieprawidłowości, względnie w kierunku przyjęcia rozwiązań prawnych, realizujących skutecznie uprawnienia pokrzywdzonego. Rzecznik Praw Obywatelskich przyznane mu uprawnienia wykonuje poprzez kierowanie wystąpieniami generalnymi do właściwego Ministra, lub innego organu, wnoszenie wniosków do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności kwestionowanego uregulowania prawnego z przepisami Konstytucji RP oraz kierowanie pytań prawnych do Sądu Najwyższego.

Konsekwencją wypełnienia zobowiązań wynikających, m.in. z orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanych w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących przewlekłego postępowania, było uchwalenie w 2004 r. ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym (w obecnie obowiązującym brzmieniu także w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora) bez nieuzasadnionej zwłoki. Instytucja mediacji, jako elementu sprawiedliwości naprawczej, służącej także przyspieszeniu procedowania w postępowaniu karnym, również jest przedmiotem zainteresowania Rzecznika i monitorowany jest proces legislacyjny w tym zakresie.

Rzecznik kierował ponadto wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie inicjatywy ustawodawczej zmierzającej do skutecznego zagwarantowania uprawnień dzieci do swobodnego wyrażania poglądów we własnych sprawach oraz do pełnej ich ochrony przed wykorzystaniem seksualnym, postulując przy tym, aby wszystkie przestępstwa przeciwko wolności seksualnej popełnione wobec osób małoletnich były ścigane z urzędu. Rzecznik monitoruje działania legislacyjne zmierzające do dostosowania polskiego prawa karnego do wymogów wynikających z Konwencji Rady Europy z dnia 23.11.2001 r. o cyberprzestępczości i wskazuje, że działania przystosowawcze w tym przedmiocie powinny również uwzględniać rozwiązania zawarte w innych aktach prawa międzynarodowego tak, by zapewnić spójność regulacji i możliwość przestrzegania zobowiązań międzynarodowych poprzez podniesienie granicy wiekowej ochrony małoletniego ofiary przestępstwa.

Decyzja Ramowa Rady Unii Europejskiej dotycząca zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej wymaga od krajów członkowskich podjęcia niezbędnych środków w celu zapewnienia, aby osoba fizyczna skazana za przestępstwo związane z seksualnym wykorzystaniem dzieci i pornografią dziecięcą mogła, jeśli zachodzi taka konieczność, zostać czasowo lub stale pozbawiona prawa do prowadzenia działalności zawodowej związanej z nadzorem nad dziećmi. Rzecznik monitoruje przebieg prac legislacyjnych nad poselskim projektem ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym jak również zmianie innych przepisów, regulujących wykonywanie

zawodów poprzez wprowadzenie wymogu niekaralności za określone przestępstwa. Uniemożliwi to zatrudnienie - polegające na bezpośrednim kontakcie z dziećmi - osób skazanych za przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece, przestępstwa z użyciem przemocy, jak również za przestępstwa określone w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii.

Rzecznik monitoruje przebieg prac legislacyjnych zmierzających do uchwalenia Krajowego Programu na Rzecz Ofiar Przestępstw, którego pierwszy projekt został opracowany w Biurze Rzecznika w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości

Przepisy ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich nakładają na Rzecznika obowiązek współdziałania ze stowarzyszeniami, ruchami obywatelskimi i fundacjami na rzecz ochrony i wolności człowieka i obywatela, a odnoszą się one również do osób niebędących obywatelami polskimi, znajdujących się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, w zakresie przysługujących im wolności i praw. W ramach tej współpracy, Rzecznik jest informowany nie tylko o generalnych problemach, ale i o indywidualnych sprawach, które w ocenie tych organizacji, wymagają podjęcia przez Rzecznika działań.

W Polsce dzień 21 lutego ustanowiony został Dniem Ofiar Przestępstw. Wprawdzie wiele zostało już zrobione, aby zapewnić ofiarom przestępstw wszechstronną pomoc, jednakże podnoszone problemy wskazują na konieczność podejmowania dalszych działań zarówno ze strony państwa, organizacji pozarządowych jak również Rzecznika Praw Obywatelskich.

POMOC OSOBOM POKRZYWDZONYM PRZESTĘPSTWEM

Jako środek odzyskiwania naruszonych praw i wolności człowieka, obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii ma obowiązek po złożeniu w sądzie pozwu dotyczącego całkowitego lub częściowego uznania za nieważne sprzecznych z prawem i innymi aktami prawnymi normatywnych aktów prawnych organu państwowego lub organu samorządu lokalnego i jego osoby urzędowej, która naruszyła prawa i podstawowe wolności człowieka, jeżeli organ państwowy lub organ samorządu lokalnego bądź jego osoba urzędowa, która dopuściła się naruszenia, w ustalonym terminie nie uzna swojego odpowiedniego aktu prawnego całkowicie lub częściowo za nieważny, wnioskować do kompetentnych organów państwowych o zastosowanie kary dyscyplinarnej lub administracyjnej bądź pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osoby urzędowej, której decyzje lub działania (bezczylność) doprowadziły do naruszenia praw i podstawowych swobód człowieka i (lub) która naruszyła wymagania niniejszej ustawy.

W razie konieczności przedstawić Prezydentowi Republiki Armenii oraz Zgromadzeniu Narodowemu specjalne raporty. Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii może opublikować w mediach specjalną informację dotyczącą organu państwowego lub organu samorządu lokalnego bądź jego osoby urzędowej, która nie odpowiedziała na wniosek lub nie spełniła bądź nienależycie spełniła wymagania wniosku, wraz z odpowiedziami organu państwowego lub organu samorządu lokalnego bądź jego osoby urzędowej dotyczące decyzji i wniosku obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, jeżeli zostały wyczerpane wszystkie możliwości obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w zakresie rozwiązania sprawy w organach państwowych.

Biorąc pod uwagę fakt, że jego decyzje nie są obligatoryjne, instytut obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii nie może być organem obrony praw człowieka zastępującą inne instytucje. Decyzje obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii nie wpływają na obowiązywanie aktów prawnych przyjętych przez organy społeczne.

Decyzje te mają charakter wyłącznie doradczy, nie są obowiązkowym aktem administracyjnym, a zawarte w nich zalecenia mogą być wykonywane przez organy społeczne dzięki jego dużemu autorytetowi, tym niemniej należy zauważyć, że występuje wiele przypadków, gdy zalecenia obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii zostały zaakceptowane przez osoby urzędowe.

METODOLOGIA PRACY I DOŚWIADCZENIA BIURA OBROŃCY PRAW CZŁOWIEKA REPUBLIKI ARMENII W ZAKRESIE OCHRONY PRAW OFIAR PRZESTĘPSTW

Ofiary przestępstw i/lub osoby poszkodowane oraz ochrona ich praw odgrywają ważną rolę w każdym państwie i społeczeństwie. Artykuł 58 kodeksu postępowania karnego Republiki Armenii określa, że za osobę poszkodowaną uważa się taką osobę, której wyrządzono bezpośrednio szkody moralne, fizyczne lub majątkowe wskutek popełnienia czynu zakazanego przez kodeks karny, jednocześnie, za osobę poszkodowaną uważa się również taką osobę, której można byłoby bezpośrednio wyrządzić szkodę moralną, fizyczną lub majątkową, gdyby zaprzestano czynu zakazanego przez kodeks karny. Dalej, artykuł 59 kpk określa prawa osób poszkodowanych. Biuro Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii może uczestniczyć w procesie ochrony praw ofiar przestępstw, w ramach swoich uprawnień określonych w ustawie o Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii. Biuro Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii uczestniczy w procesie ochrony praw ofiar przestępstw na następujące podstawowe sposoby:

1. W przypadku skarg, które mogą być związane z szybkim reagowaniem, tj. poprzez szybką reakcję na złożone doniesienie, uzyskanie na miejscu od właściwego organu publicznego wszystkich niezbędnych danych dotyczących naruszenia przepisów, przywrócenie od razu naruszonego prawa i/lub praw osoby albo wydanie oświadczenia o naruszeniu prawa danej osoby.

2. Zgodnie z zasadami określonymi w artykule 12 ustawy o Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, na podstawie skarg złożonych przez osoby, żądanie wyjaśnień od właściwego organu państwowego, wydawanie zaleceń, zlecanie właściwym organom publicznym wyjaśnienia pewnych kwestii podczas dochodzenia w sprawie skargi, dokonywanie analiz eksperckich i przygotowywanie wniosków (konkluzji) w danej sprawie

3. Zgodnie z artykułem 12 część 1 pkt. 5 ustawy o Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, obrońca może zapoznać się z tymi sprawami dotyczącymi przestępstw karnych, wobec których wyroki Sądu, orzeczenia i decyzje są już prawomocne, jak również z takimi materiałami, w odniesieniu do których odrzucono możliwość wszczęcia postępowania.

Przyjrzyjmy się doświadczeniom Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w zakresie ochrony praw ofiar przestępstw na podstawie kilku wybranych i zmodyfikowanych przykładów skarg skierowanych do Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii.

Załóżmy, że obywatel A skarżył się na przeprowadzone badanie (analizę) i zgodnie z artykułem 247 część 1 pkt. 4 kodeksu postępowania karnego złożył wniosek o przeprowadzenie dodatkowego

badania, gdyż nie zostały zbadane zgojone ślady stosowania przemocy na jego lewej nodze, jednak śledczy, nie podając uzasadnienia, odrzucił ten wniosek i w wyniku powyższego obywatel A zwrócił się z prośbą o interwencję do obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii. W tym przypadku Biuro obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii przyjmie do rozpatrzenia skargę obywatela A i zażąda wyjaśnień od właściwego organu państwowego, a następnie, w razie potrzeby, w celu rozwiązania problemu wyda odpowiednie zalecenia. W przypadku, gdy wniosek obywatela A dotyczący nieuzasadnionej odpowiedzi śledczego okaże się zgodny z prawdą, Biuro obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii zgodnie z artykułem 15 część 1 pkt. 5 ustawy o obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii może zaproponować właściwym organom państwowym:

poddanie sankcjom administracyjnym lub dyscyplinarnym albo pociągnięcie do odpowiedzialności karnej urzędnika, którego decyzje lub działania (albo brak działań) spowodowały naruszenia praw i podstawowych wolności obywatela, i/lub który naruszył wymagania niniejszej ustawy.

Załóżmy, że obywatel P skierował do Policji Republiki Armenii wniosek w związku z kradzieżą jego paszportu i mienia, jednak zgodnie z wnioskiem skierowanym do obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, policja przez kilka tygodni nie podjęła żadnych działań zmierzających do zwrócenia poszkodowanemu utraconego mienia. W związku z powyższym, obywatel poprosił o interwencję obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii. Przyjąwszy do rozpatrzenia wspomniany wniosek, Biuro obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii zażąda od Policji Republiki Armenii odpowiednich wyjaśnień, a następnie może wydać zalecenia w ramach dyskusji na temat tego problemu, a w razie konieczności może również zaproponować Komendantowi Głównemu Policji poddanie sankcjom administracyjnym lub dyscyplinarnym albo pociągnięcie do odpowiedzialności karnej urzędnika, który przez kilka tygodni nie zrobił nic, by rozwiązać problem obywatela.

Załóżmy, że obywatel D, który występuje jako poszkodowany w sprawie karnej, twierdzi, że w złożonych przez niego i obywatela Z zeznaniach występują istotne rozbieżności, jednak śledczy nie bierze tego pod uwagę i nie dokonuje konfrontacji, w związku z czym obywatel D zwrócił się do obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii z prośbą o interwencję.

W tym przypadku, w celu skutecznego rozwiązania sprawy, należałoby przede wszystkim zapoznać się ze złożonymi przez obywateli zeznaniami, po czym w razie konieczności zażądać wyjaśnień i/lub wydać zalecenia dotyczące rozwiązania problemu, jednakże w tym przypadku działania Biura obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii ograniczone są zapisami artykułu 12 część 1 pkt. 5 ustawy o obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, który stwierdza, że: „Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii może zapoznać się z tymi sprawami dotyczącymi naruszeń prawa karnego, wobec których wyroki Sądu, orzeczenia i decyzje są już prawomocne, jak również z takimi materiałami, w odniesieniu do których odrzucono możliwość wszczęcia postępowania”. Oznacza to, że zakres dokumentów, których może zażądać Biuro obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, jest ograniczony.

Jak już wspomniano, przytoczone powyżej przykłady zostały zaczerpnięte z prawdziwych wniosków skierowanych do obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, i wiele podobnych wniosków uzyskuje głównie pozytywne rozwiązania, tj. w wyniku interwencji Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii prawa ofiar przestępstw są przywracane.

Jednocześnie chciałbym nadmienić, że naszym zdaniem udział Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w procesie ochrony praw ofiar przestępstw mógłby być jeszcze bardziej skuteczny, gdyby ustawa o obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii określała (dopuszczała) możliwość zapoznania się przez Biuro Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii nie tylko ze sprawami zakończonymi, ale także ze sprawami będącymi w toku postępowania.

Na podstawie powyższego można stwierdzić, że Biuro Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii może skutecznie uczestniczyć w procesie ochrony praw ofiar przestępstw w 3 zasadniczych przypadkach:

- w przypadkach związanych z szybkimi reakcjami (odpowiedziami), tj. wyjaśnianiem na miejscu wszystkich niezbędnych danych dotyczących naruszenia i przywracaniem od razu naruszonych praw osób

- w przypadkach, gdy obywatel jest w stanie przekazać do Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii przejrzystą informację i/lub dokument dotyczący naruszenia

jeśli będzie możliwość wprowadzenia zmian do artykułu 12 część 1 pkt. 5 ustawy o obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, w szczególności dopuszczenia możliwości, aby nie obejmować tajemnicą śledztwa (dochodzenia) Biura Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, co w razie konieczności umożliwi Biuru uczestnictwo w procesie ochrony praw ofiar przestępstw w trakcie całego dochodzenia.

„Pomoc rozwojowa 2011”

Zasada równości i zakaz dyskryminacji

Magdalena Kuruś

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

**Projekt Współpracy Ombudsmanów
„Partnerstwo dla praw człowieka”**

Standardy prawne dotyczące zasady równości i zakazu dyskryminacji

Zasadę równego traktowania i zakaz dyskryminacji przewidują liczne konwencje międzynarodowe, prawo unijne i ustawodawstwo poszczególnych państw

Sprostanie ustanowionym w tym zakresie wysokim standardom nadal w niektórych sferach pozostaje ogromnym wyzwaniem

Standardy prawne UE dotyczące zasady równości i zakazu dyskryminacji

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)

Artykuł 2

Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, **równości**, państwa prawnego, jak również **poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości**. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, **niedyskryminacji**, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na **równości kobiet i mężczyzn**

Standardy prawne UE dotyczące zasady równości i zakazu dyskryminacji

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)

Artykuł 3

1. Celem Unii jest wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów.
3. Unia (...) **zwalcza wyłączenie społeczne i dyskryminację** oraz wspiera sprawiedliwość i ochronę socjalną, **równość kobiet i mężczyzn**, solidarność między pokoleniami i ochronę praw dziecka

Standardy prawne UE dotyczące zasady równości i zakazu dyskryminacji

KARTA PRAW PODSTAWOWYCH

Artykuł 21 – Niedyskryminacja

1. Zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub światopogląd, opinie polityczne lub wszelkie inne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną

2. W zakresie zastosowania Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską i bez uszczerbku dla jej postanowień szczególnych, zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową

Dyrektywy równościowe

- Dyrektywa Rady 76/207/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy
- Dyrektywa Rady 79/7/EWG w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego
- Dyrektywa Rady 86/378/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w systemach zabezpieczenia społecznego pracowników
- Dyrektywa Rady 86/613/EWG w sprawie stosowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn pracujących na własny rachunek, w tym w rolnictwie, oraz w sprawie ochrony kobiet pracujących na własny rachunek w okresie ciąży i macierzyństwa
- Dyrektywa Rady 92/85/EWG w sprawie wprowadzenia środków służących wspieraniu poprawy w miejscu pracy bezpieczeństwa i zdrowia pracownic w ciąży, pracownic, które niedawno rodziły i pracownic karmiących piersią
- Dyrektywa Rady 97/80/WE dotycząca ciężaru dowodu w sprawach dyskryminacji ze względu na płeć
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/73/WE z dnia 23 września 2002 r. zmieniająca dyrektywę Rady 76/207/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy

Dyrektywy równościowe

- **Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne**

(Racial Equality Directive)

- **Dyrektywa Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy**

(Employment Equality Directive)

Dyrektywy równościowe UE

- **Dyrektywa Rady 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług**

(Gender Goods and Services Directive)

- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/54/WE z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (wersja przededagowana)**

Dyrektywy równościowe UE

Podstawą przyjęcia „równościowych” dyrektyw stanowił art. 13 ust. 1 TWE, na mocy którego Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może podjąć środki niezbędne w celu zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na:

płeć,
rasę lub pochodzenie etniczne,
religię lub światopogląd,
niepełnosprawność
wiek
lub orientację seksualną

Dyrektywy równościowe UE

Obecnie: art. 19 TfUE

- 1. Bez uszczerbku dla innych postanowień Traktatów i w granicach kompetencji, które Traktaty powierzają Unii, Rada, stanowiąc jednomyślnie zgodnie ze specjalną procedurą prawodawczą i po uzyskaniu zgody PE, może podjąć środki niezbędne w celu zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną
- 2. Na zasadzie odstępstwa od ust. 1, dla wsparcia działania podjętego przez Państwa Członkowskie w celu przyczyniania się do osiągnięcia celów określonych w ust. 1, PE i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą prawodawczą, mogą przyjąć podstawowe zasady dotyczące unijnych środków zachęcających, z wyłączeniem harmonizacji przepisów ustawowych i wykonawczych Państw Członkowskich

Dyrektywy równościowe

Podlegające implementacji dyrektywy tworzą ramy prawne zakazu dyskryminacji osób w zróżnicowanym zakresie, zależnie od przesłanki:

- rasa lub pochodzenie etniczne – dyskryminacja zakazana w zakresie zatrudnienia, pracy i szkolenia zawodowego, jak również w obszarach niezwiązanych z zatrudnieniem: ochrona socjalna, opieka zdrowotna, edukacja i dostęp do powszechnie dostępnych towarów i usług, w tym do mieszkań
- płeć – dyskryminacja zakazana jest w obrębie tych samych obszarów, z wyjątkiem edukacji
- wiek, religia i światopogląd, orientacja seksualna i niepełnosprawność – w zakresie zatrudnienia, pracy i szkolenia zawodowego

Dyrektywy równościowe UE – projekt dyrektywy horyzontalnej

Obecnie w UE trwają prace nad przygotowaniem dyrektywy, która wprowadzać będzie w życie poza rynkiem pracy zasadę równego traktowania osób bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną

KOM(2008) 426 wersja ostateczna
2008/0140(CNS)

Dyrektywy równościowe UE

Celem dyrektyw jest zapewnienie jednolitego minimalnego poziomu ochrony w obrębie UE dla osób, które doznały dyskryminacji

Organ ds. równości

3 dyrektywy równościowe UE

dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne,

dyrektywa Rady 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług oraz

dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/54/WE z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy

nakładają na państwa członkowskie obowiązek wskazania organu ds. promowania, analizowania i wspierania równego traktowania

Organ ds. równości

Do **zadań** organu ds. równego traktowania powinno należeć:

- świadczenie niezależnej pomocy ofiarom dyskryminacji we wnoszeniu skarg w sprawach o dyskryminację
- prowadzenie niezależnych badań dotyczących dyskryminacji
- publikowanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń na temat problemów związanych z dyskryminacją
- wymiana dostępnych informacji z właściwymi organami europejskimi, takimi jak Europejski Instytut ds. Równości Płci (ten dodatkowy obowiązek wynika z dyrektywy 2006/54/WE)

Organ ds. równości

Dyrektywy pozostawiły państwom członkowskim **swobodę decyzyjną** w zakresie pozycji i struktury organizacyjnej takiego organu czy organów – może on stanowić część agencji odpowiedzialnych na szczeblu krajowym za ochronę praw człowieka

Organ lub organy ds. równego traktowania powinny posiadać cechę **niezależności**

Przy wykonywaniu swoich uprawnień i obowiązków organy te powinny działać w sposób zgodny z **zasadami paryskimi NZ** dotyczącymi statusu i funkcjonowania instytucji krajowych w zakresie ochrony i promowania praw człowieka (pkt 28 projektowanej dyrektywy horyzontalnej)

Rzecznik Praw Obywatelskich, jako jedyna tego typu instytucja w Polsce, posiada taką akredytację od 1999 r.

Regulacje krajowe

Rzecznik Praw Obywatelskich jako organ ds. równości

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania

W świetle obowiązującego prawa Rzecznik jest organem, którego zasięg działania obejmuje ochronę wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych (art. 208 Konstytucji)

Rzecznik stoi zatem również na straży przestrzegania zasady równego traktowania oraz zakazu dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny (art. 32 Konstytucji)

Konstytucja RP

Art. 32.

1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.
2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym **z jakiegokolwiek przyczyny**

Konstytucja RP

Art. 33.

1. **Kobieta i mężczyzna** w Rzeczypospolitej Polskiej mają **równe prawa** w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym.
2. Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

- Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 roku, obowiązująca od dnia 1 stycznia 2011 roku
- Celem ustawy jest **prawidłowa implementacja do krajowego systemu prawnego postanowień kilku równościowych dyrektyw UE**, w związku z uprzednio formułowanymi przez Komisję Europejską zastrzeżeniami odnośnie do ich niewłaściwego lub niepełnego wdrożenia

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

Ustawa określa **obszary i sposoby przeciwdziałania** naruszeniom zasady równego traktowania ze względu na

- **płeć,**
- **rasę, pochodzenie etniczne,**
- **narodowość,**
- **religię, wyznanie, światopogląd,**
- **niepełnosprawność,**
- **wiek**
- **lub orientację seksualną**

oraz **organy właściwe w tym zakresie**

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania – DEFINICJE

NIERÓWNE TRAKTOWANIE – traktowanie osób fizycznych w sposób będący jednym lub kilkoma z następujących zachowań:

- dyskryminacją bezpośrednią
- dyskryminacją pośrednią
- molestowaniem
- molestowaniem seksualnym, a także
- mniej korzystnym traktowaniem osoby fizycznej wynikającym z odrzucenia molestowania lub molestowania seksualnego lub podporządkowania się molestowaniu lub molestowaniu seksualnemu, oraz
- zachęcaniem do takich zachowań i nakazywanie tych zachowań

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania – DEFINICJE

- **dyskryminacja bezpośrednia** – rozumie się przez to sytuację, w której osoba fizyczna ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną jest traktowana mniej korzystnie niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji
- **dyskryminacja pośrednia** – rozumie się przez to sytuację, w której dla osoby fizycznej ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje lub szczególnie niekorzystna dla niej sytuacja, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest **obiektywnie uzasadnione** ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania – DEFINICJE

- **molestowanie** – rozumie się przez to każde niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby fizycznej i stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery
- **molestowanie seksualne** – rozumie się przez to każde niepożądane zachowanie o charakterze seksualnym wobec osoby fizycznej lub odnoszące się do płci, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności tej osoby, w szczególności przez stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery; na zachowanie to mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy

Wdrożenie przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania – DEFINICJE

Należy odnotować, że szczególne regulacje dotyczące równego traktowania w zatrudnieniu zawarte są w **Kodeksie pracy**

- **równe traktowanie w zatrudnieniu** oznacza niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy
- definicje dyskryminacji bezpośredniej, pośredniej, molestowania, molestowania seksualnego są podobne do zawartych w ustawie o *wdrożeniu...*

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania – zakres stosowania

Zakazuje się nierównego traktowania osób fizycznych ze względu na **pleć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną** w zakresie:

- podejmowania kształcenia zawodowego, w tym dokończenia, doskonalenia, przekwalifikowania zawodowego oraz praktyk zawodowych
- warunków podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej lub zawodowej, w tym w szczególności w ramach stosunku pracy albo pracy na podstawie umowy cywilnoprawnej
- przystępowania i działania w związkach zawodowych, organizacjach pracodawców oraz samorządach zawodowych, a także korzystania z uprawnień przysługujących członkom tych organizacji
- dostępu i warunków korzystania z instrumentów rynku pracy i usług rynku pracy określonych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oferowanych przez instytucje rynku pracy oraz instrumentów rynku pracy i usług rynku pracy oferowanych przez inne podmioty działające na rzecz zatrudnienia, rozwoju zasobów ludzkich i przeciwdziałania bezrobociu

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania – zakres stosowania

Zakazuje się nierównego traktowania osób fizycznych ze względu na **pleć, rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość** w zakresie dostępu i warunków korzystania z:

- zabezpieczenia społecznego
 - usług, w tym usług mieszkaniowych
 - rzeczy oraz
 - nabywania praw lub energii
- jeżeli są one oferowane publicznie

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania – zakres stosowania

Zakazuje się nierównego traktowania osób fizycznych ze względu na **rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość** w zakresie:

- opieki zdrowotnej oraz
- oświaty i szkolnictwa wyższego

Ustawowe środki prawne ochrony zasady równego traktowania

Prawo do odszkodowania

Każdy, wobec kogo zasada równego traktowania została naruszona, ma prawo do odszkodowania. W sprawach naruszenia zasady równego traktowania stosuje się przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny

Dochodzenie roszczeń na podstawie ustawy *o wdrożeniu...* nie pozbawia prawa do dochodzenia roszczeń na podstawie przepisów innych ustaw

Kodeks pracy

Osoba, wobec której pracodawca naruszył zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, ma prawo do odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę, ustalone na podstawie odrębnych przepisów

Ustawowe środki prawne ochrony zasady równego traktowania

Przeniesienie ciężaru dowodu

Zasada ta stanowi odstępstwo od ogólnej zasady, zawartej w art. 6 Kodeksu cywilnego, zgodnie z którą ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne, czyli np. domaga się odszkodowania. W sprawach, w których formułowany jest zarzut dyskryminacji powód zobowiązany jest jedynie do **uprawdopodobnienia** okoliczności wskazujących na dyskryminację

Kto zarzuca naruszenie zasady równego traktowania, uprawdopodobnia fakt jej naruszenia. W przypadku uprawdopodobnienia naruszenia zasady równego traktowania ten, któremu zarzucono naruszenie tej zasady, jest obowiązany wykazać, że nie dopuścił się jej naruszenia

Ustawowe środki prawne ochrony zasady równego traktowania

Zakaz retorsji

Skorzystanie z uprawnień przysługujących z tytułu naruszenia zasady równego traktowania nie może być podstawą niekorzystnego traktowania, a także nie może powodować jakichkolwiek negatywnych konsekwencji wobec tego, kto z nich skorzystał, a także tego, kto udzielił w jakiegokolwiek formie wsparcia korzystającemu z uprawnień przysługujących z tytułu naruszenia zasady równego traktowania

Ustawowe środki prawne ochrony zasady równego traktowania

Działania pozytywne

Nie stanowi naruszenia zasady równego traktowania podejmowanie działań służących zapobieganiu nierównemu traktowaniu lub wyrównywaniu niedogodności związanych z nierównym traktowaniem, u podstaw których leży jedna lub kilka przyczyn takich jak płeć, rasa, pochodzenie etniczne, narodowość, religia, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientacja seksualna

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

Wyzaczyła organy ds. równości:

wykonywanie zadań dotyczących realizacji zasady równego traktowania powierzone zostało

**Pełnomocnikowi Rządu ds. Równego Traktowania oraz
Rzecznikowi Praw Obywatelskich**

Pełnomocnik Rządu

- Powoływany i odwoływany przez Prezesa Rady Ministrów
- Do zadań Pełnomocnika należy **realizowanie polityki rządu w zakresie zasady równego traktowania**, w tym przeciwdziałania dyskryminacji,
w szczególności ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, wiek, niepełnosprawność oraz orientację seksualną

Pełnomocnik Rządu

Do zadań Pełnomocnika należy w szczególności:

- opracowywanie i opiniowanie projektów aktów prawnych w zakresie zasady równego traktowania
- przeprowadzanie analiz i ocen rozwiązań prawnych pod kątem respektowania zasady równego traktowania, a także występowanie do właściwych organów z wnioskami o wydanie lub zmianę aktów prawnych w zakresie spraw należących do Pełnomocnika
- dokonywanie analiz i ocen sytuacji prawnej i społecznej w zakresie zasady równego traktowania
- monitorowanie sytuacji w zakresie przestrzegania zasady równego traktowania
- promowanie, upowszechnianie i propagowanie problematyki równego traktowania
- współpraca z krajowymi i zagranicznymi organami i organizacjami

Zadania związane z przeciwdziałaniem dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność Pełnomocnik wykonuje we współpracy z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

Pełnomocnik Rządu

Pełnomocnik opracowuje i przedkłada Radzie Ministrów **Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania**, określający cele i priorytety działań na rzecz równego traktowania, w szczególności w zakresie:

- 1) podnoszenia świadomości społecznej w zakresie równego traktowania, w tym na temat przyczyn i skutków naruszenia zasady równego traktowania
- 2) przeciwdziałania naruszeniom zasady równego traktowania
- 3) współpracy z partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w zakresie równego traktowania

Pierwszy raport z realizacji Programu zostanie przedstawiony do 31 marca 2013 r.

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania

W odniesieniu do spraw, w których podniesiony jest zarzut naruszenia zasady równego traktowania lub zakazu dyskryminacji zastosowanie mają przepisy Konstytucji RP oraz ustawy z dnia *o Rzeczniku Praw Obywatelskich*, określające kompetencje Rzecznika

Ograniczenia w zakresie sporów horyzontalnych

Zgodnie z art. 80 Konstytucji każdy ma prawo wystąpienia do Rzecznika z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez **organy władzy publicznej**.

W zakresie realizacji zasady równego traktowania **między podmiotami prywatnymi** Rzecznik, po zapoznaniu się z wnioskiem, może poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania

Istnieje jednak możliwość pośredniego działania Rzecznika w niektórych sprawach, np. w przypadku skargi uprawdopodobniającej dyskryminację pracownika Rzecznik, poza poinformowaniem o przysługujących środkach prawnych, może wystąpić do Państwowej Inspekcji Pracy z prośbą o przeprowadzenie odpowiednich czynności kontrolnych

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – ZADANIA

W zakresie podstawowych zadań Rzecznika pozostaje **rozpatrywanie** kierowanych do niego **wniosek**ów, w tym dotyczących naruszenia zasady równego traktowania, i podejmowanie odpowiednich czynności, zgodnie z ustawą o *Rzeczniku Praw Obywatelskich*

Ustawa o *wdrożeniu...*, nowelizując ustawę o *Rzeczniku Praw Obywatelskich*, nałożyła na Rzecznika dodatkowe zadania związane z realizacją zasady równego traktowania:

- **analizowanie, monitorowanie i wspieranie równego traktowania wszystkich osób**
- **prowadzenie niezależnych badań dotyczących dyskryminacji**
- **opracowywanie i wydawanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń odnośnie do problemów związanych z dyskryminacją**

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – ZADANIA

Ustawa o *wdrożeniu...*, nowelizując ustawę o *Rzeczniku Praw Obywatelskich*, nałożyła na Rzecznika dodatkowe zadania związane z realizacją zasady równego traktowania:

wykonywanie dodatkowych obowiązków informacyjnych, polegających na corocznym informowaniu Sejmu i Senatu (**Parlamentu**)

- **o prowadzonej działalności w obszarze równego traktowania oraz jej wynikach**
- **o przestrzeganiu zasady równego traktowania w Rzeczypospolitej Polskiej, przygotowanej w szczególności na podstawie prowadzonych przez Rzecznika niezależnych badań**
- **oraz przekazywaniu wniosków oraz rekomendacji dotyczących działań, które należy podjąć w celu zapewnienia przestrzegania zasady równego traktowania**

Rzecznik w zakresie równego traktowania powinien ponadto **prowadzić systematyczną współpracę z krajowymi organizacjami pozarządowymi oraz z zagranicznymi i międzynarodowymi organami i organizacjami** na rzecz ochrony wolności i praw człowieka i obywatela, także **w zakresie równego traktowania**

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – EFEKTYWNOŚĆ

Rzecznik otrzymał nowe zadania. Nie został jednak wyposażony w adekwatne środki finansowe na ich realizację

Mając na względzie dążenie do zapewnienia możliwie najbardziej efektywnego poziomu podejmowanych w takich warunkach działań, należy:

- **przyjąć strategiczne podejście – wybrać priorytety** (3 priorytety RPO: osoby starsze, osoby z niepełnosprawnością oraz imigranci, z uwzględnieniem problematyki płci; cykliczne spotkania z organizacjami LGBT)
- **zapewnić łatwy dostęp do pomocy udzielanej przez RPO (rozwój sieci punktów przyjęć interesantów)**
- **włączyć do realizowanych działań podmioty o zbieżnych celach** (tj. działanie na rzecz równego traktowania, włączenia/inkluzji społecznej) **i zbudować sieć współpracy** (rozwój programu współpracy z organizacjami pozarządowymi i organami państwowymi, które w zakresie swoich kompetencji mają również sprawy związane z przestrzeganiem zasady równego traktowania)

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – EFEKTYWNOŚĆ

Organizacje pozarządowe kluczowym partnerem RPO

Organizacje realizują szereg działań, które mają na celu wspieranie równego traktowania wszystkich osób, tj. m. in.:

- **edukują** – od indywidualnej porady po akcje społeczne (upowszechnianie wiedzy o prawie, niwelowanie stereotypów)
- **wspierają ofiary dyskryminacji** – od udzielenia informacji o prawie po pomoc prawną w konkretnych sprawach (art. 61 – 4 KPC)
- **kreują i upowszechniają dobre praktyki** – RPO udziela szczególnego wsparcia takim inicjatywom, np. w ramach Komisji ekspertów ds. Osób Starszych ma zostać opracowany zbiór dobrych praktyk
- **prowadzą monitoring i dostarczają informacji** – w ten sposób ułatwiają RPO identyfikację rzeczywistych problemów oraz ocenę ich skali/znaczenia społecznego, co jest szczególnie istotne wobec stosunkowo niewielkiej liczby wpływających do RPO skarg dot. dyskryminacji (jest to problem dość powszechnie raportowany przez organy ds. równości w państwach UE)

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – KLASYFIKACJA

zasada równości wobec prawa
zakaz nierównego traktowania/dyskryminacji

PRZESŁANKI SZCZEGÓŁOWE

• płeć	sytuacja materialna i prawna
• niepełnosprawność	wykształcenie, zawód
• rasa lub pochodzenie etniczne	pochodzenie społeczne
• religia lub wyznanie	poglądy polityczne
• światopogląd (w tym bezwyznaniowość)	Zakaz dyskryminacji grup społeczno-zawodowych
• orientacja seksualna	osób bez stałego zameldowania
• tożsamość płciowa	podatkowej
• wiek	
• narodowość	inne przyczyny

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – STATYSTYKA

- W I kwartale 2011 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło **216 spraw** dotyczących problematyki równego traktowania
- W roku 2010 łącznie wpłynęło **2635 wniosków** (z czego 2217 dot. jednej wypowiedzi Pełnomocnika Rządu) – 418

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – STATYSTYKA

W sprawach (216), które wpłynęły w I kwartale 2011 r. dominowały następujące problematyki:

- ogólna przesłanka zakazu nierównego traktowania/dyskryminacji – 17,6%

i przesłanki szczegółowe:

- ze względu na inne przyczyny – 11,1%
- ze względu na płeć – 9,3%
- ze względu na wiek – 9,3%
- ze względu na sytuację materialną i prawną – 8,8%
- ze względu na niepełnosprawność – 7,8%

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania – STATYSTYKA

W I kwartale 2011 r. rozpatrzono 226 spraw z zakresu równego traktowania:

- podjęto do prowadzenia – 40,7%
- udzielono wyjaśnień, wskazano wnioskodawcy przysługujące środki działania – 50,9%
- inne (przekazano wg właściwości, zwrócono się o uzupełnienie wniosku, nie podjęto) – 8,4%

Rzecznik Praw Obywatelskich organem ds. równego traktowania

Prezentacja wybranych spraw dotyczących naruszeniu zasady równego traktowania

Dane kontaktowe

**Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Aleja Solidarności 77
00 – 090 Warszawa**

centrala (+48) 22 565 17 700

fax (+48) 22 827 64 53

e-mail: rzecznik@rpo.gov.pl

Dziękuję za uwagę!

„Pomoc rozwojowa 2011”

Projekt Współpracy Ombudsmanów
„Partnerstwo dla praw człowieka”

DZIAŁALNOŚĆ RZECZNIKA W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA RASIZMOWI

Wśród spraw badanych i załatwianych przez Rzecznika Praw Obywatelskich, skargi w sprawach osób należących do mniejszości narodowych oraz skargi w sprawach cudzoziemców odnośnie do dyskryminacji na tle przynależności narodowej, etnicznej bądź rasowej, stanowią wąski margines. W okresie od początku kadencji poprzedniego Rzecznika, tj. od dnia 14 lutego 2006 roku do chwili obecnej, **podjęto do prowadzenia 140** takich spraw, z czego 7 w formie wystąpienia generalnego, a pozostałe stanowiły sprawy indywidualne.

Niewielka skala wpływu skarg do Rzecznika nie jest jednak przesądzająca dla oceny stanu przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych, a także przebywających na terytorium RP cudzoziemców. Na liczbę skarg rzutują bowiem różne czynniki, jak choćby niewystarczająca wiedza tych osób o instytucjach służących ochronie praw obywateli, czy też obserwowana nieraz niechęć do deklarowania tożsamości narodowej w kontaktach z instytucjami publicznymi. Niezależnie więc od stosunkowo niewielkiej liczby tych skarg, ze względu na specyfikę tej problematyki oraz rangę poszanowania praw mniejszości jako jednego z podstawowych standardów demokratycznego państwa prawnego, Rzecznik poświęca wiele uwagi przeciwdziałaniu rasizmowi, ksenofobii oraz związanej z nimi nietolerancji, traktując to jako jeden z priorytetowych kierunków swojej aktywności.

Z inicjatywy Rzecznika realizowane były badania nad sytuacją mniejszości narodowych w Polsce oraz przebywających na terytorium RP cudzoziemców. Wiele uwagi Rzecznik poświęcał również tworzeniu pozytywnego klimatu społecznego wokół mniejszości narodowych i etnicznych oraz ich praw do zachowania własnej kultury, tradycji i języka ojczystego. Wielokrotnie kwestie te podejmowane były w różnych wystąpieniach publicznych, w środkach masowego przekazu, na licznych konferencjach i spotkaniach poświęconych prawom mniejszości oraz tolerancji i przeciwdziałaniu dyskryminacji.

Działania Rzecznika dotyczyły w szczególności:

- problemów studiujących w Polsce obcokrajowców, zwłaszcza powtarzających się ataków o podłożu rasistowskim, problemów w komunikacji z funkcjonariuszami Policji i urzędnikami. Sprawa została podjęta w związku ze zorganizowanym przez nas spotkaniem ze studentami oraz ich opiekunami naukowymi, takie spotkania odbywają się cyklicznie;
- zachowań o charakterze rasistowskim lub antysemickim podczas manifestacji organizowanych przez organizacje nacjonalistyczne;

- reakcji organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości na publikacje o treści antysemickiej (wrzesień 06);

- aktów wandalizmu polegających na dewastacji cmentarzy różnych wyznań oraz innych miejsc pamięci, w tym na przykład na umieszczaniu antysemickiej symboliki lub napisów na obiektach cmentarzy żydowskich. (kwiecień 08);

- pozbawienia osób nie posiadających obywatelstwa polskiego możliwości kontynuowania działalności handlowej na błoniach Stadionu Dziesięciolecia w Warszawie (maj 07);

- stanu przestrzegania praw pracowniczych obcokrajowców nie będących obywatelami państw UE/EOG, RPO skierował wystąpienie do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównego Inspektora Pracy (grudzień 09);

- efektywnego ścigania przestępstw z nienawiści przez organy ścigania (wystąpienie do Prokuratora Generalnego). W swojej odpowiedzi Prokurator Generalny wyraził zainteresowanie współpracą w odniesieniu do problematyki przestrzegania w Polsce zasad równego traktowania i poinformował o działaniach prokuratury mających na celu zwiększenie efektywności ścigania przestępstw dyskryminacyjnych (marzec 11);

- jak również dyskryminacji obywateli polskich za granicą – w Wielkiej Brytanii, Irlandii, w Niemczech, a także nierównego traktowania Polaków w konkursach unijnych, organizowanych przez Europejski Urząd Doboru Kadr (maj 08);

W następstwie powtarzających się incydentów polegających na wnoszeniu podczas meczów piłkarskich zarówno przez kibiców, jak i samych zawodników, okrzyków faszystowskich oraz wywieszaniu flag i transparentów odwołujących się do treści faszystowskich, rasistowskich, czy antysemickich, RPO kierował wystąpienia do Prezesa Polskiego Związku Piłki Nożnej. Problem antysemickich zachowań na polskich stadionach jest komentowany również za granicą. Ponadto, prócz szeroko opisywanych w mediach wydarzeń z pierwszo- lub drugoligowych spotkań, liczne incydenty mają także miejsce w rozgrywkach niższych lig, przybierając nieraz jeszcze bardziej agresywną formę, np. zastraszania zawodników czy władz klubów, w celu niedopuszczenia do zatrudnienia zawodnika odmiennej rasy czy wyznania.

Takie jawne zachowania mogą rodzić podejrzenie, iż są podejmowane przy cichym przyzwoleniu władz klubu lub pracowników agencji ochrony, do których należy obowiązek utrzymania porządku na stadionie. Daje się bowiem zauważyć brak reakcji ze strony organizatorów na powtarzające się podobne incydenty. Na apele kierowane do związków sportowych, aby ścigały w trybie dyscyplinarnym tego typu wybryki, Rzecznik otrzymywał informację, że w statutach i regulaminach związków brak jest przepisów pozwalających na wszczynanie postępowań dyscyplinarnych w tych sprawach.

Rzecznik zwrócił się o rozważenie podjęcia przez Ministerstwo Sportu i Turystyki odpowiednich działań nadzorczo-kontrolnych w celu ustalenia, czy obowiązujące regulacje

wewnętrzne polskich związków sportowych przewidują efektywne środki zapobiegania oraz sankcjonowania wybryków o charakterze rasistowskim, a w przypadku braku takich środków - o zasugerowanie związkom stosownych zmian w ich statutach i regulaminach (wystąpienie z 29 stycznia 2009 r.). Następnie RPO wystąpił do Ministra Sportu i Turystyki w sprawie uwzględnienia w statutach i regulaminach związków sportowych postanowień dotyczących zapobiegania wybrykom o charakterze rasistowskim (pismo z 11 grudnia 2009 r.). Minister Sportu i Turystyki poinformował o realizowanych programach i działaniach w zakresie podnoszenia świadomości na temat problemu zjawisk patologicznych w sporcie oraz inicjatywach mających zachęcać kibiców do postaw potępiających przypadki rasizmu i antysemityzmu w sporcie.

Rzecznik zwrócił uwagę, iż próba rozwiązania tych problemów nie może ograniczać się wyłącznie do stosowania surowych kar. Celowe byłoby podjęcie długofalowych i zorganizowanych działań edukacyjnych i wychowawczych, mających na celu pogłębienie wrażliwości kibiców na odmienności kulturowe czy rasowe. Szczególnie w Polsce i na Ukrainie konieczne jest podejmowanie wszelkich możliwych działań w walce z rasizmem w kontekście zbliżających się Mistrzostw Europy EURO 2012.

Zachowania rasistowskie dotyczą także innych dyscyplin sportu. RPO wystąpił do Prezesa Polskiego Związku Motorowego w sprawie incydentu o podłożu rasistowskim podczas zawodów żużlowych, kiedy to czarnoskóry zawodnik został obrzucony wyzwiskami ze strony polskich kibiców. Podjęliśmy też sprawę rasistowskich wypowiedzi prezydenta jednego z polskich miast, zgodnie z którymi w drużynie koszykarskiej klubu miejskiego mają grać tylko Polacy – sprawa jest w toku.

PRZECIWDZIAŁANIE DYSKRYMINACJI

Dzień dobry. Dziękuję za zaproszenie. Chciałbym zauważyć, że Wasze miasto jest bardzo piękne.

Ustawodawstwo Republiki Armenia szczegółowo reguluje procesy przeciwdziałania dyskryminacji, a w szczególności zgodnie z art. 14.1 Konstytucji Republiki Armenii wszyscy ludzie są równi wobec prawa. Zakazana jest dyskryminacja ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub światopogląd, opinie polityczne lub wszelkie inne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub inne okoliczności o charakterze osobistym lub społecznym.

Zgodnie z art. 7 ustawy o zasadach administracyjnych i postępowania administracyjnego organy administracyjne nie mogą stosować nierównego traktowania jednakowych faktycznych okoliczności, jeśli nie istnieje jakakolwiek podstawa do ich rozróżniania.

Organy administracyjne zobowiązane są do stosowania indywidualnego podejścia do różniących się w sposób istotny faktycznych okoliczności.

Jeśli organ administracyjny wypełnił swe pełnomocnictwa w jakikolwiek sposób, wówczas i w przyszłości w podobnych przypadkach jest on zobowiązany do ich wypełniania w sposób identyczny.

Organ administracyjny może zrezygnować z danego ograniczenia, jeśli z powodu priorytetowych korzyści zamierza w przyszłości wybrać decyzję alternatywną.

Jednakże, niestety, w praktyce nierzadkie są przypadki, w których organ państwowy lub organ samorządu lokalnego, lub jego osoba urzędowa narusza najważniejsze zasady. Przyczyna tego tkwi w zasadzie w biurokracji i korupcji. Bywają przypadki, że organ państwowy lub organ samorządu lokalnego lub ich osoba urzędowa wykazuje dyskryminujące podejście, na przykład jeśli wobec jednego obywatela zostanie wydana jedna decyzja, a wobec innego znajdującego się w podobnej sytuacji – zupełnie przeciwna.

Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii otrzymuje wiele podobnych skarg.

Na początek chciałbym zauważyć, że zgodnie z art. 8 ustawy o Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii do Obrońcy może zwrócić się dowolna osoba fizyczna, niezależnie od przynależności narodowej lub rasowej, obywatelstwa, miejsca zamieszkania, płci, wieku, poglądów politycznych lub wszelkich innych i zdolności do czynności prawnych.

Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii jest uprawniony:

1) wystąpić do organu państwowego, organu samorządu lokalnego lub jego osoby urzędowej, w których decyzji lub działaniu (zaniechaniu działań) znajduje on łamanie praw i wolności człowieka, aby naprawił dopuszczone naruszenia wskazując na podlegające wypełnieniu możliwe posunięcia konieczne do przywrócenia praw i podstawowych wolności człowieka;

2) skierować powództwo do sądu w sprawie o częściowe lub pełne uznanie za nieważne sprzecznych z ustawą lub innym aktem prawnym normatywnych aktów prawnych organu państwowego lub organu władzy samorządowej i jego osoby urzędowej łamiącej prawa i podstawowe wolności człowieka, jeśli organ państwowy lub organ władzy samorządowej bądź dopuszczająca do naruszenia jego osoba urzędowa, w określonym terminie nie uzna za nieważny w części lub całości swój akt prawny;

3) wystąpić do właściwych organów państwowych o nałożenie kary dyscyplinarnej lub administracyjnej lub pociągnięcie do odpowiedzialności karnej tej osoby urzędowej, której decyzje lub działania (zaniechanie działań) doprowadziły do łamania praw i podstawowych wolności człowieka i (lub) naruszyły wymagania niniejszej ustawy.

Organ państwowy lub organ samorządu lokalnego lub jego osoba urzędowa, która otrzymała wniosek wskazany w części 1. niniejszego artykułu, zobowiązany jest w terminie dwudziestu dni od dnia jego otrzymania do pisemnego poinformowania obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii o podjętych działaniach. W przypadku koniecznym termin ten za zgodą obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii może być przedłużony.

Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii może opublikować w środkach masowego przekazu specjalne informacje dotyczące organu państwowego lub organu samorządu lokalnego lub jego osoby urzędowej, która nie udzieliła odpowiedzi na jego wniosek lub nie wypełniła lub nienależycie wypełniła żądania wniosku, wraz z odpowiedziami organu państwowego lub organu samorządu lokalnego lub jego osoby urzędowej w sprawie decyzji i wniosku obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, jeśli zostały wyczerpane wszelkie możliwości obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii uregulowania sprawy w organach państwowych.

Za dźwignię można uznać ten fakt, że obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii corocznie w pierwszym kwartale składa sprawozdanie ze swej działalności za miniony rok oraz o łamaniu praw i podstawowych wolności człowieka w kraju Prezydentowi Republiki Armenii, organom władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej, a na sesji wiosennej Zgromadzenia Narodowego przedstawia go na posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego. Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii udostępnia również sprawozdanie środkom masowego przekazu i odpowiednim organizacjom społecznym.

W razie konieczności obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii może składać specjalne sprawozdania Prezydentowi Republiki Armenii i Zgromadzeniu Narodowemu.

PRZECIWDZIAŁANIE DYSKRYMINACJI

Tak jak już wcześniej zostało powiedziane, zgodnie z Konstytucją Republiki Armenii wszyscy ludzie są równi wobec prawa. Zakazana jest dyskryminacja ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub światopogląd, opinie polityczne lub wszelkie inne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub inne okoliczności o charakterze osobistym lub społecznym.

Odnosnie do wolności sumienia i religii z całą pewnością można oświadczyć, że sytuacja w zakresie tych praw w Armenii jest dość sprzyjająca. Chciałbym zauważyć, że zgodnie z art. 26 Konstytucji każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Prawo to obejmuje wolność zmiany religii lub przekonań oraz zawiera wolność głoszenia, wyrażania poprzez obrzędy kościelne i inne uprawianie kultu zarówno indywidualnie jak i wspólnie z innymi.

Wyrażanie tego prawa może być ograniczone jedynie ustawą, jeśli jest to konieczne w celu ochrony bezpieczeństwa publicznego, zdrowia, moralności społeczeństwa lub praw i swobód innych osób. obrońca w zasadzie nie otrzymuje skarg związanych z wolnością sumienia, religii i wyznania. Zasadniczo powstają problemy z odmową służby wojskowej wynikające z zasadniczych przekonań związanych z wyznaniem. Przystępując do Unii Europejskiej Armenia podjęła zobowiązania i w 2003 roku przyjęła ustawę o służbie zastępczej, zgodnie z którą obywatele wyznania niepozwalającego na służbę wojskową mogą skorzystać ze służby zastępczej. Lecz niestety zdarzają się przypadki, gdy obywatele wolą pozbawienie wolności niż służbę zastępczą.

Jeśli chodzi o niepełnosprawność, to w Armenii występuje szereg problemów, zasadniczo w dziedzinie medycznej, ochrony zdrowia, społecznej i psychologicznej oraz w zakresie zapewnienia dostępności edukacji publicznej, transportu i komunikacji, zatrudnienia, ochrony socjalnej i tak dalej.

Tak jak i we wszystkich republikach postradzieckich sprawa zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z transportu publicznego, obiektów użyteczności publicznej i w efekcie udziału w życiu społecznym jest na katastrofalnie niskim poziomie.

Według danych statystycznych zatrudnionych jest jedynie 8% zdolnych do pracy osób niepełnosprawnych, co jest bardzo niskim wskaźnikiem. Ponadto istnieje szereg problemów związanych z grupami niepełnosprawnych, osób niedosłyszących, niedowidzących i tak dalej. Na przykład zapewnienia obywatelom ociemniałym dostęp do literatury w systemie brajla.

Mimo tego, że w ostatnich latach zostały podjęte działania w kierunku rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych – jest to jedynie kropla w morzu. Na przykład w 2008 roku premier Armenii powołał Narodową Komisję ds. Osób Niepełnosprawnych, której celem była pomoc w stworzeniu równych praw i możliwości dla niepełnosprawnych.

Sprawy związane z problemami niepełnosprawnych znajdują się pod baczna uwagą obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii. W swych corocznych sprawozdaniach stale nawiązuje on do spraw osób niepełnosprawnych.

W 2009 roku ze strony obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii zostało przeprowadzone badanie, którego celem było pokazanie tych podstawowych obowiązków, które przyjęła Armenia w zakresie wypełnienia punktów konwencji ONZ w sprawie ochrony osób niepełnosprawnych oraz dokonania analizy ustawodawstwa w Republice Armenii. Dane badanie oprócz prawnego zawiera dodatkowy aspekt społeczno-psychologiczny. Zostało ono przedłożone do rozpatrzenia przez Parlament Republiki Armenii.

W związku z tym tematem chciałoby się zaznaczyć fakt, że z inicjatywy obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii Karena Andreasyana w administracji obrońcy zostało wydzielonych 11 podstawowych obszarów, wśród których w charakterze obszaru wymagającego bacznej uwagi znajdują się kwestie związane z niepełnosprawnością.

Na początek podpisano Referendum o współpracy obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii z organizacjami pozarządowymi. Mając na uwadze fakt, że organizacje pozarządowe z istoty swej działalności są najbliższe spraw socjalnych i mają najlepsze informacje dotyczące problemów społeczeństwa, sądzimy, że tylko w drodze współpracy z nimi można podejmować skuteczne kroki w sprawie ochrony praw.

Chciałbym prosić polskich kolegów o przedstawienie sytuacji w zakresie rozwoju stosunków pomiędzy organizacjami pozarządowymi i Rzecznikiem Praw Obywatelskich w waszym kraju.

Dziękuję za uwagę.

PRZECIWDZIAŁANIE DYSKRYMINACJI

Przeciwdziałanie dyskryminacji jest szczegółowo regulowane przez ustawodawstwo Republiki Armenii. Najważniejszymi zasadami dotyczącymi sytuacji prawnej obywateli, które gwarantuje Konstytucja Republiki Armenii, są:

uniwersalne prawa, wolności i obowiązki oraz równość praw, wolności i obowiązków człowieka i obywatela. Prawa, wolności i obowiązki umocowane niemal we wszystkich artykułach w dziale II Konstytucji mają powszechny, uniwersalny charakter i dotyczą każdego obywatela. Zasada równości znajduje odzwierciedlenie w licznych artykułach Konstytucji. W szczególności, zgodnie z art 14.1 Konstytucji, wszyscy ludzie są równi wobec prawa.

Dyskryminacja ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię, poglądy polityczne lub inne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub sytuację osobistą lub społeczną jest zabroniona.

Zgodnie z artykułem 7 ustawy Republiki Armenii o podstawach Administracji i postępowaniu administracyjnym, zakazuje się samowoli. Na mocy niniejszego artykułu:

1. Organom administracyjnym zakazuje się nierównego podejścia do faktycznie jednakowych okoliczności, jeżeli nie ma podstaw do ich różnicowania.

Poszczególne organy administracji zobowiązane są do okazywania indywidualnego podejścia wobec różniących się istotnie faktycznych okoliczności.

2. Jeśli organ administracji jakiegokolwiek uznaniowe (arbitralne) uprawnienie zrealizował w określony sposób, to w podobnych przypadkach w przyszłości również powinien owe uprawnienie zrealizować w ten sam sposób.

Organ administracji może zrezygnować z tego ograniczenia, jeśli ze względu na obecność wyższego interesu ma w przyszłości zamiar przyjąć na stałe inną uznaniową decyzję.

Ale niestety w praktyce występują przypadki, gdy organy państwa lub samorządu lokalnego, lub ich urzędnicy łamią te ważne zasady. Powodami tego wszystkiego są biurokracja i korupcja. Zdarzają się sytuacje, gdy organy państwa lub samorządów lokalnych albo ich urzędnicy wykazują dyskryminujące podejście, np. w przypadku jednego obywatela podejmują jedną decyzję, a w przypadku innego obywatela znajdującego się w podobnej sytuacji – zupełnie inną.

Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii otrzymuje wiele tego typu skarg i wniosków.

W tym miejscu warto przypomnieć słowa austriackiego profesora – doktora nauk prawnych W. Pilkina o tym, że utworzenie i działalność instytucji Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii otworzyło nowy rozdział w relacjach między państwem a obywatelami, tj. pomiędzy osobami sprawującymi władzę a rządzonymi.

Przede wszystkim chciałbym podkreślić, że zgodnie z artykułem 8 ustawy o Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, skargę do Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii może wnieść każda osoba fizyczna bez względu na narodowość, obywatelstwo, miejsce zamieszkania, płeć, rasę, wiek, poglądy narodowościowe i inne oraz możliwości.

Warto zauważyć, że złożenie wniosku lub skargi do Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii nie powoduje utraty innych możliwości ochrony praw człowieka. Działalność Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii uzupełnia inne możliwości ochrony praw i wolności człowieka i nie pozbawia organów państwowych ich uprawnień do zapewniania ochrony praw i wolności człowieka.

Rozpatrując skargi i wnioski oraz ujawniając naruszenia praw i wolności człowieka, Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii proponuje organowi państwowemu lub organowi samorządu lokalnego albo jego urzędnikowi łamiącemu te ważne zasady usunięcie dokonanego naruszenia i wskazuje na niezbędne i podlegające wykonaniu możliwe przedsięwzięcia w celu przywrócenia praw i podstawowych wolności człowieka. W stosunku do organu państwowego lub organu samorządu lokalnego albo jego urzędnika łamiącego podstawowe prawa i wolności człowieka Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii może także złożyć pozew do Sądu o uznanie za nieważne w całości lub części normatywnych aktów prawnych sprzecznych z ustawą i innymi aktami prawnymi, jeżeli organ państwowy lub organ samorządu lokalnego albo jego urzędnik, który dopuścił się naruszenia nieunieważnienia w określonym terminie w całości lub w części swego odpowiedniego aktu prawnego.

Jest on uprawniony do zalecania właściwym organom państwowym nałożenia sankcji administracyjnych lub dyscyplinarnych albo pociągnięcia do odpowiedzialności karnej tych urzędników, których decyzje lub działania (brak działań) spowodowały naruszenia praw i wolności człowieka, a także do podjęcia innych czynności określonych prawem. Wychodząc z założenia, że Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii nie przyjmuje aktów administracyjnych, a jedynie wydaje zalecenia, które nie mają charakteru obligatoryjnego i w praktyce możliwe jest, że organy państwowe lub organy samorządów lokalnych albo ich urzędnicy będą unikać współpracy z Obrońcą Praw Człowieka Republiki Armenii a, na poziomie Konstytucji umocowano zapis, że mają oni obowiązek współpracować z Obrońcą Praw Człowieka Republiki Armenii (83.1). Prawo daje Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii możliwość, w przypadku wyczerpania wszystkich możliwości rozwiązania sprawy w organach państwowych, do publikowania za pomocą środków masowego przekazu specjalnych informacji na temat tego organu państwowego lub organu samorządu lokalnego albo ich urzędnika, którzy nie odpowiedzieli w sprawie jego interwencji, nie spełnili lub

niewystarczająco spełnili wymóg interwencji, wraz z przekazanymi obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii odpowiedziami.

Każdego roku w pierwszym kwartale obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii przedstawia Prezydentowi Republiki Armenii, organom władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, środkom masowego przekazu i organizacjom pozarządowym raport o swojej działalności i naruszeniach praw i podstawowych wolności człowieka w roku poprzednim. W przypadku odrębnych spraw, mających wyjątkowy społeczny, lub rażących naruszeń praw człowieka, a także nie usuwania masowych naruszeń, obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii może wystąpić z kolejnym publicznym raportem (Ustawa o obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, art. 17 część 2).

Konstytucja daje obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii możliwość zwracania się do Trybunału Konstytucyjnego Republiki Armenii w sprawach dot. zgodności aktów normatywnych wymienionych w art. 100 pkt. 1 Konstytucji z przepisami rozdziału 2 Konstytucji, tj. naruszeń praw i podstawowych wolności człowieka.

Obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii ma również prawo do monitorowania działalności sądów, żądania od sądów materiałów dot. sprawy po zapadnięciu wyroków i w związku z tym prawo do przedstawienia swojej opinii.

Do ważnych zadań obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii należy promowanie ulepszania ochrony prawnej praw i podstawowych wolności człowieka oraz dostosowanie ustawodawstwa Republiki Armenii do powszechnych zasad i norm prawa międzynarodowego. Do realizacji tego ostatniego niezmiernie duże znaczenie ma analiza projektów normatywnych aktów prawnych.

Bez odpowiednio głębokiej i wszechstronnej analizy prawnej przyjęte normatywne akty prawne często stają się źródłem problemów w ustawodawstwie, a czasem także źródłem sprzeczności. Prowadzi to naturalnie do naruszania praw, niemożności efektywnej obrony praw i różnorodnych interpretacji, przy czym z reguły na szkodę osób popierających praworządność.

W celu zwiększenia roli obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w tym obszarze duże znaczenie miał punkt 42 Dekretu Prezydenta Republiki Armenii z dnia 18.07.2007 r. „o organizacji działalności Rządu Republiki Armenii i znajdujących się pod jego właściwością innych organów administracji państwowej”, według którego projekty odnoszące się do praw i wolności człowieka zanim zostaną przedłożone Rządowi powinny być przesyłane do obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii w celu wyrażenia przez niego swojej opinii.

Jak widać, zgodnie z prawodawstwem Republiki Armenii, obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii posiada wiele uprawnień, które pozwalają mu walczyć z dyskryminacją.

Ze szczegółami dotyczącymi działalności personelu obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii można zapoznać się w rocznych raportach, które drukowane są także w językach angielskim i rosyjskim.

W związku z tematem chciałbym zwrócić uwagę, że dzięki inicjatywie obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii K. Andreasyana, w personelu obrońcy Praw Człowieka Republiki

Armenii wyodrębniono 11 głównych obszarów, szczególnie wrażliwych grup (focł point-s), którymi są np. uchodźcy, niepełnosprawni, kobiety i dzieci. Pierwszym krokiem było podpisanie memorandumów o współpracy pomiędzy obrońcą Praw Człowieka Republiki Armenii, a organizacjami pozarządowymi prowadzącymi aktywną działalność w wyżej wymienionych obszarach.

Biorąc pod uwagę, że organizacje pozarządowe w ramach swojej działalności znajdują się bardzo blisko społeczeństwa i są bardzo dobrze poinformowane o istniejących w tej sferze problemach, uważamy, że tylko poprzez współpracę możliwe jest podjęcie efektywnych kroków w zakresie ochrony praw człowieka jest możliwe tylko poprzez skuteczne działania.

Korzystając z okazji, że obecni są tu również przedstawiciele organizacji pozarządowych, które podpisały memorandum o współpracy z obrońcą Praw Człowieka Republiki Armenii, chciałbym poprosić Delegację z Polski o przedstawienie polskich doświadczeń w zakresie współpracy Rzecznika Praw Obywatelskich z organizacjami pozarządowymi.

Wpływ rozwoju Internetu na prawa człowieka

Katarzyna Łakomic
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Projekt Współpracy Ombudsmanów
„Partnerstwo dla praw człowieka”

Główne zagrożenia jakie niesie ze sobą rozwój nowych technologii komunikacyjnych

- zagrożenia dla prywatności (zbieranie informacji o użytkowniku sieci, także w celach marketingowych, profilowanie, spam, monitoring pracowników, dziecko w sieci);
- zjawisko wykluczenia cyfrowego;
- nadużywanie narzędzi stworzonych dla zapewnienia przez państwo bezpieczeństwa i porządku publicznego (środki operacyjne, retencja danych telekomunikacyjnych);
- inne.

Prywatność w sieci

■ **Priorytety reformy ochrony danych osobowych w Unii Europejskiej:**

- wytworzenie zasad, które doprowadzą do udzielania jasnej czytelnej informacji odnośnie do tego kto i w jakich okolicznościach przetwarza ich dane użytkownikom przez dostawców usług w środowisku sieciowym;
- zapewnienie jednostce „prawa do bycia zapomnianym”;
- precyzyjne określenie zasad monitorowania aktywności jednostki w Internecie dla celów reklamy behawioralnej.

Prywatność w sieci

■ **Retencja danych telekomunikacyjnych.**

Obowiązek retencji wynika z dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/24/WE z dnia 15 marca 2006 r. Zgodnie z preambułą tej dyrektywy, zważywszy na znaczenie, jakie dane o ruchu i lokalizacji mają w dochodzeniu, wykrywaniu i ściganiu przestępstw, istnieje potrzeba zapewnienia na poziomie europejskim zatrzymywania przez pewien czas danych generowanych lub przetwarzanych przez dostawców dostępnej publicznie łączności elektronicznej lub sieci łączności publicznej podczas świadczenia usług łączności. Jednocześnie przy wprowadzeniu opisanych wyżej obowiązków konieczne jest zapewnienie pełnego przestrzegania praw podstawowych obywateli, w szczególności w zakresie poszanowania prywatności i tajemnicy korespondencji oraz ochrony danych osobowych.

Przesłanki konieczne dla zapewnienia ochrony prywatności w przypadku retencji danych telekomunikacyjnych

- Przepisy muszą regulować w sposób precyzyjny cel gromadzenia danych.
- Przepisy muszą wskazywać precyzyjnie kategorie osób, w stosunku do których niezbędne jest respektowanie ich tajemnicy zawodowej.
- Warunkiem uzyskania dostępu do danych musi być wyczerpanie innych, mniej inwazyjnych w sferę praw i wolności jednostki, możliwości pozyskania niezbędnych informacji.
- Tryb pozyskiwania danych musi podlegać zewnętrznej formie kontroli
- Dane gromadzone przez służby w przypadku gdy okazały się nieprzydatne z punktu widzenia realizowanych zadań muszą podlegać zniszczeniu.

Wpływ rozwoju Internetu na kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego

- możliwość wyrażenia przez obywateli opinii w dyskursie społecznym;
- uniezależnienie jednostki od tradycyjnych środków masowego przekazu (prasa, telewizja);
- ułatwienie konsolidacji grup interesów;
- szerszy udziałowi obywateli w życiu publicznym (e-demokracja).

Wykluczenie cyfrowe

Wykluczenie cyfrowe to zjawisko o charakterze globalnym polegające na podziale społeczeństwa na osoby z dostępem do nowoczesnych form komunikacji (w tym Internetu) oraz bez dostępu do niego. Zjawisko dotyczy nie tylko dostępu, ale także umiejętności i zasobów niezbędnych do ich użycia. Wraz z przenoszeniem kolejnych sfer życia do cyberprzestrzeni osoby, które nie będą mogły (nie będą potrafiły) korzystać z nowych technologii, będą coraz bardziej upośledzone i wykluczone z życia społecznego. *(źródło: materiały Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej)*

Dziecko w sieci

Zagadnienie blokowania stron internetowych zawierających niedozwolone treści jako środka walki z seksualnym wykorzystywaniem nieletnich.

- wątpliwości odnośnie do skuteczności blokowania stron;
- ryzyko niewspółmiernych ograniczeń wolności słowa.

Dziękuję za uwagę!

Katarzyna Łakomic
Zespół Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
e-mail: k.lakomic@brpo.gov.pl

„Pomoc rozwojowa2011”

Projekt Współpracy Ombudsmanów
„Partnerstwo dla praw człowieka”

WPLYW ROZWOJU INTERNETU NA PRAWA CZŁOWIEKA

Wstęp

Zagrożenia jakie niesie dla ochrony praw człowieka nasilający się w ostatnich dekadach dynamiczny rozwój nowych technologii są bardzo rozległą oraz wieloaspektową problematyką.

Jako jedne najważniejszych zagadnień należy tu wyróżnić kwestie związane z wpływem rozwoju Internetu na **rozumienie poszczególnych praw jednostki oraz ich gwarancji**. Szczególnymi obszarami, jakie w tym kontekście zarysowały się w działalności RPO są sfery **wolności słowa** oraz **prawa do prywatności**.

Obecnie przedmiotem refleksji jest konieczność redefiniowania niektórych zagrożeń dla prywatności wobec rozwoju nowych technologii komunikacyjnych. Mamy tu do czynienia z takimi zjawiskami, jak: zbieranie informacji o użytkowniku, także w celach marketingowych, profilowanie, spam, monitoring pracowników, zagrożenia dla dziecka w sieci.

Nie można jednak zapominać o szansach, jakie niesie ze sobą Internet. Frank La Rue w opublikowanym w maju 2011 r. raporcie ONZ pisze m.in.: „W odróżnieniu od innych środków masowego przekazu, Internet pozwala wszystkim ludziom szukać, odbierać i przekazywać informacje idee w sposób natychmiastowy i bez ponoszenia wysokich kosztów. Rozszerzając możliwość poszczególnych osób do realizacji swoich praw do wolności opinii i ich wyrażania, które stanowią podstawę innych praw człowieka, Internet pobudza rozwój ekonomiczny, społeczny i polityczny i przyczynia się do całościowego postępu rozwoju ludzkości.” Komisarz kładzie nacisk na konieczność likwidacji przeszkód w swobodnym przepływie informacji przez Internet. Ograniczenia powinny mieć charakter **rzadki, wyjątkowy i uwzględniający międzynarodowe prawa człowieka**. Pełna gwarancja możliwości realizowania prawa do wolności wypowiedzi powinna być normą, a ograniczenia wyjątkiem. Raport zaleca też dekryminalizację zniesławienia, jako ograniczenia wolności wypowiedzi.

Nie można pominąć **wplywu Internetu na kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego**, a także związanego z tym procesem **zjawiska cyfrowego wykluczenia**.

Kolejnym zagadnieniem jest wykorzystanie Internetu jako narzędzia zapewnienia przez państwo bezpieczeństwa i porządku publicznego (środki operacyjne, retencja danych telekomunikacyjnych). Analizie w tym kontekście podlegać mogą zagadnienia dostępu do danych

dotyczących obywateli przez organy państwa, a w szczególności istnienie regulacji w zakresie bezpieczeństwa i sposobów wykorzystania tych danych.

Nie należy wreszcie tracić z oczu wpływu rozwoju nowych technik informacyjnych na **horyzontalne rozumienie praw człowieka**.

Jak Państwo widzą nie sposób w tak krótkim czasie dokonać analizy wszystkich z poruszanych zagadnień, w związku z czym przedstawione zostaną problemy, które szczególnie wyróżniły się w działalności polskiego ombudsmiana lub są przez niego uznane za potencjalnie kluczowe ze względu na możliwość naruszenia praw człowieka i obywatela.

Prywatność w sieci

Dzięki szybkiemu Internetowi, urządzeniom przenośnym posiadającym łączność z siecią i treściom tworzonym przez użytkowników, wymiana informacji stała się łatwiejsza, szybsza i zyskała globalny charakter. Przez te zmiany obywatele zyskali aktywną rolę w „zarządzaniu” informacjami o sobie, co wymogło na twórcach polityki ochrony danych osobowych zmianę punktu odniesienia. Portale społecznościowe, przetwarzające dane osobowe, w tym dane wrażliwe, na masową skalę zyskały w ostatnich latach ogromną popularność. Proces ten został rozpoznany w przestrzeni europejskiej, co doprowadziło do podjęcia działań, mających na celu aktualizację polityki ochrony danych dotyczących obywateli. Fakt, iż obecnie dane nie są ograniczone granicami państwowymi czyni jeszcze bardziej widoczną potrzebę wspólnych, harmonizowanych zasad które będą chronić informacje dotyczące obywateli oraz osób prawnych.

Wprowadzana obecnie reforma polityki ochrony danych w Unii Europejskiej opiera się na kilku założeniach. Przede wszystkim za priorytet uznawane jest wytworzenie zasad, które doprowadzą do udzielania jasnej czytelnej informacji użytkownikom przez dostawców usług w środowisku sieciowym. Obywatele powinni korzystać z pełnej i precyzyjnej informacji odnośnie do tego kto i w jakich okolicznościach przetwarza ich dane.

Podkreślana jest także konieczność zapewnienia „prawa do bycia zapomnianym”, czyli do usunięcia danych, które nie są już potrzebne dla celów, dla których zostały zebrane. 20 czerwca 2011 r. podczas trwającej w Londynie konferencji na temat ochrony danych osobowych i prywatności, zorganizowanej przez Brytyjskie Stowarzyszenie Bankowców Viviane Reding komisarz ds. sprawiedliwości, wymiaru sprawiedliwości i obywatelstwa w Komisji Europejskiej poruszała sprawę planowanej reformy unijnego systemu ochrony danych osobowych. Szczególny nacisk położyła na to właśnie, aby wprowadzić do nowych regulacji mechanizm „prawa do bycia zapomnianym”. 16 czerwca 2011 r. Eurobarometr opublikował badania na temat. ochrony danych w Internecie i tożsamości elektronicznej¹, które pokazują, że aż 75 procent osób chciałoby korzystać z „prawa do

¹ zob. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf

bycia zapomnianym”, czyli usuwać w dowolnym momencie informacje on-line, które ich dotyczą. 90 procent badanych uważa także, że w całej Europie powinny obowiązywać zharmonizowane uregulowania.

Przejrzyste powinny być także zasady dotyczące monitorowania aktywności jednostki w Internecie dla celów reklamy behawioralnej.

W związku z powyższym Komisja Europejska planuje rewizję i uaktualnienie przyjętej w 1995 r. dyrektywy o ochronie danych osobowych (95/46/WE). W roku 2011 mają zostać zaproponowane nowe, ogólne ramy prawne dla ochrony danych osobowych w UE.

W ostatnim roku zarówno w działalności Rzecznika Praw Obywatelskich, jak i w przestrzeni debaty publicznej w Polsce, szczególnie wyraźnie zarysował się problem sposobu realizacji przez organy krajowe nałożonego przez prawodawstwo unijne obowiązku zatrzymania i przechowywania przez operatorów danych telekomunikacyjnych niezbędnych w celu dochodzenia, wykrywania i ścigania poważnych przestępstw. Obowiązek ten wynika z dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/24/WE z dnia 15 marca 2006 r. Zgodnie z preambułą tej dyrektywy, zważywszy na znaczenie, jakie dane o ruchu i lokalizacji mają w dochodzeniu, wykrywaniu i ściganiu przestępstw, istnieje potrzeba zapewnienia na poziomie europejskim zatrzymywania przez pewien czas danych generowanych lub przetwarzanych przez dostawców dostępnej publicznie łączności elektronicznej lub sieci łączności publicznej podczas świadczenia usług łączności. Jednocześnie przy wprowadzeniu opisanych wyżej obowiązków konieczne jest zapewnienie pełnego przestrzegania praw podstawowych obywateli, w szczególności w zakresie poszanowania prywatności i tajemnicy korespondencji oraz ochrony danych osobowych. Wspomniana dyrektywa została implementowana do polskiego porządku prawnego ustawą z 24 kwietnia 2009 r. Od początku niektóre kwestie związane z implementacją budziły wątpliwości z perspektywy ochrony praw i wolności człowieka i obywatela, co uzasadniało podjęcie działań przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

W Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich zbadany został stan prawny obowiązujący w odniesieniu do pozyskiwania przez poszczególne służby informacji objętych tajemnicą komunikowania się. Wyniki analizy pozwoliły sformułować stanowisko, że sposób uregulowania tego zagadnienia jest niezgodny z Konstytucją RP oraz z Europejską Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Problem ten został zasygnalizowany Prezesowi Rady Ministrów, przy wskazaniu na pięć najistotniejszych kwestii.

Po pierwsze, zwrócono uwagę na to, że omawiane przepisy nie regulują w sposób precyzyjny celu gromadzenia danych. Odwołują się jedynie do zakresu zadań poszczególnych służb bądź ogólnego stwierdzenia, iż dane te są pozyskiwane w celu zapobiegania lub wykrywania przestępstw. Warto w tym przypadku zastanowić się nad koniecznością pozyskiwania danych a także sposobem informowania obywateli o zaistnieniu takiej potrzeby. Czy we współczesnych społeczeństwach demokratycznych możliwe jest tajne pozyskiwanie danych przez organy państwowe? ETPCz nie

wykluczył takiej możliwości. Jednakże swoje stanowisko oparł na konkretnym przypadku, który stanowił wyjątek od reguły z art. 8 Konwencji przewidującego prawo każdego człowieka do ochrony prywatności. W sprawie *Klass i inni przeciwko Niemcom*², w której spór dotyczył niemieckiego ustawodawstwa antyterrorystycznego ograniczającego tajemnicę korespondencji i rozmów telefonicznych. Sprawa ta na pozór może odbiegać od poruszanych tutaj kwestii związanych z rozwojem nowych technologii i ich wpływu na prawa człowieka. Jednakże Trybunał w tym wyroku wypowiedział się odnośnie do tworzenia mechanizmów, które są konieczne w demokratycznym społeczeństwie. Chodziło o mające pozostać tajemnicą dla zainteresowanych podsłuchy prowadzone w związku z podejrzeniami o terroryzm a także o proporcjonalność zastosowanego ograniczenia i zapewnienia odpowiednich środków odwoławczych i kontrolnych. Uznano, że ustawodawca niemiecki trafnie wyważył proporcje wartości pozostających w konflikcie. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał w tym wypadku kontrolowanie jednostek w sposób tajny „za konieczne w realiach dnia dzisiejszego w społeczeństwie demokratycznym dla bezpieczeństwa państwa i ze względu na ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom”, przy czym przyjął, że fakt „niezawiadomienia o obserwacji” nie narusza art. 8 Konwencji. W innym zaś wyroku, *Malone przeciwko Wielkiej Brytanii*³, Trybunał stwierdził, iż brak precyzyjnych przepisów regulujących okoliczności stosowania podsłuchu i nagrywania rozmów stanowi naruszenie prawa do prywatności przez stosowanie podsłuchu i rejestrowanie rozmów telefonicznych na podstawie prawa nie dość precyzyjnego i niedającego gwarancji ochrony przed arbitralną ingerencją. W konsekwencji, prawo musi wskazać zakres ingerencji właściwych organów i sposób jej wykonywania z zachowaniem odpowiedniej przejrzystości, uwzględniając uzasadniony cel danego środka, aby dać osobie właściwą ochronę przed arbitralną ingerencją (*sprawa Amann przeciwko Szwajcarii*⁴).

Po drugie, przepisy nie wskazują kategorii osób, w stosunku do których niezbędne jest respektowanie ich tajemnicy zawodowej.

Po trzecie, warunkiem uzyskania dostępu do danych nie jest wyczerpanie innych, mniej inwazyjnych w sferę praw i wolności jednostki, możliwości pozyskania niezbędnych informacji.

Po czwarte, tryb pozyskiwania danych nie podlega żadnej zewnętrznej formie kontroli (a w szczególności – nie podlega kontroli sądowej). W ugruntowanym stanowisku Trybunału Praw Człowieka nie tyle chodzi o kontrolę sądową, choć ona byłaby najpełniejszym gwarantem ochrony wolności i praw, ile o przewidzianą przepisami prawa procedurę kontroli pozyskiwania danych a także słuszności celów, dla których są zbierane.

Po piąte, istotna część danych gromadzonych przez służby nie podlega zniszczeniu również wtedy, gdy dane te okazały się nieprzydatne z punktu widzenia realizowanych zadań. Nie ma znaczenia przy tym, czy gromadzone dane zostały wykorzystane czy też nie. Warto tu zwrócić uwagę

² Wyrok ETPCz z 6 września 1978 r. w sprawie *Klass i inni przeciwko Niemcom*, skarga nr 5029/71.

³ Wyrok ETPCz z 16 maja 1984 r. w sprawie *Malone przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga nr 8691/79.

⁴ Wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie *Amann przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 27798/95.

na jedno z wielu, poruszających tę problematykę, orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach *Kruslin i Huvig*⁵ przeciwko Francji dotyczących podsłuchu sądowego stosowanego w ramach procedury karnej i w związku z toczącym się postępowaniem. Podsłuch został zastosowany na skutek orzeczenia sędziego śledczego, na podstawie obowiązującego kodeksu postępowania karnego. Trybunał, stwierdzając naruszenie przez Francję art. 8 EKPCz, wypowiedział się co do jakości prawa stanowiącego podstawę ingerencji. Francuskie prawo nie definiowało kategorii osób, wobec których można stosować podsłuch na podstawie nakazu sędziego, rodzaju przestępstw, w związku z którymi można go stosować, nie określało sposobu i okoliczności niszczenia zapisów. Skutkiem tych wyroków była zmiana prawa we Francji w tym zakresie.

Należy również zwrócić uwagę na – będącą przedmiotem debaty na poziomie europejskim – kwestię dopuszczalności (w świetle zasad demokratycznego państwa prawa) wprowadzenia prewencyjnego, nieuzasadnionego jakimś precyzyjnie określonym powodem, mechanizmu przechowywania danych telekomunikacyjnych przez prywatne podmioty świadczące usługi telekomunikacyjne. Warto ponadto wskazać na liczne zastrzeżenia co do implementacji dyrektywy przedstawiane zarówno przez poszczególne państwa członkowskie jak i organizacje społeczne.

Wykluczenie cyfrowe

Rozwój nowych technologii nie pozostaje również bez wpływu na współczesne społeczeństwo obywatelskie. W związku z oferowanymi przez Internet możliwościami, każdy zyskał szansę wyrażenia własnej opinii w dyskursie społecznym, a siła głosu poszczególnego obywatela przestała być zależna od, co do zasady dla niego niedostępnych, tradycyjnych środków masowego przekazu (prasa, telewizja).

Internet ułatwia konsolidację grup interesów, wcześniej niemożliwą ze względu na brak możliwości komunikowania swoich zainteresowań i opinii z nieograniczonym gronem nieokreślonych adresatów.

Obecnie, poprzez strony internetowe, fora czy blogi, taka możliwość istnieje, a skorzystanie z niej nie zależy od sytuacji finansowej, wykształcenia, statusu społecznego czy wieku. Dzięki nowym technologiom także odległość dzieląca ludzi przestała mieć decydujące znaczenie z punktu widzenia ich zdolności do stworzenia zwartej grupy reprezentującej określone interesy. Ułatwia to także tworzenie grup nacisku na organy władzy publicznej, sprzyja szerszemu udziałowi obywateli w życiu publicznym. Zjawisko to nosi nazwę e-demokracji (pod którą rozumie się wspieranie mechanizmów demokratycznych za pomocą elektronicznych technologii komunikacyjnych, a także elektroniczny dostęp obywateli do informacji wytworzonych przez organy administracyjne).

⁵ Wyrok ETPCz z 24 kwietnia 1990 r. w sprawach *Kruslin* oraz *Huvig* przeciwko Francji, skargi nr 11801/85 oraz nr 11105/84.

Ciemną stroną e-demokracji jest jednak fakt, że rozwój nowych technologii sprzyja także pogłębianiu istniejących i tworzeniu nowych podziałów społecznych. Brak dostępu do Internetu oznacza obecnie pozostawanie poza istotnym forum debaty publicznej, pozbawia możliwości zdobycia wiedzy łatwo dostępnej do innych osób. Dotyczy to także wymiany informacji pomiędzy państwem a obywatelem. Już teraz informacje zamieszczane np. na stronach internetowych jednostek samorządu terytorialnego spełniają funkcję, jaką kiedyś zwyczajowo pełniły drukowane ogłoszenia. W związku z powyższym kluczowe jest podejmowanie przez państwo wysiłków w celu upowszechnienia dostępu do Internetu.

Cyfrowe wykluczenie dotyka w szczególności osoby najslabiej zarabiające (które ze względów finansowych nie mogą sobie pozwolić na sprzęt konieczny do korzystania z sieci). Problem jest tym większy, że brak dostępu do wiedzy i informacji z Internetu zamyka drogę do zdobywania nowych kwalifikacji przez co utrudnia wyjście z ciężkiej finansowej sytuacji. Brak biegłości w obsłudze komputera zamyka także szanse na znalezienie dobrze płatnej pracy.

Wykluczenie cyfrowe dotyka w znacznym stopniu także osoby niepełnosprawne, które ze względu na stan zdrowia nie są w stanie korzystać z możliwości oferowanych przez sieć. Także w Polsce podejmowane są próby ułatwienia osobom niepełnosprawnym korzystania z Internetu (w szczególności dotyczy to dostosowywania układu stron do potrzeb osób niedowidzących) także poprzez odpowiednie regulacje. Obecnie jednak propozycje zmian przepisów mają wyłącznie charakter deklaracji tzn. nie nakładają na twórców stron obowiązku dostosowania ich do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Ważnym problemem jest także wykluczenie osób starszych, które ze względu na wiek nie są w stanie przyswoić sobie nowości technicznych. Dla tych, którzy pozostają w wieku produkcyjnym często oznacza to bezrobocie lub pracę poniżej własnych kwalifikacji.

Dziecko w sieci

Ostatnim problemem, jaki chciałabym poruszyć jest kwestia bezpieczeństwa dziecka korzystającego z Internetu. Jest to niewątpliwie złożone zagadnienie. Dotyczy bowiem nie tylko zachowań i treści nielegalnych (pedofilia, pornografia dziecięca, handel narkotykami, zniesławienie), ale także działań zwykle neutralnych z punktu widzenia prawa (przemoc, pornografia, w tym tzw. pseudopornografia dziecięca np. animowana lub tworzona z udziałem dorosłych ucharakteryzowanych jak dzieci). Co więcej na wiele z potencjalnych niebezpieczeństw dziecko naraża się samo, poprzez własne działanie, którego, ze względu na swój wiek, nie jest w stanie prawidłowo rozpoznać jako ryzykowne. Dlatego też, do pewnego stopnia, środki używane do ochrony najmłodszych użytkowników Internetu mogą różnić się regulacji dotyczących osób dorosłych.

Kwestia dziecięcej pornografii wiąże się z koniecznością dostosowania prawa do wyzwań wynikających z powszechności nowych technologii. Państwo musi więc przyjąć regulacje na tyle

elastyczne, by obejmowały także przypadki uwodzenia dzieci za pomocą środków porozumiewania się na odległość. Musi także zapewnić środki konieczne do wyegzekwowania obowiązujących przepisów (np. poprzez działające w wielu krajach specjalne jednostki policji uprawnione do stosowania prowokacji w celu wykrycia pedofilii działających w sieci, czy możliwość zablokowania strony internetowej zawierającej niedozwolone treści).

Równolegle za konieczne należy uznać także działania informacyjne oraz edukacyjne skierowane do rodziców, często nieświadomych zagrożeń wiążących się z korzystaniem z Internetu. Postęp technologii sprawia, że często mają oni mniejszą wiedzę z dziedziny informatyki, przez co nie umieją zastosować dostępnych środków kontroli treści, z jakimi styka się ich dziecko (np. filtry rodzinne blokujące dostęp do niektórych stron).

Nie ulega wątpliwości, że działania edukacyjne powinny być skierowane również do dzieci. Dotyczy to nie tylko rad jak zachować się w sytuacji otrzymania seksualnych propozycji, ale także informacji o zagrożeniach wynikających z samodzielnego umieszczania materiałów (np. zdjęć) w Internecie.

Podobnie w kwestii tzw. cyberbullyingu (znęcania się, poniżania, ośmieszania poprzez środki komunikacji na odległość), handlu produktami nieprzeznaczonymi dla dzieci czy scen przemocy oprócz zdecydowanych działań państwa niezbędna jest także odpowiednia edukacja.

Należy podkreślić, iż w tej dziedzinie ogromne znaczenie ma współpraca z organizacjami pozarządowymi. W tej kwestii międzynarodowe porozumienie organizacji zajmujących się tą tematyką European NGO Alliance for Child Safety Online (eNASCO) sformułowało zalecenia dla państw (The Right Click, w Polsce znane pod nazwą „Dziecko w Sieci”), w których zawarta jest pogłębiona analiza problemu wraz ze wskazaniem potencjalnych możliwości ich rozwiązania (nie tylko wyzwań stojących przed państwem, ale także przed społeczeństwem obywatelskim np. ustalenie i przestrzeganie dobrych praktyk reklam w sieci). Działania mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa w sieci prowadzą także instytucje Unii Europejskiej. Komisja Europejska stworzyła program Safer Internet Action Plan (SIAP), którego celem jest popularyzacja informacji na temat bezpieczeństwa dzieci korzystających z Internetu. Przygotowano także projekt dyrektywy dotyczącej przemocy seksualnej i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz dziecięcej pornografii.

Blokowanie treści w Internecie

Jedną z przewidzianych w dyrektywie metod walki z seksualnym wykorzystywaniem nieletnich jest blokowanie stron internetowych zawierających niedozwolone treści. O ile jednak sam cel wydaje się łączyć wszystkie państwa członkowskie oraz zajmujące się tą tematyką organizacje pozarządowe, o tyle sam zaproponowany środek budzi poważne wątpliwości.

Warto w tym kontekście zauważyć, iż zdaniem Rzecznika Generalnego Pedra Cruza Villalóna (opinia Rzecznika Generalnego w sprawie C-70/10 Scarlet Extender) środek, który nakazuje dostawcy

dostępu do Internetu wdrożenie systemu filtrowania i blokowania połączeń elektronicznych w celu ochrony praw własności intelektualnej, narusza co do zasady prawa podstawowe. Aby być dopuszczalnym, tego typu środek powinien przestrzegać warunków, na jakich ogranicza się wykonywanie praw zawartych w Karcie praw podstawowych. Środek ten powinien zatem między innymi posiadać podstawę prawną spełniającą wymogi odnoszące do „jakości ustawy” będącej przedmiotem sporu. uważa, że wdrożenie tego systemu filtrowania i blokowania stanowi ograniczenie prawa do poszanowania tajemnicy połączeń telekomunikacyjnych i prawa do ochrony danych osobowych chronionych Kartą praw podstawowych. Tym samym, stworzenie takiego systemu ograniczyłoby swobodę informacji, która jest również chroniona Kartą praw podstawowych. Niemniej jednak, Rzecznik Generalny przypomina, że Karta praw podstawowych dopuszcza możliwość ograniczenia wykonywania gwarantowanych przez nią praw i wolności, pod warunkiem, między innymi, że tego typu ograniczenie jest „przewidziane ustawą”. Opierając się na rozwiniętym w tym zakresie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka orzecznictwie, P. Cruz Villalón uważa, że ograniczenie wykonywania gwarantowanych Kartą praw podstawowych praw i wolności powinno posiadać podstawę prawną, która spełnia wymogi w odniesieniu do „jakości ustawy” będącej przedmiotem sporu. Jego zdaniem takie jak przedmiotowe ograniczenie praw i wolności internautów byłoby dopuszczalne jedynie wówczas, gdyby posiadało krajową podstawę prawną, która jest dostępna, jasna i przewidywalna. Wydaje się, iż można te uwagi zastosować odpowiednio w omawianej sprawie.

Internet stwarza w zasadzie nieograniczone możliwości rozpowszechniania informacji. Łączy się zatem bezpośrednio z gwarancją wolności słowa. Dlatego też wszelka ingerencja państwa w kwestie swobody korzystania z Internetu musi być rozpatrywana jako nakładanie ograniczeń na wolność wyrażania opinii. Nie ulega wątpliwości, że w demokratycznym państwie prawa niektóre takie ograniczenia są nie tylko dozwolone, ale nawet konieczne (np. ze względu na bezpieczeństwo publiczne, moralność publiczną, ochronę dobrego imienia osób trzecich). Zasada ta dotyczy także Internetu. W sprawie *Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii*⁶ Trybunał uznał, że sądowy nakaz konfiskaty i zniszczenia książek zawierających treści mogące niebezpiecznie wpływać na moralność dzieci i młodzieży stanowią ingerencję władzy publicznej w korzystanie ze swobody wypowiedzi przewidzianej w art. 10 Konwencji. Ograniczenia i sankcje nie naruszają jednak tego artykułu jeżeli są przewidziane przez prawo. W przedmiotowej sprawie była to angielska ustawa o pornograficznych publikacjach. Należy jednak badać, czy cel podjętych środków jest uprawniony. Należy się zgodzić, iż ochrona moralności publicznej często wymaga podjęcia przez Państwo odpowiednich kroków. Czy jednak ochrona moralności na pewno wymagała podjęcia takich a nie innych środków? Aby to ocenić wystarczy stwierdzić, czy sądy, tym przypadku brytyjskie działały racjonalnie, w dobrej wierze i w granicach marginesu swobody oceny, pozostawionego państwom-stronom Konwencji przez art. 10

⁶ Wyrok ETPCz z 7 grudnia 1976 r. w sprawie *Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga nr 5493/72.

ust. 2. Trybunał podkreślił, iż mechanizm obrony, ustanowiony przez Konwencję jest posiłkowy w stosunku do krajowych systemów ochrony praw człowieka, co odnosi się również do art. 10 ust. 2. Na podstawie prawa wewnętrznego różnych państw-stron Konwencji nie sposób znaleźć jednolitej europejskiej koncepcji moralności. Poglądy prawne w tej dziedzinie różnią się w zależności od czasu i miejsca, w szczególności dziś, w dobie charakteryzującej się szybkimi zmianami opinii o moralności. Władze krajowe, ze względu na stały kontakt z tymi problemami na miejscu, potrafią lepiej od międzynarodowego sędziego ocenić wymagania dotyczące "ochrony moralności" i konieczność stosowania ograniczeń lub kar.

Ze względu na techniczne trudności związane z usunięciem bezprawnych treści ze strony internetowej i konieczność natychmiastowej reakcji (informacje, zdjęcia, nagrania umieszczone w sieci można dowolnie kopiować, co oznacza, że wraz z momentem umieszczenia w Internecie nawet autor traci nad nimi kontrolę) procedury dotyczące blokowania bezprawnych treści w sieci muszą różnić się od zwykłych środków stosowanych np. w celu sprostowania nieprawdziwej informacji w środkach masowego przekazu.

Problemem, przed jakim staje każde państwo jest przede wszystkim znalezienie równowagi pomiędzy koniecznością ochrony wolności słowa, a ochroną osób trzecich przed bezprawnymi publikacjami. Oznacza to na przykład, że samo żądanie usunięcia treści (np. bloga) bez odpowiedniego uzasadnienia może zostać uznane za zbyt mocno ingerujące w wolność słowa, z drugiej jednak strony np. wymóg uzyskania wyroku sądowego również wydaje się zbyt daleko idący.

Drugim poważnym problemem związanym z blokowaniem treści jest wskazanie podmiotu odpowiedzialnego za rozpowszechnienie informacji. Autor treści, choć oczywiście może ponieść karne lub cywilnoprawne skutki swoich działań, zwykle nie ma uprawnień do usuwania raz zapisanych treści. Oznacza to, że podmiotem, na którym spoczywa obowiązek kontrolowania i blokowania treści jest usługodawca (podmiot udostępniający stronę). Nie należy zaś do rzadkości sytuacja, w której usługodawca nie podlega jurysdykcji kraju, którego obywatelem jest poszkodowany. Co do zasady przyjmuje się także, że odpowiedzialność za bezprawne treści nie może być obciążony podmiot oferujący usługi wyszukiwania w sieci (np. wyszukiwarka internetowa) czy zamieszczający jedynie odesłanie do strony zawierającej kwestionowane informacje (np. linki).

Warto również wspomnieć, iż część podmiotów zaangażowanych w opracowanie odpowiednich przepisów w Polsce (w tym organizacje społeczne) w ogóle sprzeciwia się blokowaniu stron internetowych uznając tę metodę nie tylko za sprzeczną z konstytucyjną zasadą wolnością wypowiedzi, ale także za nieskuteczne. Zablokowana strona nie znika bowiem z Internetu, dostęp do niej może być utrudniony, ale nie jest niemożliwy.

Podsumowując widać, że rozwój nowych technologii, w szczególności Internetu stwarza poważne zagrożenia. Z jednej strony stanowi ważne źródło informacji oraz możliwość komunikowania się, nawet na duże odległości z drugiej jest coraz bardziej realnym zagrożeniem. Coraz więcej osób udostępnia, w większości nieświadomie swoje dane osobowe, które cały czas krążą

w sieci i nigdy nie są z niej na zawsze usuwane. Pojawiają się strony internetowe naruszające poczucie moralności, nawołujące do przemocy, przestępstw.

Jak wskazałam Państwu na wstępie Internet jest narzędziem, dzięki któremu jego użytkownicy mogą w miarę nieskrępowanie wyrażać swoje poglądy i opinie. Jednak z uwagi na pewne wartości, powszechnie akceptowalne w demokratycznym społeczeństwie obywatelskim, należy się zastanowić czy państwo oraz społeczność międzynarodowa skutecznie chroni prawa osób, których treści umieszczane w sieci mogą dotyczyć. Pałącym problemem jest przecież pozyskiwanie wiadomości o obywatelach przez władze publiczne. Czy jest to uprawnione i na jakiej podstawie? Widzą, więc Państwo, iż potrzeba publicznej debaty, w której poruszone zostałyby wskazane przeze mnie kwestie, jest ogromna.

Ombudsman stoi na straży konstytucyjnych praw i wolności obywateli. Powinniśmy zastanowić się nad odpowiednim wyważeniem celów naszych działań a także nad stworzeniem adekwatnych środków. Regulacje prawne nie powinny godzić arbitralnie i nieracjonalnie w podstawowe prawa człowieka i obywatela. W związku globalnym znaczeniem rozwoju nowych technologii, w tym Internetu, regulacje prawne nie powinny być fragmentaryczne, a stanowić wspólny wysiłek społeczności europejskiej, jak i międzynarodowej.

„Pomoc rozwojowa 2011”

Problematyka poszanowania praw osób pozbawionych wolności w świetle wykonywania przez Rzecznika Praw Obywatelskich funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji

Przemysław Kazimirski
Biura Rzecznika Praw Obywatelskich

Projekt Współpracy Ombudsmanów
„Partnerstwo dla praw człowieka”

Dlaczego Rzecznik Praw Obywatelskich wykonuje zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce ?

Rzecznik jest jednym z organów ochrony prawa powołanym w tym celu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Skutecznemu wypełnianiu przez Rzecznika jego konstytucyjnej roli służy wyposażenie go w przymioty **niezawisłości i niezależności** od innych organów państwowych.

Powierzenie funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji organowi wyposażonemu w tak znaczące przymioty, stanowi gwarancję właściwego wypełniania zadań z niej wynikających.

Prewencyjne wizytacje miejsc zatrzymań oraz ochrona przebywających w nich osób przed torturami oraz innym okrutnym i niehumanitarnym traktowaniem lub karaniem, stanowi naczelną zadanie jednego z zespołów merytorycznych działających w Biurze Rzecznika wypełniającego jednocześnie zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Ten zespół, który mam zaszczyt reprezentować przed Państwem, to Zespół
„Krajowy Mechanizm Prewencji”

Organizacja Krajowego Mechanizmu w Polsce

Zadania Polskiego Mechanizmu Prewencji wykonywane są obecnie przez jeden z merytorycznych zespołów działający w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, a mianowicie:

Zespół Krajowy Mechanizm Prewencji

Ponadto, do składu grupy wizytacyjnej KMP włączani są: **przedstawiciele Zespołów Terenowych Biura RPO** – z Gdańska, Katowic i Wrocławia, jeśli wizytacje są przeprowadzane w jednostkach, usytuowanych na podległym im obszarze działania.

Zgodnie z zaleceniami Stowarzyszenia Zapobiegania Torturom w wizytacjach uczestniczą także **zewnętrzni eksperci, w tym psycholodzy, psychiatry oraz specjaliści do spraw uzależnień**.

Realizując wymóg interdyscyplinarności oraz równowagi płci, wśród pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji znajdują się osoby z wykształceniem politologicznym, socjologicznym, pedagogicznym oraz prawniczym.

Współpraca Krajowego Mechanizmu Prewencji z organizacjami międzynarodowymi oraz pozarządowymi

1. ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE

Podkomitet do Spraw Prewencji (SPT) - jest to organ współtworzący wraz krajowymi mechanizmami prewencji system regularnych wizytacji w miejscach zatrzymań, celem zapobiegania torturom oraz innym formom okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. W 2009 r. Rzecznik Praw Obywatelskich nie zwracał się do Podkomitetu w sprawie problemów zaistniałych w trakcie wizytacji KMP. Pod koniec tego roku, w związku z problemami z pozyskaniem środków finansowych na działalność Krajowego Mechanizmu Prewencji w 2010 r., poinformował jednak Podkomitet o zaistniałej sytuacji, zwracając się z prośbą o interwencję.

Stowarzyszenie Zapobiegania Torturom (APT) - międzynarodowa organizacja pozarządowa, funkcjonująca od 1977 r., nadzorująca obecnie działalność krajowych mechanizmów prewencji w poszczególnych Państwach Stronach OPCAT. APT zajmuje się prowadzeniem kampanii na rzecz ratyfikacji Protokołu i jego właściwej implementacji. Rzecznik Praw Obywatelskich, wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce, pozostawał w 2009 r. w kontakcie z członkami APT. Informował ich o działalności KMP na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej oraz problemach z tym związanych.

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) – powołany do monitorowania poprzez wizytacje, traktowania osób pozbawionych wolności, w celu ewentualnego wzmocnienia ich ochrony przed torturami bądź niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Delegacja CPT, podczas czwartej okresowej wizytacji prowadzonej w Polsce, w dniu 8 grudnia 2009 r. spotkała się z pracownikami Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz zapoznała się z raportem rocznym Mechanizmu za rok 2008. Przedstawiciele RPO uczestniczyli również w podsumowaniu wizytacji Komitetu, które odbyło się w Ministerstwie Sprawiedliwości. Delegacja CPT oceniła w jakim stopniu uwzględniono rekomendacje, które zostały wydane po ostatniej wizytacji okresowej Komitetu w Polsce w 2004 r., w szczególności dotyczące jednostek Policji, Straży Granicznej oraz jednostek penitencjarnych.

Współpraca Krajowego Mechanizmu Prewencji z organizacjami międzynarodowymi oraz pozarządowymi

2. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

W trakcie realizacji zadań KMP, Rzecznik współpracuje z organizacjami pozarządowymi monitorującymi wykonywanie tej funkcji przez polskiego Ombudsmána. W tym celu, w dniu 26 października 2007 r. utworzono Porozumienie na rzecz wprowadzenia Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej OPCAT), w skład którego weszły:

- * **Amnesty International Polska,**
- * **Międzynarodowa Komisja Prawników – Sekcja Polska,**
- * **Stowarzyszenie Interwencji Prawnej,**
- * **Helsińska Fundacja Praw Człowieka** oraz
- * **Fundacja Sławek** działająca na rzecz byłych skazanych opuszczających jednostki penitencjarne.

Spotkania Rzecznika Praw Obywatelskich z przedstawicielami Porozumienia, mają charakter cykliczny i odbywają się co 3, 4 miesiące.

Podczas tych cyklicznych spotkań omawiane są problemy związane z funkcjonowaniem Mechanizmu w Polsce jak również roczne raporty Mechanizmu z jego działalności. Stała współpraca z Porozumieniem służy również transparentności działań podejmowanych przez polski Mechanizm.

Finansowanie zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce

W drugim roku swojej działalności w Polsce, Krajowy Mechanizm Prewencji miał znacznie lepszą sytuację finansową niż w roku 2008. **W budżecie na rok 2009** przyznano bowiem **1,4 mln zł** (około 350 tys. euro) na działalność KMP, podczas gdy **w 2008 r. było to 426 tys. zł** (około 106 tys. euro). Pozwoliło to między innymi zwiększyć częstotliwość wizytacji z 76 wizytacji w roku 2008, do 106 w 2009 r. oraz wyposażyć pracowników Mechanizmu w niezbędny do pracy sprzęt.

Ostatnie miesiące 2009 r. sprowadziły się w praktyce do podejmowania intensywnych zabiegów celem pozyskania środków finansowych na działalność Mechanizmu w roku 2010. Ostatecznie jednak w toku prac na budżetem państwa na rok 2010, budżet Biura RPO zmniejszono o 1,3 mln zł, czyli niemal o całą sumę, jaka była przyznana na działalność KMP w roku 2009.

W budżecie na rok 2010, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich nie otrzymało żadnych środków na wykonywanie zadań Mechanizmu. Jego działalność musi być finansowana ze środków ogólnych Biura. Oznacza to wykonywanie tych zadań kosztem innej jego aktywności oraz znaczne ograniczenia w zakresie działalności Mechanizmu. Tym samym narusza to art. 18 ust. 3, jak i art. 18 ust. 4 OPCAT. Państwo Polskie jest bowiem zobowiązane udostępnić niezbędne środki na działalność Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz respektować tzw. Zasady Paryskie w zakresie finansowania instytucji zajmujących się ochroną praw.

Z odpowiednim pismem informującym o poważnych trudnościach finansowych Mechanizmu, Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się zarówno do Sekretarza Generalnego Stowarzyszenia Zapobiegania Torturom (APT), do Podkomitetu do Spraw Prewencji (SPT), jak i Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT).

Niestety, również w roku bieżącym Rząd RP nie przewidział dodatkowych środków pieniężnych niezbędnych do finansowania działań związanych z pełnieniem przez Rzecznika Praw Obywatelskich funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Miejsca zatrzymań objęte wizytacjami polskiego Mechanizmu Prewencji

Krajowy Mechanizm Prewencji dokonuje wizytacji miejsc zatrzymań, w rozumieniu art. 4 OPCAT. **Miejsce zatrzymania** ujęte jest przez wspomniany przepis niezwykle szeroko. Zgodnie z zawartą w nim definicją, przez takowe rozumieć należy „**jakikolwiek miejsce pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności, na podstawie polecenia organu władzy publicznej, bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem**”. Przez **pozbawienie wolności** rozumie się z kolei, **zatrzymanie, uwięzienie, lub umieszczenie osoby na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej,**
w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać.

Tak szerokie określenie przedmiotowego zakresu działalności KMP, oznacza w praktyce konieczność objęcia wizytacjami Mechanizmu **około 1000 miejsc zatrzymań** na terenie całego kraju, a wśród nich:

- * **zакладów karnych,**
- * **aresztów śledczych** oraz oddziałów zewnętrznych poszczególnych jednostek penitencjarnych;
- * **zакладów poprawczych;**
- * **schronisk dla nieletnich;**
- * **młodzieżowych ośrodków wychowawczych;**
- * **młodzieżowych ośrodków socjoterapii;**
- * **pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia jednostek organizacyjnych Policji;**
- * **policyjnych izb dziecka;**
- * **izb wytrzeźwień;**
- * **szpitali psychiatrycznych,** w których wykonywane są środki zabezpieczające;
- * **ośrodków strzeżonych dla cudzoziemców;**
- * **pomieszczeń do wykonywania aresztu** w celu wydalenia, przy jednostkach organizacyjnych Straży Granicznej;
- * **ośrodków dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy lub azylu;**
- * **domów pomocy społecznej;**
- * **wojskowych izb zatrzymań.**

Miejsca zatrzymań objęte wizytacjami polskiego Mechanizmu Prewencji

Wykonując naczelne zadanie powierzone KMP, **działania podejmowane przez mechanizm zapobiegać mają przede wszystkim torturom na poziomie krajowym.**

W tym celu przeprowadzane są **wizytacje** wspomnianych miejsc zatrzymań, **mające charakter *stricte prewencyjny***, nie związany z indywidualnymi sprawami osób pozbawionych wolności, charakteryzujące się ponadto pełną swobodą doboru miejsc kontroli. Rozpatrywanie spraw indywidualnych oraz przeprowadzanie wizytacji interwencyjnych, leży natomiast w gestii Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego, w strukturze którego funkcjonuje obecnie Mechanizm.

Działający od 18 stycznia 2008 r. KMP przeprowadził:

- w 2008 r. - 73 wizytacji zapobiegawczych,**
- w 2009 r. – 99**
- w 2010 r. - 80**
- w 2011 do dnia 30 kwietnia - 38**

Cechą charakterystyczną każdej wizytacji przeprowadzanej przez Krajowy Mechanizm Prewencji jest jej niezapowiedziany charakter oraz interdyscyplinarny i zróżnicowany pod względem płci skład osobowy grupy wizytującej.

Czynności poprzedzające wizytację miejsc zatrzymań

DO KAŻDEJ Z ZAPLANOWANYCH WIZYTACJI PRZYGOTOWUJEMY SIĘ STARANNIE:

- *Zbieramy informację na temat miejsca zatrzymania korzystając ze wszelkich dostępnych źródeł;
- *Wylaniamy szefa wizytacji odpowiedzialnego za prowadzenie całej wizytacji oraz rozdzielenie obowiązków wśród pracowników KMP biorących w niej udział;
- *Dzielimy się na dwie zasadnicze grupy – odpowiedzialną za dokonanie oglądu całego terenu miejsca zatrzymania oraz za przeprowadzanie rozmów z osobami pozbawionymi wolności w miejscu wizytacji oraz
- *Ustalamy zakres dokumentacji prowadzonej w miejscu zatrzymania, którą poddamy analizie w trakcie i po powrocie z wizytacji

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

Podczas wizytacji przeprowadzanych przez Krajowy Mechanizm Prewencji weryfikujemy każdorazowo **cztery zasadnicze filary pozbawienia wolności**, których spełnienie stanowi gwarancję poszanowania godności osoby umieszczonej w miejscu zatrzymania.

Należą do nich:

- ***prawo do powiadomienia o fakcie zatrzymania osobę trzecią wybraną przez zatrzymanego (członek rodziny, przyjaciel);**
- ***prawo dostępu do adwokata**
- ***prawo do żądania badania lekarskiego z udziałem lekarza wybranego przez osobę zatrzymaną (niezależnie od innych badań lekarskich przeprowadzanych przez lekarza wezwanego przez władze policyjne) oraz**
- ***warunki socjalno-bytowe w miejscu zatrzymania**

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

ROZMOWA WSTĘPNA

Wchodząc na teren wizytowanej jednostki okazujemy każdorazowo **legitymację służbową**

Osoby pełniące funkcję strażników (jednostki penitencjarne) lub pracowników ochrony (pozostałe miejsca zatrzymań) informujemy o chęci **rozmowy z dyrektorem placówki lub jego zastępcą** (absencja dyrektora nie stanowi przeszkody do przeprowadzenia wizytacji w podległej mu placówce)

Rozpoczynając spotkanie z kierownictwem jednostki wskazujemy **cel naszej wizyty**, określamy jej **przebieg** oraz szacowany **czas jej trwania**, a także okazujemy **szczegółowe upoważnienia** wystawiane przez Rzecznika Praw Obywatelskich uprawniające nas do podjęcia wszelkich działań wchodzących w zakres wizytacji.

W trakcie rozmowy wstępnej pytamy o podstawowe dane związane z placówką, którą wizytujemy (typ, rodzaj, charakter, zaludnienie, problemy związane z jej funkcjonowaniem).

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

OGLĄD WIZYTOWANEGO MIEJSCA

Lustracją obejmujemy **wszystkie pomieszczenia i obiekty wchodzące w skład wizytowanej jednostki**, począwszy od obiektów sanitarno-kuchennych, pomieszczeń służby zdrowia, magazynów, pralni, warsztatów, miejsc nauczania i zatrudnienia, aż po obiekty służące do zakwaterowania osób pozbawionych wolności.

W czasie wizytacji pawilonów mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych oglądamy, jak już wspomniałem, **miejsca newralgiczne** z punktu widzenia przestrzegania praw osób pozbawionych wolności, tj. **cele do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej, cele zabezpieczające, miejsca kontroli osobistej osadzonych, oddziały dla tzw. osadzonych niebezpiecznych**.

W **jednostkach dla nieletnich** takimi newralgicznymi miejscami są **izby przejściowe czy izolatki**, w których poza ich wyposażeniem poddajemy szczegółowej kontroli zasady pobytu w nich nieletnich.

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

ROZMOWY Z OSOBAMI POZBAWIONYMI WOLNOŚCI PRZEBYWAJĄCYMI W WIZYTOWANEJ JEDNOSTCE

Po części stricte lustracyjnej, **dokonujemy wyboru rozmówców** spośród osób pozbawionych wolności.

Udział wybranej osoby w rozmowie jest całkowicie **dobrowolny**. Zostaje ona uprzedzona o tym fakcie podczas krótkiego przedstawienia naszej funkcji i powodów obecności w danej placówce. Odmowy wzięcia udziału w rozmowie zdarzają się jednakże sporadycznie.

Z wybranymi, podczas spotkania w „**cztery oczy**” przeprowadzamy wywiad nastawiony na poznanie ich oceny poszanowania praw osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy służb mundurowych lub administracji wizytowanej jednostki. Wśród naszych rozmówców w jednostkach penitencjarnych powinny znaleźć się każdorazowo osoby, które w związku z ich swoistymi cechami tj. wiek, stan zdrowia, obywatelstwo, pobyt w celi izolacyjnej, stosowanie środków przymusu bezpośredniego, narażone są bardziej aniżeli pozostali na naruszenie ich praw.

Rozmowy prowadzone są w oparciu o **check-listę** zawierającą zagadnienia poruszane podczas rozmowy, odpowiadające specyfice określonych miejsc zatrzymań.

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

KRĄG ROZMÓWCÓW

Do rozmów wylosowujemy każdorazowo **ok. 10 %** populacji danej jednostki.

Poza wylosowanymi do rozmów, spotykamy się **także z osobami, które zgłaszają chęć rozmowy** choć co do zasady unikamy takowych.

Dobierając losowo rozmówców wyznaczamy **grupy naszego zainteresowania** tworzone w oparciu o swoiste cechy, których posiadanie może narażać je w praktyce na naruszenie lub ograniczanie przysługujących im praw. Rozmawiamy zatem z **osobami powyżej 60 r. życia, z niepełnosprawnymi ruchowo, cudzoziemcami, karanymi dyscyplinarnie**, z osobami, wobec których stosowane są **nadzwyczajne środki ostrożności w trakcie izolacji penitencjarnej (niebezpieczni – „N”)**, z osobami **wymagającymi szczególnej ochrony z racji ich nieporadności psychofizycznej lub charakteru popełnionych przestępstw** oraz z tymi, wobec których **stosowane były środki przymusu bezpośredniego**.

Dodatkowe rozmowy przeprowadzamy w trakcie oglądu pomieszczeń służących do zakwaterowania osób pozbawionych wolności, miejsc zatrudnienia, nauczania. Stanowią one niejednokrotnie ważne źródło informacji o nastrojach panujących w jednostce oraz atmosferze pomiędzy osobami pozbawionymi wolności, a pracownikami jednostki.

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

ANALIZA DOKUMENTACJI ZWIĄZANEJ Z FUNKCJONOWANIEM WIZYTOWANEGO MIEJSCA

Analizujemy całą **dokumentację** związaną z funkcjonowaniem danej placówki **ze szczególnym uwzględnieniem norm prawnych regulujących prawa i obowiązki przebywających w niej osób** (statut, regulamin, porządek wewnętrzny)

Szczegółowej analizie poddajemy ponadto **dokumentację z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, liczbę oraz sposób załatwiania próśb, skarg i wniosków** osób pozbawionych wolności kierowanych do dyrektora danej placówki, jak również **liczbę pozwów o odszkodowanie lub zadośćuczynienie** z tytułu warunków odbywania kary skierowanych przez osoby pozbawione wolności do sądów, czy wreszcie **zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa** przez pracowników danej placówki złożone przez przebywające w niej osoby pozbawione wolności.

Zapoznajemy się także z **liczbą i charakterem wypadków nadzwyczajnych**, które miały miejsce w ciągu 2 ostatnich lat w wizytowanej jednostce.

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

PODSUMOWANIE CZYNNOŚCI DOKONANYCH W TRAKCIE WIZYTACJI

Po zakończeniu wszystkich przedstawionych wyżej działań w wizytowanej jednostce, przeprowadzamy każdorazowo krótkie podsumowanie zrealizowanych czynności, dzieląc się z kierownictwem wrażeniami oraz sygnałami odebranymi od osób wylosowanych do rozmów.

Podczas takiego **roboczego podsumowania**, Dyrektor oraz inni dobrani zgodnie z jego uznaniem pracownicy danej jednostki, informowani są przez nas o wstępnych ustaleniach oraz dostrzeżonych przez nas nieprawidłowościach.

Po przedstawieniu naszych spostrzeżeń, **umożliwiamy ustosunkowanie się** do nich kierownictwu wizytowanej placówki.

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

CZAS TRWANIA WIZYTACJI

Okres naszej bytności w jednostce uzależniony jest w praktyce przede wszystkim od jej **wielkości**, zastanych na miejscu **problemów** oraz **liczebności składu wizytującego**.

W przypadku dużych jednostek penitencjarnych (pojemność pow. 800 osób) nasze wizytacje trwają **nawet 3, 4 dni**.

Zazwyczaj jednak, czynności wizytacyjne realizowane są z powodzeniem **w ciągu 2 dni**.

Czynności dokonywane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań

SKŁAD ZESPOŁU WIZYTUJĄCEGO

Realizując zalecenia Stowarzyszenia Zapobiegania Torturom (APT), zespół Krajowego Mechanizmu Prewencji przeprowadzający wizytację określonego miejsca zatrzymania ma **interdyscyplinarny charakter** charakteryzujący się zróżnicowaniem pod względem **kierunku wykształcenia** posiadanego przez jego członków (prawnicy, socjologowie, pedagodzy) oraz **płci**.

W miarę potrzeb dyktowanych specyfiką wizytowanej jednostki, do stałego składu KMP **dobierane są osoby dysponujące specjalistyczną wiedzą** z zakresu medycyny, psychologii, psychiatrii, specjaliści ds. uzależnień.

Raport z wizytacji miejsca zatrzymania

Po powrocie do Biura, przeanalizowaniu zebranych informacji i dokumentacji, sporządzamy **kompleksowy raport**, w którym formułujemy nasze oceny, wnioski oraz zalecenia zwracając się jednocześnie z prośbą do właściwych organów o ustosunkowanie się do nich.

Sprawozdania liczą zazwyczaj od **kilku do kilkudziesięciu stron** (powody takiego objętościowego zróżnicowania są tożsame z tymi, które rzutują na okres trwania naszej wizytacji).

Raport przesyłany jest przede wszystkim kierownictwu zwizytowanej jednostki, organom nadrzędnym, sędziemu sprawującemu nadzór nad placówką, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz Koalicji „Porozumienie na rzecz wprowadzenia OPCAT”.

W zależności od charakteru sformułowanych w raporcie zaleceń i wniosków **prosimy o ustosunkowanie się** do nich odpowiednich spośród adresatów sprawozdania organów.

Często, zawarte w sprawozdaniu z wizytacji ustalenia stanowią **asumpt do sporządzenia wystąpień o charakterze generalnym** adresowanych do naczelnych organów państwowych, w których zwracamy uwagę na potrzebę wypełnienia dostrzeżonych przez nas luk prawnych lub niedoskonałość przepisów regulujących określoną materię związaną z prawami obywatelskimi.

Struktura Raportu

- * **Wprowadzenie**
- * **Charakterystyka jednostki**
- * **Ogląd wizytowanej jednostki**
- * **Rozmowy z wylosowanymi osobami pozbawionymi wolności**
 - * **Analiza dokumentacji**
 - * **Wnioski i zalecenia**

Struktura Raportu

WPROWADZENIE ZAWIERA:

Krótką charakterystykę wizytowanej jednostki

Dane osób, które brały udział w czynnościach wizytacyjnych ze wskazaniem posiadanego przez nie wykształcenia

Wykaz czynności przedsięwziętych w czasie wizytacji oraz po jej zakończeniu

Cel wizytacji ze szczególnym wskazaniem jej pochodzenia – Krajowy Mechanizm Prewencji

Struktura Raportu

CHARAKTERYSTYKA I OGLĄD JEDNOSTKI

Opisując wizytowaną jednostkę wskazujemy przede wszystkim **jej rodzaj, typ oraz przeznaczenie**. Określamy także jej **pojemność i zaludnienie** panujące w czasie wizytacji.

Dokonując charakterystyki jednostki opisujemy także **ogólny stan warunków socjalno-bytowych** panujących we wchodzących w jej skład obiektach oraz **ewentualne potrzeby remontowe**.

We wstępie sygnalizujemy również **kwestie związane z wyposażeniem jednostki w monitoring**, sposobem wyodrębnienia **kątek sanitarnych** oraz **dostępnością do opieki medycznej** osób w niej przebywających.

Struktura Raportu

ROZMOWY Z WYŁOSOWANYMI OSOBAMI

W tej części sprawozdania dokonujemy **analizy opinii osób pozbawionych** wolności przekazanych nam podczas rozmów i dotyczących poszczególnych elementów związanych z detencją tj. warunki socjalno-bytowe, wyżywienie, utrzymanie higieny, możliwość dokonywania zakupów, widzenie czy wreszcie traktowanie.

Sporządzenie tej części raportu wiąże się nierozłącznie z koniecznością **dokonania przeglądu treści odpowiedzi** naszych respondentów zawartych w notatkach tworzonych podczas rozmów.

Struktura Raportu

ANALIZA DOKUMENTACJI

Ta część sprawozdania zawiera **wnioski z analizy** wszelkiej dokumentacji, z którą zetknęliśmy się w trakcie pobytu w danej jednostce oraz tej, którą zabraliśmy w postaci kserokopii do naszego Biura.

Analiza dokonywana jest przede wszystkim **pod kątem zgodności z obowiązującymi w badanym przedmiocie uregulowaniami prawnymi**. Naszą uwagę skupiamy w tej części również na **przejrzystości i precyzyjności** obowiązujących w wizytowanej jednostce uregulowań, jak również na **rzetelności** w sposobie dokumentowania określonych prawem czynności.

Struktura Raportu

WNIOSKI I ZALECENIA

Nasze **rekomendacje** stanowią najistotniejszą część raportów powizytacyjnych

Formułujemy je w sposób **przejrzysty i jednoznaczny**

Każdy końcowy wniosek wynika z dostrzeżonej przez nas i zawartej w odpowiedniej części sprawozdania **nieprawidłowości**.

W miarę możliwości wskazujemy **gotowe propozycje** wyeliminowania dostrzeżonych nieprawidłowości

Sformułowane przez nas wnioski stanowią dla nas **podstawę okresowej oceny** stanu ich realizacji

Treść zaleceń, decyduje wreszcie o ich **adresacie**

Wnioski płynące z wizytacji miejsc zatrzymań przez KMP

W toku kilkuletniej działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji **nie stwierdziliśmy stosowania tortur na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej**.

Przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich zaobserwowali jednak w trakcie wizytacji **sytuacje, czy okoliczności, które mogą być uznane za nieludzkie traktowanie albo karanie**, albo mogą prowadzić do tego rodzaju niedopuszczalnych form traktowania.

Główne uwagi i rekomendacje formułowane w następstwie wizytacji dotyczyły **warunków bytowych** takich typów miejsc zatrzymań, jak: jednostki penitencjarne, ośrodki dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy lub azylu, pomieszczenia dla osób zatrzymanych jednostek organizacyjnych Policji, czy policyjne izby dziecka. Z zagadnieniem tym wiązała się również kwestia zapewniania poczucia intymności osobom pozbawionym wolności.

Poza tym, **w zakładach karnych i aresztach śledczych** powtarzał się **problem z pozyskaniem lekarzy** do pracy w więziennej służbie zdrowia. Jest to dla nas szczególnie niepokojące w kontekście coraz większej liczby spraw przegranych przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, dotyczących nie zapewnienia osadzonym odpowiedniej opieki medycznej.

Wnioski płynące z wizytacji miejsc zatrzymań przez KMP

Wizytacje **jednostek dla nieletnich** ujawniły potrzebę podjęcia odpowiednich **działań prawodawczych**, zmierzających do zagwarantowania wychowankom określonych praw.

Ujawniono w nich również **niedopuszczalne formy karania nieletnich** oraz przypadki stosowania **odpowiedzialności zbiorowej**, mogące być w niektórych sytuacjach uznane za nieładkie i poniżające.

W większości zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich, młodzieżowych ośrodków wychowawczych i socjoterapii oraz policyjnych izb dziecka, postulowano także zamieszczenie w ogólnie dostępnym miejscu **adresów instytucji**, do których wychowankowie mogą się zwrócić w przypadku naruszenia ich praw.

Nieprawidłowości w zakresie umieszczania nieletnich w **izbach przejściowych**, były również częstym zjawiskiem. W pojedynczych przypadkach pojawiały się zarzuty stosowania siły fizycznej przez pracowników placówek wobec nieletnich.

Poza tym, nieprawidłowości miały miejsce w zakresie stosowania **środków przymusu bezpośredniego**, zarówno w szpitalach psychiatrycznych, domu pomocy społecznej, jak i izbach wytrzeźwień.

Aktywność KMP zwieńczona sukcesem

W rozmowach z osadzonymi w jednostkach penitencjarnych cudzoziemcami, przyjmujemy najczęściej skargi na trudności w porozumiewaniu się z funkcjonariuszami Służby Więziennej, w tym z wychowawcami oraz długotrwałe (np. przez 6 miesięcy) uniemożliwianie przez organ dysponujący nawiązania kontaktu listowego z osobami bliskimi w swoim kraju. Wskazują oni również na przydzielenie adwokata z urzędu, który mówi wyłącznie po polsku, podczas gdy oni nie władają tym językiem. W lutym 2010 r. Rzecznik zwrócił się do Dyrektora Generalnego SW z propozycją stworzenia przez Centralny Zarząd SW kompendium wiedzy z zakresu praw osób pozbawionych wolności i przetłumaczenie go na kilkanaście języków obcych. **Dyrektor Generalny Służby Więziennej w odpowiedzi z dnia 16 marca 2010 r. na wielokrotne wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie trudności z informowaniem osadzonych cudzoziemców o przysługujących i prawach i obowiązkach, poinformował o przygotowaniu aktualnego kompendium wiedzy dla osadzonych cudzoziemców z uwzględnieniem wniosków Rzecznika.**

W związku z utratą mocy obowiązującej przez rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lutego 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (Dz. U. Nr 25, poz. 203), Rzecznik zwrócił uwagę Ministra Sprawiedliwości na zaistniałą lukę prawną oraz potrzebę jej wyeliminowania. **W następstwie naszej interwencji, Ministerstwo Sprawiedliwości w piśmie z dnia 26 lutego 2010 r. poinformowało nas o wdrożeniu prac nad projektem nowego aktu wykonawczego w przedmiotowej sprawie. Z dniem 7 marca 2011 r. dostrzeżona przez nas luka prawna została wyeliminowana na skutek wydania nowego rozporządzenia.**

W rezultacie ponawianego zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich brakiem regulacji w sprawie zapewnienia nieletnim w czasie ich pobytu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i socjoterapii prawa do codziennych zajęć na świeżym powietrzu, Ministerstwo Edukacji Narodowej w piśmie z dnia 23 grudnia 2009 r. zapewniło, że wymóg zapewnienia wychowankom, co najmniej godziny zajęć na świeżym powietrzu zostanie ujęty w przepisach prawa oświatowego.

Aktywność KMP zwieńczona sukcesem

Centralny Zarząd Służby Więziennej w związku z wielokrotnie zgłaszaną przez Rzecznika potrzebą, opracował i rozesłał do jednostek penitencjarnych na terenie całego kraju ujednolicony zbiór praw pacjenta więziennej służby zdrowia zatytułowany **Informacja o prawach pacjenta – osoby pozbawionej wolności**.

W większości jednostek udostępniono osadzonym tę Informację. Dotychczas posługiwano się w jednostkach Kartą Praw Pacjenta zawierającą uregulowania nie przystające do sytuacji pacjenta uwięzionego.

W dniu 30 marca 2010 r. Zastępca Rzecznika skierował do Ministra Sprawiedliwości wystąpienie dotyczące **problematyki zakazu korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej przez osoby tymczasowo aresztowane**, określonego w art. 217c k.k.w.

W piśmie tym, zwrócił się o podjęcie działań zmierzających do uchylenia całkowitego zakazu w tym zakresie, nawiązując do wyników wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, którego delegacja w grudniu 2009 r. zgłosiła zastrzeżenia do utrzymywania w Polsce takiego zakazu. W odpowiedzi z dnia 28 czerwca 2010 r. Minister Sprawiedliwości poinformował o wystąpieniu do Komisji

Kodyfikacyjnej Prawa Karnego o dokonanie analizy omawianego zagadnienia oraz przedstawienie ewentualnych propozycji zmian obowiązujących unormowań.

Przydatne linki

Rzecznik Praw Obywatelskich

www.rpo.gov.pl

Działalność Krajowego Mechanizmu w Polsce

www.rpo.gov.pl

zakładka Krajowy Mechanizm Prewencji

**Działalność Koalicji organizacji pozarządowych i środowisk akademickich
„Porozumienie na rzecz wprowadzania OPCAT”**

www.ipsir.uw.edu.pl/informacje_o_instytucie/katedry_i_zaklady/katedra_kryminologii_i_polityki_kryminalnej/osrodek_badan_praw_czlowieka/krajowy_mechanizm_prewencji_opcat

Dane kontaktowe

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Aleja Solidarności 77
00 – 090 Warszawa

centrala (+48) 22 565 17 700
fax (+48) 22 827 64 53
e-mail: rzecznik@rpo.gov.pl

Przemysław Kazimirski
p.kazimirski@brpo.gov.pl

Dziękuję za Uwagę!

PROBLEMATYKA POSZANOWANIA PRAW OSÓB POZBAWIONYCH WOLNOŚCI W ŚWIETLE WYKONYWANIA PRZEZ RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH ZADAŃ KRAJOWEGO MECHANIZMU PREWENCJI

Zanim przejdę do omówienia zagadnienia stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności wyłaniającej się z wizytacji miejsc zatrzymań przez Krajowy Mechanizm Prewencji, pragnę podziękować organizatorom za zaproszenie na dzisiejszą konferencję.

Szanowni Państwo,

By właściwie odczytywać doświadczenia płynące z pracy w KMP, winny jestem Państwu kilka słów wstępu dotyczącego samej organizacji i praktyczne funkcjonowania Polskiego Mechanizmu Prewencji.

Źródłem stworzenia w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji jest **art. 3 Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej OPCAT)** przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. Prezydent RP, dnia 2 września 2005 r. ratyfikował wspomniany Protokół, który wszedł w życie z dniem 22 czerwca 2006 r. Pismem z dnia 18 stycznia 2008 r. Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości powierzył zaś Rzecznikowi Praw Obywatelskich pełnienie funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji. OPCAT stanowi część polskiego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowany, zgodnie z treścią art. 91 Konstytucji RP.

Zadania Polskiego Mechanizmu Prewencji wykonywane są obecnie przez jeden z merytorycznych zespołów działający w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, a mianowicie: Zespół „Krajowy Mechanizm Prewencji”.

Ponadto, do składu grupy wizytacyjnej KMP włączani są: **przedstawiciele Zespołów Terenowych Biura RPO – z Gdańska, Katowic i Wrocławia**, jeśli wizytacje są przeprowadzane w jednostkach, usytuowanych na podległym im obszarze działania.

W trakcie realizacji zadań KMP, Rzecznik współpracuje z organizacjami pozarządowymi monitorującymi wykonywanie przez polskiego Ombudsmána tej funkcji. W tym celu utworzono **Porozumienie na rzecz wprowadzenia OPCAT**, w skład którego weszły Amnesty International Polska, Międzynarodowa Komisja Prawników – Sekcja Polska, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz Fundacja Sławek.

Krajowy Mechanizm Prewencji dokonuje wizytacji miejsc zatrzymań, w rozumieniu art. 4 OPCAT. **Miejsce zatrzymania** ujęte jest przez wspomniany przepis niezwykle szeroko. Tak szerokie określenie przedmiotowego zakresu działalności KMP, oznacza w praktyce konieczność objęcia wizytacjami Mechanizmu około 1800 miejsc zatrzymań na terenie całego kraju, a wśród nich: zakładów karnych, aresztów śledczych, zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia jednostek organizacyjnych Policji, policyjnych izb dziecka, izb wytrzeźwień, szpitali psychiatrycznych, strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców, pomieszczeń do wykonywania aresztu w celu wydalenia oraz wojskowych aresztów dyscyplinarnych.

Działający od 18 stycznia 2008 r. KMP **przeprowadził** w 2008 r. 73 wizytacje zapobiegawcze, w 2009 r. – 99, w roku ubiegłym – 80, zaś w bieżącym roku – do końca lipca - 60. Cechą charakterystyczną każdej wizytacji przeprowadzanej przez Krajowy Mechanizm Prewencji jest jej niezapowiedziany charakter oraz, jak wcześniej wspomniałem, interdyscyplinarny i zróżnicowany pod względem płci skład osobowy grupy wizytującej.

Czynione w oparciu o wizytacje KMP spostrzeżenia, pozwalają na sformułowanie generalnych wniosków dotyczących stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności. Te zaś przyjmują postać rekomendacji mających na celu właściwą realizację standardów prawa międzynarodowego i krajowego formułowanych przez nasz Mechanizm w odniesieniu do 9 zasadniczych typów wizytowanych miejsc zatrzymań.

Zanim przejdę do ich przedstawienia, pragnę raz jeszcze przypomnieć i podkreślić fakt, iż **w trakcie ponad dotychczasowej działalności Mechanizmu, nie ujawniliśmy sytuacji, które świadczyłyby o stosowaniu tortur w skontrolowanych przez nas miejscach zatrzymań. Niemniej jednak ujawniliśmy i ujawniamy w dalszym ciągu, szereg okoliczności, których długotrwałość lub kumulacja, stanowiąc mogą podstawę do stwierdzenia innego okrutnego lub nieludzkiego traktowania.**

Przechodząc do sedna, pozwolę sobie zaprezentować Państwu najważniejsze i najczęściej wydawane rekomendacje w odniesieniu do wspomnianych wcześniej typów miejsc zatrzymań:

1. Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia w jednostkach organizacyjnych Policji

Dążenie do polepszania warunków materialnych, w jakich przebywają osoby zatrzymane, poprzez m.in.: odpowiednie wyposażenie cel w sprzęt kwaterunkowy, przeprowadzanie systematycznych remontów pomieszczeń, zapewnienie oświetlenia odpowiedniego do czytania i pisania, zadbanie o poprawę wentylacji w pokojach. Krajowy Mechanizm Prewencji uważa również,

że osobie zatrzymanej należy stworzyć odpowiednie warunki do zadbania o higienę osobistą oraz dostarczyć jej niezbędnych środków higienicznych.

Zwrócenie należytej uwagi na jakość i sposób udzielania świadczeń zdrowotnych, rzetelne prowadzenia dokumentacji medycznej, zaopatrzenie placówek w apteczkę pierwszej pomocy, usunięcie przeterminowanych medykamentów. Ponadto, należy wyeliminować przypadki udzielania świadczeń zdrowotnych w obecności osób innych aniżeli niezbędny personel medyczny.

Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, iż niezbędna jest zmiana sposobu zapoznawania się osób zatrzymanych z treścią regulaminu pobytu w PdOZ na taki, który będzie dawał im gwarancję przyswojenia jego treści w warunkach wolnych od pośpiechu i konieczności wykonywania innych czynności. Informacje odebrane przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji od zatrzymanych w kwestii znajomości przysługujących im uprawnień, świadczą w zdecydowany sposób o pozorności zapoznania się z treścią regulaminu przez osoby umieszczane w Izbie.

W dniu 12 maja 2011 r. w wystąpieniu generalnym skierowanym do Komendanta Głównego Policji, Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się z prośbą o podjęcie działań zmierzających do zmiany sposobu zapoznawania osób zatrzymanych z przysługującymi im prawami, na taki, który będzie stanowił gwarancję pełnego i rzeczywistego zapoznania się.

Dyrektor Biura Prewencji Komendy Głównej Policji w odpowiedzi z dnia 16 czerwca 2011 r. zapewnił, że kwestia niedostatecznego informowania osób umieszczonych w policyjnych pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia o przysługujących im prawach oraz ograniczonej dostępności do regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach będzie przedmiotem wystąpienia skierowanego do wszystkich KWP/KSP z zaleceniami eliminacji ewentualnych nieprawidłowości w tym zakresie. Ponadto poinformował, iż w ramach planowanych prac legislacyjnych związanych ze zmianą rozporządzenia regulującego m.in. tę kwestię oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, katalog praw osób umieszczonych w PdOZ zostanie rozszerzony o możliwość żądania w każdej chwili udostępnienia regulaminu.

Ponadto, Krajowy Mechanizm Prewencji postuluje, by realizację prawa do powiadomienia osób bliskich osoby zatrzymanej w jednostce Policji o tym fakcie umożliwić w pierwszej kolejności samej osobie zatrzymanej.

2. Zakłady karne i areszty śledcze

Krajowy Mechanizm Prewencji zauważył, iż mimo ograniczenia zjawiska przeludnienia, jednostki penitencjarne nadal borykają się z problemem rozmieszczania więźniów. Brak przeludnienia można bowiem stwierdzić jedynie na poziomie statystycznym, zaś stan faktyczny pokazuje, że odbywa się to kosztem wielu niewłaściwych praktyk. Na przykład w niektórych wizytowanych jednostkach, na potrzeby związane z zakwaterowaniem osób pozbawionych wolności

wykorzystywane były: świetlice, izby chorych, cele izolacyjne oraz cele przejściowe. Ponadto, w pomieszczeniach przeznaczonych dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu również osadzano więźniów, którzy nie zostali do tej grupy zakwalifikowani i z uwagi na szczególnie rygor oraz zabezpieczenia panujące w takich oddziałach, nie powinni być w nim zakwaterowywani. Konieczność zapewnienia osadzonym właściwego metrażu powierzchni mieszkalnej jest także przeszkodą w przeprowadzaniu remontów na szerszą skalę. Bowiem każdy remont wiąże się z wyłączeniem z użytku odnawianych cel, czego konsekwencją jest przeniesienie osadzonych do innych pomieszczeń.

W związku z powyższymi nieprawidłowościami Rzecznik Praw Obywatelskich **wystąpił w dniu 8 czerwca 2011 r. do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej** z prośbą o zbadanie, czy ujawniona w trakcie wizytacji KMP praktyka ma miejsce również w innych podległych mu jednostkach.

Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, iż obecność funkcjonariusza niewykonywającego zawodu medycznego w trakcie udzielania świadczeń zdrowotnych osadzonemu w każdym przypadku powinna mieć charakter wyjątkowy i znajdować zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy wymaga tego bezpieczeństwo osoby wykonującej świadczenie zdrowotne. W związku z tym Mechanizm zaleca, aby udzielanie świadczeń odbywało się poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy służby więziennej. W przeciwnym razie naruszane jest prawo do intymności i poszanowania godności osadzonych oraz prawo do tajemnicy medycznej.

W zakresie kontaktów ze światem zewnętrznym KMP wielokrotnie rekomendował uchylenie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz umożliwieniu wykonywania takich rozmów z poszanowaniem tajemnicy i bez ograniczeń częstotliwości kontaktów.

Jednostka powinna umożliwiać wykonanie na prośbę osadzonego badań na obecność wirusa HIV, zaś wystarczającym warunkiem do wykonania takiego badania jest wola osadzonego, bez konieczności uzasadnienia tego jakimikolwiek wskazaniem medycznym.

KMP rekomendował również zapewnienie właściwych warunków bytowych przede wszystkim w zakresie: zabudowy kąpoków sanitarnych oraz wprowadzenia w nich odrębnego oświetlenia, wyposażenia łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia lub dokonanie wymiany łóżek na inne (o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych), wydzielenia pomieszczeń do przeprowadzania kontroli osobistych, dostosowania warunków w celach mieszkalnych i łaźniach do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Podczas wizytacji zapobiegawczych zauważono, iż zdarzają się przypadki osadzania w jednej celi skazanych z różnymi podgrupami klasyfikacyjnymi (np. P-1 z P-2 i P-3, R-1 z R-2 i R-3). Praktyka ta, w opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji również wymaga weryfikacji, ponieważ

prowadzi do niczym nieuzasadnionemu ograniczaniu praw osób zakwalifikowanych przez komisję penitencjarną do odbywania kary w warunkach zakładu typu półotwartego lub otwartego.

Przedstawiciele Mechanizmu postulowali również zapewnienie cudzoziemcom dostępu do przetłumaczonych na języki obce regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania wraz z wyciągiem z przepisów z Kodeksu karnego wykonawczego. Krajowy Mechanizm Prewencji proponował również, aby osadzeni byli informowani (np. w ramach zajęć kulturalno-oświatowych) o prawnych i praktycznych skutkach wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób pozbawionych wolności.

W związku z likwidacją świetlic i ich przekształcaniem w cele mieszkalne pojawił się istotny problem ograniczonej oferty zajęć kulturalno-oświatowych w jednostkach penitencjarnych. Każdorazowo Krajowy Mechanizm Prewencji zalecał zintensyfikowanie zajęć kulturalno-oświatowych, a także zapewnienie osadzonym możliwości korzystania z zajęć sportowych poza godzinami przeznaczonymi na codzienny spacer.

W następstwie przeprowadzanych wizytacji KMP wnioskował o wyodrębnienie i urządzenie pomieszczenia do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji takiej nagrody, przewidzianej w Kodeksie karnym wykonawczym, w praktyce uniemożliwia jej udzielenie, nawet w przypadku spełniania przez osadzonych warunków do jej przyznania.

3. Policyjne izby dziecka

Należy podejmować wszelkie możliwe działania, aby pobyt nieletnich w tego typu placówce był możliwie najkrótszy. Krajowy Mechanizm Prewencji każdorazowo podkreśla, że policyjne izby dziecka nie są placówkami dostosowanymi do dłuższych pobytów nieletnich, chociażby ze względu na to, że nieletni nie realizują w nich obowiązku szkolnego.

W związku z ujawnianą w każdej ze zwizytowanych przez Krajowy Mechanizm Prewencji policyjnych izb dziecka, wspomnianą nieprawidłowością, **w dniu 1 czerwca 2011 r. Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu do Ministra Sprawiedliwości** poinformował o braku przestrzegania przez policyjne izby dziecka okresów pobytów umieszczonych w nich nieletnich. Zauważył, iż taka praktyka związana jest z działaniami sądów rodzinnych, które wydają postanowienia o pozostawieniu nieletniego w izbie dziecka do czasu znalezienia wolnego miejsca we właściwej dla niego placówce resocjalizacyjnej lub terapeutycznej. Czas ten, jak pokazują ustalenia KMP waha się od kilku dni do kilku miesięcy. Taka praktyka uznana została za niedopuszczalną przez Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu oraz Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu (CPT), w sprawozdaniu dla polskiego rządu z wizyty w Polsce w 2004 r. CPT zalecił wówczas, aby władze polskie zrobiły wszystko w celu zapewnienia przestrzegania w praktyce przepisów prawnych podczas

pobytu dzieci w policyjnych izbach dziecka. Tymczasem, zalecenia te w dalszym ciągu nie są realizowane.

Każdemu nieletniemu pozbawionemu wolności należy umożliwić stały dostęp do adresów instytucji, do których mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są przestrzegane. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji funkcjonariuszy policji lub innych czynników.

Każdego nowoprzyjętego nieletniego należy w miarę możliwości poddawać badaniu. Świadczenia lekarskie winny odbywać się w pomieszczeniu przystosowanym do tego celu oraz powinny być odpowiednio dokumentowane. Ponadto, z uwagi na silny stres towarzyszący nieletniemu bezpośrednio po zatrzymaniu oraz podczas pobytu w warunkach izolacji, wskazane jest zapewnienie mu właściwej opieki psychologicznej.

Pokoje dla nieletnich należy wyposażyć w łóżka zapewniające właściwy odpoczynek w porze nocnej. Ponadto, estetyka i wyposażenie wszystkich innych pomieszczeń, z których korzystają nieletni nie mogą być dla nich źródłem dodatkowych napięć, a zatem powinny zostać zapewnione warunki umożliwiające właściwe wykonywanie codziennych czynności.

Nieletni powinni obowiązkowo otrzymywać odzież stosowną do pory dnia, bieliznę oraz środki służące do utrzymania higieny osobistej.

Nieletnim należy stworzyć warunki do tego, aby odpowiednią część dnia spędzali uczestnicząc w zajęciach o charakterze edukacyjnym, kulturalnym i sportowym, w tym 1 godzina zajęć na świeżym powietrzu. Bierne spędzanie czasu w zamkniętych sypialniach powinno być ograniczone do minimum.

4. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze i Młodzieżowe ośrodki socjoterapii

Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownicy tego typu placówek powinni umiejętnie postępować z wychowankami, aby nie wywoływać ostrych konfliktów i nie powielać złych wzorców ze środowiska, w jakim się wychowali. Wszystkie kary mogące zachwiać poczucie wartości podopiecznego oraz spowodować utratę szacunku do samego siebie powinny być zakazane. Przedstawiciele Mechanizmu uznają, że karanie zbiorowe oraz kara w postaci uderzenia lub kierowania inwektyw w stronę nieletnich jest niewłaściwym traktowaniem i nie powinno mieć miejsca. Ponadto, stosowanie kary polegającej na wykonywaniu ćwiczeń fizycznych lub dodatkowej pracy również jest niewłaściwym oddziaływaniem. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, tego typu kary mogą zaowocować u nieletnich wypaczeniem właściwego obrazu pracy pojmowanej jako podstawowej formy samodzielnego utrzymania oraz ćwiczeń służących wzmocnieniu kondycji fizycznej.

Ważną kwestią jest również zapewnienie właściwej opieki lekarskiej wychowankom ośrodków. W opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji, stałe zatrudnienie pielęgniarki w placówkach jest

niezbędne, biorąc pod uwagę dokonywanie np. samouszkodzeń przez nieletnich oraz fakt, iż część z nich poddana jest stałej farmakoterapii psychotropowej.

Krajowy Mechanizm Prewencji od 2009 r. dąży do tego, by kwestia dostępu nieletnich do zajęć na świeżym powietrzu została uregulowana w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich jako jedno z obligatoryjnych praw nieletniego przebywającego w warunkach izolacji. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, unormowania prawne winny gwarantować wychowankom umieszczonym w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i socjoterapii prawo do korzystania z niezbędnego dla zdrowia, codziennego, przynajmniej godzinnego spaceru (zajęć) na świeżym powietrzu.

Wychowankowie powinni mieć zapewniony regularny kontakt z rodziną i osobami spoza ośrodka. Wszelkie ograniczenia w tym zakresie powinny być uzasadnione i odbywać się przy zastosowaniu odpowiedniej procedury. Krajowy Mechanizm Prewencji za niewłaściwe uznaje sytuacje, w których kontakt ten uzależniony jest od stopnia resocjalizacji nieletniego.

Badając warunki materialne w ośrodkach, Krajowy Mechanizm Prewencji zauważył, iż brak ich właściwego zapewnienia dotyczył głównie nieletnich będących jednocześnie wychowankami placówek opiekuńczo – wychowawczych (domów dziecka) oraz młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Zdaniem Mechanizmu, sytuacja prawna dziecka oraz fakt, że jest jednocześnie wychowankiem dwóch placówek podlegającym dwóm różnym resortom, nie powinna mieć wpływu na zagwarantowanie mu właściwych warunków bytowych w zakresie wyposażenia w rzeczy podstawowego użytku. Żadna z tych placówek nie może uchylać się od obowiązków, jakie pełni wobec dziecka, co więcej powinny one ze sobą ściśle współpracować, aby wszelkie oddziaływania były jak najbardziej adekwatne do jego sytuacji.

Nieletni powinni mieć stały dostęp do adresów instytucji, do których mogą się zwrócić w sytuacji łamania ich praw. Nawet jeśli wychowankowie mają możliwość porozmawiać o swoich problemach, czy sytuacjach konfliktowych, na zebraniach społeczności bądź bezpośrednio z wychowawcami lub psychologami, istnienie alternatywy i możliwość zwrócenia się z problemem do instytucji zewnętrznej, jest niezwykle istotne.

5. Zakłady poprawcze i Schroniska dla nieletnich

Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, że ważnym elementem oddziaływania na nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich jest wypracowanie odpowiedniego systemu dyscyplinowania i nagradzania. Nie mogą być stosowane inne środki dyscyplinarne aniżeli te, które określone zostały w przepisach prawnych krajowych. Stosowanie odpowiedzialności zbiorowej również jest niedopuszczalne. Wykazywanie przez nieletnich zachowań mogących świadczyć o ich odmiennej orientacji seksualnej nie powinny być traktowane jako przewinienia dyscyplinarne.

Odseparowanie wychowanka w celach bezpieczeństwa powinno trwać jak najkrócej i być stosowane w ostateczności, wówczas gdy inne oddziaływania nie przyniosły rezultatu. Izby przejściowe powinny być wyposażone w sposób zbliżony do innych pomieszczeń mieszkalnych, dostarczając pozytywnych wrażeń wzrokowych. Ponadto, muszą znajdować się w nich meble umożliwiające nieletnim wykonywanie codziennych czynności, w tym odpoczynek. Nieletni umieszczeni w izbach przejściowych powinni mieć zapewnione prawo do nauki i prawo do kontaktów z rodziną w takim samym zakresie jak pozostali wychowankowie. W trakcie pobytu podopiecznego w izbie przejściowej umożliwia się mu korzystanie z książek i gazet oraz godzinnych ćwiczeń na świeżym powietrzu. Wskazany jest także częsty kontakt z wychowawcą, psychologiem i lekarzem. Wszystkie te czynności powinny być odnotowane w dokumentacji nieletniego.

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego powinno odbywać się w oparciu o przepisy prawa i opracowane na ich podstawie procedury. Niedopuszczalne jest stosowanie wobec nieletnich kasku ochronnego.

Jednym z czynników wpływających na poczucie bezpieczeństwa osób pozbawionych wolności jest znajomość przysługujących im praw, zasad funkcjonowania placówki, a także instytucji, do których można zwrócić się w sytuacji złego traktowania. W związku z tym Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca przygotowanie przez resort sprawiedliwości informatora dla wychowanków umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, w którym zostaną zawarte informacje o sytuacji prawnej nieletniego, jego prawach i obowiązkach oraz instytucjach, do których może się zwrócić w sytuacji, gdy przysługujące mu prawa są łamane. Ujednolicenia wymagają również inne dokumenty dotyczące pobytu nieletnich w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich np. regulamin izby przejściowej i regulamin izby izolacyjnej.

Z uwagi na fakt, iż pobyt nieletniego w placówce jest dla niego trudnym doświadczeniem, to świadomość posiadania bliskich i utrzymywania z nimi kontaktu jest niezwykle potrzebna i może wpłynąć korzystnie na jego dalsze funkcjonowanie. W związku z tym, Krajowy Mechanizm Prewencji jest zdania, iż należy dążyć, aby kontakt ten mógłby być jak najczęstszy oraz odbywał się nie tylko z najbliższą rodziną, ale także rodzeństwem, krewnymi, lub innymi osobami spoza zakładu.

Kontrola korespondencji wychowanków (zarówno przychodzącej jak i wychodzącej) powinna odbywać się w oparciu o granice wytyczone prawem. Niedopuszczalne jest kontrolowanie korespondencji nieletnich adresowanej do instytucji takich jak Rzecznik Praw Dziecka czy Rzecznik Praw Obywatelskich.

Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji każdemu wychowankowi należy zapewnić wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz zakazać zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych.

6. Izby wytrzeźwień

Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca zaprzestanie praktyki przymusowego rozbierania pacjentów izb wytrzeźwień, która może prowadzić do ich poniżającego traktowania oraz uwrażliwić pracowników izby na postępowanie z osobami w niej umieszczonymi z poszanowaniem godności ludzkiej. Ponadto, każdej osobie której odzież nie nadaje się do użycia, należy zapewnić odzież zastępczą w pełni osłaniającą intymne części ciała.

Stan niektórych wizytowanych placówek wskazywał na duże wyeksploatowanie budynków, zarówno zewnątrz jak i wewnątrz. Wobec tego, Krajowy Mechanizm Prewencji każdorazowo zalecał przeprowadzanie generalnych remontów, które polepszyłyby warunki bytowe.

Wizytatorzy KMP zalecali również wyposażenie pomieszczeń wizytowanych izb w urządzenia dla osób niepełnosprawnych ruchowo.

Świadczenia lekarskie osób nietrzeźwych winny odbywać się w pomieszczeniu przystosowanym do tego celu oraz powinny być odpowiednio dokumentowane. Aby badanie odbywało się z poszanowaniem intymności pacjenta, powinno ono być wykonywane w pomieszczeniu osłoniętym, bez obecności osób innych aniżeli niezbędny personel medyczny. Z uwagi na specyfikę placówki, ważne jest odpowiednie wyposażenie apteczki w leki z ważnym terminem przydatności oraz sprzęt reanimacyjny (defibrylator).

Świadomość przysługujących praw stanowi jedną z podstawowych gwarancji przeciwko złemu traktowaniu. W związku z powyższym KMP zaleca sporządzenie oraz udostępnienie w widocznym dla wszystkich miejscu regulaminu przeznaczonego dla osób przebywających w izbach wytrzeźwień.

Stosowanie przymusu bezpośredniego powinno odbywać się zgodnie z przepisami prawa w tym zakresie, w sposób nieupokarzający osób nietrzeźwych. Wszystkie przypadki stosowania przymusu bezpośredniego powinny być rzetelnie dokumentowane. Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca ponadto sumienne przeprowadzanie kontroli stanu zdrowia pacjenta (nie rzadziej niż co 15 minut), wobec którego zastosowano przymus bezpośredni w postaci unieruchomienia.

Z uwagi na zaobserwowane podczas wizytacji przypadki niewłaściwego traktowania pacjentów przez personel placówek, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca systematyczne szkolenia w zakresie postępowania z osobami nietrzeźwymi oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Krajowy Mechanizm Prewencji zachęca również dyrektorów izb wytrzeźwień do nawiązywania współpracy z psychologami lub terapeutami, dysponującymi pełną wiedzą w obszarze leczenia uzależnień. Praca takich osób winna być ukierunkowana wyłącznie w stronę przeprowadzania rozmów profilaktycznych i motywacyjnych z pacjentami.

7. Domy pomocy społecznej

Jako że stosowanie środków przymusu bezpośredniego może prowadzić do nadużyć i złego traktowania, Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, że wszyscy pracownicy domów pomocy społecznej powinni przechodzić systematyczne, kompleksowe szkolenia w zakresie stosowania przymusu bezpośredniego oraz procedur postępowania i zasadności stosowania tego typu środków.

W celu zagwarantowania właściwej ochrony mieszkańców przed złym traktowaniem, KMP zaleca odnotowywanie wszystkich ustnych oraz pisemnych skarg i wniosków w odrębnym rejestrze.

Należy również podjąć niezbędne działania, mające na celu wyeliminowanie możliwości naruszenia prawa do intymności i godności w trakcie dokonywania zabiegów higienicznych oraz załatwiania potrzeb fizjologicznych przez pensjonariuszy.

Ważną kwestią jest także weryfikowanie poprawności księgowania kont depozytowych mieszkańców, a także przestrzeganie zasad dysponowania przez kuratorów środkami finansowymi mieszkańców.

8. Szpitale psychiatryczne

Należy dążyć do poprawy sposobu traktowania pacjentów przez personel placówki. Rygorystycznie winno być egzekwowane respektowanie podmiotowości pacjentów oraz poszanowanie ich przyrodzonej godności osobistej. Wszelkie nieuzasadnione ograniczenia praw i wolności pacjentów, takie jak: limitowanie wyjść do toalety lub umieszczanie pacjentów w oszklonych „klatkach”, powinny być zabronione.

W ocenie Mechanizmu, szczególną uwagę należy poświęcić kwestii stosowania przymusu bezpośredniego, aby jego zastosowanie nie godziło w bezpieczeństwo pacjenta oraz każdorazowo znajdowało faktyczne uzasadnienie.

Zalecenia Krajowego Mechanizmu Prewencji dotyczyły również zapewnienia właściwych warunków bytowych pacjentom szpitali poprzez: wyeliminowanie przypadków umieszczania pacjentów na korytarzach, zagwarantowania odpowiednich warunków w sanitariatach.

Krajowy Mechanizm Prewencji uznał, iż pacjentom, wobec których stosowany jest środek zabezpieczający w warunkach podstawowego zabezpieczenia, należy udzielać przepustek na tych samych zasadach, co pacjentom przebywającym w placówce na podstawie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

Zastrzeżenia Mechanizmu wzbudzał również fakt braku w niektórych szpitalach terapii zajęciowej. Przedstawiciele KMP podkreślali wówczas, iż konieczne jest poszerzenie oferty oddziaływań terapeutycznych, by nie ograniczała się ona tylko do farmakoterapii.

Ważną kwestią jest zorganizowanie systemu przyjmowania i załatwiania oraz ewidencjonowania pisemnych i ustnych skarg pacjentów, spełniającego wymogi wynikające z obowiązujących przepisów prawa.

9. Placówki dla cudzoziemców

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawowanie nadzoru nad przebiegiem rozmowy telefonicznej wykonywanej przez cudzoziemców oraz odnotowywanie w dokumentacji służbowej numerów telefonów, pod które dzwonią osadzeni i danych rozmówców jest nieuzasadnioną ingerencją w kontakty ze światem zewnętrznym.

Odrębną kwestią jest prowadzenie przez funkcjonariuszy Służby Granicznej z nadmierną częstotliwością szczegółowych kontroli pomieszczeń mieszkalnych. Krajowy Mechanizm Prewencji za niezrozumiałe uznaje wykorzystywanie do tych kontroli psa służbowego. Ponadto fakt, że w kraju cudzoziemca dochodzi do poważnego aktu agresji (np. zamachu bombowego), nie może stanowić podstawy do podejmowania działań, takich jak nadmierne kontrole z udziałem psa, wymierzonych w tę osobę.

Krajowy Mechanizm Prewencji uznał za konieczne stworzenie osobom pozbawionym wolności warunków gwarantujących poszanowanie intymności podczas wykonywania czynności higienicznych. Zalecił zatem, by kabiny natryskowe posiadały zabudowę lub osłonę, które zapewniałyby osobie myjącej się komfort i poczucie intymności.

Krajowy Mechanizm Prewencji jest zaniepokojony praktyką umieszczania przy drzwiach cel mieszkalnych informacji o osadzonych w nich cudzoziemcach. W ocenie osób wizytujących, taki sposób informowania o tożsamości przebywających w Areszcie cudzoziemców wydaje się być nieuzasadniony, a ponadto godzić może w ich prawo do ochrony danych osobowych. Dostęp do tych informacji, poza funkcjonariuszami Straży Granicznej, mają bowiem także wszyscy współosadzeni oraz osoby trzecie, przebywające w Areszcie w związku np. z odwiedzinami.

Niezmiernie ważna dla osadzonych jest znajomość nie tylko zasad funkcjonowania danej placówki, lecz również instytucji, do których można zwrócić się w sytuacji złego traktowania. W związku z tym Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował zamieszczenie danych adresowych organów, instytucji i organizacji pozarządowych, zajmujących się sprawami cudzoziemców oraz innych informacji dotyczących praw i obowiązków osadzonych. Informacje tego typu powinny być ogólnodostępne, bez konieczności zwracania się o ich udostępnienie do kadry placówki.

Ograniczanie możliwości spaceru do godziny dziennie i sporadyczne jedynie przypadki przedłużania czasu trwania spacerów, w ocenie Mechanizmu stanowią nadmierną uciążliwość dla przebywających w placówce osób. W związku z tym należy zapewnić cudzoziemcom większe możliwości odbywania codziennych spacerów, nie ograniczając ich do minimum.

Przedstawione Państwu rekomendacje wynikające z bieżącej działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji, stanowią jedynie wycinek aktywności naszego mechanizmu. Winny jestem zatem Państwu streszczenie dotychczasowych postulatów KMP zwieńczonych sukcesem.

W rozmowach z osadzonymi w jednostkach penitencjarnych **cudzoziemcami**, przyjmujemy najczęściej skargi na trudności w porozumiewaniu się z funkcjonariuszami Służby Więziennej, w tym z wychowawcami oraz długotrwałe (np. przez 6 miesięcy) uniemożliwianie przez organ dysponujący nawiązania kontaktu listownego z osobami bliskimi w swoim kraju. Wskazują oni również na przydzielenie adwokata z urzędu, który mówi wyłącznie po polsku, podczas gdy oni nie władają tym językiem. W lutym 2010 r. Rzecznik zwrócił się do Dyrektora Generalnego SW z propozycją stworzenia przez Centralny Zarząd SW kompendium wiedzy z zakresu praw osób pozbawionych wolności i przetłumaczenie go na kilkanaście języków obcych. Dyrektor Generalny Służby Więziennej w odpowiedzi z dnia 16 marca 2010 r. na wielokrotne wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie trudności z informowaniem osadzonych cudzoziemców o przysługujących im prawach i obowiązkach, poinformował o przygotowaniu aktualnego kompendium wiedzy dla osadzonych cudzoziemców z uwzględnieniem wniosków Rzecznika.

W związku z utratą mocy obowiązującej przez rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lutego 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków **przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii** (Dz. U. Nr 25, poz. 203), Rzecznik zwrócił uwagę Ministra Sprawiedliwości na zaistniałą lukę prawną oraz potrzebę jej wyeliminowania. W następstwie naszej interwencji, Ministerstwo Sprawiedliwości w piśmie z dnia 26 lutego 2010 r. poinformowało nas o wdrożeniu prac nad projektem nowego aktu wykonawczego w przedmiotowej sprawie. Z dniem 7 marca 2011 r. dostrzeżona przez nas luka prawna została wyeliminowana na skutek wydania nowego rozporządzenia.

W rezultacie ponawianego zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich brakiem regulacji w sprawie zapewnienia nieletnim w czasie ich pobytu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i socjoterapii prawa do **codziennych zajęć na świeżym powietrzu**, Ministerstwo Edukacji Narodowej w piśmie z dnia 23 grudnia 2009 r. zapewniło, że wymóg zapewnienia wychowankom, co najmniej godziny zajęć na świeżym powietrzu zostanie ujęty w przepisach prawa oświatowego.

Centralny Zarząd Służby Więziennej w związku z wielokrotnie zgłaszaną przez Rzecznika potrzebą, opracował i rozesłał do jednostek penitencjarnych na terenie całego kraju **ujednolicony zbiór praw pacjenta więziennej służby zdrowia zatytułowany Informacja o prawach pacjenta – osoby pozbawionej wolności**. W większości jednostek udostępniono osadzonym tę Informację. Dotychczas posługiwano się w jednostkach Kartą Praw Pacjenta zawierającą uregulowania nie przystające do sytuacji pacjenta uwięzionego.

Problemy zauważane przez nas w trakcie wykonywania zadań KMP, które przedstawiłem Państwu, mam nadzieję w sposób jasny i zrozumiały, a także generalne wyniki wizytacji

prewencyjnych, stanowią treść **raportów z działalności KMP**, do których tworzenia i upowszechniania zobowiązani jesteśmy na podstawie art. 23 OPCAT. Opracowujemy zatem raporty kwartalne oraz raport roczny. Raporty roczne z lat ubiegłych dostępne są, podobnie jak i wszystkie inne informacje związane z naszą działalnością, na internetowej stronie Rzecznika Praw Obywatelskich w zakładce Krajowy Mechanizm Prewencji do której odsyłam zainteresowanych śledzeniem naszej aktywności.

Dziękuję za uwagę!

NIEZALEŻNY MECHANIZM KRAJOWY

Aktualnie w Republice Armenii dużo uwagi poświęca się tworzeniu struktur mających na celu ochronę praw człowieka i podstawowych wolności. Ponadto, szczególne znaczenie ma ich zgodność ze znanymi zasadami i normami prawa międzynarodowego oraz zobowiązaniami międzynarodowymi podjętymi przez Republikę Armenii w tej dziedzinie. W takim samym stopniu dotyczy to zapewnienia wykonania zobowiązań przewidzianych tymi aktami, zarówno w konstytucji Republiki Armenii, jak i w praktyce prawniczej.

Chodzi głównie o zakaz tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania oraz o zatwierdzenie w tym celu gwarancji dla praw człowieka. Problem nabiera dużego znaczenia, gdy chodzi o miejsca, w których ludzie są pozbawieni wolności.

W danym kontekście duże znaczenie mają takie międzynarodowe dokumenty podstawowe jak Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, porozumienie międzynarodowe, „Konwencja ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania”, protokół fakultatywny do konwencji, itd.

Spośród wyżej wymienionych aktów szczególną uwagę należy zwrócić na przyjęty w dniu 18 grudnia 2002 roku przez Zgromadzenie Ogólne ONZ protokół do „Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania”, który został ratyfikowany przez Zgromadzenie Narodowe RA w dniu 31 maja 2006 roku.

Protokół przewiduje utworzenie niezależnych mechanizmów krajowych, które winny posiadać szerokie uprawnienia i gwarancje związane ze swobodnym wizytowaniem miejsc, w których mogą przebywać osoby zatrzymane, oraz stosownym prowadzeniem w nich dochodzenia.

Na podstawie powyższego, dnia 08 kwietnia 2008 roku ustawa Republiki Armenii „O obrońcy Praw Człowieka” została uzupełniona artykułem 6.1, zgodnie, z którym obrońca Praw Człowieka Republiki Armenii / dalej obrońca / jest „niezależnym mechanizmem krajowym określonym w protokole fakultatywnym do „Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania”.

Aby działalność obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, jako mechanizmu krajowego, była zgodna ze skutecznym doświadczeniem międzynarodowym, obrońca i jego przedstawiciele zgłębili systemowo doświadczenia z wizytacji miejsc zatrzymań przeprowadzonych przez krajowe mechanizmy prewencji krajów członkowskich Unii Europejskiej / Słowenia, Hiszpania, Polska, Gruzja i inne / oraz zasady sporządzania raportów z wyników tych wizytacji.

METODYKA WIZYTACJI

Jako niezależny krajowy mechanizm, wizytacje organizowane przez przedstawicieli Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii są przeprowadzane po ich dokładnym przygotowaniu. Etap przygotowawczy obejmuje zbieranie informacji dotyczących miejsca wizytacji z pomocą organizacji społecznych, mediów, osób, które wcześniej przebywały w tych miejscach, a także członków ich rodzin, oraz prawników często odwiedzających te miejsca.

Decyzja wstępna dotycząca konkretnego celu wizytacji, z której powinno wynikać, czy należy działać znieścacka, czy też wcześniej powiadomić kierownictwo danych miejsc.

Należy wcześniej podzielić przewidziane prace pomiędzy członków grupy wizytującej, zgodnie z ich zawodem, charakterem wizytowanego miejsca, czasem trwania wizytacji, na podstawie wcześniejszych rozważań wybrać kierownika grupy.

Wcześniej podejmowana jest decyzja dotycząca rodzaju i zakresu pracy prowadzonej z osobami pozbawionymi wolności. Przy wyborze rodzaju pracy preferowany jest model, który będzie bardziej wydajny w zakresie pełnego i obiektywnego zbadania sytuacji.

Prezentacja zadań związanych z wizytowaniem różnych typów miejsc zatrzymań w Republice Armenii / izba wytrzeźwień, placówki przewidziane dla nieletnich, komendy milicji, szpitale psychiatryczne, placówki przewidziane dla cudzoziemców.

Jako niezależny mechanizm krajowy, przedstawiciele Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii wizytują działające w Republice Armenii zakłady karne, szpitale psychiatryczne, domy dziecka, internaty oraz działające miejsca pobytu osób aresztowanych w celu wykrycia przypadków tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania i przerwania tych praktyk.

W Republice Armenii nie ma izb wytrzeźwień.

Podczas wizytacji w wymienionych instytucjach są między innymi wykrywane problemy związane z przeludnieniem, warunkami sanitarno-higienicznymi, opieką medyczną, zapewnieniem wyżywienia, z zadaniami psychologicznymi związanymi z konfliktami międzyludzkimi oraz innymi zadaniami.

Podczas wizytowania miejsc zatrzymań, przedstawiciele Obrońcy Praw Człowieka Republiki Armenii, jako niezależnego mechanizmu krajowego, nie spotykają się ze stawianiem przeszkód przez przedstawicieli administracji. Mimo iż w skład grup wizytujących zawsze wchodzi psycholog i

socjolog, pozostaje nierozwiązaną kwestia obiektywnego wyjaśnienia faktycznego stanu rzeczy w trakcie rozmowy z osobami pozbawionymi wolności, co jest uwarunkowane brakiem zaufania.

**Партнерство для прав человека
Польша - Армения
Семинар в Польше: г. Варшава
7-9 июня 2011 г.**

- 7 июня 2011 г. -

- Начало семинара -

- Помощь потерпевшим от преступлений -

8:30-8:55	Торжественное открытие
8:30-8:35	Заместитель Защитника прав человека Республики Польша
8:35-8:40	Представитель Посольства Республики Армения
8:40-8:45	Защитник прав человека Республики Армения
8:45-8:50	Представитель Аппарата Защитника прав Французской Республики
8:50-8:55	Представитель Министерства иностранных дел Республики Польша
8:55-9:25	Презентация Аппарата Защитника прав человека Республики Польша, презентация Аппарата Защитника прав человека Республики Армения, презентация Аппарата Защитника прав Французской Республики
8:55-9:05	Презентация Аппарата Защитника прав человека Республики Польша
9:05-9:15	Презентация Аппарата Защитника прав человека Республики Армения
9:15-9:25	Презентация Аппарата Защитника прав Французской Республики
9:25-10:25	Встреча с представителями Департамента прав человека и Совета по делам потерпевших от преступлений Министерства юстиции, а также с неправительственными организациями, сотрудничающими с Защитником гражданских прав
10:25-11:00	Перерыв
11:00-12:00	Презентация представителей Аппарата Защитника прав человека Республики Армения на тему помощи жертвам преступлений
12:00-12:30	Дискуссия
12:30-13:30	Ленч
13:30-16:00	Презентация местного центра по оказанию помощи потерпевшим от преступления

- 8 июня 2011 г. -

- Противодействие дискриминации -

- 8:30-10:00** **Анализ случая дискриминации представителями Аппарата Защитника прав человека Республики Польша и Аппарата Защитника прав человека Республики Армения:**
Презентация юридического состояния
- 8:30-9:00 Презентация института Защитника прав человека Республики Польша в качестве органа по делам равного обращения
- 9:00-9:30 Информация о действиях Защитника прав человека Республики Армения в области противодействия дискриминации
- 9:30-10:00 Противодействие расизму и ксенофобии
- 10:00-10:30** **Дискуссия**
- 10:30-10:45** **Перерыв**
- 10:45-11:30** **Презентации приглашенных неправительственных организаций**
- 11:30-12:30** **Анализ проявлений дискриминации представителями Аппарата Защитника прав человека Республики Польша и Аппарата Защитника прав человека Республики Армения:**
Презентация фактического состояния в свете жалоб (избранные дела с учетом факторов: религия, вероисповедание, инвалидность)
- 9:30-10:00 Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Польша
- 10:00-10:30 Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Армения
- 12:30-13:30** **Ленч**

- Современные вызовы для прав человека в контексте угроз, связанных с применением новых технологии -

- 13:30-14:30** **Презентация о способах разрешения проблем из области прав человека в контексте развития новых технологии, в том числе прежде всего действий польского Аппарата Защитника прав человека Республики Польша и Аппарата Защитника прав человека Республики Армения**
- 13:30-14:00 Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Польша
- 14:00-14:30 Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Армения
- 14:30-15:30** **Презентации приглашенных неправительственных организаций**
- 15:30-16:00** **Дискуссия**

- 9 июня 2011 г. -

- Национальный превентивный механизм -

- 8:30-9:15** **Информация о решениях, принятых в Польше в области реализации ОРСАТ - методология посещений**
Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Польша
- 9:15-10:00** **Презентация представителей Аппарата Защитника прав человека Республики Армения на тему методологии посещений**
Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Армения
- 10:00-10:15** **Перерыв**
- 10:15-11:00** **Презентация вопросов, связанных с посещениями разного рода мест задержания в Польше и Армении: вытрезвительные, учреждения для несовершеннолетних, отделения Полиции, психиатрические больницы, учреждения для иностранцев**
10:15-10:40 Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Польша
10:40-11:00 Выступление представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Армения
- 11:00-12:00** **Встреча с представителями Центрального управления тюремной службы**
- 12:00-13:00** **Ленч**
- 13:00-16:00** **Посещение пенитенциарного учреждения, дискуссия и выводы после посещения**

Семинар «Партнерство для прав человека»

I этап

Варшава, Польша – 7-9 июня 2011 г.

7-9 июня 2011 г. в Варшаве состоялся первый этап проекта "Партнерство для прав человека".

Аппарат Защитника прав человека Республики Польша представляли: Станислав Троцюк, Заместитель Представителя по гражданским правам, Анна Блашак, Заместитель директора Группы конституционного и международного права, Магдалена Курусь, Катажина Лакомец, Мацей Щонска-Вуйцик а также Кшиштоф Яблоньски из Группы конституционного и международного права, Кристина Купчиньска из Группы уголовного права а также Юстина Левандовска, Директор Группы Группы национального превентивный механизм, Магдалена Хмеляк, Заместитель Директора Группы, Каролина Хытла, Дорота Кшыштонь, Войцех Садовник, Марцин Кусы и Пшемислав Казимирски из Группы национального превентивного механизма.

Делегацией из Аппарата Защитника прав человека Республики Армения руководил Карен Андреасян - Защитник прав человека Республики Армения. В состав делегации входили также: Ашот Ваганян, Директор Аппарата Защитника прав человека Республики Армения, Хайк Милитонян, Директор совета экспертов при Защитнике прав человека Республики Армения, Сергей Харутынян и Армен Машинян.

7 июня 2011 г

Открытие семинара

Семинар торжественно открыл 7 июня 2011 г. Станислав Троцюк - Заместитель Защитника прав человека Республики Польша, в присутствии Ашота Голояна - Посла Республики Армении, Карена Андреасяна - Защитник прав человека Республики Армения, Стефани Каррер, представительницы Аппарата Защитника прав Французской Республики и Томаша Орловского из Восточного департамента Министерства иностранных дел Польской Республики.

После этого состоялись презентации деятельности Аппарата Защитника прав человека Республики Польша, Аппарата Защитника прав человека Республики Армения, а также Аппарата Защитника прав Французской Республики.

Стефани Каррер представила диапазон изменения положений французского законодательства, вводящих новый организационный институт – Защитника прав и расширенный объем заданий Защитника прав во Франции.

Помощь потерпевшим от преступлений

Целью первого дня семинара было представление юридических урегулирований, действующих в обеих странах, в сфере процессуальных прав лиц, потерпевших от преступлений, а также помощи, предоставляемой этим лицам государством и неправительственными организациями (НПО).

Аспект прав жертв преступлений, представленный Кристиной Купчиньской, был раскрыт с учётом юридических урегулирований, действующих в Польше, с особым акцентом на ситуации лиц, пострадавших от преступлений, связанных с: насилием в семье, сексуальным насилием, торговлей людьми. Выделены были те изменения законодательной базы в Польше, которые систематически, на протяжении нескольких лет функционирования новой кодификации уголовного права и уголовного процессуального права, ведут в сторону гарантирования лицу, потерпевшему от преступления, равноценной роли в уголовном процессе, компенсации за психический или физический ущерб, полученный в результате преступления, а также нацелены на максимальную защиту такого лица от вторичной виктимизации. В процессе доклада приведены были детальные юридические урегулирования в сфере защиты потерпевшего ребенка в возрасте до 15 лет, в частности, касающиеся порядка его допроса.

Названы были международные документы, рекомендации которых, касающиеся поведения с жертвами преступлений, систематически имплементируются в польское законодательство. Внедряемые юридические решения чётко определяют полномочия потерпевших от преступления, а их нарушение неоднократно встречается с действенными мероприятиями, предпринимаемыми самими заинтересованными а также Защитника прав человека Республики Польша.

В презентации, на примере дел Аппарата, показаны были действия, предпринимаемые в индивидуальных случаях, а также действия общего плана, осуществляемые таким образом, чтобы потерпевший от преступления не ощутил на себе отрицательных последствий несоответствующего применения права правоохранительными органами или судами, или в случае несовершеннолетних юридических урегулирований. Защитник прав человека Республики Польша следит за ходом законодательных работ, направленных на принятие Национальной Программы касающейся жертв преступлений, первый проект которой был разработан в Аппарате Защитника прав человека Республики Польша совместно с Министром юстиции.

Представитель Министерства юстиции - Мажена Мазур, представитель Совета по делам потерпевших от преступлений - судья Марк Чахоровски а также Уполномоченный Главного коменданта полиции по делам защиты прав человека - Кшиштоф Лашкевич, описали действия министерства а также полиции в отношении потерпевших от преступлений, рассказали об использовании Министром юстиции законодательной инициативы, предоставлении информационных программ для потерпевших от преступлений, а также о возможности получения потерпевшими денежной компенсации из Фонда помощи потерпевшим.

Выступления приглашенных представителей фонда содержали информацию, касающуюся сферы их деятельности, программ, поддерживающих потерпевших от преступлений, особенно женщин и детей-жертв домашнего и сексуального насилия.

Марта Скерковска, из Фонда «Ничьи дети», в своем выступлении сосредоточилась на специальных потребностях детей - свидетелей или жертв преступлений. Назвала список публикаций, адресованных сотрудникам, участвующим в допросах несовершеннолетних, а также родителей и детей. Потом ознакомила слушателей со стандартами, действующими при выдаче сертификатов для комнат допросов детей, а также с Картой Прав Ребенка - жертвы/свидетеля преступления.

Уршуля Новаковска - Директор фонда «Центра прав женщин», рассказала, каким образом ее фонд совмещает помощь отдельным женщинам с образовательной деятельностью, а также с мониторингом права и практики его применения. Представила также главные цели фонда, к которым относится противодействие всевозможным формам насилия и дискриминации по половому признаку, а также деятельность в пользу предоставления равных шансов и возможностей женщинам и мужчинам как в законодательной теории так и на практике применения законодательства, а также в общественной, политической, хозяйственной жизни и в семье. Фонд осуществляет эти цели путём организации общественных кампаний, конференций, семинаров, контроля законодательства, издания и распространения юридических, психологических пособий, а также других публикаций. К непосредственным формам помощи относится также функционирование приюта «Темида» для женщин - жертв насилия и их детей, организация «телефона доверия», а также телефонного дежурства юриста, проведение обучений в области самозащиты и асертивности WenDo.

Презентация представителя Аппарата Защитника прав человека Республики Армения содержала информацию, касающуюся юридических решений по предоставлению помощи жертвам преступлений, сотрудничества с неправительственными организациями и действиями Защитника прав человека Республики Армения в пользу потерпевших лиц. Ход дискуссии показал, что в Республике Армения часто совершаются преступления, связанные с принуждением лиц, выезжающих в целях заработка, к рабскому труду или выполнению действий сексуального характера.

Во второй части дня делегатам Аппарата Защитника прав человека Республики Армения был показан локальный центр, предоставляющий помощь потерпевшим от преступлений, который существует в Варшаве на ул. Мазовецкая 9 благодаря фонду «Ничьи дети». В частности, была показана, так называемая, дружеская комната допросов детей, а также публикации для детей, являющиеся частью кампании "Ребенок – свидетель, нуждающийся в особой заботе".

8 июня 2011 г.

Противодействие дискриминации

Второй день семинара был посвящен, в частности, принципу равноправного отношения и не дискриминации. Непосредственной причиной выбора темы было поручение, на основании закона от 3 декабря 2010 г. *О введении некоторых положений Европейского Союза*, Защитнику прав человека Республики Польша по делам гражданских прав, наряду с Уполномоченным правительства РП по делам равноправного отношения, выполнения заданий, касающихся реализации принципа равноправного отношения и связанное с этим желание присутствующих обменяться опытом на тему действий, касающихся равноправного отношения. С января 2011 года Защитник прав человека Республики Польша взял на себя функцию национального механизма равноправного отношения.

Встреча началась с вводного реферата Магдалены Курусь. Госпожа Курусь в своём реферате познакомила присутствующих с государственными и евросоюзными урегулированиями в области равноправного отношения, в частности, с тремя директивами ЕС на эту тему: директивой Совета 2000/43/ЕС от 29 июня 2000 г. вводящей принцип равноправного отношения к лицам, несмотря на их расовое и этническое происхождение; директивой Совета 2004/113/ЕС от 13 декабря 2004 г. вводящей принцип равноправия мужчин и женщин в сфере доступа к товарам и услугам, а также директивой Европарламента и Совета 2006/54/ЕС от 5 июля 2006 г. по делу внедрения в жизнь принципа равенства шансов и возможностей а также равноправного отношения к женщинам и мужчинам в сфере трудоустройства и работы. Вышеупомянутые юридические урегулирования накладывают на государства - члены ЕС обязанность назначения органа по делам содействия, анализа и поддержки равноправного отношения.

Кроме того были представлены важнейшие аспекты закона от 3 декабря 2010 г. *О введении некоторых положений Европейского Союза в области равноправного отношения*.

Обсуждены были также основные механизмы противодействия дискриминации а также принципы равноправного отношения то - есть: право на возмещение ущерба, «перенесение веса доказательства» а также запрет реторсии.

Мацей Щонска - Вуйцик представил важнейшие аспекты деятельности Защитника прав человека Республики Польша в сфере противодействия расизму и ксенофобии, связанные с:

- проблемами иностранцев, обучающихся в Польше, особенно с повторяющимися атаками на почве расизма, проблемами в общении с функционерами полиции и чиновниками;
- расистскими или антисемитскими поведением во время манифестаций, организованных националистическими организациями;
- расистскими инцидентами на футбольных стадионах, особенно высказываниями болельщиков во время футбольных матчей;
- реакцией правоохранительных органов и правосудия на публикации с антисемитским содержанием;
- актами вандализма, заключающимися в девастации кладбищ разного вероисповедования а также других мест памяти, в частности, скажем, в размещении антисемитской символики или надписей в пределах еврейских кладбищ;
- расистскими высказываниями президента одного из польских городов, согласно которым в команде городского футбольного спортивного клуба должны играть только поляки;
- расистскими рисунками в одной из католических газет, предназначенных для детей;
- состоянием соблюдения трудовых прав иностранцев, не являющихся гражданами государств ЕС/ЕЭЗ; Защитник прав человека Республики Польша направил по этому делу запрос Министру внутренних дел и администрации а также Главному инспектору труда.

Потом выступали представители НПО, которые представили деятельность организаций в избранных областях противодействия дискриминации.

Яцек Пурский из Объединения «Никогда больше» во время своего выступления описал ситуации, в которых чаще всего наблюдаются поведения расистского характера. Относятся к ним, прежде, всего спортивные события, демонстрации националистических организаций а также молодежные лагеря, организованные правыми экстремистами. Объединения националистического характера пропагандируют свою деятельность с помощью Интернета. Возникли даже компьютерные игры, содержание которых базируется на провозглашаемых их представителями расистских и антисемитских взглядах.

Михал Урбан участвовал в семинаре как представитель существующего с 1994 г. Объединения друзей интеграции. Это организация публичной пользы, миссия которой заключается в улучшении ситуации лиц - инвалидов (лиц с ограниченной трудоспособностью),

формировании гражданского сознания, действиях в пользу выравнивания шансов а также социальной интеграции. Из представленной информации следует, что в Польше около 6,2 млн. лиц-инвалидов, а на их тему функционирует много обидных стереотипов. Объединение осуществляет свои цели путём общественных кампаний, профессиональной и социальной активизации, обучений и семинаров, издания путеводителей и карт для слепых а также путём устранения архитектурных барьеров для передвижения инвалидов. Анализирует также доступность Интернет - сервисов и приложений и помогает в работах по их приспособлению к требованиям лиц с разными ограничениями трудоспособности.

Представитель Хельсинского фонда прав человека - Ленур Киримов, в своем выступлении рассказал о важнейших целях фонда, к которым можно отнести: развитие культуры свободы и прав человека в стране и за рубежом. Фонд осуществляет свои цели путём международного просвещения в рамках «Школы прав человека», национального просвещения, направленного, в основном, к ученикам и студентам, а также юридических программ, в рамках которых контролируется формирование права и предоставляется бесплатная юридическая помощь польским гражданам, эмигрантам и лицам, принадлежащим к национальным меньшинствам.

Анна Блашак обсудила важнейшие действия Защитника прав человека Республики Польша в сфере противодействия дискриминации лиц с ограниченной трудоспособностью в т.ч.: реализацию избирательного права лиц-инвалидов; доступность избирательных помещений для инвалидов; юридическую ситуацию глухонемых лиц, в частности решения, планируемые в законе *О языке жестов*, а также главные задания, стоящие перед Экспертной комиссией по делам лиц с ограниченной трудоспособностью.

Последним в этой части семинара выступил Кшиштоф Яблоньски, который по просьбе гостей рассказал о противодействии дискриминации по религиозному признаку. Он сосредоточился при этом на трех вопросах: обучению в школах этики как альтернативного предмета для религии; проблематике, касающейся Церкви Адвентистов Седьмого Дня; а также «отказах по убеждению» лиц, служащих в армии.

Современные вызовы для прав человека в контексте угроз, связанных с применением новых технологий

Вторая часть дня семинара была посвящена тематике «Современные вызовы для прав человека в контексте угроз, связанных с применением новых технологий».

Прения начались с выступления Катажины Лакомец на тему влияния развития Интернета на понимание отдельных прав личности а также их гарантии, особенно по отношению к свободе слова и праву на личную жизнь. Обсуждены также аспекты возникновения новых угроз со стороны Интернета по отношению к праву индивидуума на личную жизнь (сбор информации о пользователе, в частности, в маркетинговых целях; профилирование, спам, мониторинг работников, ребенок в сети) с одной стороны, а с другой - формирование гражданского общества и связанного с этим явления «цифрового исключения» некоторых групп общества. Очередной вопрос касался использования новых технологий в контексте обеспечения государством безопасности и общественного порядка (мониторинг, операционные ресурсы, ретенция телекоммуникационных данных).

После этого выступил представитель Аппарата Защитника прав человека Республики Армения, представляя соответственно аспекты, связанные с развитием информационных технологий в Армении.

После этого была представлена деятельность приглашенных неправительственных организаций (НПО), которая непосредственно касалась вопросов, рассматриваемых в этой части семинара.

Якуб Сьпевак - Председатель фонда «Kidprotect.pl», выступил на тему опасности для детей в Интернете а также действий фонда в пользу безопасности в Сети.

Фонд «Kidprotect.pl» является неправительственной некоммерческой организацией nonprofit. Ее цель - широко понимаемая защита детей и молодежи от опасностей, как реального мира так и Интернета. Организация принимает заявки, которые касаются инцидентов, связанных с детской порнографией а также педофилией.

Фонд ставит перед собой цель помогать жертвам сексуального насилия, предлагая участие в е-группах, а также юридическую помощь. Сотрудничает с правоохранительными органами а также правосудием, предоставляя консультации, участвуя в расследованиях, проводя обучение для полиции, прокуроров и судей.

Войцех Кулеша - Председатель фонда «Видимые» в своём выступлении затронул вопросы, касающиеся противодействия цифровому исключению в Польше.

Цель фонда «Видимые» - обратить внимание общественного мнения и государственной администрации на проблему доступности интернет - сайтов лицам с ограниченной дееспособностью, с особенным учетом слепых и людей с плохим зрением, а также инициация общенациональной акции, нацеленной на то, чтобы предоставить возможность лицам с ограниченной трудоспособностью свободного доступа к публичной информации в Интернете.

Действия фонда «Видимые» охватывают не только лиц с сенсорной ограниченностью дееспособности (зрение, слух), но также и другие общественные группы, подвергающиеся опасности цифрового исключения. К ним относятся:

- лица с ограниченностью опорно-двигательной системы, интеллектуально ограниченные лица,
- лица с синдромом дефицита внимания и гиперактивности,
- дислектики,
- лица с расстройствами распознавания цветов (напр. дальтоники),
- неимущие,
- сообщества из бедных регионов,
- пожилые,
- лица, пользующиеся старыми типами компьютеров,
- лица, пользующиеся медленными Интернет-соединениями (модем, GPRS),
- лица, пользующиеся текстовыми браузерами и мобильными устройствами.

Ежедневно фонд борется со стереотипами, разъясняя общественным учреждениям и организациям потребности инвалидов, разъясняя коммерческим фирмам, что доступный фирменный интернет-сервис в интересах не только инвалидов и исключенных, но и самих фирм.

9 июня 2011г.

Национальный превентивный механизм

Последний день семинара был посвящен обмену опытом, полученным Защитника прав человека Республики Польша а также Защитником прав человека Республики Армения в процессе исполнения ими функций национального превентивного механизма.

Основанием создания в Польше национального превентивного механизма является ст. 3 факультативного Протокола к Конвенции ООН, касающаяся запрета применения пыток, а также другого жестокого, нечеловеческого или унижающего достоинство отношения или наказания (далее ОРСАТ), который был принят Генеральной Ассамблеей ООН в Нью-Йорке 18 декабря 2002 г. Президент Республики Польша 2 сентября 2005 г. ратифицировал упомянутый Протокол, который действует в Польше с 22 июня 2006 г. Исполнение функций национального механизма превенции (НМП) возложено на Защитника прав человека Республики Польша 18 января 2008 г.

Национальный превентивный механизм осуществляет инспекцию мест задержаний, в понимании ст. 4 ОРСАТ. Очень широкое определение предметной сферы деятельности НМП,

содержащееся в упомянутом положении, означает на практике необходимость охвата инспекциями механизма около 1800 мест задержаний на территории всей страны, в частности: пенитенциарных учреждений, следственных изоляторов, исправительных домов, детских приёмников, молодежных воспитательно-трудовых центров, молодежных центров социотерапии, помещений для временно задержанных лиц, вытрезвителей, отделений полиции, детских комнат, психиатрических больниц, военных комнат задержаний, охраняемых центров для иностранцев а также помещений для содержания под стражей с целью выдворения из страны. Действия НПМ должны, прежде всего, предотвращать пытки на государственной равне.

Пшемислав Казимирски представил методологию проведения, в рамках национального превентивного механизма, предупредительных инспекций мест задержаний, находящихся на территории Польши. После этого выступил представитель Аппарата Защитника прав человека Республики Армения, который представил процедуру проведения инспекции армянским НПМ в местах задержаний на территории своей страны. Эта часть заседания завершилась дискуссией, связанной с рассматриваемыми вопросами. Была она превосходным шансом для сравнения способа функционирования механизмов превенции в Польше и Армении, а также сравнения ситуации лиц, лишенных свободы в обеих странах.

После этого выступили сотрудники Аппарата Защитника прав человека Республики Польша из национального превентивного механизма, которые поделились с участниками семинара выводами с инспекции разнообразных мест задержаний.

Представители Аппарата Защитника прав человека Республики Армения рассказали о проблемах, выявленных в пенитенциарных учреждениях, которые инспектировались в рамках Механизма. То, что несомненно отличает реализацию задач национальных превентивных механизмов в наших странах - это правосознание лиц, лишенных свободы. По сравнению с Польшей, в которой это сознание достаточно высокое и постоянно растёт, выводы, полученные в результате инспекции пенитенциарных мест в рамках превентивного механизма в Армении, указывают на низкое сознание армянской общественности, чаще всего примиряющейся с фактом отбывания наказания. Это, в свою очередь, влияет на отсутствие больших требований к состоянию бытовых условий в местах отбывания наказания. Подобно как и в Польше, в Армении существует проблема нехватки надлежащей медицинской помощи в местах задержаний. Также, если речь идёт о выявлении случаев пыток в инспектируемых пенитенциарных учреждениях, наши страны имеют подобный опыт - как в Польше, так и в Армении, такие случаи не обнаружены.

В прениях участвовал также Михал Зонь - Директор Юридического центрального бюро управления тюремной службы, который ознакомил участников с аспектами, связанными с функционированием пенитенциарных учреждений Польши, отношением в этих учреждениях к

лицам, лишенным свободы, а также с проведенными и планируемыми реформами пенитенциарной системы в Польше.

Во второй части дня состоялся визит в следственный изолятор Варшава - Бялоленка. В процессе визита гости из Армении имели возможность посетить жилые помещения в которых проживают временно содержащиеся под стражей, в частности осмотреть отдельные камеры. Нужно подчеркнуть, что гости имели полную свободу выбора мест, которые хотели увидеть и охотно пользовались этой возможностью. Подведение итога визита состоялось на территории учреждения.

**Семинар «Партнерство для прав человека»
Польша - Армения
Семинар в Армении: г. Ереван
27-29 сентября 2011 г.**

- 1. день -

- Помощь потерпевшим от преступлений -

9:00-9:30	Торжественное открытие
9:30-10:00	Презентация на тему оказания помощи лицам, пострадавшим от преступления в Польше, права лиц, пострадавших от преступления (в частности, Рамочное решение СЕ о статусе жертв в уголовном процессе и польская Хартия прав жертв), роль органов уголовной юстиции и неправительственных организаций в защите пострадавшего от преступления, формы возмещения ущерба, причиненного преступлением
10:00-10:30	Методология работы Защитника прав человека Республики Польша при рассмотрении дел, касающихся жертв преступлений и опыт Защитника прав человека Республики Польша в области деятельности в пользу пострадавших и создания всепольской системы оказания помощи жертвам преступлений (в частности, Национальная программа оказания помощи жертвам преступлений, Всепольская сеть оказания помощи жертвам преступлений) Дискуссия
10:30-11:00	Перерыв
11:00-11:30	Презентация представителей Аппарата Защитника прав человека Республики Армения на тему оказания помощи лицам, пострадавшим от преступления
11:30-12:00	Методология работы и опыт Защитника прав человека Республики Армения при рассмотрении дел, касающихся жертв преступлений Дискуссия
12:00-13:00	Ланч
13:00-16:00	Посещение локального центра по оказанию помощи лицам, пострадавшим от преступления, который работает в рамках правительственных структур, структур самоуправления или неправительственных организаций

- 2. день -

- Противодействие дискриминации -

9:00-10:15	Правовое регулирование - презентация на тему стандартов ЕС в области равного обращения, - презентация на тему антидискриминационного законодательства в Польше,
------------	---

	- презентация на тему антидискриминационного законодательства в Армении, - Дискуссия
10:15-10:45	Перерыв
10:45-12:00	Практика противодействия дискриминации - презентация на тему института Защитника прав человека Республики Польша, как органа по делам равного обращения, представление избранных вопросов, - информация о деятельности Защитника прав человека Республики Армения в области противодействия дискриминации, - Дискуссия
12:00-13:00	Ланч
13:00-15:00	Дискуссия, дополнительные вопросы и ответы

- 3. день -

- Национальный превентивный механизм -

9:00-10:15	Презентация на тему НПМ в Польше: организация НПМ в рамках Аппарата Защитника прав человека Республики Польша, финансирование, сотрудничество с негосударственными организациями и международными учреждениями, занимающимися проблематикой предотвращения истязаний, отчеты НПМ, опыт Защитника прав человека Республики Польша в области функционирования Национального превентивного механизма деятельности,
10:15-10:45	Перерыв
10:45-12:00	Презентация представителей Аппарата Защитника прав человека Республики Армения на тему деятельности, предпринимаемой в рамках НПМ,
12:00-13:00	Ланч
13:00-16:00	Посещение пенитенциарного учреждения/психиатрической больницы
18:00-20:00	Торжественный ужин и подведение итогов семинаров

Семинар «Партнерство для прав человека»

II этап

Ереван, Армения 27-29 сентября 2011 года

27-29 сентября 2011 г. в Армении состоялся второй этап проекта "Партнерство для прав человека". Семинар был посвящен углублению дискуссии на темы, затронутые на встрече в Польше.

Аппарата Защитника прав человека Республики Польша представляли: Анна Блашак - Заместитель директора Группы конституционного и международного права, и, одновременно, руководитель делегации, Кристина Купчиньска - Главный специалист в Группе уголовного права, Пшемисл Казимирски - Главный специалист в Группе национальной превентивный механизм, а также Дарюш Супел - Руководитель Отдела гражданского просвещения социальной группы.

В семинаре приняли участие представители Аппарата Защитника прав человека Республики Армения, а также представители неправительственных организаций Армении.

27 сентября 2011 года

Помощь потерпевшим от преступлений

Первый день семинара был посвящен тематике «Помощь потерпевшим от преступлений» и касался вопросов, связанных с правами, предоставляемыми жертвам преступлений, реализацией этих прав в ходе подготовительного и судебного расследования, а также предоставляемой им помощи от организаций, действующих в рамках правительственных и неправительственных структур.

По примеру встречи в Варшаве во вступительной части была сделана презентация деятельности Аппарата Защитника прав человека Республики Польша, Аппарата Защитника прав человека Республики Армения и неправительственных организаций.

Проблематику, которая касается прав жертв преступлений в Польше, представила Кристина Купчиньска. Презентация указывала на рекомендации, формирующие политику поведения с жертвами преступлений, учтённые в Декларации ООН с 1985 г *Об основных принципах справедливости по отношению к жертвам преступлений и злоупотреблений власти*, в Европейской Конвенции с 1983 г. *О компенсации для жертв преступлений, совершенных с использованием насилия*, а также в Рамочном Решении Совета Европейского Союза от 15 марта 2001 г. *В деле позиции жертв в уголовном расследовании*. Были

представлены также польские стандарты, касающиеся проблематики помощи потерпевшим от преступлений, такие как: Польская карта прав жертвы, Закон о противодействии насилию в семье, Фонд помощи пострадавшим, Фонд послепенитенциарной помощи, а также решения в этой сфере, содержащиеся в положениях уголовно-процессуального кодекса.

Защита потерпевшего от преступления, гарантирование ему широких полномочий в ходе уголовного расследования, в частности особая защита детей, пострадавших от насилия в семье или сексуального насилия, путём введения отдельной процедуры их допроса, позволяет констатировать, что рекомендации, представленные в международных документах, систематически имплементируются в польское законодательство. Обращено внимание на активность многочисленных неправительственных организаций, которые осуществляют деятельность в пользу пострадавших. Целью этих организаций является, прежде всего, предоставление юридической и психологической помощи, а также создание центров кризисной интервенции и центров, в которых в течении определенного времени пострадавшие могут найти безопасное укрытие от виновников преступления.

Деятельность неправительственных организаций в пользу жертв насилия в семье заметна в обществе, а примером одной из инициатив является торжественное открытие 23 февраля 2011 г. Национального партнерства в пользу защиты детей от насилия. К действиям в рамках этого Партнерства приглашены были неправительственные организации со всей Польши, оказывающие помощь пострадавшим детям и могущие совместно создать сильную коалицию с целью осуществления общих действий, обмена опытом и лоббирования. Патронат над Национальным партнерством в пользу защиты детей от насилия осуществляет, в частности, Омбудсмен, то- есть Защитника прав человека Республики Польша.

Решением, которое может минимизировать, так называемую, вторичную виктимизацию, является возможность изоляции виновника от пострадавшего путём выдачи запрета общения или приближения на определенное расстояние. Это, также, урегулированная процессуально возможность допроса пострадавшего, которому ещё не исполнилось 15 лет, только раз, в условиях исключаяющих возможность столкновения с виновником преступления, в объекте, приспособленном к потребностям ребенка - в, так называемой, "дружелюбной комнате допросов".

Юридические урегулирования, которые действуют в Республике Армения, представил работник Аппарата Защитника прав человека Республики Армения. Содержание презентации было направлено на показание действий Защитника прав человека Республики Армения, предпринимаемых им по собственной инициативе, а также по предложению жалобщика. В течении 7 лет существования учреждения, Защитник прав человека Республики Армения имел 13 официальных выступлений, касающихся разных аспектов, связанных с соблюдением прав человека. Кроме этого он постоянно сотрудничает с неправительственными организациями,

которые сигнализируют о возникших ситуациях, и необходимости интервенции Защитника прав человека Республики Армения. В выступлении подчеркивалось, что пострадавшие от преступлений могут получить в Аппарате Защитника прав человека Республики Армения информацию, касающуюся их процессуальных прав в таком объеме, чтобы такое лицо могло самостоятельно отстаивать свои права.

Уголовный кодекс Республики Армения определяет, кто является лицом пострадавшим от преступления и какие права ему предоставляются. Правозащитник не имеет полномочий, чтобы предпринимать действия в области, в которой жалоба касается судебной власти, однако имеет полномочия для просмотра судебных актов. Он может обратиться за объяснениями в то учреждение, которого касается жалоба. Эти полномочия Правозащитник использует очень часто и в 50% случаев его выступления приносили эффект. Правозащитник Республики Армения рассматривает дела, соразмерные его авторитету в обществе, потому что от воли органа зависит, в какой мере он прислушается к замечаниям, заявляемым Правозащитником. В случаях, когда выступление Правозащитника поддерживается неправительственными организациями, замечания, которые заявляются, чаще находят удовлетворяющее решение. Большинство заявленных жалоб, касаются беспочвенного задержания полицией и недобросовестного расследования судом.

Ход дискуссии указывал на то, что в Республике Армения большее внимание общества и неправительственных организаций направлено на предоставление помощи лицам, жалующимся на действия полиции, суда, а также тем, кто согласно общественному мнению был несправедливо осужден. Не была предоставлена информация, является ли проблемой, и если да, то насколько серьезной - домашнее насилие или сексуальное насилие. Армянская сторона подчеркнула, что не сталкивалась с проблемами сексуального насилия и ей неизвестны случаи сексуального насилия по отношению к детям. Положения закона не предусматривают особую процедуру допроса, если пострадавшим является ребенок. Проблематикой, которая касается несоответствующего отношения к женщинам и разных форм предоставления им помощи занимается неправительственная организация "Центр помощи женщинам".

Во второй части дня программа семинара предусматривала посещение местного центра, предоставляющего помощь пострадавшим.

Был показан действующий с 1998 г. центр неправительственной организации «Civil Society Institute» находящийся в Ереване, по адресу: 43 Аигестан 11-ая улица. Кроме представителей Аппарата Защитника прав человека Республики Польша и Аппарата Защитника прав человека Республики Армения, центр посетил Мацей Фальковский - Секретарь Посольства РП в Ереване.

Центр представлял его Президент Арман Данелян. Неправительственная организация занимается проблемой соблюдения прав лиц, находящихся в пенитенциарных учреждениях и несовершеннолетних лиц, вошедших в конфликт с законом. В Республике Армения несовершеннолетним, в понимании уголовного права, является лицо, которому не исполнилось 16 лет. После достижения 16 лет молодой человек несёт уголовную ответственность наравне со взрослым. В особых случаях совершения тяжкого преступления, уже ребёнок в возрасте 14 лет может отвечать перед законом как взрослый.

Похожей проблематикой занималось еще 7 других организаций, которые решили создать одну организационную группу, правда с другими внутренними структурами, но сосредоточенную на осуществлении таких действий, которые в важных делах могут быть более действенны.

В инспектируемом центре юристы предоставляют юридическую консультационную помощь. Информация также предоставляется по телефону (специальная телефонная линия), размещается на сайте, представители центра неоднократно присутствовали в зале заседаний суда с целью контроля дела. В центре предоставляется помощь в составлении жалоб в Европейский Трибунал Прав Человека в Страсбурге. Лица, которые жалуются на действия полиции и у которых обнаружены телесные повреждения, могут обратиться в суд с требованием возмещения ущерба. Однако в практике инспектируемого центра таких случаев не было.

Арман Данелян указывал на необходимость заняться проблемой насилия в армии и пенитенциарных учреждениях закрытого типа.

Организация "Civil Society Institute" сотрудничает с Защитником прав человека Республики Армения, который открыт на такое сотрудничество. Кроме того, Организация считает необходимым создание Центра противодействия насилию.

Арман Данелян подчеркнул, что организация частично финансируется государством. Учитывая, однако, что суммы, предоставляемые государством на деятельность организации постоянно сокращаются, уменьшается также возможность расчета с адвокатами, за консультации, предоставляемые ими в Центре.

Ход встречи, касающейся прав лиц, пострадавших от преступлений, позволяет сформулировать вывод, что помощь неправительственных организаций в Республике Армения, в большинстве случаев оказывается лицам лишенным свободы, лицам, жалующимся на действия правоохранительных органов или суда.

28 сентября 2011 года

Противодействие дискриминации

Второй день семинара в Армении, подобно как и семинар в Польше, был посвящен тематике «Противодействия дискриминации».

Встреча началась от вводного реферата польской стороны, во время которого Анна Блащак рассказала о государственных и евросоюзных урегулированиях в сфере равноправного отношения.

Главная часть заседаний была посвящена вопросу противодействия дискриминации по признаку инвалидности, в частности вопросам избирательных прав инвалидов, юридической ситуации глухих и глухонемых лиц, а также принципам функционирования организации PFRON (Государственного фонда реабилитации инвалидов). Анна Блащак рассказала о законодательных урегулированиях, функционирующих в Польше, или рекомендованных Защитником прав человека Республики Польша. Лица с ограниченной трудоспособностью (инвалиды) в Польше обладают рядом прав, в частности: правом голосования с помощью уполномоченного лица, правом заочного голосования, правом голосования с помощью накладок, с использованием алфавита Braille'a; существуют также определённые информационные обязанности гмин по отношению к избирателям с ограниченной дееспособностью, а также обязанность приспособления избирательных помещений к потребностям лиц с ограниченными возможностями. В своём выступлении Анна Блащак перечислила также действия, которые предпринимаются Защитником прав человека Республики Польша в рамках контроля выполнения этих обязанностей.

Глухие и глухонемые лица имеют право воспользоваться в публичных учреждениях помощью переводчика языка жестов, право на компенсацию затрат на науку языка для глухонемых, а также имеют возможность вызова спасательно-интервенционных служб с помощью коротких текстовых (sms) сообщений. В докладе были представлены главные принципы функционирования PFRON в т.ч. право на компенсацию издержек, связанных с реабилитацией и приспособлением жилых домов к потребностям инвалидов, а также принципы уплаты работодателями, не трудоустраивающими лиц с ограниченной дееспособностью, обязательного взноса на PFRON.

Последними выступали представители неправительственных организаций, занимающиеся аспектами противодействия дискриминации, которые рассказали о деятельности своих организаций. Проблемы, на которые обращали внимание представители неправительственного сектора – это, в частности, отсутствие строительно-архитектурных приспособлений для инвалидов, облегчающих им доступ в здания и объекты социального назначения, высокая безработица среди лиц с ограниченной трудоспособностью и нежелание

работодателей трудоустроить эту группу граждан, образование лиц с ограниченной трудоспособностью и отсутствие системы интеграционного или подключающего образования, низкая общественная активность лиц с ограниченной трудоспособностью а также юридическая ситуация лиц, признанных недееспособными по причине интеллектуальной неполноценности.

Отдельную группу проблем представляет аспект трудного материального положения эмигрантов а также обязанностей государства по отношению к репатриантам.

Современные вызовы для прав человека в контексте угроз, связанных с применением новых технологии

Второй темой дня семинара были «Современные вызовы правам человека в контексте опасностей, связанных с применением новых технологий». По просьбе представителей Аппарата Защитника прав человека Республики Армения вместо этого пленарного заседания было продлено время, посвящённое противодействию дискриминации.

29 сентября 2011 года

Национальный превентивный механизм

Учреждению национального превентивного механизма был посвящен соответственно третий день семинара в Ереване. С польской стороны выступил Пшемислав Казимирски. Его выступление касалось рекомендаций, выдаваемых национальным превентивным механизмом по поводу разных типов мест задержаний, охваченных инспекциями НПМ. Обсуждение формулируемых рекомендаций было совмещено с представлением проблем, идентифицированных сотрудниками НПМ в отдельных пенитенциарных учреждениях Польши. В выступлении была озвучена также информация, связанная с организацией и практическим функционированием национального превентивного механизма в Польше. Выступление вызвало интерес представителей неправительственных организаций. Польского представителя попросили предоставить дополнительную информацию на тему принципов, касающихся поведения с лицами, лишёнными свободы - носителями вируса HIV.

Был задан также вопрос, касающийся участия представителей неправительственных организаций (НПО) в инспекциях. Стоит заметить, что в Армении в инспекциях участвуют представители сектора НПО, являясь членами группы, инспектирующей пенитенциарное учреждение, не получая за участие в инспекции никакого вознаграждения. В Польше возможное участие членов неправительственных организаций в инспекциях могло бы базироваться на проверенном методе сотрудничества с независимыми экспертами, которые

подбираются в состав группы инспекторов из НПМ в зависимости от характера места, охваченного инспекцией. Действуя в качестве экспертов, представители неправительственных организаций были бы тогда обязаны к проведению экспертизы, касающейся конкретного аспекта, связанного с функционированием данного пенитенциарного учреждения, а за свою работу получили бы соответствующее вознаграждение.

Не исключалась возможность участия в будущем членов упомянутых организаций на подобных, как в Армении, принципах.

После этого выступил руководитель национального превентивного механизма в Армении, который представил информацию, связанную с функционированием тамошнего Механизма а также выводы, сделанные на основании инспекции пенитенциарных учреждений на территории Армении. Из выступления армянского члена НПМ следует, что проблемы, с которыми сталкиваются сотрудники тамошнего Механизма похожи на те, которые обнаруживались в процессе наших инспекций (в т.ч.: перенаселение пенитенциарных учреждений ; плохие социально-бытовые условия в местах задержаний; проблемы, связанные с доступом лиц, лишенных свободы к медицинскому обслуживанию). Особенно важной была информация о имевших место во время инспекции случаях отказа контакта лица, лишенного свободы с работником национального превентивного механизма Республики Армения.

По мнению представителя НПМ Армении, основным поводом такого нежелания является специфический менталитет армян, которые всевозможные недомогания (даже те, которые не предусмотрены в государственных положениях или международных стандартах), связанные с отбыванием наказания за совершенное преступление, рассматривают как неотъемлемый элемент искупления вины.

В завершение заседания состоялась дискуссия, в которой больше всего вопросов, связанных с организацией и способом функционирования польского НПМ, прозвучало от имени неправительственных организаций, обратившихся с просьбой предоставления конкретных решений, касающихся присутствия врача в камерах предварительного заключения (в отделениях полиции); проведения в пенитенциарных учреждениях предварительного осмотра лиц, лишённых свободы; проблем, с так называемой, тюремной субкультурой и, наконец, поведения с лицами, приговорёнными к пожизненному заключению. Обмену опытом в области защиты прав лиц, лишённых свободы, находящихся в местах детенции, посвящены были не только регулярные заседания, но и встречи в кулуарах.

В рамках второй части семинара представители Аппарата Защитника прав человека Республики Армения организовали визит в два разных типа пенитенциарных учреждений, которые инспектировались их Механизмом - в следственный изолятор и в психиатрическую больницу. В инспекции кроме представителей Аппарата Защитника прав человека Республики

Польша и Аппарата Защитника прав человека Республики Армения принял участие Мацей Фальковски - Секретарь Посольства РП в Ереване.

Следственный изолятор, находящийся в недалеко расположенной от столицы местности Абовян, предназначен для несовершеннолетних мужчин и женщин. Кроме камер для заключённых на территории этой организационной структуры находятся отделения пенитенциарного учреждения полуоткрытого типа для осужденных мужчин. 30 сентября 2011 г. в нем находилось 228 лиц. Среди них было 76 лиц временно арестованных (19 несовершеннолетних и 57 женщин) а также 149 осужденных (14 несовершеннолетних и 135 женщин). Остальные 3 осуждённых - это мужчины, которые отбывают наказание в системе открытого учреждения. Они воспользовались предложением остаться под арестом в связи с их трудоустройством на предприятиях, находящихся неподалёку. Из информации, полученных от директора следственного изолятора следует, что несовершеннолетние могут находиться в его учреждении только до момента исполнения им 21 года. После достижения этого возраст, согласно законам Армении, они рассматриваются как взрослые осуждённые и, в связи с этим, попадают в соответствующие для них пенитенциарные учреждения. Все осуждённые женщины, находящиеся в объекте в день нашего визита, ожидали на транспорт в женские пенитенциарные учреждения. Бытовые условия изолятора следует оценить как дифференцированные. Условия похуже – в части предназначенной для временно задержанных мужчин. Условия лучше - в отделении для временно задержанных женщин. В тот день, когда состоялся визит велись ремонтные работы на кухне и в амбулатории. Согласно информации, полученных от директора изолятора, начатые работы являются началом модернизации всего учреждения с целью улучшения бытовых условий.

Армянское законодательство гарантирует каждому лицу, лишённому свободы минимум 4м² жилой площади камеры в которой он пребывает.

Дальнейшая часть инспекции включала психиатрическую больницу в Ереване. Это место предназначено для лиц, у которых установлена психическая болезнь. Больница имеет в своём распоряжении 350 мест. В день визита в больнице находилось 300 человек. Помещаются в ней лица, которые попали туда по просьбе их семей а также лица, попавшие сюда по решению суда в связи с совершённым преступлением. Те, кто попал в больницу добровольно, находятся в отдельном здании, расположенном рядом с административным корпусом больницы. Лица, которые совершили преступление в связи с психической болезнью, помещены в отдельном здании, которое находится под охраной должностных лиц милиции. В связи с фактом, что национальные превентивные механизмы осуществляют мониторинг мест detention, в которых находятся лица, лишённые свободы на основании судебных приговоров, визит ограничился осмотром отделения для пациентов, находящихся в больнице на основании решения суда.

В закрытом отделении больницы находилось в день визита 30 пациентов, в том числе одна женщина. Жилые помещения находятся на первом этаже здания. В каждом из них проживает несколько человек. Только женщина находилась в одноместном помещении. Каждое жилое помещение вместо входных дверей оснащено стальными решетками. Пациенты, находящиеся в отделении, производили впечатление апатичных. Директор больницы заверил, что по отношению к пациентам не применяются средства непосредственного принуждения; нет также помещений для изоляции агрессивных пациентов. Потребление табачных изделий лицами, находящимися в больнице, ограничивается персоналом больницы до 3 штук ежедневно. Относительно контакта пациентов, находящихся в закрытом отделении, директор заверил, что не подлежит он ограничениям, и если семья желает посещать пациента, может это делать даже несколько раз ежедневно.

Свидания происходят без присутствия должностного лица милиции, возможно однако его сопровождение в случае пациентов, проявляющих агрессию.

ПОМОЩЬ ПОТЕРПЕВШИМ ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Проблематика прав жертв преступлений будет представлена на примере правовых решений, действующих в Польше. Изменения в польском законодательстве в течение более чем десяти лет систематически идут в сторону гарантирования пострадавшим от преступлений равноценной роли в уголовном процессе, компенсации психического или физического ущерба, причиненного в результате преступления, а также защиты такого лица от вторичной виктимизации. Понятие «вторичная виктимизация» используется для определения действия в ущерб жертве уже после совершения преступления из-за тягостности производства, например, длительное производство, многократные допросы, зачастую, неправильная реакция окружения по отношению к жертвам некоторых преступлений и нежелательное вмешательство в их частную сферу.

Количество преступлений не равносильно количеству жертв этих деяний, ведь иногда одно преступление является покушением на благо нескольких человек. Следует также учитывать факт, что существует значительная группа косвенных жертв, а также имеются потерпевшие, которые по разным причинам не выявляют преступлений, совершенных им во вред. Достижение состояния полного обеспечения прав и потребностей жертв преступлений, это непростое и не однократное задание. Однако очередные изменения положений уголовной процедуры, а также многочисленные инициативы, выдвигаемые неправительственными организациями, действующими на благо жертв преступлений, показывают, что проблема обеспечения потерпевшему более широких прав и эффективного их использования, может привести к повышению уровня безопасности потерпевшего в отношении исполнителя преступления уже во время подготовительного производства, а также, хотя бы к частичной компенсации причиненных страданий и материального ущерба.

I. Потерпевший в международных документах

Рекомендации, разработанные международной общественностью, формирующие политику обращения с жертвами преступлений, в частности, содержатся в: Декларации основных принципов правосудия для жертв преступления и злоупотребления властью ООН 1985 года, Европейской конвенции о компенсации жертвам насильственных преступлений

1983 года, Рамочном решении Совета Европейского Союза от 15 марта 2001 г. о статусе жертв в рамках уголовного судопроизводства.

Рамочное решение обязало страны Европейского Союза предпринимать действия в области приближения своих законодательных и подзаконных актов к достижению цели, которой является обеспечение жертвам преступлений высокой степени защиты, избегая при этом частичных или несвязных решений, которые могут вызывать повторное причинение ущерба. Оно указывало также на необходимость обеспечения средств поддержки жертв преступлений, которые могут смягчить последствия преступления, а также на то, что все эти правила и действия должны вводиться с особым учетом права жертв преступлений на достойное обращение с ними, права на защиту от возмездия, права на информацию и юридическую консультацию, а также, с учетом возможности вступать с исполнителем преступления в переговоры насчет решений путем медиации, проводимой компетентным лицом. Из-за большого объема, сложно перечислить все рекомендации, содержащиеся в международных актах. В Польше не завершены еще работы, направленные на более широкую защиту потерпевших, однако уже сейчас имеющиеся решения показывают, что права потерпевших четко определены, а их нарушение часто встречается с эффективными действиями, предпринимаемыми самими заинтересованными лицами, а также Омбудсменом.

II. Польские стандарты:

Польская хартия прав жертвы, Закон о Дне жертв преступлений, Закон о противодействии насилию в семье, Фонд помощи потерпевшим и постпенитенциарной помощи, Уголовно-процессуальный кодекс.

В Польше для улучшения положения жертв преступлений, польскими организациями, учреждениями и частными лицами, сталкивающимися в своей работе с жертвами преступлений, была подписана Польская хартия прав жертвы. Она содержит определение жертвы преступления, а также, указывая на международные рекомендации и гарантии, содержащиеся в Конституции Республики Польша, излагает основные цели, которые должны быть достигнуты для соблюдения прав потерпевшего.

Подробное регулирование процедуры содержится в Уголовно-процессуальном кодексе. Данный Кодекс, указывая на цели уголовного производства (выявление и привлечение к уголовной ответственности исполнителя преступления), указывает также на учет законно охраняемых интересов потерпевшего. Поэтому положения Уголовного кодекса предоставляют жертвам преступлений ряд процессуальных прав, но также и обязанностей, о которых они уведомляются путем вручения письменного разъяснения. Ввиду очень детального характера этих решений, в качестве примеров можно указать на самые существенные права на: подачу ходатайств о представлении доказательств, помощь представителя по назначению суда, подачу

ходатайства об исключении судьи /прокурора/ при наличии обстоятельства, указывающего на отсутствие его беспристрастия по данному делу. Потерпевшего, который не может явиться по вызову из-за болезни, увечья или другого непреодолимого препятствия, можно допросить по месту его пребывания. Потерпевший может обратиться с ходатайством или дать согласие на ходатайство, поданное подозреваемым, о направлении дела через прокурора учреждению или лицу, заслуживающему доверия, для проведения между ним и подозреваемым производства путем медиации. Он вправе обжаловать постановления и распоряжения, а также другие процессуальные действия, нарушающие его права. Существенным правом является возможность присоединения на стадии судебного производства к действиям по делу в качестве субсидиарного обвинителя. В данном случае он имеет все права стороны в производстве.

Следует также отметить решения, гарантирующие потерпевшему защиту от исполнителя преступления во время производства. В случае обоснованного опасения применения насилия или противоправной угрозы по отношению к потерпевшему, выступающего в качестве свидетеля или по отношению к ближайшему к нему лицу, он может предоставить данные, касающиеся его местожительства исключительно к сведению суда или прокурора. В случае предъявления потерпевшему другого лица для опознания, он может требовать, чтобы данная процедура была проведена образом, исключающим возможность его опознания опознаваемым лицом. В случае отмены или изменения временного ареста, применяемого по отношению к подозреваемому, другой предупредительной мерой, прокурор немедленно уведомляет об этом потерпевшего, разве что, потерпевший заявит, что отказывается от такого права, что заранее должно ему быть разъяснено.

Кроме того, в ходе уголовного производства потерпевший может обратиться с гражданским иском и потребовать выплаты компенсации за вред, причиненный преступлением, подать ходатайство о возложении судом обязанности исправления ущерба или о назначении меры наказания в виде возложения на исполнителя преступления обязанности надлежащего возмещения ущерба. С 1 июля 2011 г. вступила в силу поправка к Уголовно-исполнительному кодексу, которая, в частности, устанавливает создание Фонда помощи потерпевшим. Это государственный целевой фонд, находящийся в распоряжении Министра юстиции. Средства Фонда предназначены для оказания помощи потерпевшим от преступлений и членам их семей, особенно: медицинской, психологической, реабилитационной, правовой помощи и других ее видов, указанных в данном законе. Путем открытого конкурса будут определены неправительственные организации, которые будут выполнять порученные им в этой области задания, и которым будут передаваться целевые дотации. Именно эти неправительственные организации будут оказывать потерпевшим разнообразную помощь, а контроль над надлежащим использованием предоставленных дотаций будет осуществляться Министром юстиции.

III. Медиация – институт восстановительного правосудия для жертвы преступления

Медиация в Польше ведется уже более десяти лет, нормализация же такого конфликта основана на положениях законодательства в области уголовного производства. Благодаря данному институту, в центре внимания оказывается потерпевший, его видение завершения спора и возмещения причиненного вреда, а с другой стороны, виновник получает возможность понять вред, который он причинил своим деянием, что сглаживает желание возмездия в обстановке существующего конфликта. Медиация проводится на добровольных началах, поэтому стороны должны дать согласие на участие в ней и могут от нее отказаться, если сочтут, что медиация не выполняет их ожиданий. Медиатор должен быть беспристрастным, бескорыстным лицом и проявлять профессионализм во время проведения медиации!!! Составленное во время медиационного производства мировое соглашение, после представления его суду, может привести к условному прекращению производства, отказу от назначения наказания, а также может существенным образом повлиять на содержание приговора, приняв во внимание условия, определенные в ходе медиации. Однако для жертвы преступления существенным кажется то, что ей может быть возмещен материальный и моральный ущерб (напр. путем извинения). В настоящее время ведутся работы в области проекта изменения законоположений о медиационном производстве, а также разрабатывается так называемая «Зеленая книга польской медиации», которая станет инициатором широких общественных консультаций на тему польской медиации и ее методов. Омбудсмен ведет мониторинг выполнения этих работ.

IV. Ребенок –жертва преступления и свидетель особой заботы

Бесспорным является факт, что ребенок подвергается особо ощутимой для его возраста и психического развития нагрузке, связанной с уголовным производством, сложная процедура, которого ребенку непонятна и подвергает его травматическим переживаниям. Их может вызывать уже сам факт допроса, особенно по делам, где ребенок был главным свидетелем, однако зачастую и жертвой преступления особо высокой общественной вредностью деяния. Если, при этом, производство затягивается, имеется косвенный контакт с исполнителем преступления, вызывающим у ребенка опасение и сильный испуг, действует атмосфера допроса в зале суда в присутствии многих людей, естественным становится, что целью производства должно быть такое представление доказательств, которое позволит ограничить в отношении группы самых маленьких свидетелей, связанную с этим нагрузку. Законодатель установил, что такой особой заботой должны быть окружены дети в возрасте до 15 лет – жертвы некоторых преступлений. Решение в данной области было введено в уголовную процедуру в 2003 г., изменено в 2005 г., а в нынешней редакции предусматривает, что дети до

15 лет, испытавшие насилие в семье или сексуальное насилие, т.е., являющиеся жертвами этих преступлений и пострадавшими в них, допрашиваются в качестве свидетелей только один раз. Допрос проводит судья с участием психолога – эксперта, участие в допросе вправе принять прокурор и защитник подсудимого. Протокол допроса малолетнего потерпевшего зачитывается во время судебного разбирательства, воспроизводится также запись изображения и звука такого допроса, если допрос был записан на аудио/видео носитель. Естественно, существуют исключительные обстоятельства, которые требуют повторного допроса ребенка, но данные обстоятельства четко прописаны законом. В свою очередь, при рассмотрении других дел, от суда зависит, воспользуется ли он такой процедурой по отношению к ребенку. Ребенок имеет право на допрос в самых лучших для него условиях, о чем должен позаботиться орган, который ведет производство. Такие условия гарантируют, так называемые дружественные комнаты для допроса. Дружественные условия допроса обозначают, прежде всего, обеспечение ребенку чувства безопасности, что позволяет ограничить страх и чувство беспомощности и бессилия, связанные с воспроизведением травматического события. Таким образом, детям создаются условия, приспособленные к их потребностям и возрастному развитию, благодаря чему, представляемое доказательство становится полным и более достоверным. При выборе локализации помещения обращается внимание на то, чтобы максимальным образом ограничить любые неприятные ассоциации, вызывающие испуг или сознание вины. В Польше существует около 200 дружественных комнат для допроса. Большинство из них, правда, находится в полицейских участках, однако все чаще такие комнаты создаются в судах, центрах кризисного вмешательства, центрах помощи семье, консультациях и учреждениях, находящихся под шефством неправительственных организаций. Дружественные комнаты для допроса следует размещать таким образом, чтобы каждый суд на территории своей деятельности располагал ими.

Дружественная комната для допроса

Дружественная к ребенку комната для допроса, это место, в котором ребенок – свидетель будет чувствовать себя комфортно.

В настоящее время обсуждается вопрос, целесообразно ли такой способ допроса применять также по отношению к детям постарше (до 18 лет) и взрослым жертвам преступлений с ограниченными умственными возможностями.

V. Насилие в семье и сексуальные домогательства по отношению к детям

Несмотря на то, что за любой вид преступления его исполнитель должен привлекаться к уголовной ответственности и подвергаться общественному порицанию, следует обратить внимание на те виды преступлений, которые ввиду статистики их совершения и длительных последствий для потерпевшего, приводят не только к применению правовых решений, но также к возникновению общественных инициатив и созданию неправительственных организаций, программа, которых предусматривает оказание помощи жертвам таких преступлений. К этой категории следует отнести семейное насилие и сексуальное использование детей.

В Польше семейное насилие является преступлением, преследуемым по обязанности, а предметом такого деяния является не только физическое, но и психическое насилие. Более строгая уголовная ответственность применяется по отношению к виновнику, действия, которого связаны с применением особой жестокости по отношению к потерпевшему или в случае, когда последствием деяния является совершение потерпевшим покушения на свою жизнь. В данной категории преступлений значительное количество составляли невыявленные преступления, так как чаще всего, это лицо ближайшее к потерпевшему является исполнителем деяния. Женщины – жертвы преступлений, зачастую опасались отрицательного мнения окружающей среды. Кроме того, отсутствие психической и материальной поддержки и неглубокие знания об имеющихся у них правах, было причиной скрывания существенных обстоятельств происшествия. Жертвами таких преступлений, непосредственно или косвенно, являются дети. Инициатива общественной кампании против семейного насилия была направлена на то, чтобы прервать заговор молчания и помочь жертвам осознать, что никто не заслуживает избиения и жестокого обращения, а жертвы не виноваты в таком поведении правонарушителя. Кампания была также адресована локальной общественности, с целью осознания, что нельзя оставаться равнодушным, и каждый может что-то сделать для того, чтобы эффективно приостановить явление семейного насилия. Принятый 29.07. 2005 г. закон о противодействии насилию в семье, измененный затем законом от 10 июня 2010 г. свидетельствует о том, что права жертв таких преступлений гарантированы в широком объеме. Жертвам насилия в семье было гарантировано чувство безопасности и возможность эффективной изоляции от них насильника на время ведения производства.

В качестве предупредительной меры орган, который ведет производство, может, в частности, приказывать насильнику покинуть жилое помещение, занимаемое совместно с

потерпевшим, запретить общение с определенными лицами, приближение к определенным лицам на определенное расстояние. Таким же правовым инструментом располагает суд, так как в приговоре он может решить о применении таких же мер наказания и обязанностей. В случае прямой угрозы для жизни или здоровья ребенка в связи с насилием в семье, социальный работник, выполняющий служебные обязанности, вправе забрать ребенка из семьи и поместить его у других лиц ближайших к ребенку или в круглосуточном воспитательно-опекунском учреждении. Такое решение принимается по согласованию с сотрудником полиции, а также с врачом или другим лицом - сотрудником медицинской спасательной службы и медсестры, и подконтрольно опекунскому суду. Лицу - жертве насилия в семье предоставляется бесплатная помощь, например, в форме: медицинского обследования, медицинской, психологической, юридической консультации, поддержки в центрах кризисного вмешательства, а также обеспечения безопасного пребывания в специализированном центре поддержки жертв насилия в семье.

С целью создания условий эффективного противодействия насилию в семье, закон предусматривает принятие Советом Министров Национальной программы противодействия насилию в семье, которая подробно определит действия по повышению общественного сознания в области причин и последствий насилия в семье и популяризации методов воспитания, не предусматривающих применения насилия, исправительно-просветительского воздействия на лиц, применяющих насилие в семье, обеспечения эффективной защиты жертвам таких преступлений и распространения информации на тему возможностей и форм помощи потерпевшим. Факт, что ежегодный отчет о выполнении Национальной программы противодействия насилию в семье будет представляться Сейму и Сенату Республики Польша, может свидетельствовать о том, насколько важным является максимальное ограничение насилия в семье.

Деятельность неправительственных организаций на благо жертв насилия в семье замечается обществом. Примером одной из инициатив является, состоявшееся 23 февраля 2011 г. открытие Национального партнерства на благо защиты детей от насилия. К участию в Партнерстве были приглашены неправительственные организации со всей Польши, которые оказывают помощь обижаемым детям и могут вместе построить сильную коалицию для совместных действий, обмена опытом и лоббирования. Шефство над Национальным партнерством на благо защиты детей от насилия, взял, в частности, Омбудсмен. Действующее с 1 августа 2010 г. положение Семейного и опекунского кодекса, запрещающее родителям и опекунам применение по отношению к малолетним телесных наказаний, и одновременное озвучивание в СМИ трагических случаев, в которых следствием деяний виновника является даже смерть ребенка, доказывают, что необходимы дальнейшие действия, направленные на устранение такого рода преступлений. Следует подчеркнуть, что линия Всепольского, бесплатного телефона для жертв насилия в семье, так называемая «Голубая линия», а также

процедура, связанная с регистрацией явления насилия в виде составления так называемой «Голубой карточки», направлены на повышение эффективности действий на благо потерпевших от насилия в семье.

Преступность, заключающаяся в сексуальном использовании малолетних и представления им порнографических материалов, является нарастающей проблемой ввиду общедоступности Интернета, которым малолетние часто пользуются без контроля родителей или опекунов. В Польше положения Уголовного кодекса устанавливают возраст малолетнего на менее чем 15 лет. Наказуемым является сексуальное использование или презентация порнографических материалов таким лицам, и без значения для уголовной ответственности в отношении виновника остается согласие малолетнего на такое поведение. Эти преступления преследуются по обязанности, поэтому для возбуждения дела достаточно факта сообщения о происшествии. Страх ребенка перед эмоциональным отвержением со стороны взрослых, чувство стыда и, неоднократно, неумение выразить на словах факт насилия, особенно маленькими детьми, влияет на проблемы с выявлением такого рода преступлений. Дополнительные сложности возникают в случае, когда насильником является ближайшее к ребенку лицо. Тем важнее становится роль взрослых, чтобы в случае, когда дети не говорят о том, что произошло, опознать симптомы сексуального использования. Неединичными являются случаи, когда насильниками являются лица, которые установили связь с детьми через Интернет. Рамочное решение Совета Европейского Союза (2004/68/ПВД) от 22 декабря 2003 г. о борьбе с сексуальной эксплуатацией детей и детской порнографией, дает, в частности, определение детской порнографии и вводит наказуемость приобретения детской порнографии. В польском Уголовном кодексе преступлением считается, как представление малолетнему в возрасте до 15 лет порнографических материалов, так и производство, запись, хранение и распространение порнографии с участием такого малолетнего.

Программа Европейской комиссии "Safer Internet" была введена в 1999 г. и она направлена на продвижение идеи безопасного использования современных технологий и Интернета детям и молодежи. Приоритетом программы на 2009–2013 годы является борьба с кибернасилием и соблазнением детей с использованием Интернета.

В Польше с 2008 г. неправительственные организации осуществляют программу helpline.org.pl, софинансируемую Европейской комиссией, и в рамках программы этой Комиссии, под названием „Safer Internet”. Целью программы является определение масштаба и специфики угроз, профилактика опасности для самых молодых интернавтов и помощь детям в ситуациях угрозы в Сети. В частности, проводятся медийные кампании, адресованные детям, работают просветительские сервисы, а также проводятся семинары и лекции для лиц, профессионально занимающихся проблематикой безопасности детей в Интернете.

VI. Жертвы Преступления торговли людьми

Конвенция Совета Европы о противодействии торговле людьми 2005 г., подписанная Польшей в том же году, вступила в силу по отношению к Польше 1 марта 2009 г. Конвенция содержит определение торговли людьми и обязывает страны – участников, в частности, усилить пограничный контроль, направленный на выявление людей, перевозимых в рамках торговли людьми, и проявлять особую заботу о защите иностранных жертв торговли людьми. В Польше, торговля людьми, являясь достаточно новым и подверженным постоянным переменам явлением, не до конца опознанным и описанным. В качестве примера можно привести информацию прокурорских данных за 1995-2009 годы. За это время было возбуждено в общем 596 подготовительных производств, прекращено было около 30 % дел, а причиной этого прекращения в большинстве случаев был факт отсутствия преступления. 8 сентября 2010 г. вступила в силу поправка в Уголовный кодекс, вводящая определение преступления торговли людьми и рабства, была также введена наказуемость не только торговли людьми, но также подготовки к совершению таких преступлений. Согласно содержанию уголовного кодекса «Торговлей людьми является вербовка, перевозка, доставка, передача, укрывательство или принятие человека путем: 1) применения насилия или противоправной угрозы, 2) похищения, 3) обмана, 4) введения в заблуждение или использования заблуждения либо неспособности надлежащим образом понимать предпринимаемое действие, 5) злоупотребления властью, использования критического положения или состояния беспомощности, 6) предоставления или принятия имущественной или личной выгоды либо обещания ее лицу, занимающемуся уходом за другим лицом либо контролирующим другое лицо - с целью его использования, даже по его согласию, в частности для проституции, порнографии или других форм сексуальной эксплуатации для принудительного труда или услуг, попрошайничества, рабства или других форм эксплуатации, унижающих достоинство человека либо незаконного извлечения клеток, тканей или органов. Если поведение виновника касается малолетнего, оно считается торговлей людьми даже в том случае, если оно не связано с применением вышеуказанных методов или средств. В свою очередь, «Рабство» является состоянием зависимости, при котором с человеком обращаются как с предметом собственности.

Проведенные до настоящего времени исследования показывают, что в большинстве случаев торговлей людьми занимаются организованные преступные группировки, которые считают это занятие удобным источником дохода. Исследование общественного сознания поляков в области опасности, связанной с торговлей людьми было проведено в период 18-21 февраля 2010 г. Центром исследования общественного мнения в рамках проекта Посольства Великобритании в Польше. Исследования показали, что торговля людьми чаще всего ассоциируется у поляков с проституцией и рабством, около 9 % поляков лично знали о

человеке, который принуждался за границей к работе без вознаграждения или за слишком низкое вознаграждение. В качестве жертв торговли людьми, поляки чаще всего указывали на женщин (83 % опрошенных).

В связи с осуществлением международных обязательств, вытекающих, в частности, из факта подписания и ратификации Протокола (дополняющего Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности) о предупреждении, пресечении и наказуемости торговли людьми, особенно женщинами и детьми, 16 сентября 2003 года Советом Министров была принята Национальная программа пресечения и предупреждения торговли людьми.

Торговля людьми и методы ее предупреждения, это сложный вопрос, требующий сотрудничества с органами правительственной администрации, местного самоуправления и неправительственными организациями. Поэтому, в 2004 г. была создана Межведомственная группа по пресечению и предупреждению торговли людьми, которая является консультативным органом Председателя Совета министров. Учитывая объем компетенций, к работе в Группе был также приглашен представитель Омбудсмана.

10 июня 2011 г. Совет министров приняла *Национальный план действий против торговли людьми на 2011-2012 годы*, приоритетные задания, которого можно разделить на три категории: 1) постоянные задания, появляющиеся в очередных программах ввиду того, что их обоснованность и эффективность была подтверждена приобретенным опытом и является своего рода «надлежащей практикой», 2) новые задания, связанные с динамикой явления торговли людьми, 3) задачи, которые не были выполнены в рамках предыдущего Плана.

Например, постоянной задачей является международное сотрудничество с учреждениями компетентными пресекать и предупреждать торговлю людьми, с целью обмена опытом, лучшей практики и информирования о переменах, происходящих в торговле людьми.

В торговле людьми Польша играет тройную роль: страны происхождения жертв, страны транзита, т.е. региона, через который осуществляется трансферт жертв в страны Западной Европы, и целевой страны, в которую привозятся жертвы торговли людьми для целей проституции или рабского труда.

Согласно полицейским источникам, в некоторых делах потерпевшие осознавали вид выполняемой работы. Однако грубые формы эксплуатации этих лиц, условия изоляции, в которых они содержатся, а также вид, применяемых виновниками по отношению к потерпевшим угроз и наказаний, осложняют выявление преступлений и сбор доказательственного материала. Поэтому жертвы таких преступлений, зачастую, опасаясь возмездия виновника, не заинтересованы также результатом проводимого производства. Кроме женщин, вывозимых с целью предоставления сексуальных услуг, нарастающей проблемой является также увеличение количества случаев торговли людьми для принудительного труда в европейских странах, в том числе, в Польше. Проблема относится, как к польским гражданам,

используемым за границей, так и иностранцам, работающим в Польше. Масштаб этого явления сложно определить, однако польские работодатели чаще всего нанимают граждан государств Средней Азии и Дальнего Востока. Инструментом, который, может быть, позволит в более широком объеме выявлять торговлю людьми для принудительного труда, является предоставление (2007 г.) Государственной инспекции труда компетенций в области контроля легальности трудоустройства, в том числе иностранных граждан, и контроля деятельности агентств по трудоустройству.

Жертвы таких преступлений охвачены особой программой помощи. По всей стране была организована сеть воеводских консультантов по поддержке жертв торговли людьми. Жертвы торговли людьми, которые оказались на территории Республики Польша, чаще всего имеют статус иностранного гражданина, пребывающего нелегально. Положения закона от 13 июня 2003 г. об иностранных гражданах содержат записи, касающиеся таких лиц, идентифицированных как жертвы торговли людьми. Они позволяют на применение, так называемого, «времени на раздумье» для иностранцев, нелегально пребывающих в Польше, которые в момент идентификации в качестве жертвы торговли людьми, не решились сразу дать показания и сотрудничать с органами преследования. Это 3-месячный срок, в течение которого, иностранный гражданин вправе получать социальную помощь и заботу неправительственной организации в рамках правительственной Программы поддержки и защиты жертвы торговли людьми. Иностранец имеет тогда право получать помощь в виде жилья, питания, необходимой одежды и целевого пособия. Предусмотрена также возможность более длительного пребывания жертвы торговли людьми в Польше. Это касается нелегально пребывающих в Польше иностранцев, которые решатся давать показания, участия, которых требует производство. Условием является также то, чтобы жертва торговли людьми прекратила контакты с лицами, подозреваемыми в совершении деяний, связанных с торговлей людьми. Для повышения стандарта помощи потерпевшим от этого преступления, в апреле 2009 г. был создан Национальный интервенционный и консультативный центр для жертв торговли людьми. Центр в полном объеме финансируется государственным бюджетом, а его ведение поручено неправительственной организации, выбранной в открытом конкурсе. В настоящее время это Фонд против торговли людьми и рабства Ла Страда. В рамках Фонда осуществляется вышеуказанная поддержка. По данным Министерства внутренних дел и администрации, с апреля по декабрь 2009 г. в рамках программы была оказана поддержка 193 жертвам торговли людьми, в том числе, 116 иностранцам. В случае если жертвой торговли людьми является лицо в возрасте до 18 лет, пребывающее в Польше без присмотра, компетентный в Польше опекунский суд установит для такого лица куратора, т.е. юридического представителя, который участвует во всех производствах, в том числе, связанных с легализацией пребывания малолетнего или организацией его возвращения на родину.

Предпринимаются многочисленные предупредительные действия (например, информационная кампания о торговле людьми для принудительного труда), адресованные, как полякам, выезжающим на заработки, так и лицам, прибывающим на работу в Польшу. Информационные листки переводятся на многие языки и предназначаются, главным образом, гражданам азиатских стран, работающим в Польше, а также гражданам Украины и Беларуси. В связи с организацией футбольных матчей в рамках ЕВРО 2012, целесообразным считается помещение и распространение информации на тему опасности торговли людьми и организаций, оказывающих помощь жертвам таких преступлений в материалах, адресованных участникам чемпионата и распространение их в городах, в которых будет проводиться ЕВРО 2012. Следует подчеркнуть, что кампания против торговли людьми учитывает также проблему детей, как пострадавших от такого преступления.

VII. Деятельность Омбудсмена, направленная на соблюдение прав жертв преступлений

Омбудсмен предпринимает действия, направленные на соблюдение свобод и прав граждан. В отношении жертв преступлений, основным вопросом является доступ к информации о возможности получения помощи, а также имеющихся у них процессуальных прав. Поэтому Омбудсмен предпринимает действия, направленные на законное возложение на органы подготовительного производства обязанности правильного разъяснения потерпевшему его процессуальных прав, охватывающего полную и понятную ему информацию.

На сайте Омбудсмена доступна информация на тему: организаций, оказывающим помощь жертвам преступлений, правовых актов, регулирующих правовое положение лица, потерпевшего от преступления и юридических средств, направленных на возмещение ущерба причиненного потерпевшему.

Омбудсмену были предоставлены процессуальные полномочия, с ходатайствами об использовании, которых обращаются потерпевшие, оспаривающие решения прокурора или суда. Это, главным образом, случаи, когда прокурор отказывает в возбуждении производства или прекращает производство, определив отсутствие преступления. Это также дела, которые закончились вступившим в законную силу оправдательным приговором или образом, позволившим виновнику избежать уголовной ответственности.

Омбудсмен вправе требовать и просматривать материалы судебного дела и прокурорские материалы. В случае обнаружения упущений в подготовительном производстве, он может направить прокурору обращение, в котором докажет обоснованность совершения дополнительных доказательственных действий и целесообразность возобновления прекращенного подготовительного производства. Омбудсмен также вправе вносить в Верховный Суд кассацию на любое, вступившее в законную силу решение суда, завершающее

производство. Данное полномочие Омбудсмен использует, если констатирует вопиющее нарушение закона судом.

Не по каждому индивидуальному делу, предпринимаемые Омбудсменом действия заканчиваются в соответствии с ожиданиями потерпевшего. Однако повторяющиеся процессуальные упущения в подготовительном или судебном производстве приводят к тому, что Омбудсмен предпринимает генеральные действия для устранения неправильности или действия в направлении принятия правовых решений, эффективным образом осуществляющих права потерпевшего. Предоставленные полномочия Омбудсмен выполняет путем направления генеральных обращений компетентному Министру или другому органу, внесения в Конституционный трибунал ходатайств о констатировании несоответствия, оспариваемого правового регулирования положениям Конституции РП, а также путем направления правовых вопросов в Верховный Суд.

Результатом выполнения обязательств, вытекающих, в частности, из решений Европейского суда по правам человека, выданных по делам против Польши, касающимся длительности производства, было принятие в 2004 г. закона о жалобе на нарушение права стороны на рассмотрение дела в судебном производстве (в действующей в настоящее время редакции также в подготовительном производстве, проводимом и контролируемом прокурором) без необоснованного промедления. Институт медиации, как элемента восстановительного правосудия, направленного также на ускорение процедур уголовного производства, тоже является предметом интереса Омбудсмента и по нему проводится мониторинг правотворческого процесса.

Кроме того, Омбудсмен направлял Министру юстиции обращения о принятии законодательной инициативы, направленной на эффективное гарантирование прав детей на свободное выражение мнения по своим делам и на полную их защиту от сексуального использования, предлагая при этом, чтобы все преступления против сексуальной свободы, совершенные по отношению малолетних, преследовались по обязанности. Омбудсмен осуществляет мониторинг правотворческой деятельности, направленной на приведение польского уголовного права в соответствие с требованиями Конвенции Совета Европы от 23.11.2001 г. о киберпреступности. Он указывает, что деятельность в этой области должна также учитывать решения, содержащиеся в других актах международного права так, чтобы обеспечить связность регулирования и возможность соблюдения международных обязательств путем повышения возрастной границы защиты малолетнего – жертвы преступления.

Рамочное решение Совета Европейского Союза о борьбе с сексуальной эксплуатацией детей и детской порнографией, требует от участвующих стран принятия необходимых мер для обеспечения того, чтобы физическое лицо, осужденное за преступление, связанное с сексуальным использованием детей и детской порнографией, при необходимости, можно было временно или пожизненно лишить права на осуществление профессиональной деятельности,

связанной с надзором над детьми. Омбудсмен осуществляет мониторинг правотворческих работ над депутатским законопроектом о Национальном уголовном реестре, а также изменения других положений закона, регулирующих работу по профессии, путем введения требования несудимости за определенные преступления. Это предотвратит трудоустройство на должности, связанные с непосредственным контактом с детьми лиц, осужденных за преступление против семьи и попечения с использованием насилия, а также за преступления, предусмотренные законом о противодействии наркомании.

Омбудсмен осуществляет мониторинг правотворческих работ, направленных на принятие Национальной программы на благо жертв преступлений, первый проект, которой был разработан в Бюро Омбудсмена в согласовании с Министром юстиции.

Положения закона от 15 июля 1987 г. об Омбудсмене, обязывают Омбудсмена к сотрудничеству с ассоциациями, общественным движением и фондами на благо защиты и свободы человека и гражданина. Они относятся также к людям, которые не являются польскими гражданами, находящимся под властью Республики Польша, в области полагающихся им свобод и прав. В рамках данного сотрудничества, Омбудсмен уведомляется не только о генеральных проблемах, но также об индивидуальных делах, которые, по мнению этих организаций, требуют принятия мер Омбудсменом.

В Польше день 21 февраля объявлен Днем жертв преступлений. Несмотря на то, что много уже сделано для того, чтобы обеспечить жертвам преступлений всестороннюю помощь, рассматриваемые проблемы доказывают необходимость осуществления дальнейших действий, как государством, неправительственными организациями, так и Омбудсменом.

ПОМОЩЬ, ОКАЗЫВАЕМАЯ ЛИЦАМ, ПОСТРАДАВШИМ В РЕЗУЛЬТАТЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Как средство восстановления нарушенных прав и свобод лиц, Защитник обязан о подаче иска в суд относительно признания полностью или частично недействительными противоречащих закону и иным правовым актам нормативных правовых актов государственного органа или органа местного самоуправления и его должностного лица, нарушившего права и основные свободы человека, если государственный орган или орган местного самоуправления или его должностное лицо, допустившее нарушение, в установленный срок не признает полностью или частично недействительным свой соответствующий правовой акт; предложить компетентным государственным органам подвергнуть дисциплинарному или административному взысканию либо привлечь к уголовной ответственности то должностное лицо, решениями или действиями (бездействием) которого были нарушены права и основные свободы человека и (или) которое нарушило требования настоящего закона.

В случае необходимости представить специальные доклады Президенту Республики Армения и Национальному собранию, опубликовать через средства массовой информации специальное сведение Защитник может опубликовать через средства массовой информации специальное сведение относительно государственного органа или органа местного самоуправления или его должностного лица, не ответившего на его ходатайство или не выполнившего, либо неудовлетворительно выполнившего, требования ходатайства, вместе с ответами государственного органа или органа местного самоуправления или его должностного лица относительно решения и ходатайства Защитника, если исчерпаны все возможности Защитника для решения вопроса в государственных органах.

Исходя из того, что его решения не являются обязательными, институт Защитника прав человека РА не может являться организацией защиты прав человека, заменяющей другие учреждения. Решения Защитника не прекращают действия правовых актов, принятых общественными органами.

Эти решения носят исключительно консультативный характер, они не являются подлежащим обязательному исполнению административным актом и имеющие в них место указания могут выполняться со стороны общественных органов, благодаря его высокому

авторитету. Тем не менее нужно отметить, что довольно много случаев, когда поручения Защитника были приняты должностными лицами.

**МЕТОДОЛОГИЯ РАБОТЫ И ОПЫТ БЮРО ОМБУДСМЕНА В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ
ПРАВ ЖЕРТВ ПРЕСТУПЛЕНИЙ**

Жертвы преступлений и/или потерпевшие лица а также защита их прав играют важную роль в каждом государстве и обществе. Статья 58 Уголовно-процессуального кодекса Республики Армения определяет, что потерпевшим признается лицо, которому запрещенным Уголовным кодексом деянием непосредственно причинен моральный, физический или имущественный вред. Потерпевшим признается также лицо, которому мог бы быть причинен моральный, физический или имущественный вред, если бы совершение запрещенного Уголовным кодексом деяния было окончено. Далее, статья 59 Уголовно-процессуального кодекса определяет права потерпевших лиц. Бюро омбудсмента (защитника прав человека) может участвовать в процессе защиты прав жертв преступлений, в рамках своих полномочий, определенных в законе «Об омбудсмене Армении». Бюро омбудсмента участвует в процессе защиты прав жертв преступлений следующим образом:

1. В случае жалоб, которые могут быть связаны с быстрым реагированием, то есть путём быстрого реагирования на донесение, получение от соответствующего публичного органа на месте всех необходимых данных, касающихся нарушения прав, восстановление на месте нарушенного права и/или прав личности, или заявление о нарушении права данной конкретной личности.

2. Согласно принципам, определенным в статье 12 Закона «Об омбудсмене Армении», на основании жалоб, заявленных лицами, омбудсмен имеет право: требовать от соответствующего государственного органа выяснений, выдавать рекомендации, поручать соответствующим публичным органам выяснять определенные аспекты во время расследования по делу жалобы, проводить анализы и экспертизы и подготавливать предложения (выводы) по данному делу.

3. Согласно статье 12 часть 1 пункт 5 Закона «Об омбудсмене Армении», омбудсмен может ознакомиться с делами, касающимися уголовных преступлений, в отношении которых решения Суда, постановления и приговоры уже правомочны, а также с такими материалами, по отношению к которым отклонена возможность возбуждения дела.

Присмотримся опыту Бюро омбудсмента в сфере защиты прав жертв преступлений, на основании нескольких выбранных и модифицированных примеров жалоб, полученных омбудсменом.

Предположим, что гражданин А. жаловался на проведенное расследование (экспертизу) и согласно статье 247 часть 1 пункт 4 уголовно-процессуального кодекса ходатайствовал, чтобы была назначена дополнительная или повторная экспертиза, поскольку не были исследованы зажившие следы применения насилия на его левой ноге, однако следователь, не обосновывая своего решения, отклонил это ходатайство. В результате вышеупомянутого гражданин А. обратился к омбудсмену с просьбой вмешательства (интервенции). В этом случае бюро омбудсмана примет к рассмотрению жалобу гражданина «А» и потребует выяснений от соответствующего государственного органа, а потом, в случае необходимости, с целью решения проблемы выдаст соответствующие рекомендации. В случае, когда заявление гражданина А., касающееся необоснованного ответа следователя окажется соответствующим правде, бюро омбудсмана согласно статье 15 часть 1 пункт 5 Закона «Об омбудсмене Армении» может предложить соответствующим государственным органам: подвергнуть административным или дисциплинарным санкциям либо привлечь к уголовной ответственности чиновника, решения или действия (или бездействие) которого повлекли за собой нарушения прав и основных свобод гражданина, и/или который нарушил требования данного закона.

Предположим, что гражданин Р. обратился в Полицию Республики Армения с заявлением в связи с кражей его загранпаспорта и имущества, однако как следует из жалобы, полученной омбудсменом Республики Армения, полиция в течение нескольких недель не предприняла никаких действий, направленных на возвращение потерпевшему потерянного имущества. В связи с вышеупомянутым, гражданин попросил омбудсмана о вмешательстве. Приняв к рассмотрению упомянутую жалобу, бюро омбудсмана потребует от полиции Республики Армения соответствующих объяснений, а потом может выдать рекомендации в рамках дискуссии на тему этой проблемы, а в случае необходимости может также предложить Главному Коменданту Полиции подвергнуть административным или дисциплинарным санкциям или привлечь к уголовной ответственности чиновника, который в течении нескольких недель не сделал ничего, чтобы решить проблему гражданина.

Предположим, что гражданин Д., проходящий по уголовному делу в качестве потерпевшего, утверждает, что в заявленных им и гражданином С. признаниях имеются существенные расхождения, однако следователь не учитывает этого и не проводит конфронтации, в связи с чем гражданин Д. обращается к омбудсмену с просьбой о вмешательстве.

В этом случае, с целью эффективного решения дела, следовало бы прежде всего ознакомиться с показаниями граждан, после чего, если есть такая необходимость, потребовать выяснений и/или выдать рекомендации, касающиеся решения проблемы, однако в этом случае действия бюро омбудсмана ограничены положениями статьи 12 часть 1 пункт 5 Закона «Об омбудсмене Армении», который утверждает, что: "Омбудсмен может ознакомиться с делами,

касающимися нарушений уголовного права, по которым постановления Суда, выводы и решения уже правомочны, а также с такими материалами, относительно которых отклонена возможность возбуждения дела". А это значит, что диапазон документов, которых может потребовать бюро омбудсмена, ограничен.

Как уже упоминалось, вышеприведенные примеры были взяты из реальных жалоб и заявлений, полученных омбудсменом, и много подобных заявлений, как правило, решается положительно, то есть в результате интервенции (вмешательства) бюро омбудсмена права жертв преступлений восстанавливаются.

В то же время я хотел бы подчеркнуть, что по нашему мнению, участие бюро омбудсмена в процессе защиты прав жертв преступлений могло бы быть более эффективным, если бы Закон «Об омбудсмене Армении» определял (допускал) возможность ознакомления бюро омбудсмена не только с законченными делами, но также и с делами, находящимися в ходе рассмотрения.

На основании вышесказанного можно утверждать, что бюро омбудсмена может эффективно участвовать в процессе защиты прав жертв преступлений в 3 принципиальных случаях:

- в случаях, связанных с быстрым реагированием (ответами), то есть выяснением на месте всех необходимых данных, касающихся нарушения и восстановлением сразу нарушенных прав лиц;

- в случаях, когда гражданин в состоянии передать в бюро омбудсмена ясную и понятную информацию и/или документ, касающийся нарушения;

если будет возможность введения изменений в статью 12 часть 1 пункт 5 Закона «Об омбудсмене Армении», в частности допущения возможности не охватывать тайной следствия (расследования) бюро омбудсмена, что в случае необходимости позволит бюро омбудсмена на участие в процессе защиты прав жертв преступлений в процессе всего расследования.

„Помощь для развития, 2011”

HUMAN RIGHTS DEFENDER

Принцип равенства и запрет дискриминации

Магдалина Курусъ

Аппарат Защитника прав человека Республики Польша

Проект сотрудничества Защитник прав человека
„Партнерство для прав человека”

Правовые стандарты, касающиеся принципа равенства и запрета дискриминации

Принцип равного обращения и запрет дискриминации предусматривают многие международные конвенции, евро-союзное общинное право и законодательство отдельных стран.

Удовлетворение установленным в этой области высоким стандартам все еще в некоторых сферах является огромным вызовом.

Правовые стандарты ЕС, касающиеся принципа равенства и запрета дискриминации

Трактат о Европейском Союзе (консолидированный вариант)

Статья 2

Союз базируется на ценности уважения достоинства человеческой личности, свободы, демократии, **равенства**, государства законности, а также **уважения прав человека, в том числе прав свойственных меньшинствам**. Эти ценности едины для всех Членских Стран в обществе, базирующимся на плюрализм, **недискриминацию**, толерантность, справедливость, солидарность, а также **равенство женщин и мужчин**.

Правовые стандарты ЕС, касающиеся принципа равенства и запрета дискриминации

Трактат о Европейском Союзе (консолидированный вариант)

Статья 3

1. Целью Союза является поддержка мира, ценностей Союза, и благосостояния его народов.

3. Союз (...) **выступает против социального исключения и дискриминации**, а также поддерживает справедливость и социальную опеку, **равенство женщин и мужчин**, солидарность между поколениями и защиту прав ребенка.

Правовые стандарты ЕС, касающиеся принципа равенства и запрета дискриминации

ХАРТИЯ ОСНОВНЫХ ПРАВ

Статья 21 – Недискриминация

- 1. Запрещены все виды дискриминации, связанной с гендером, расой, цветом кожи, этническим либо социальным происхождением, генетическими свойствами, языком, конфессией либо мировоззрением, политическими и прочими взглядами, принадлежностью к национальному меньшинству, имуществом, рождением, возрастом, либо сексуальной ориентировкой.**
- 2. В области применения Трактата, устанавливающего Европейский Союз и без ущерба для его особых постановлений, запрещается всяческая дискриминация в связи с государственной принадлежностью.**

Директивы по равенству

- Директива Совета 76/207/ЕЭС по вопросу проведения в жизнь принципа равного обращения к женщинам и мужчинам в области доступа к занятости, обучению и профессиональному продвижению, а также равных условий труда,
- Директива Совета 79/7/ЕЭС по вопросу постепенного проведения в жизнь принципа равного обращения к женщинам и мужчинам в области социального обеспечения,
- Директива Совета 86/378/ЕЭС по вопросу проведения в жизнь принципа равного обращения к женщинам и мужчинам в системах социального обеспечения сотрудников,
- Директива Совета 86/613/ЕЭС по вопросу применения принципа равного обращения к женщинам и мужчинам, работающим на собственный счет, в частности в сельском хозяйстве, а также по вопросу защиты женщин, работающих на собственный счет в период беременности и материнства,
- Директива Совета 92/85/ЕЭС по вопросу внедрения средств, способствующих поддержке повышения на рабочем месте, безопасности и здоровья беременных сотрудниц, сотрудниц, которые недавно родили, а также сотрудниц, вскармливающих детей грудью.
- Директива Совета 97/80/ЕС, касающаяся бремени доказательства в делах по дискриминации в связи с полом.

Директивы по равенству

- **Директива Совета 2000/43/ЕС от 29 июня 2000 года, проводящая в жизнь принцип равного обращения с лицами, независимо от расового либо этнического происхождения,**
- Директива Совета 2000/78/ЕС от 27 ноября 2000 года, определяющая общие рамочные условия равного обращения в области занятости и труда,
- Директива Европейского Парламента и Совета 2002/73/ЕС от 23 сентября 2002 года, меняющая Директиву Совета 76/207/ЕЭС по вопросу проведения в жизнь принципа равного обращения по отношению к женщинам и мужчинам в области доступа к занятости, обучению и профессиональному продвижению, а также условий труда

Директивы по равенству

- **Директива Совета 2000/78/ЕС от 27 ноября 2000 года, устанавливающая общие рамочные условия равного обращения в области занятости и труда.**
- Директива Европейского Парламента и Совета 2002/73/ЕС от 23 сентября 2002 года, меняющая директиву Совета 76/207/ЕЭС по вопросу внедрения в жизнь принципа равного обращение по отношению к мужчинам и женщинам в области доступа к занятости, образованию и профессиональному продвижению, а также равных условий труда.

Директивы по равенству ЕС

- Директива Совета 2004/113/ЕС от 13 декабря 2004 года проводящая в жизнь принципа равного обращения по отношению к мужчинам и женщинам в области доступа к товарам и услугам, а также предоставления товаров и услуг.
- Директива Европейского Парламента и Совета 2006/54/ЕС от 5 июля 2006 года по вопросу проведения в жизнь принципа равенства шансов и равного обращения по отношению к мужчинам и женщинам в области занятости и труда (новая редакция)

Директивы по равенству ЕС

Основой принятия «Директив по равенству» была ст. 13 часть 1 ТЕС, в силу которого Совет, единогласно по предложению Комиссии и после консультаций с Европейским Парламентом, может предпринять меры, необходимые для борьбы против любого вида дискриминации в связи с:

- гендером,
- расой либо этническим происхождением,
- конфессией либо мировоззрением,
- инвалидностью,
- возрастом,
- либо сексуальной ориентировкой

Директивы по равенству ЕС

В настоящее время: ст. 19 ТФЕС

- 1. Без ущерба другим постановлений Трактатов и в рамках компетенции, которой Трактаты наделяют ЕС, Совет единогласно и в соответствии со специальной законодательной процедурой, а также после получения согласия Европейского Парламента, может провести меры, необходимые для борьбы против любого вида дискриминации, связанной с гендером, расой либо этническим происхождением, конфессией либо мировоззрением, инвалидностью либо сексуальной ориентировкой.
- 2. По принципу отступления от части 1, для поддержки мер, проводимых Членскими Странами для поддержки достижения целей, определенных в части, Европейский Парламент и Совет, постановляя в соответствии с обычной законодательной процедурой, могут принять основные принципы, касающиеся европейских средств склонения, с исключением гармонизации основных и исполнительных законов Членских Стран.

Директивы по равенству

Директивы, подлежащие внедрению, создают правовые рамки запрета дискредитации лиц в различном объеме, в зависимости от предпосылки:

- раса либо этническое происхождение – дискриминация запрещена в области занятости, труда и профессиональной подготовки, а также в областях, не связанных с занятостью: социальная защита, здравоохранение, просвещение и доступ к общедоступным товарам и услугам, в частности к квартирам,
- гендер – дискриминация запрещена в пределах тех же областей, с исключением просвещения,
- возраст, конфессия и мировоззрение, сексуальная направленность и инвалидность – в области занятости, работы и профессионального обучения.

Директивы по равенству ЕС – проект горизонтальной директивы

В настоящее время в ЕС продолжается работа по подготовке директивы, которая будет проводить в жизнь, за пределами рынка труда, принцип равного обращения, по отношению к лицам, независимо от их конфессии либо мировоззрение, инвалидность, возраст либо сексуальную ориентировку

КОМ(2008) 426 конечный вариант
2008/0140(CNS)

Директивы по равенству ЕС

Цель директивы – обеспечить единый, минимальный уровень защиты в пределах ЕС, для лиц, пострадавших в силу дискриминации.

Орган по равенству

3 Директивы по равенству ЕС

Директива Совета 2000/43/ЕС от 29 июня 2000 года, проводящая в жизнь принцип равного обращения по отношению к лицам, независимо от их расового либо этнического происхождения,

Директива Совета 2004/113/ЕС от 13 декабря 2004 года, проводящая в жизнь принцип равного обращения по отношению к мужчинам и женщинам в области доступа к товарам и услугам, а также предоставления товаров и услуг, а также

Директива Европейского Парламента и Совета 2006/54/ЕС от 5 июля 2006 г. по вопросу проведения проводящая в жизнь принципа равенства шансов, а также равного обращения по отношению к мужчинам и женщинам в области занятости и труда.

возлагают на членские страны обязанность указать орган по вопросам продвижения, анализа и поддержки равного обращения

Орган по вопросам равенства

Задачи органа по вопросам равного обращения должны охватывать:

- предоставление независимой помощи жертвам дискриминации в области предъявления жалоб по делам, связанным с дискриминацией,
- ведение независимых исследований, связанных с дискриминацией,
- публикацию независимых отчетов и формирование рекомендаций по отношению к проблемам, связанным с дискриминацией,
- обмен доступной информацией с соответствующими европейскими органами, такими как Европейский институт гендерного равенства (это дополнительное требование втекает из директивы 2006/54/ЕС)

Орган по вопросам равенства

Директивы предоставили членским странам **свободу в области принятия решения** относительно позиции и организационной структуры такого органа либо органов – являются частью агентств, ответственных на национальном уровне за защиту прав человека.

Орган либо органы по вопросам равного обращения должны отличаться чертой **независимости**.

Выполняя свои полномочия и обязанности эти органы должны действовать в соответствии с **парижскими принципами ООН**, касающимися статуса и работы национальных органов в области защиты и поощрения прав человека (пункт 28 проектируемой горизонтальной директивы).

Защитник прав человека Республики Польша как единственный этого типа институт в Польше обладает такой аккредитацией с 1999 года.

Национальные решения

**Защитник прав человека
Республики Польша,
как орган по вопросам
равенства**

Защитник прав человека Республики Польша, как орган по вопросам равенства

Согласно принятому законодательству Защитник прав человека Республики Польша является органом, компетенция которого охватывает защиту оговоренных в Конституции и других нормативных актах (Статья 208 Конституции)

Таким образом, Защитник прав человека стоит, в частности, на страже соблюдения принципа равного обращения, а также запрета дискриминации по какой-либо причине.
(Статья 32 Конституции)

Конституция РП

Ст. 32.

1. Все равны по отношению к закону. Все обладают правом на равное обращение со стороны публичных властей.
2. Никто не может быть дискриминирован в политической, общественной и хозяйственной жизни **по какой либо причине**

Конституция РП

Ст. 33.

1. **Женщина и мужчина** в Республике Польша обладают **равными правами** в семейной, политической, общественной и хозяйственной жизни.
2. Женщина и мужчина, в частности, обладают равными правами на образование, занятость и профессиональное продвижение, на одинаковое вознаграждение за труд одинаковой значимости, на социальное обеспечение и на занятие должностных постов, а также получение публичных почетов и наградений.

Закон о внедрении некоторых правил Европейского Союза в области равного обращения

- Закон от 3 декабря 2010 года, действующий от 1 января 2011 года
- Целью закона является **правильное внедрение в национальную правовую систему постановлений нескольких директив ЕС по равенству**, в связи с ранее формировавшимися Европейской Комиссией сомнениями относительно их несоответствующего либо неполного внедрения.

Закон о внедрении некоторых правил Европейского Союза в области равного обращения

Законом определены области и способы противодействия нарушения принципа равного обращения по поводу:

- **гендера,**
- **расы, этнического происхождения,**
- **национальности,**
- **конфессии, вероисповедания, мировоззрения,**
- **инвалидности,**
- **возраста,**
- **либо сексуальной ориентировки**
соответствующими в данной области органами

Закон о внедрении некоторых положений Европейского Союза в области равного обращения - ОПРЕДЕЛЕНИЯ

НЕРАВНОЕ ОТНОШЕНИЕ – отношение к лицам, способом, являющимся одним или несколькими из перечисленных видов поведения:

- **непосредственной дискриминацией,**
- **косвенной дискриминацией,**
- **вымогательством**
- **сексуальным вымогательством, а также**
- **менее выгодным обращением к физическому лицу, вытекающим из неприятия вымогательства либо сексуального вымогательства, или же подчинения вымогательству либо сексуальному вымогательству, а также**
- **склонение к такому поведению и требованию такого поведения**

Закон о внедрении некоторых положений Европейского Союза в области равного обращения - ОПРЕДЕЛЕНИЯ

- **непосредственная дискриминация** – подразумевается ситуация, в которой отношение к физическому лицу, в связи с его полом, расой, этническим происхождением, национальностью, вероисповеданием, мировоззрением, инвалидностью, возрастом либо сексуальной ориентировкой, менее выгодное, чем оно было бы по отношению к другому лицу в сравнимой ситуации,
- **непосредственная дискриминация** – подразумевается ситуация, в которой отношение к физическому лицу, в связи с его полом, расой, этническим происхождением, национальностью, вероисповеданием, мировоззрением, инвалидностью, возрастом либо сексуальной ориентировкой в результате применения якобы нейтрального постановления, использованного критерия либо предпринятой меры, возникают, либо могут возникать неблагоприятствующие диспропорции либо особо невыгодная ситуация, разве, что постановление, критерий либо действие объективно обосновано в связи с законной целью, которая должна быть достигнута, а средства, примененные для достижения этой цели – соответствующие и необходимые.

Закон о внедрении некоторых положений Европейского Союза в области равного обращения - ОПРЕДЕЛЕНИЯ

- **домогательство** – подразумевается любое нежелательное поведение, которого целью либо следствием является нарушение личного достоинства физического лица, а также создание по отношению к нему устрашающей, враждебной, унижающей либо оскорбительной атмосферы.
- **сексуальное домогательство** – подразумевается любое нежелательное поведение сексуального характера по отношению к физическому лицу либо по отношению к полу, которого целью либо следствием является нарушение личного достоинства данного физического лица, в частности путем создания; на такое поведение могут складываться физические, словесные либо несловесные составляющие.

Закон о внедрении некоторых положений Европейского Союза в области равного обращения - ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Следует отметить, что конкретизированные положения, касающиеся равного обращения в области занятости, содержатся в **Трудовом Кодексе**

- **равное обращение в области занятости** обозначает недискриминирование любым способом, непосредственно либо косвенно, особенно в связи с гендером, возрастом, инвалидностью, расой, конфессией, национальностью, политическими убеждениями, профсоюзной принадлежностью, этническое происхождение, конфессию, сексуальную ориентировку, а также независимо от занятости на определенное либо неопределенное время, а также на полной или неполной ставке

- определения непосредственной и косвенной дискриминации, вымогательства, сексуального вымогательства похожи на те, которые содержатся в законе *о внедрении...*

Закон о внедрении некоторых правил Европейского Союза в области равного обращения – объем применения

Запрещено неравное отношение к физическим лицам в связи с полом, расой, **этническим происхождением, национальностью, конфессией, вероисповеданием, мировоззрением, инвалидностью, возрастом либо сексуальной ориентировкой** в области:

- начала профессионального образования, в том числе повышения квалификации, изменения профессиональной квалификации, а также профессиональной практики,
- условий начала и ведения хозяйственной либо профессиональной деятельности, в частности в рамках трудового соглашения либо занятости в силу гражданско-правового соглашения,
- членства и активности в профсоюзах, организациях работодателей и самоуправлениях трудящихся, а также использования привилегий, полагающихся членом этих организаций,
- доступа и условий использования инструментов рынка труда, определенных в законе от 20 апреля 2004 года о продвижении занятости и институтах рынка труда, предоставляемых институтами рынка труда, а также инструментах рынка труда и услуг рынка труда, предоставляемых другими субъектами, работающими в пользу занятости, развития человеческих ресурсов и противодействия безработице.

Закон о внедрении некоторых правил Европейского Союза в области равного обращения – объем применения

Запрещено неравное обращение по отношению к физическим лицам

в связи с их **гендером, расой, этническим происхождением либо национальностью** в области доступа и условий использования:

- социального обеспечения
- услуг, в том числе услуг жилищного характера
- вещей, а также
- приобретения прав либо энергии
если они предоставляются публично

Закон о внедрении некоторых правил Европейского Союза в области равного обращения – объем применения

Запрещено неравное обращение по отношению к физическим лицам по принципу **расы, этнического происхождения либо национальности**, в области:

- здравоохранения, а также
- просвещения и высшего образования

Законные правовые средства защиты принципа равного подхода

Право на компенсацию

Каждый, по отношению к кому принцип равного обращения был нарушен – имеет право на компенсацию. По делам, связанным с нарушением принципа равного обращения применяются положения Закона от 23 апреля 1964 года. – Гражданский кодекс.

Требование компенсации в силу закона о внедрении не лишает права на требование компенсаций либо возмещений в силу других законов.

Трудовой кодекс

Лицо, по отношению к которому работодатель нарушил принцип равного обращения, имеет право на компенсацию в размере не меньшем, чем минимальное трудовое вознаграждение, определяемое на основании отдельных законов.

Законные правовые средства защиты правила равного обращения

Перенесение тяжести доказательства

Этот принцип является отступлением от общего принципа, содержащегося в статье 6 Гражданского Кодекса, согласно которому тяжесть доказательства факта возлагается на лицо, которое из данного факта извлекает правовые последствия, то есть, например, требует компенсацию. По делам, в которых формируется обвинение в дискриминации истец обязан лишь **доказать вероятность** обстоятельств, указывающих на дискриминацию.

Тот, кто обвиняет в нарушении принципа равного обращения, обязан доказать вероятность его нарушения. В случае, когда вероятность нарушения принципа равного обращения доказана, тот, кого обвиняют в нарушении этого принципа, обязан доказать, что данный принцип не был им нарушен.

Законные правовые средства защиты правила равного обращения

Запрет реторсии

Использование возможностей, вытекающих из факта нарушения принципа равного обращения, не может быть основанием для несоответствующего обращения, а также не может вызывать никаких отрицательных последствий по отношению к тем, кто воспользовался этими возможностями, а также тех, кто в каком-либо виде предоставил помощь пользующемуся возможностями, вытекающими из факта нарушения принципа равного отношения.

Законные правовые средства защиты правила равного обращения

Положительные меры

Не является нарушением принципа равного обращения проведение мер, направленных на предотвращение неравного обращения либо выравнивание неудобств, связанных с неравным обращением, у основ которых находится одна или несколько причин, таких как пол, раса, этническое происхождение, национальность, конфессия, вероисповедание, мировоззрение, инвалидность, возраст либо сексуальная ориентировка.

Закон о внедрении некоторых положений Европейского Союза в области равного отношения

Определил органы по вопросам равенства:

выполнение задач, касающихся выполнения принципа равного обращения было вменено в обязательства

Уполномоченного правительства по вопросам равного обращения,

а также

Защитника прав человека Республики Польша

Уполномоченный правительства

- Назначается и отзывается Председателем Совета Министров.
- К задачам Уполномоченного принадлежит **выполнение политики правительства в области принципа равного обращения**, в частности противодействия дискриминации, в том числе, в связи с гендером, расой, этническим происхождением, национальностью, конфессией, мировоззрением, возрастом, инвалидностью, а также сексуальной направленностью.

Уполномоченный правительства

Задачи Уполномоченного состоят, в частности в:

- разработке и оценке проектов правовых актов в области принципа равного обращения
- разработке анализов и оценок правовых решений с точки зрения уважения правила равного обращения, а также обращения в соответствующие органы с предложениями принять либо изменить правовые акты в области вопросов, относящихся к компетенции Уполномоченного,
- проведении анализа и оценки правовой и общественной ситуации в области принципа равного обращения,
- мониторинге ситуации в области принципа равного обращения,
- продвижении, распространении и пропаганде вопросов, связанных с равным обогащением,
- сотрудничестве с отечественными и зарубежными органами и организациями.

Задачи, связанные с противодействием дискриминации по поводу инвалидности Уполномоченный выполняет в сотрудничестве с Уполномоченным Правительства по вопросам Инвалидных Лиц.

Уполномоченный правительства

Уполномоченный разрабатывает и представляет Совету Министров **Национальную программу мер в пользу равного обращения (Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania)**, определяющую цели и приоритеты мер в пользу равного обращения, в частности в области:

- 1) повышения социального сознания в области равного обращения, в частности на тему причин и последствий нарушения правила равной трактовки,
- 2) противодействия нарушениям принципа равного обращения,
- 3) сотрудничества с общественными партнерами, неправительственными и прочими организациями субъектами в области равного обращения

Первый отчет о выполнении Программы будет представлен до 31 марта 2013 года.

Защитник прав человека Республики Польша как орган по вопросам равного обращения

По отношению к делам, по которым выносятся обвинения в нарушении принципа равного обращения либо запрета дискриминации применяются записи Конституции Республики Польша, а также *Закона о Защитнике прав человека Республики Польша*, определяющие компетенцию Защитника прав человека Республики Польша.

Ограничения в области горизонтальных споров

Согласно Ст. 80 Конституции каждый человек обладает правом на обращение к Защитнику прав человека Республики Польша с просьбой о помощи в области защиты своих свобод либо прав, нарушенных **органами публичной власти**.

В области соблюдения принципа равного обращения **между юридическими лицами** Защитник прав человека Республики Польша, после ознакомления с обращением может ограничиться указанием заявителю находящихся в его распоряжении действий.

Существует, однако, возможность косвенной деятельности Защитника прав человека Республики Польша по некоторым делам, например, в случае жалобы, доказывающей вероятность дискредитации трудящегося. Защитник прав человека Республики Польша, кроме предоставления информации о находящихся в распоряжении правовых средствах, может обратиться в Государственную инспекцию труда с предложением провести соответствующие контрольные меры.

Защитник прав человека Республики Польша как орган по вопросам равного обращения – ЗАДАЧИ

Среди основных задач аник Гражданских Прав находится **рассмотрение** направляемых ему заявлений, в частности, касающихся нарушения принципа равного обращения, а также выполнение соответствующих мер, в соответствии с *Законом о Защитнике прав человека Республики Польша*.

Закон о внедрении..., обновляя закон *о Защитнике прав человека Республики Польша* возложил на Защитник прав человека Республики Польша дополнительные обязанности, связанные с выполнением принципа равного обращения:

- **анализирование, мониторинг и поддержка равного обращения по отношению ко всем людям,**
- **проведение независимых исследований, касающихся дискриминации,**
- **разработка и публикация независимых отчетов относительно проблем, связанных с дискриминацией.**

Защитник прав человека Республики Польша, как орган по вопросам равного обращения – ЗАДАЧИ

Закон *о внедрении...*, обновляя закон *о Защитнике прав человека Республики Польша*, возложил на Защитника прав человека Республики Польша дополнительные обязанности, связанные с выполнением принципа равного обращения:

выполнение дополнительных информационных обязанностей, состоящих в ежегодном информировании Сейма и Сената (Парламента) о:

- **проводимой деятельности в области равного обращения, а также о ее результатах,**
- **соблюдении принципа равного обращения в Республике Польша, разработанного, в частности, на основании выполненных Защитником прав человека Республики Польша независимых исследований,**
- **а также в передаче заявлений и рекомендаций, касающихся мер, которые следует предпринять для обеспечения соблюдения принципа равного обращения.**

Защитник прав человека Республики Польша в области равного обращения должен также вести систематическое сотрудничество с отечественными неправительственными организациями, а также международными органами и организациями в пользу защиты свобод и прав человека и гражданина, в частности в области равного обращен

Защитник прав человека Республики Польша, как орган по вопросам равного обращения – ЭФФЕКТИВНОСТЬ

В компетенцию Защитника прав человека Республики Польша были вменены новые задачи. Однако ему не были предоставлены адекватные финансовые средства для их выполнения.

Учитывая стремление к обеспечению как можно более эффективного уровня принимаемых в таких условиях решений, следует:

- **принять стратегический подход – избрать приоритеты** (3 приоритета Защитника прав человека Республики Польша: престарелые лица, инвалидные лица, а также иммигранты, с учетом проблематики гендера; циклические встречи с организациями ЛГБТ)
- **обеспечить простой доступ к помощи, предоставляемой Защитником прав человека Республики Польша (развитие сети приема граждан)**
- **включить в реализуемые меры субъекты, имеющие сходные цели** (то есть деятельность в пользу равного обращения, социального приобщения / инклюзии) **и построить сеть сотрудничества** (развитие программы сотрудничества с неправительственными организациями и государственными органами, которые в пределах своей компетенции имеют также вопросы, связанные с соблюдением принципа равного обращения)

Защитник прав человека Республики Польша, как орган по вопросам равного обращения – ЭФФЕКТИВНОСТЬ

Неправительственные организации – ключевым партнером Защитника прав человека Республики Польша

Организации выполняют целый ряд мер, которые направлены на поддержку равного обращения всех лиц, то есть в частности:

- **обучают** – от индивидуальных советов по общественные акции (распространение юридических знаний, устранение стереотипов),
- **поддерживают жертв дискриминации** – от предоставления правовой информации по юридическую помощь по конкретному делу (ст. 61 § 4 Гражданско-процессуального кодекса),
- **формируют и распространяют хорошую практику** – как Защитнику прав человека Республики Польша мне хотелось бы оказать особую поддержку таким инициативам, например, в рамках комиссии экспертов по вопросам престарелых лиц, должен быть разработан набор хороших практик,
- **выполняют мониторинг и предоставляют информацию** – таким образом, облегчают Защитнику прав человека Республики Польша идентификацию реальных проблем, а также оценку их масштаба / общественной значимости, что особо важно в связи с относительно небольшим числом поступающих Защитнику прав человека Республики Польша жалоб, касающихся дискриминации (это проблема, достаточно часто отмечаемая органами по вопросам равенства в странах ЕС).

Защитник прав человека Республики Польша, как орган по вопросам равного обращения – КЛАССИФИКАЦИЯ

принцип равенства перед законом запрет неравного обращения / дискриминации

ОСОБЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ:

- гендер,
 - инвалидность,
 - раса, либо этническое происхождение,
 - конфессия либо вероисповедание,
 - мировоззрение (в частности, непринадлежность к какому-либо вероисповеданию),
 - сексуальная ориентировка,
 - гендерная идентичность,
 - возраст,
 - национальность,
 - материальное и правовое положение,
 - образование, профессия
 - социальное происхождение
 - политические взгляды
- Запрет дискриминации
- общественно-профессиональных групп
 - лиц без постоянной прописки
 - Налоговой
 - **прочие причины**

Защитник прав человека Республики Польша, как орган по вопросам равного обращения – СТАТИСТИКА

- В I квартале 2011 года Защитнику прав человека Республики Польша поступило **216 дел**, касающихся вопросов равного обращения
- В 2010 году в общей сложности поступило **2635 заявок** (в том числе 2217 касались одного высказывания Уполномоченного Правительства) – 418

Защитник прав человека Республики Польша, как орган по вопросам равного обращения – СТАТИСТИКА

Среди дел (216), которые поступили в I kwartale 2011 года, преобладали следующие вопросы:

- общая предпосылка запрета неравного обращения/дискриминации – 17,6%
- и конкретизированные предпосылки
- по поводу других причин – 11,1%
- в связи с гендером – 9,3%
- в связи с возрастом – 9,3%
- в связи с материальной и правовой ситуацией – 8,8%
- в связи с инвалидностью – 7,8%

Защитник прав человека Республики Польша – органом по вопросам равного обращения – СТАТИСТИКА

В I квартале 2011 года было рассмотрено 226 дел, связанных с принципом равного отношения:

- возбуждено производство по – 40,7%
- были даны пояснения, были указаны заявителю надлежащие средства деятельности – 50,9%
- прочие (передали по компетенции, потребовали дополнения заявки, отклонили) – 8,4%

Защитник прав человека Республики Польша – органом по вопросам равного отношения

Представление избранных вопросов, касающихся нарушения принципа равного отношения

- инвалидные лица
- противодействие расизму

Контактные данные

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Aleja Solidarności 77
00 – 090 Warszawa

коммутатор (+48) 22 565 17 700
факс: (+48) 22 827 64 53
e-mail: rzecznik@rpo.gov.pl

Благодарю за внимание!

„Помощь для развития, 2011”

Проект сотрудничества Защитник прав человека
„Партнерство для прав человека”

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЗАЩИТНИКА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА РЕСПУБЛИКИ ПОЛЬША В ОБЛАСТИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ РАСИЗМУ

Среди дел рассматриваемых и решаемых Защитником Гражданских Прав, жалобы по делам лиц, относящихся к национальным меньшинствам, а также жалобы по делам иностранцев, связанным с дискриминацией в связи с национальной, этнической либо расовой принадлежностью, создают незначительную, всего лишь, долю. В период с начала срока полномочий предыдущего Защитника прав человека Республики Польша, то есть с 14 февраля 2006 года, до настоящего времени, **на рассмотрение было принято 140** таких дел, в том числе 7 в виде генерального представления, а остальные были индивидуальными делами.

Незначительный масштаб поступления жалоб Защитнику Гражданских Прав не является, однако, фактором, предопределяющим оценку состояния соблюдения прав национальных и этнических меньшинств, а также прав иностранцев, пребывающих на территории Республики Польша. На число жалоб влияют разные факторы, такие как, хотя бы, недостаточные знания этих лиц об институтах, работающих для защиты гражданских прав или, наблюдаемое неоднократно, нежелание заявлять о своей национальности в контактах с публичными институтами. Поэтому, несмотря на относительно небольшое число этих жалоб, в связи со спецификой этой проблематики, а также значимостью уважения прав меньшинств, как одного из основных стандартов демократического государства законности, Защитник Гражданских Прав много внимания посвящает противодействию расизма, ксенофобии, а также связанной с ними нетолерантности, воспринимая это как одно из приоритетных направлений своей работы.

По инициативе Защитника прав человека Республики Польша были проведены исследования ситуации национальных меньшинств в Польше, а также пребывающих в Республике Польша иностранцев. Много внимания Защитник Гражданских Прав уделял формированию положительного общественного климата, связанного с национальными и этническими меньшинствами, а также их правом на сохранение собственной культуры, традиции и родного языка. Многократно эти вопросы затрагивались в разных публичных выступлениях, в средствах массовой информации, на многочисленных конференциях и встречах, посвященных правам меньшинств, а также толерантности и противодействию дискриминации.

Активность Защитника прав человека Республики Польша касалась, в частности:

- учащихся в Польше студентов – иностранцев, особенно повторяющихся нападений расистского характера, проблем контактов со служащими Полиции и чиновниками. Вопрос затрагивался в связи с организованной нами встречей со студентами, а также их научными руководителями. Такие встречи проходят циклически и они касаются;

- поведения, расистского либо антисемитского характера, во время демонстраций, проводимых националистическими организациями;

- реакции органов преследования и юстиции на публикации, антисемитского содержания (сентябрь, 06);

- случаев вандализма, состоящих в осквернении кладбищ разных конфессий, а также других мест памяти, в том числе, например, на размещении антисемитской символики либо надписей на объектах еврейских кладбищ (апрель, 08);

- лишения лиц, не имеющих польского гражданства, возможности осуществления коммерческой деятельности возле Стадиона Десятилетия в Варшаве (май, 07);

- по состоянию соблюдения прав трудящихся-иностранцев, не являющихся гражданами стран ЕС/ЕЭП, Защитник Гражданских Прав направил представление министру внутренних дел и администрации, а также главному инспектору труда (декабрь, 09);

- эффективного преследования органами правопорядка преступлений по ненависти (представление генеральному прокурору). В ответ генеральный прокурор высказал заинтересованность в сотрудничестве в области проблем соблюдения в Польше принципов равного подхода и проинформировал о работе прокуратуры, направленной на повышение эффективности преследования преступлений дискриминационного характера (март, 11);

- а также дискриминации польских граждан за рубежом – в Великобритании, Ирландии и Германии, а также неравного отношения к полякам в евро-союзных конкурсах, организуемых Европейским управлением по подборке кадров (май, 08);

Вследствие повторяющихся инцидентов, состоящих в произношении в ходе футбольных матчей, как болельщиками, так и самими спортсменами, восклицаний фашистского толка, а также в вывешивании флагов и транспарантов, относящихся к фашистским, расистским и антисемитским идеям, Защитник Гражданских Прав направлял представления президенту Польского союза футбола. Проблему антисемитского поведения комментируют также за рубежом. Кроме того, наряду с широко представляемыми в средствах массовой информации, событиями во время матчей первой и второй лиги, многие инциденты происходят во время матчей более низких лиг, приобретая неоднократно еще более агрессивную форму, например запугивания спортсменов или властей клубов, для предотвращения присутствия спортсмены другой расы ли вероисповедания.

Столь открытое поведение может создавать подозрения, что они вызваны молчаливым согласием властей клуба либо сотрудников агентства охраны, которое обязано следить за

соблюдением порядка на стадионе. Четко видно, что организаторы не реагируют на повторяющиеся инциденты такого типа. На призывы, направляемые в адрес спортивных союзов, чтобы в дисциплинарном порядке преследовали такие события, Защитнику Гражданских Прав отвечали, что в уставах и регламентах союзов нет положений, разрешающих возбуждать дисциплинарные производства по этим вопросам.

Защитник Гражданских Прав предложил, чтобы Министерство спорта и туризма рассмотрело возможность выполнить соответствующие меры по надзору и контролю, для установления предусматривают ли внутренние регламенты польских спортивных союзов эффективные меры по предотвращению и санкционированию вылазок расистского характера, и в случае отсутствия таких мер предложило союзам соответствующие изменения их уставов и регламентов (представление от 29 января 2009 года.). Затем Защитник Гражданских Прав обратился министру спорта и туризма по вопросу учета в уставах и регламентах спортивных союзов постановлений, касающихся предотвращения инцидентов расистского характера (письмо от 11 декабря 2009 года). Министр спорта и туризма предоставил информацию о реализуемых программах и мерах в области повышения сознательности на тему проблемы патологических явлений в спорте, а также об инициативах, направленных на то, чтобы склонить болельщиков к позициям, осуждающим расизм и антисемитизм в спорте.

Защитник Гражданских Прав обратил внимание, что попытка решить эти проблемы не может ограничиваться исключительно применением жестких наказаний. Целесообразным было бы также проведение долгосрочных и организованных мер, просветительского и воспитательного характера, направленных на углубление чувствительности болельщиков по отношению к культурному и расовому разнообразию. Особенно в Польше и Украине, в связи с приближающимся Чемпионатом Европы EURO 2012, необходимо выполнять всяческие возможные меры по борьбе с расизмом.

Поведения, расистского характера касаются также других видов спорта. Защитник Гражданских Прав обратился Президенту Польского автотранспортного союза по делу инцидента расистского характера, когда польские болельщики публично ругали чернокожего спортсмена. Мы занялись также делом расистских высказываний президента одного из польских городов, который заявил, что в баскетбольной команде городского клуба могут играть только поляки. Производство по этому делу продолжается.

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ДИСКРИМИНАЦИИ

Доброе утро! Спасибо за приглашение! Хотелось бы отметить, что у Вас очень красивый город.

Законодательством Республики Армении подробно регулируются процессы противодействия дискриминации, в частности согласно статье 14.1 Конституции Республики Армении Все люди равны перед законом. Запрещается дискриминация в зависимости от пола, расы, цвета кожи, этнического или социального происхождения, генетических признаков, языка, религии, мировоззрения, политических или иных взглядов, принадлежности к национальному меньшинству, имущественного положения, рождения, инвалидности, возраста либо иных обстоятельств личного или социального характера.

Согласно статье 7 закона об административных принципах и административного процесса административным органам запрещается проявлять неравноправный подход к одним и тем же фактическим обстоятельствам, если не присутствует какая-либо основа для их различия.

Административные органы обязаны проявлять индивидуальный подход к существенно отличающимся фактическим обстоятельствам.

Если административный орган выполнил свои полномочия каким-либо образом, то в дальнейшем в подобных случаях он обязан выполнять их идентичным образом.

Административный орган может отказаться от данного ограничения, если из-за приоритетной выгоды он намерен в дальнейшем избрать альтернативное решение.

Однако, к сожалению, в практике нередки случаи, когда государственный орган или орган местного самоуправления или его должностное лицо нарушают важнейшие принципы. Причиной тому служат в основном бюрократизм и коррумпированность. Бывают случаи, когда государственный орган или орган местного самоуправления или его должностное лицо проявляют дискриминационный подход, например, в случае с одним гражданином выносится одно решение, а в отношении другого гражданина, находящегося в подобной ситуации – совершенно противоположное.

Защитник прав человека Республики Армении получает множество подобных жалоб.

Сначала хотелось бы отметить, что согласно 8 статье закона о Защитнике прав человека к Защитнику может обратиться любое физическое лицо, независимо от национальной или расовой принадлежности, гражданства, места жительства, пола, возраста, политических и иных взглядов и дееспособности.

Защитник прав человека Республики Армения уполномочен:

1) предложить государственному органу, органу местного самоуправления или его должностному лицу, в решениях или действиях (бездействии) которых он усматривает нарушение прав и свобод человека, исправить допущенные нарушения, указав подлежащие исполнению возможные мероприятия, необходимые для восстановления прав и основных свобод человека;

2) о подаче иска в суд относительно признания полностью или частично недействительными противоречащих закону и иным правовым актам нормативных правовых актов государственного органа или органа местного самоуправления и его должностного лица, нарушившего права и основные свободы человека, если государственный орган или орган местного самоуправления или его должностное лицо, допустившее нарушение, в установленный срок не признает полностью или частично недействительным свой соответствующий правовой акт;

3) предложить компетентным государственным органам подвергнуть дисциплинарному или административному взысканию либо привлечь к уголовной ответственности то должностное лицо, решениями или действиями (бездействием) которого были нарушены права и основные свободы человека и (или) которое нарушило требования настоящего закона.

Государственный орган или орган местного самоуправления или его должностное лицо, получившее ходатайство, указанное в части 1 настоящей статьи, обязано в двадцатидневный срок со дня его получения письменно уведомить Защитника о предпринятых мерах. В случае необходимости этот срок может быть продлен с согласия Защитника.

Защитник может опубликовать через средства массовой информации специальное сведение относительно государственного органа или органа местного самоуправления или его должностного лица, не ответившего на его ходатайство или не выполнившего, либо неудовлетворительно выполнившего, требования ходатайства, вместе с ответами государственного органа или органа местного самоуправления или его должностного лица относительно решения и ходатайства Защитника, если исчерпаны все возможности Защитника для решения вопроса в государственных органах.

В качестве рычага можно считать то, что в течение первого квартала каждого года Защитник представляет доклад о своей деятельности в прошедшем году и о нарушениях прав и основных свобод человека в стране Президенту Республики Армения, органам законодательной, исполнительной и судебной власти, а в течение весенней сессии

Национального собрания представляет его на заседании Национального собрания. Защитник представляет доклад также средствам массовой информации и соответствующим общественным организациям.

В случае необходимости Защитник может представлять специальные доклады Президенту Республики Армения и Национальному собранию.

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ДИСКРИМИНАЦИИ

Противодействие дискриминации подробно регулируется законодательством Республики Армения. Важнейшими принципами, касающимися юридической ситуации граждан, гарантируемыми Конституцией Республики Армения, являются:

универсальные права, свободы и обязанности а также равенство прав, свобод и обязанностей человека и гражданина. Права, свободы и обязанности, закреплены почти во всех статьях II Раздела Конституции, они носят общий, универсальный характер и касаются каждого гражданина. Принцип равенства находит отражение в многочисленных статьях Конституции. В частности, согласно Ст. 14.1. Конституции, все люди равны перед правом.

Запрещается дискриминация в зависимости от пола, расы, цвета кожи, этнического или социального происхождения, генетических признаков, языка, религии, мировоззрения, политических или иных взглядов, принадлежности к национальному меньшинству, имущественного положения, рождения, инвалидности, возраста либо иных обстоятельств личного или социального характера. Согласно Ст. 7 Закона Республики Армения об основах административной деятельности и административном производстве, запрещается произвол. На основании этой статьи:

1. Административным органам запрещено проявлять неравный подход по отношению к одинаковым фактическим обстоятельствам, если не существует какого-либо основания для их различия. Административные органы обязаны проявлять индивидуальный подход по отношению к существенно различным фактическим обстоятельствам.

2. Если административный орган осуществил целый ряд дискреционных полномочий (полномочий, предоставляемых какому либо лицу, действовать по собственному усмотрению) одинаковым способом, то в подобных случаях он обязан и в дальнейшем осуществлять свои дискреционные полномочия соответствующим образом.

От этого самоограничения административный орган вправе отказаться только в том случае, если в дальнейшем, исходя из высшего интереса, он намерен постоянно принимать другое дискреционное решение.

Но, к сожалению, на практике бывают случаи, когда государственные органы или органы локального самоуправления, или их чиновники нарушают эти важные принципы. Причиной этому всему - бюрократия и коррупция. Случаются ситуации, когда органы государства или локального самоуправления или их чиновники применяют дискриминирующий подход,

например, в случае одного гражданина принимают одно решение, а в случае другого гражданина, который находится в похожей ситуации - совершенно другое.

Омбудсмен (защитник прав человека) Республики Армения получает много таких жалоб и заявлений.

В этом месте стоит напомнить слова австрийского профессора - доктора юридических наук В. Пилькина о том, что образование и деятельность учреждения омбудсмана открыло новый раздел в отношениях между государством и гражданами, то есть между лицами, осуществляющими власть (власть имущими) и остальными гражданами.

Прежде всего я хотел бы подчеркнуть, что согласно статье 8 Закона Об омбудсмене Армении, с жалобой к омбудсмену может обратиться любое физическое лицо независимо от национальности, гражданства, местожительства, пола, расы, возраста, национальных и других взглядов а также возможностей.

Стоит заметить, что обращение с жалобами и заявлениями к омбудсмену не влечёт за собой потерю других возможностей защиты прав человека. Деятельность омбудсмана дополняет другие возможности защиты гражданских прав и свобод и не лишает государственных органов их полномочий относительно обеспечения защиты прав и свобод человека.

Рассматривая жалобы и заявления, а также выявляя случаи нарушения гражданских прав и свобод, омбудсмен предлагает государственному органу или органу локального самоуправления или его чиновнику, нарушающему эти важные принципы, устранение нарушения и указывает на необходимые и подлежащие выполнению возможные начинания (мероприятия) с целью восстановления нарушенных прав и основных свобод человека. По отношению к действиям государственного органа или органа локального самоуправления или его чиновника, нарушающего основные гражданские права и свободы, омбудсмен может также потребовать через Суд признания недействительным полностью или частично нормативных юридических актов, противоречащих закону и другим юридическими актам, если государственный орган или орган локального самоуправления или его чиновник не отменили в соответствующие сроки полностью или частично своего юридического акта, противоречащего закону или другим юридическим актам.

Омбудсмен уполномочен рекомендовать соответствующим государственным органам наложение административных или дисциплинарных санкций или привлечение к уголовной ответственности тех чиновников, решения или действия (бездействие) которых повлекли за собой нарушение гражданских прав и свобод, а также предпринимать другие действия, предусмотренные законом. Поскольку омбудсмен не утверждает административных актов, а всего лишь выдает рекомендации, которые носят необязательный характер, на практике возможной была бы ситуация, когда государственные органы или органы локального самоуправления или их чиновники избегают сотрудничества с омбудсменом. Чтобы это

предотвратить на уровне Конституции сделана запись о том, что они обязаны сотрудничать с защитником прав человека, (то есть с омбудсменом) (83.1).

Закон предоставляет омбудсмену возможность, в случае исчерпания всех других возможностей решения дела в государственных органах, озвучить с помощью средств массовой информации специальную информацию на тему этого государственного органа или органа местного самоуправления или их чиновника, которые не ответили на запрос омбудсмана, не выполнили или выполнили не полностью требование вмешательства в это конкретное дело, вместе с переданными омбудсмену ответами.

Ежегодно, в первом квартале омбудсмен предоставляет Президенту Республики Армения, органам законодательной, исполнительной и судебной власти, средствам массовой информации и неправительственным организациям отчёт о своей деятельности и случаях нарушения основных гражданских прав и свобод в истекшем году. В случае отдельных дел, имеющих общественное звучание, или в случае вопиющих нарушений прав человека, а также в случае не устранения массовых нарушений, омбудсмен может выступить с очередным публичным отчётом (Закон о омбудсмене ст. 17 часть 2).

Конституция позволяет омбудсмену обращаться в Конституционный Трибунал Республики Армения по вопросам, касающимся соответствия нормативных актов, упомянутых в Ст. 100 пункт 1 Конституции положениям Раздела 2 Конституции, то есть, по вопросам, касающимся нарушений гражданских прав и свобод.

Омбудсмен Республика Армения имеет также право контролировать деятельности судов, требовать у судов материалы, касающиеся дел по которым уже вынесены приговоры и в связи с этим - имеет право на представление своего мнения.

К важным заданиям омбудсмана относится содействие усовершенствованию юридической защиты прав и основных свобод человека а также приведение законодательства Республики Армения в соответствие с общими принципами и нормами международного права. Для реализации этого последнего задания огромное значение имеет анализ проектов нормативных юридических документов.

Без соответствующе глубокого и всестороннего юридического анализа принятые нормативные юридические акты часто становятся источником проблем в законодательстве, а порой также источником противоречий. Это естественно ведёт к нарушению прав, невозможности эффективной защиты прав и разнообразных интерпретаций, как правило с ущербом для лиц, соблюдающих законность.

С целью усиления роли омбудсмана в этой области большое значение имел пункт 42 Декрета Президента Республики Армения от 18.07.2007 г. "Об организации деятельности Правительства Республики Армения и находящихся в его компетенции других органов государственной администрации", согласно которому проекты, касающиеся гражданских прав

и свобод, прежде чем будут представлены Правительству должны высылаться для ознакомления омбудсмену Республики Армения для высказывания им своего мнения.

Таким образом, согласно законодательству Республики Армения, омбудсмен имеет много полномочий, позволяющих ему бороться с дискриминацией.

С подробностями, касающимися деятельности персонала омбудсмена, можно ознакомиться в годовых отчётах, печатаемых также на английском и русском языках.

В связи с рассматриваемой темой я хотел бы обратить внимание, что благодаря инициативе омбудсмена Республики Армения К. Андреасяна, было выделено 11 главных областей, особенно чувствительных групп (foci point-s), которыми являются напр. эмигранты, инвалиды, женщины и дети. Первым шагом было подписание меморандум о сотрудничестве между омбудсменом и неправительственными организациями, осуществляющими активную деятельность в вышеупомянутых областях.

Учитывая, что неправительственные организации, в рамках своей деятельности, находятся очень близко общества и очень хорошо осведомлены о имеющихся в этой сфере проблемах, мы считаем, что только путём сотрудничества с ними возможно осуществление эффективных шагов в сфере защиты прав человека.

Пользуясь случаем присутствия здесь также представителей неправительственных организаций, подписавших меморандум о сотрудничестве с омбудсменом, я хотел бы попросить Делегацию из Польши поделиться польским опытом в области сотрудничества омбудсмена с неправительственными организациями.

„Помощь для развития, 2011”

Влияние развития Интернета на права человека

Катажина Лакомец
Аппарат Защитника прав человека Республики Польша

Проект сотрудничества Защитник прав человека
„Партнерство для прав человека”

Основные угрозы, связанные с развитием новой коммуникационной технологии

- угрозы по отношению к частной жизни (сбор информации о пользователе сети, в частности для маркетинговых целей, профилирование, спам, мониторинг сотрудников, ребенок в сети);
- явление цифрового исключения;
- злоупотребление инструментами, созданными для обеспечения государством публичного правопорядка (оперативные средства, хранение телекоммуникационных данных);
- прочие.

Частная жизнь и сеть

■ Приоритеты реформы защиты личных данных в Европейском Союзе:

- разработка правил, которые приведут к предоставлению четкого и однозначного ответа относительно того, кто из поставщиков услуг в сетевой среде и при каких обстоятельствах, обрабатывает данные пользователей;
- обеспечение личности «права на то, чтобы быть забытым»;
- четкое определение правил мониторинга активности личности в Интернете для циклей поведенческой рекламы.

Неприкосновенность частной жизни в Интернете

■ Хранение телекоммуникационных данных

Обязательное хранение телекоммуникационных данных установлено в силу директивы Европейского Парламента и Совета 2006/24/WE от 15 марта 2006 года. Согласно преамбуле этой директивы, учитывая значение, какое для изучения, раскрытия и преследования преступлений имеют данные о трафике и локализации, существует потребность обеспечить на европейском уровне хранение, определенное время, данных, генерируемых либо обрабатывавшихся поставщиками публично доступной электронной связи, либо сети публичной связи в ходе выполнения услуги связи. Одновременно, в случае установления внедрения вышеназванных обязательств необходимо обеспечить полное соблюдение основных прав граждан, особенно в области уважения неприкосновенности личной жизни и конфиденциальности корреспонденции, а также защиты персональных данных.

Предпосылки, необходимые для защиты неприкосновенности частной жизни в случае хранения телекоммуникационных данных

- Закон должен четко определять цель хранения данных.
- Закон должен четко определять категории лиц, по отношению к которым необходимо соблюдать их профессиональную тайну
- Условием доступа к данным должно быть исчерпание других, менее инвазивных по отношению к области прав и свобод личности, возможностей приобретения необходимой информации.
- Режим приобретения данных должен подвергаться внешнему контролю.
- Данные, накопленные органами, в случае если они окажутся непригодными с точки зрения реализуемых задач, должны быть уничтожены

Влияние развития Интернета на формирование гражданского общества

- возможность высказывать гражданами мнение в общественной дискуссии;
- независимость личности от традиционных средств массовой информации (печать, телевидение);
- облегчение консолидации групп интересов;
- более широкое участие граждан в публичной жизни (e-демократия).

Цифровое исключение

Цифровое исключение – это явление, глобального характера, состоящее в разделении общественности на тех лиц, у кого есть доступ к современным формам коммуникации (в частности, к Интернету), а также тех, у кого нет такого доступа. Явление касается не только доступа, но также умений и ресурсов, необходимых для их использования. Наряду с перенесением очередных областей жизни в киберпространство, лица, которые не будут в состоянии (не сумеют) пользоваться новой технологией будут все более ущемленными и исключенными из социальной жизни (*источник: материалы Министерства труда и социальной политики РП*)

Ребенок в сети

Вопрос блокирования интернет-сайтов, на которых размещены материалы, содержащие неразрешенное содержание, как средство борьбы против сексуального использования несовершеннолетних.

- сомнения, касающиеся эффективности блокирования сайтов;
- риск несоизмеримого ограничения свободы высказывания.

Благодарю за внимание!

Катажина Лакомец
Аппарат Защитника прав человека Республики Польша
e-mail: k.lakomiec@brpo.gov.pl

„Помощь для развития, 2011”

Проект сотрудничества Защитник прав человека
„Партнерство для прав человека”

Катажина Лакомец
Наталия Цабай
Аппарат Защитника прав человека
Республики Польша

ВЛИЯНИЕ РАЗВИТИЯ ИНТЕРНЕТА НА ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

Введение

Угрозы, которые по отношению к соблюдению прав человека вызывает усиливающееся в последние декады динамическое развитие новых видов технологии – это очень широкая, многоотраслевая проблематика.

Очень существенной на этом фоне проблемой является вопрос влияния развития Интернета на понимание отдельных прав личности, а также их гарантирования, особенно по отношению к пониманию свободы высказывания и права на неприкосновенность личной жизни.

Предметом анализа является необходимость переопределить некоторые угрозы частной жизни (сбор информации о потребителе, в частности для маркетинговых целей, профилирование, спам, мониторинг сотрудников, ребенок в сети) в связи с развитием новых видов технологии, а также их влияние на горизонтальное понимание прав человека.

Однако нельзя забывать о шансах, которые дает Интернет. Франк Ла Ру в опубликованном в мае 2011 г. отчете ООН, пишет, в частности: «В отличие от других средств массовой информации, Интернет позволяет всем людям искать, получать и передавать информацию и идеи немедленно, не неся высоких расходов. Расширяя возможность отдельных лиц осуществлять свои права на свободу суждений и их выражение, что является основой других прав человека, Интернет стимулирует экономическое, общественное и политическое развитие и способствует общему прогрессу в развитии человечества». Комиссар делает упор на необходимость устранения препятствий в свободном движении информации через Интернет. Ограничения должны быть **редкими, исключительными и учитывающими международные права человека**. Полная гарантия возможностей осуществления права на свободу слова должна быть нормой, а ограничения – исключением. Отчет рекомендует также декриминализацию диффамации, как ограничения свободы слова.

Нельзя также пренебрегать влиянием Интернета на формирование гражданского общества и, связанного с этим, явления цифрового исключения.

Очередная проблема – это использование Интернета как инструмента обеспечения государством безопасности и публичного порядка (операционные средства, хранение

[ретенция] телекоммуникационных данных). В этой связи, анализу могут подвергаться вопросы доступа органов государства к данным, касающимся граждан, а точнее говоря: вопросы существования положений в области безопасности и способов использования этих данных.

Не следует также упускать из виду влияние новых информационных технологий на **горизонтальное понимание прав человека**.

Как Вы видите, за столь короткое время невозможно провести анализ всех, указанных проблем. Поэтому здесь будут представлены те проблемы, которые особенно ярко выделились в работе польского Омбудсмана или считаются им потенциально ключевыми из-за возможности нарушения прав человека и гражданина.

Неприкосновенность частной жизни в сети

Благодаря быстрому Интернету, носимым устройствам связи с сетью и материалам, создаваемым пользователями, обмен информацией не только стал легче и быстрее, но и получил глобальный характер. Благодаря этим изменениям граждане начали играть активную роль в «управлении» информацией о себе, что потребовало от авторов политики защиты персональных данных, изменения точки отнесения. Публичные порталы, обрабатывающие персональные данные, в том числе чувствительные данные, в массовом масштабе пользуются огромной популярностью. Этот процесс был опознан в европейском пространстве, что привело к проведению мер, направленных на актуализацию политики защиты данных. Тот факт, что в настоящее время данные не ограничены государственными границами, показывает, насколько необходима разработка единых, гармонизированных правил, которые будут защищать информацию, касающуюся граждан и юридических лиц.

Внедряемая в настоящее время в Европейском Союзе политика защиты данных базируется на несколько предпосылок. Главным образом, приоритетом считают разработку правил, которые приведут, к возможности предоставлять поставщиками услуг в сетевой среде четкую, понятную информацию для пользователей. Граждане должны пользоваться полной и четкой информацией относительно того кто, и при каких обстоятельствах обрабатывает их данные.

Подчеркивается также необходимость обеспечения «права на то, чтобы быть забытым», то есть на удаление данных, которые уже не нужны для тех целей, для которых они были собраны. 20 июня 2011 г. во время проходившей в Лондоне конференции на тему защиты персональных данных и неприкосновенности частной жизни, организованной Британской банковской ассоциацией, Вивиан Реддинг, комиссар по юстиции, фундаментальным правам и гражданству в Европейской комиссии, подняла вопрос планируемой реформы системы защиты персональных данных в ЕС. Особый упор она сделала именно на то, чтобы ввести в новое регулирование механизм «права быть забытым». 16 июня 2011 г. Евробарометр опубликовал

исследования на тему защиты персональных данных в сети Интернет и электронной аутентификации⁷, которые доказывают, что 75 процентов людей хотели бы пользоваться «правом быть забытым», т.е. в любой момент удалять on-line касающуюся их информацию. 90 процентов опрошенных считает, что во всей Европе должно действовать гармонизированное регулирование.

Транспарантными должны быть также правила, касающиеся мониторинга активности человека в Интернете для целей бихевиоральной рекламы.

В связи с вышесказанным Европейская Комиссия планирует пересмотр и актуализацию принятой в 1995 году директивы о защите персональных данных (95/46/WE). В 2011 году должны быть предложены новые, общие правовые рамки для защиты персональных данных в ЕС.

За последний год, как в работе Защитник прав человека Республики Польша, так и в общественной дискуссии в Польше, особо четко проявилась проблема способа реализации органами государства установленного общинным законодательством ЕС требования хранения операторами телекоммуникационных данных, необходимых для расследования, раскрытия и преследования тяжелых преступлений. Это обязательство вытекает из директивы Европейского Парламента и Совета 2006/24/WE от 15 марта 2006 года. Согласно преамбуле этой директивы и в связи со значимостью данных о передвижении и локализации для расследования, раскрытия и преследования преступлений, существует потребность обеспечения на европейском уровне хранения определенное время данных, генерируемых либо обрабатываемых поставщиками публично доступной электронной связи в ходе выполнения услуги связи. Одновременно, внедряя представленное обязательство необходимо обеспечить полное соблюдение основных прав граждан, в частности в области уважения неприкосновенности личной жизни и конфиденциальности корреспонденции, а также защиты персональных данных. Названная директива была внедрена в правовую систему Польши в силу Закона от 24 апреля 2009 года. С самого начала, некоторые вопросы, связанные с внедрением вызвали сомнения с точки зрения защиты прав и свобод человека и гражданина, что обосновывало принятие мер Защитником прав человека Республики Польша.

В Аппарате Защитник прав человека Республики Польша был проведен анализ правовой ситуации, принятой по отношению к факту овладения отдельными службами информацией, доступ к которой ограничен в силу конфиденциальности коммуникации. Результаты анализа позволили определить позицию, согласно которой способ урегулирования данного вопроса не соответствует Конституции Республики Польша, а также Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод.

⁷ см. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf

Проблема была представлена Председателю Совета Министров, с указанием на пять самых существенных вопросов.

Во-первых, анализированные правила не регулируют четким образом цель сбора данных. Относятся только к компетенции отдельных органов, либо к общей констатации, что эти данные собирают для предотвращения либо раскрытия преступлений. Стоит в данном случае задуматься о необходимости добычи данных, а также о способе уведомления граждан о возникновении такой потребности. Может ли в современном демократическом обществе быть так, чтобы государственные органы тайно добывали данные? Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ) не исключил такой возможности. Однако эта его позиция базируется на конкретном случае, который являлся исключением из правил по ст. 8 Конвенции, предусматривающей право каждого человека на защиту неприкосновенности частной жизни. Это было дело *Класс и другие против Федеративной Республики Германии*⁸, в котором спор касался немецкого антитеррористического законодательства, ограничивающего тайну переписки и телефонных переговоров. Может казаться, что этот вопрос отличается от рассматриваемых здесь проблем, связанных с развитием новых технологий и их влияния на права человека. Однако Суд в этом решении высказался в отношении создания механизмов, необходимых в демократическом обществе. Речь шла о перехвате телефонных переговоров, который должен был оставаться тайным для заинтересованных лиц, и проводился в связи с подозрением в терроризме и о соразмерности примененного ограничения, а также об обеспечении соответствующих средств обжалования и контроля. Суд считал, что немецкий законодатель правильно взвесил пропорции ценностей, находящихся в конфликте. Европейский суд по правам человека признал в данном случае тайный контроль «необходимым в реалиях настоящего времени в демократическом обществе во имя безопасности государства, защиты порядка и предупреждения преступлений». При этом он решил, что факт «отсутствия уведомления о наблюдении» не нарушает ст. 8 Конвенции. В другом решении, *Малоне против Великобритании*⁹, Суд решил, что отсутствуют четкие положения закона, регулирующие обстоятельства применения перехвата и записи телефонных переговоров. Это является нарушением права на неприкосновенность частной жизни из-за применения перехвата и записи телефонных переговоров на основании недостаточно четкого и не дающего гарантии защиты от навязывания вмешательства, не допускающего сопротивления. В результате, законодательство должно определять объем вмешательства компетентных органов и способ его применения при соблюдении надлежащей прозрачности, с учетом обоснованности цели данной меры и обеспечением человеку защиты от навязывания (дело *Аманн против Швейцарии*¹⁰).

⁸ Решение ЕСПЧ от 6 сентября 1978 г. по делу *Класс и другие против Федеративной Республики Германии*, жалоба № 5029/71.

⁹ Решение ЕСПЧ 16 мая 1984 г. по делу *Малоне против Великобритании*, жалоба № 8691/79.

¹⁰ Решение ЕСПЧ от 16 февраля 2000 г. по делу *Аманн против Швейцарии*, жалоба № 27798/95.

Во-вторых, правила не указывают категории лиц, по отношению к которым необходимым является соблюдение их профессиональной тайны.

В-третьих, условием предоставления доступа к данным не является исчерпание других, менее нарушающих область прав и свобод личности, возможностей получить необходимую информацию.

В-четвертых, режим получения данных не подлежит никакому внешнему контролю (в частности, не подлежит судебному контролю). В укрепившейся позиции Суда по правам человека, речь идет не столько о судебном контроле, несмотря на то, что он являлся бы самым полным гарантом защиты свобод и прав, сколько о предусмотренной законом процедуре контроля получения данных, а также о справедливости целей, во имя, которых они собираются.

В-пятых, существенная часть данных, собранных органами, не подлежит уничтожению также в случае, если оказывается, что эти данные оказались непригодными с точки зрения выполняемых задач. Не имеет при этом значения факт, использовались собранные данные или нет. Стоит здесь также обратить внимание на одно из многочисленных, затрагивающих эту проблематику, решений Суда по правам человека по делам Круслин и Хувиг¹¹ против Франции, касающимся судебного перехвата телефонных переговоров, применявшегося в рамках уголовной процедуры и в связи с проводимым производством. Перехват телефонных переговоров применялся по решению следственного судьи, на основании действующего уголовно-процессуального кодекса. Суд, констатируя нарушение Францией ст. 8 ЕСПЧ, высказался в отношении качества законодательства, являвшегося основанием для вмешательства. Французское законодательство не определяло категории лиц, по отношению к которым можно применять перехват телефонных переговоров на основании постановления судьи и видов преступлений, в связи с которыми можно его применять, не определяло способа и обстоятельств уничтожения записей. Результатом этих решений было изменение во Франции законодательства в данной области.

Следует также обратить внимание на – являющийся предметом дебатов на европейском уровне – вопрос допустимости (в соответствии с законами демократического государства законности) внедрения предупредительного, не обоснованного какой-то четко определенной причиной, механизма хранения телекоммуникационных данных частными субъектами, предоставляющими телекоммуникационные услуги. Следует также напомнить многочисленные сомнения, касающиеся внедрения директивы, высказываемые некоторыми членскими странами.

¹¹ Решение ЕСПЧ от 24 апреля 1990 г. по делам Круслин и Хувиг против Франции, жалобы № 11801/85 и № 11105/84.

Цифровое исключение

Развитие новых видов технологии оказывает определенное влияние на современное гражданское общество. В связи с предоставляемыми Интернетом возможностями, каждому человеку предоставляется возможность выражения собственного мнения в общественной дискуссии, а сила голоса отдельного гражданина перестала зависеть от – принципиально ему недоступных – традиционных средств массовой информации (печать, телевидение).

Интернет облегчает консолидацию групп интересов, ранее невозможную в связи с отсутствием возможности заявлять свои интересы и мнения неограниченному кругу неопределенных адресатов.

Сегодня, посредством интернет-сайтов, форумов, блогов и т.д. такая возможность существует, а ее использование не зависит от материального положения, образования, общественного статуса, возраста и т.д. Благодаря новой технологии также расстояние между людьми перестало играть определяющую роль с точки зрения их способности создавать единую группу, представляющую определенные интересы. Это облегчает также формирование групп нажима на органы публичной власти, способствует более широкому участию граждан в публичной жизни. Это явление носит название е-демократии (обычно за этим подразумеваются демократические власти, пользующиеся электронной коммуникационной технологией, а также электронный доступ граждан к информации и услугам органов администрации).

Темной стороной е-демократии является, однако, тот факт, что развитие новой технологии способствует также углублению существующих, и формированию новых, социальных разделов. Отсутствие доступа к Интернету в настоящее время равнозначно с невозможностью участвовать в существенных публичных дебатах и лишает возможности получать знания, легко доступные другим. Это касается также обмена информацией между государством и гражданином. Уже сегодня, информация, размещаемая на интернет-сайтах органов местного самоуправления, выполняет функцию, которую некогда по традиции выполняли печатные объявления. В связи с этим государство вынуждено прилагать усилия по распространению доступа в Интернет.

Цифровое исключение особенно сильно касается лиц, наименее зарабатывающих (которые по финансовым причинам не могут себе позволить технику, необходимую для использования сети). Проблему обостряет тот факт, что отсутствие доступа к знаниям и информации и Интернета закрывает путь к получению новой квалификации, что затрудняет выход из тяжелой финансовой ситуации. Неумение бегло обслуживать компьютер лишает также шансов найти хорошо оплачиваемую работу.

Цифровое исключение в значительной степени касается также инвалидов лиц, которые ввиду состояния здоровья не могут пользоваться возможностями, предоставляемыми сетью. В Польше, как и в других странах, предпринимаются попытки облегчить инвалидам

использование Интернета – особенно это касается приспособления структуры сайтов к нуждам лиц с существенным нарушением зрения, а также соответствующих регулировок. Тем не менее, в настоящее время предложения по изменению правил носят исключительно декларативный характер, то есть они не возлагают на авторов сайтов обязанность приспособить их к потребностям инвалидов.

Существенной проблемой является также исключение лиц в пожилом возрасте, которые в связи с возрастом не в состоянии освоить новинки техники. Для тех, кто в производственном возрасте, это равнозначно с безработицей либо работой ниже своей квалификации.

Ребенок в сети

Последним вопросом, который я хочу рассмотреть, является безопасность ребенка, пользующегося Интернетом. Это, несомненно, сложная проблема. Проблема безопасности ребенка, пользующегося Интернетом несомненно очень сложная. Это касается не только запрещенного законом поведения и материалов (педофилия, детская порнография, торговля наркотиками, диффамация), но также действий, обычно нейтральных с точки зрения закона (насилие, порнография, в частности так называемая детская псевдопорнография, например, в виде мультфильмов либо снимаемая с участием взрослых, загримированных под детей). Более того, многим опасностям ребенок подвергает себя сам, вследствие собственной активности, которой, из-за своего возраста, он не в состоянии правильно опознать как опасное. Поэтому, до определенной степени, средства, использующиеся для защиты самых молодых пользователей Интернета, могут отличаться от правил, касающихся взрослых лиц.

Вопрос детской порнографии связан с необходимостью соотнести закон с требованиями, вытекающими из общедоступности новой технологии. Государство вынуждено принять настолько эластичные правила, чтобы они охватывали также случаи соблазна детей с помощью дистанционной связи. Оно обязано также обеспечить средства, необходимые для обеспечения соблюдения законов (например, путем работающих во многих странах специальных подразделений полиции, уполномоченных применять провокацию для уличения педофилов, действующих в сети, или же возможность блокировать сайт, содержащий запрещенные материалы).

Параллельно, необходимым следует также признать информационную и просветительскую деятельность, направленную на родителей, которые часто не осознают угрозу, связанную с Интернетом. Развитие технологии ведет к тому, что они располагают меньшими от детей знаниями в области информатики, ввиду чего не умеют применить существующие средства контроля над материалами, с которыми имеет дело ребенок (например, семейные фильтры, блокирующие доступ к некоторым сайтам).

Нет сомнений, что меры просветительского характера должны быть адресованы также детям. Это касается не только советов как вести себя в случае, когда им делают сексуальные предложения, но также информации об опасностях, связанных с самостоятельным размещением материалов (например, фотографий) в Интернете.

Похоже, в области кибербуллинга (травля, унижения, высмеивание в средствах коммуникации на расстоянии), торговли продуктами, не предназначенными для детей, или сцен насилия, кроме решительных действий со стороны государства, необходимо также соответствующее обучение.

Следует подчеркнуть, что в этой области огромное значение имеет сотрудничество с неправительственными организациями. По этому вопросу международный альянс организаций, занимающихся этой тематикой: European NGO Alliance for Child Safety Online (eNASCO), сформулировал рекомендации для государств (The Right Click, в Польше известные как „Dziecko w Sieci” – «Ребенок в Сети»), содержащие углубленный анализ проблемы с указанием потенциальных возможностей их решения (не только вызовов, стоящих перед государством, но также перед гражданским обществом, например, установление и соблюдение хорошей практики рекламы в сети). Меры, направленные на повышение безопасности в сети проводят также органы Европейского Союза. Европейская Комиссия создала программу Safer Internet Action Plan (SIAP), цель которой состоит в распространении информации на тему безопасности детей, пользующихся Интернетом. Был разработан также проект директивы, касающейся сексуального насилия и сексуального использования детей, а также детской порнографии.

Блокирование материалов в Интернете

Одним из предусмотренных в директиве методов борьбы с сексуальным использованием несовершеннолетних является блокирование интернет-сайтов, содержащих запрещенные материалы. Поскольку, однако, сама цель, кажется, объединять все членские страны, а также занимающиеся этой тематикой неправительственные организации, постольку предложенное средство вызывает серьезные сомнения.

В данном контексте стоит заметить, что, по мнению Генерального адвоката Педро Круз Виланнона (заключение Генерального адвоката по делу C-70/10 Скарлет Экстендер) средство, приказывающее поставщику доступа в Интернет внедрение системы фильтрации и блокирования электронной связи для защиты прав интеллектуальной собственности, из принципа нарушает основные права. Чтобы быть допустимым, такого рода средство должно применяться при соблюдении условий, на которых ограничивается осуществление прав, содержащихся в Хартии основных прав. Поэтому данное средство должно, в частности, иметь юридическое основание, выполняющее требования, относящиеся к «качеству закона», являющегося предметом спора. Он считает, что внедрение данной системы фильтрации и

блокирования является ограничением права на соблюдение тайны телекоммуникационной связи и права на защиту персональных данных, охраняемых Хартией основных прав. Таким образом, создание такой системы ограничивало бы свободу информации, которая также охраняется Хартией основных прав. Однако Генеральный адвокат напоминает, что Хартия основных прав допускает возможность ограничения осуществления, гарантированных в ней прав и свобод, в частности, при условии, что такого рода ограничение «предусмотрено законом». Основываясь на расширенной в данной области Европейским судом по правам человека судебной практике, П. Круз Вилланон считает, что ограничение осуществления гарантированных Хартией основных прав, свобод и прав, должно иметь юридическое основание, которое выполняет требования в отношении «качества закона», являющегося предметом спора. По его мнению, ограничение объективных прав и свобод интернетов могло бы допускаться лишь при наличии национального юридического основания, которое является доступным, четким и предусматриваемым. Кажется, что данные примечания можно соответственно применить по отношению к рассматриваемому вопросу.

Интернет создает в принципе неограниченные возможности распространения информации. Таким образом, он непосредственно связан с гарантией свободы высказывания. Поэтому любое вмешательство государства в вопросы свободы использования Интернета следует рассматривать как введение ограничений на свободу выражения мнения. Нет сомнений, что в демократическом государстве законности некоторые такого типа ограничения не только допустимы, но даже необходимы (например, в связи с публичной безопасностью, публичной моралью, защитой доброго имени третьих лиц). Этот принцип касается также Интернета. По делу Хэндисайд против Великобритании¹² Суд решил, что судебное предписание конфискации и уничтожения книг с содержанием, которое может опасным образом влиять на нравственность детей и молодежи, является вмешательством публичных властей в осуществление свободы слова, предусмотренной ст. 10 Конвенции. Однако ограничения и санкции не нарушают эту статью, если они предусмотрены законодательством. В рассматриваемом случае это был английский закон о порнографических изданиях. Однако необходимо исследовать, законной ли является цель предпринятых мер. Следует согласиться, что защита общественной нравственности зачастую требует принятия Государством соответственных мер. Но требовала ли на самом деле защита нравственности тех, а не других мер? Чтобы это оценить, достаточно констатировать, действовали ли суды, в данном случае британские, рационально, с добрыми намерениями и в пределах свободы оценки, предоставленных странам – членам Конвенции ст. 10 абз. 2. Суд подчеркнул, что механизм защиты, установленный Конвенцией является вспомогательным по отношению к национальным системам защиты прав человека, что относится также к ст. 10 абз. 2. На

¹² Решение ЕСПЧ от 7 декабря 1976 г. по делу Хэндисайд против Великобритании, жалоба № 5493/72.

основании внутреннего права разных стран – членов Конвенции, нельзя определить единую европейскую концепцию нравственности. Правовые взгляды в данной области отличаются в зависимости от времени и места, особенно в настоящее время, характеризующееся быстрыми изменениями суждений о нравственности. Власти разных государств, постоянно сталкивающиеся с этими проблемами на месте, могут лучше, чем международный судья, оценить требования в области «защиты нравственности» и необходимости применения ограничений или мер наказания.

В связи с техническими трудностями, связанными с устранением незаконных материалов с интернет-сайта и необходимостью немедленно реагировать (информацию, фотографии, записи и т.д., размещенные в сети можно свободно копировать, что значит, что в момент размещения в Интернете даже автор теряет контроль над ними) процедуры, касающиеся блокирования незаконных материалов в сети должны отличаться от обычных средств, применяющихся, например, для опровержения недостоверной информации в средствах массовой информации.

Проблема, которая встает перед каждым государством – это, во-первых, поиск равновесия между необходимостью защиты свободы высказывания и защитой третьих лиц от незаконных публикаций. Это значит, например, что само требование устранить данное содержание, (например на блоге) без соответствующего обоснования может быть признано как чрезмерное вмешательство в свободу высказывания. С другой, однако, стороны требование, например, судебного решения, также представляется слишком далеко идущим.

Второй серьезной проблемой, связанной с блокированием материалов, является указание субъекта, несущего ответственность за распространение информации. Автор данного содержания, хотя, естественно, несет уголовную либо гражданско-правовую ответственность за свою деятельность, как правило, не обладает полномочиями для удаления раз размещенного материала. Это значит, что субъектом ответственным за контролирование и блокирование материалов является услугодатель (субъект, предоставляющий сайт). Зачастую, однако, услугодатель не подлежит юриспруденции страны, гражданином которой является пострадавший. Как правило, принимается также, что ответственность за незаконные материалы не может нести субъект, предоставляющий услугу поиска в сети (например, поисковая программа) или размещающий только сноску на сайт, содержащий оспариваемую информацию (например, ссылки).

Следует также отметить, что некоторые субъекты, участвующие в разработке соответствующих законов в Польше (в том числе и общественные организации) вообще не соглашались с блокированием интернет-сайтов, считая этот метод не только противоречащим конституционному принципу свободы высказывания, но также неэффективным. Блокированный сайт не исчезает из Интернета, доступ к нему может быть затрудненным, но не невозможным.

Подводя итоги, следует отметить, что развитие новых технологий, в частности, Интернета, создает серьезную угрозу. С одной стороны, это важный источник информации и возможности общения, даже на большое расстояние, с другой – все более реальная угроза. Все большее количество людей, в большинстве случаев неосознанно, предоставляет свои персональные данные, которые постоянно находятся в сети, и никогда окончательно из нее не удаляются. Появляются сайты, нарушающие нравственные чувства, призывающие к насилию, преступлениям.

Как уже было мною отмечено, Интернет является инструментом, благодаря, которому его пользователи могут достаточно свободно выражать свои взгляды и суждения. Однако, учитывая некоторые ценности, общепринятые в демократическом гражданском обществе, следует подумать, эффективным ли образом государство и международная общественность защищают права лиц, которых могут касаться помещаемые в сети материалы. Проблемой, требующей неотложного решения, является ведь приобретение публичными властями знаний о гражданах. Законно ли это, и на каком основании? Поэтому, как Вы видите, крайне необходимым является публичное обсуждение, указанных мною вопросов.

Омбудсмен стоит на страже конституционных прав и свобод граждан. Мы должны подумать о соответственном взвешивании целей нашей деятельности, а также о создании адекватных мер. Правовое регулирование не должно радикально и необоснованно направляться против основных прав человека и гражданина. В связи с глобальным значением развития новых технологий, в том числе, Интернета, правовое регулирование не должно быть частичным, а должно являться результатом общих усилий европейской и международной общественности.

„Помощь для развития, 2011”

**Проблематика уважения прав лиц, лишенных свободы
в свете выполнения Защитника прав человека Республики Польша функции
Национального превентивного механизма**

**Пшемислав Казимирски
Аппарат Защитника прав человека Республики Польша**

**Проект сотрудничества Защитник прав человека
„Партнерство для прав человека”**

**Почему Защитник прав человека Республики Польша
выполняет в Польше задачи
Национального превентивного механизма?**

Защитник прав человека Республики Польша – это один из органов защиты правопорядка, установленный для этой цели в Конституции Республики Польша от 21 апреля 1997 года.

Эффективному выполнению Защитника прав человека Республики Польша его конституционной функции способствует оснащение его атрибутами **независимости и не подчиненности** другим государственным органам.

Поручение функции Национального превентивного механизма органу, оснащенному столь существенными атрибутами, является **гарантией** соответствующего выполнения вытекающих из нее задач.

Превентивное, контрольное посещение мест лишения свободы, а также защита задержанных там лиц от пыток и другого бесчеловечного обращения либо наказания – это главнейшая задача одной из тематических групп, работающих в Аппарате Защитника прав человека Республики Польша, выполняющего одновременно задачи Национального превентивного механизма.

Эта группа, которую я имею честь представлять перед Вами – это Группа
«Национальный превентивный механизм»

Организация Национального превентивного механизма в Польше

Задачи Польского превентивного механизма выполняет в настоящее время одна из тематических групп, работающих в Аппарата Защитника прав человека Республики Польша, а именно:

Группа Национальный превентивный механизм.

Кроме того, в состав контролирующей группы НМП приглашают: **представителей местных групп Аппарата Защитника прав человека Республики Польша** – из Гданьска, Катовице и Вроцлава, если проверки выполняются в объектах, расположенных в объектах на их территории деятельности.

Согласно рекомендациям Ассоциации предотвращения пыток, в проверках участвуют также **внешние эксперты, в частности психологи, психиатры, а также специалисты по вопросам зависимости.**

Выполняя требование интердисциплинарности, а также гендерного равновесия, среди сотрудников Национального превентивного механизма находятся лица, имеющие политологическое, социологическое, педагогическое и юридическое образование.

Сотрудничество Национального превентивного механизма с международными и неправительственными организациями

1. МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Субкомитет по вопросам предупреждения (СВП) – это орган, создающий вместе с национальными превентивными механизмами, систему регулярных контрольных посещений в местах лишения свободы, для предотвращения пыток и других форм жестокого, бесчеловечного, унижающего достоинство обращения либо наказания. В 2009 году Защитника прав человека Республики Польша не обращался в Субкомитет по вопросу проблем, обнаруженных в ходе проверок НМП. В конце года, в связи с трудностями с привлечением финансовых средств для работы Национального превентивного механизма в 2010 году, проинформировал, однако, Субкомитет о сложившейся ситуации, обращаясь с просьбой о вмешательстве.

Ассоциация по предотвращению пыток (АРТ) – это международная неправительственная организация, работающая с 1977 года, осуществляющая в настоящий момент надзор над работой Национальных превентивных механизмов в отдельных странах ОРСАТ. АРТ занимается ведением кампаний в пользу ратификации Протокола и его правильного внедрения. Защитника прав человека Республики Польша, выполняя задачи Национального превентивного механизма в Польше в 2009 году поддерживал контакты с АРТ. Информировал их о деятельности НМП на территории Республики Польша, а также о связанных с этим проблемах.

Европейский Комитет по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания СПТ – созданный для мониторинга, путем контрольного посещения мест заключения, для возможного укрепления защиты заключенных от пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения, либо наказания. Делегация Европейского Комитета по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания в ходе четвертого, периодического контрольного посещения в Польше, 8 декабря 2009 года встретила с сотрудниками Национального превентивного механизма, а также ознакомилась с ежегодным отчетом Механизма за 2008 год. Представители Защитника прав человека Республики Польша участвовали также в подведении итогов контрольного посещения членов Комитета, которое состоялось в Министерстве юстиции. Делегация СРТ оценила, в какой степени были учтены рекомендации, которые были изданы после предыдущего периодического контрольного посещения членами Комитета в Польше в 2004 году, в частности, касающиеся подразделений Полиции, Граничной Стражи и пенитенциарных подразделений.

Сотрудничество Национального превентивного механизма с международными и неправительственными организациями

2. НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ

В ходе выполнения задач НМП, Защитник прав человека Республики Польша сотрудничает с неправительственными организациями, выполняющими мониторинг выполнения этой функции польским Защитником прав человека Республики Польша. Для этой цели 26 октября 2007 года было создано Соглашение в пользу внедрения факультативного Протокола к Конвенции ООН по вопросу запрета применения пыток, а также другого жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинство отношения, либо наказания (далее ОРСАТ), в состав которого вошли:

- * Amnesty International Polska,
- * Международная комиссия юристов - Польская секция (Międzynarodowa Komisja Prawników – Sekcja Polska),
- * Ассоциация юридического вмешательства (Stowarzyszenie Interwencji Prawnej),
- * Хельсинкский фонд по правам человека (Helsinki Fundacja Praw Człowieka), а также
- * Фонд Славек (Fundacja Slawek), работающая в пользу лиц, покидающих места заключения.

Встречи Защитника прав человека Республики Польша с представителями Соглашения носят циклический характер и проходят каждые 3, 4 месяца.

В ходе этих циклических встреч обсуждаются проблемы, связанные с работой Механизма в Польше, а также ежегодные отчеты Механизма о его деятельности. Постоянное сотрудничество с Соглашением способствует также транспарентности мер, выполняемых польским Механизмом.

Финансирование задач Национального превентивного механизма в Польше

Во втором году своей деятельности в Польше, финансовая ситуация Национального превентивного механизма была существенно лучше, чем в 2008 году. В бюджете на 2009 год на деятельность НМП было отведено 1,4 млн. польских злотых, в то время как в 2008 году это было 426 тыс. злотых (около 106 тыс. евро). Это позволило, в частности, увеличить периодичность контрольных посещений с 76 в 2008 году до 106 в 2009 году, а также оснастить сотрудников Механизма необходимым для работы оборудованием.

Последние месяцы 2009 года на практике ограничились интенсивными мероприятиями, направленными на привлечение финансовых средств для работы Механизма в 2010 году. Окончательно, однако, в ходе работы по национальному бюджету на 2010 год, бюджет Аппарат Защитника прав человека Республики Польша был ограничен на 1,3 млн. злотых, то есть почти на всю сумму, которая была выделена на деятельность НМП в 2009 году.

В бюджете Аппарате Защитника прав человека Республики Польша на 2010 год не были предусмотрены никакие средства на выполнение задач Механизма. Его работа должна финансироваться за счет общих средств Бюро. Это равнозначно с выполнением этих задач в ущерб другой деятельности Бюро и существенно ограничивает объем работы Механизма. Таким образом, это является нарушением ст. 18 ч. 3 и ст. 18 ч. 4 ОРСАТ. Польское государство обязано выделять необходимые средства на работу Национального превентивного механизма и соблюдать так называемые Парижские принципы в области финансирования институтов, занимающихся защитой в силу закона.

С соответствующим письмом, информирующим о серьезных финансовых трудностях Механизма, Защитник прав человека Республики Польша обратился как Генеральному секретарю Ассоциации предотвращения пыток (АПТ), в Субкомитет по вопросам предупреждения (СПТ), так и в Европейский комитет по вопросам предупреждения пыток (СРТ).

К сожалению, также в этом году Правительство Республики Польша не предусмотрело дополнительных средств, необходимых для финансирования работы, связанной с выполнением Защитником прав человека Республики Польша функции Национального превентивного механизма.

Места лишения свободы, охваченные контрольными посещениями польского превентивного механизма

Национальный превентивный механизм проводит контрольные посещения в местах заключения в понимании ст. 4 ОРСАТ. Место лишения свободы определяется чрезвычайно широко. Согласно принятому там определению, как такое следует понимать «любое место, находящееся под юрисдикцией и контролем государства, в котором пребывают либо могут пребывать лица, лишённые свободы в силу распоряжения органа публичной власти, либо в результате его уговора, согласия или разрешения». Как лишение свободы следует понимать, в свою очередь, задержание, содержание в тюрьме, либо размещение лица, в силу распоряжения какой-либо судебной, административной либо другой власти в публичном либо частном месте отчуждения, которого данное лицо по собственному желанию не может покидать.

Столь широкое определение предметного охвата области работы НМП на практике означает необходимость охватить контрольными посещениями Механизма около 1000 мест лишения свободы на территории всей Польши, а среди них:

- * пенитенциарные учреждения,
- * следственные аресты, а также внешние подразделения отдельных пенитенциарных учреждений;
- * исправительные дома;
- * приюты для несовершеннолетних;
- * воспитательные центры для молодежи;
- * социо-терапевтические центры для молодежи;
- * помещения для задержанных лиц либо доставленных для вытрезвления в структурные подразделения Полиции;
- * изоляторы для временного задержания несовершеннолетних;
- * вытрезвители;
- * психиатрические больницы, в которых установлены защитные сооружения;
- * дозорные центры для иностранцев;
- * помещения временного ареста для депортации в структурных подразделениях Граничной Стражи;
- * центры для иностранцев, ходатайствующих о получении статуса беженца либо о предоставлении им политического убежища;
- * Дома социальной помощи;
- * армейские следственные изоляторы.

Места лишения свободы, охваченные контрольными посещениями польского превентивного механизма

Выполняя основную задачу, стоящую перед НМП, Защитник прав человека Республики Польша должен, главным образом, предупредить любые пытки на территории всей Польши.

Для этого выполняются контрольные посещения названных мест лишения свободы, которые носят чисто превентивный характер, и которые не связаны с индивидуальными делами лиц, лишённых свободы, характеризуясь, одновременно, полной свободой выбора места контроля. Рассмотрение индивидуальных вопросов, а также проведение интервенционных посещений находится в компетенции Отделения уголовного исполнительного права, в Аппарате Защитника прав человека Республики Польша.

Работающий с 18 января 2008 года НМП провел:

- в 2008 году - 73 превентивные посещения,
- в 2009 году – 99
- в 2010 году - 80
- в 2011 году до 30 апреля – 38

Характерной чертой каждого посещения, проведенного Национальным превентивным механизмом предупреждения, является то, что его наносят без предупреждения, а инспекционная группа носит межотраслевой и дифференцированный с гендерной точки зрения персональный состав.

Меры, предшествующие контрольному посещению мест лишения свободы

К КАЖДОМУ ЗАПЛАНИРОВАННОМУ КОНТРОЛЬНОМУ ПОСЕЩЕНИЮ МЫ СТАРАТЕЛЬНО ГОТОВИМСЯ:

- *Собираем информацию на тему места лишения свободы, используя все доступные источники;
- *Определяем старшего посещения, который отвечает за выполнение всего посещения, а также распределение обязанностей среди сотрудников НМП, участвующих в посещении;
- *Делимся на две основные группы – ответственную за осмотр всей территории места лишения свободы, а также за проведение бесед с лицами лишенными свободы в месте проведения контрольного посещения, а также
- *Согласовываем объем документации, ведущейся в месте лишения свободы, которую будем анализировать во время и после завершения посещения

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

Во время контрольных посещений, выполненных Национальным превентивным механизмом, мы каждый раз проверяем **четыре основы лишения свободы**, соблюдение которых является гарантией уважения достоинства лиц, находящихся в месте лишения свободы.

К ним относятся:

- *право на уведомление третьего лица, избранного задержанным (член семьи, друг) о факте задержания;
- *право на доступ к адвокату
- *право на требование медицинского осмотра с участием врача, избранного задержанным лицом (независимо от других медицинских обследований, выполненных врачом, вызванным полицейскими властями), а также
- *социально-бытовые условия в месте лишения свободы

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

ПРЕДВАРИТЕЛЬНАЯ БЕСЕДА

Входя на территорию контролируемого объекта, мы всегда предъявляем **служебное удостоверение**.

Лиц, выполняющих функции тюремной охраны (пенитенциарные учреждения) либо сотрудников охраны (остальные места лишения свободы), информируем о желании **говорить с директором учреждения либо его заместителем**, (отсутствие директора не является препятствием для проведения проверки в подчиненном ему учреждении)

Начиная встречу с руководством учреждения, мы указываем **цель нашего посещения**, определяем его **ход**, а также оценку **продолжительности**. Предъявляем также **конкретные полномочия**, выданные Защитником прав человека Республики Польшаи наделяющие нас правом на выполнение всех мер, входящих в состав контрольного посещения.

В ходе начальной беседы запрашиваем основные данные, связанные с учреждением, которое мы посещаем (тип, вид, характер, численность задержанных лиц, проблемы, связанные с работой).

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

ОСМОТР КОНТРОЛИРУЕМОГО МЕСТА

Смотрим все помещения и объекты, входящие в состав контролируемого учреждения. Начинаем с санитарно-кухонных объектов, помещений службы здравоохранения, складов, прачечных, мастерских, мест обучения и работы и заканчиваем в местах проживания лиц, лишенных свободы.

В ходе контрольного посещения жилых павильонов в пенитенциарных учреждениях смотрим, как я уже сказал, **самые чувствительные**, с точки зрения соблюдения прав лиц, лишенных свободы, **места**, то есть, **камеры для выполнения дисциплинарного наказания направления в изолятор, обеспечивающие камеры, места личного досмотра заключенных, отделы для так называемых опасных заключенных**.

В учреждениях для несовершеннолетних такими чувствительными местами являются **временные палаты и изоляторы**, в которых, кроме оборудования и оснащения особому контролю подлежат правила пребывания в них несовершеннолетних.

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

БЕСЕДЫ С ЛИЦАМИ, ЛИШЕННЫМИ СВОБОДЫ, ЗАКЛЮЧЕННЫМИ В КОНТРОЛИРУЕМОМ УЧРЕЖДЕНИИ

После части, состоящей исключительно в осмотре, из числа лиц лишенных свободы, **отбираем собеседников для проведения интервью.**

Участие избранного лица в беседе вполне **добровольное**. Избранное для беседы лицо информируем об этом факте в ходе краткого представления нашей функции и причин присутствия в данном месте. Отказы участия в беседе случаются, однако, достаточно редко.

С избранными собеседниками, во время встречи **«с глазу на глаз» проводим интервью**, направленное на изучение их оценки уважения служащими в погонах либо администрации контролируемого учреждения прав лиц, лишенных свободы. Среди наших собеседников в пенитенциарных учреждениях каждый раз должны находиться лица, которые ввиду их личных свойств, то есть, возраста, состояния здоровья, гражданства, пребывания в изоляторе, применения средств непосредственного принуждения, подвергаются более чем остальные, опасности нарушения их прав.

Беседы проводим на основании **контрольного списка (check list)** содержащего вопросы, которые следует затронуть в соответствии со спецификой определенных мест лишения свободы.

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

КРУГ СОБЕСЕДНИКОВ

Для беседы выбираем каждый раз **около 10%** всех заключенных, пребывающих в данном пенитенциарном учреждении.

Кроме лиц, избранных для беседы, мы встречаемся **также с лицами, которые заявляют о своем желании провести беседу, хотя, как правило, избегаем этого.**

Подбирая произвольно собеседников, мы определяем **группы нашей заинтересованности**, формируемые на основании тех характерных черт, обладание которыми может на практике приводить к нарушению либо ограничению прав. Итак, мы проводим интервью с лицами, **которым более 60 лет, с инвалидами с повреждением двигательного аппарата, с иностранцами, с лицами, наказуемыми в дисциплинарном порядке, с лицами по отношению к которым применяются чрезвычайные средства осторожности во время пенитенциарной изоляции (niebezpieczni – „N”), с лицами, требующими особой защиты в силу их психофизической беспомощности либо из-за характера совершенных преступлений, а также с теми лицами, по отношению к которым применялись средства непосредственного принуждения.**

Дополнительные беседы мы проводим во время осмотра помещений, предназначенных для пребывания лиц, лишенных свободы, а также мест труда и учебы. Они неоднократно являются существенным источником информации о настроениях, царящих в учреждении, а также атмосфере, между лицами, лишенными свободы и сотрудниками данного предприятия.

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

АНАЛИЗ ДОКУМЕНТОВ, СВЯЗАННЫХ С РАБОТОЙ КОНТРОЛИРУЕМОГО МЕСТА

Мы анализируем все **документы**, связанные с работой данного учреждения, **с особым учетом правовых норм, регулирующих права и обязанности, находящихся в нем лиц** (устав, регламент, внутренний распорядок).

Кроме того, мы особенно внимательно анализируем **документы, касающиеся применения средств непосредственного принуждения, числа и способа рассмотрения заявок, жалоб и предложений, направляемых директору данного учреждения со стороны лиц, лишенных свободы, а также число исков, содержащих требование компенсации либо удовлетворения притязаний в связи с условиями исполнения наказания, направляемых в суды, лицами, лишенными свободы, или уведомлений о подозрении совершения преступления сотрудниками данного учреждения, сделанные находящимися в нем лишенными свободы лицами.**

Мы знакомимся также с **числом и характером чрезвычайных происшествий**, которые в контролируемом объекте случились в течение последних 2 лет.

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

ПОДВЕДЕНИЕ ИТОГОВ РАБОТЫ, ВЫПОЛНЕННОЙ В ХОДЕ КОНТРОЛЬНОГО ПОСЕЩЕНИЯ

После завершения в контролируемом учреждении всех ранее представленных действий каждый раз, кратко подводим итоги выполненной работы, представляя руководству впечатления и сигналы, полученные от лиц, с которыми были проведены интервью.

В ходе такого рабочего **подведения итогов** мы знакомим директора, а также других, избранных по его усмотрению сотрудников данного учреждения, с предварительными установками и обнаруженными нами недостатками.

После представления наших замечаний, мы **предоставляем** руководству контролировавшегося учреждения **возможность отнестись к ним.**

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ НАШИХ ПРОВЕРОЧНЫХ ПОСЕЩЕНИЙ

Длительность нашего пребывания в данном объекте зависит на практике от его величины, обнаруженных на месте **проблем**, а также **численности контролирующей группы**.

В случае больших пенитенциарных объектов (более 800 человек) наши проверочные посещения длятся **даже 3 - 4 дня**.

Обычно, однако, контрольные меры мы успешно проводим в течение 2 дней.

Меры, выполняемые сотрудниками Национального превентивного механизма в ходе контрольного посещения мест лишения свободы

СОСТАВ КОНТРОЛИРУЮЩЕЙ ГРУППЫ

Выполняя рекомендации Ассоциации предотвращения пыток (АПТ), группа Национального превентивного механизма, выполняющая проверочное посещение определенного места лишения свободы, носит **межотраслевой характер**, характеризующийся дифференцированностью с точки зрения **направления образования** его членов (юристы, социологи, педагоги), а также **гендера**.

По мере потребностей, определяемых спецификой контролируемого объекта, в основной состав КМР **приглашают лиц, располагающих специфическими знаниями** из области медицины, психологии, психиатрии, специалистов по вопросам зависимости.

Отчет с проверочного посещения места заключения

После возвращения в Бюро и анализа собранной информации и документов составляем **комплексный отчет**, в котором формируем наши оценки, выводы и рекомендации, обращаясь, одновременно с просьбой к соответствующим органам, чтобы они к ним отнеслись.

Отчеты, как правило, содержатся **на нескольких до более десятка страниц** (причины такого разнообразия тождественны с теми, которые влияют на длительность нашего контрольного посещения).

Отчет отправляем, в первую очередь, руководству контролируемого учреждения, вышестоящим органам, судье, курирующему данное учреждение, в Хельсинкский фонд по правам человека, а также в Коалицию «Соглашение для внедрения ОРСАТ».

В зависимости от характера сформированных в отчете рекомендаций и выводов, **просим** органы из числа соответствующих адресатов отчета, **отнестись** к ним.

Неоднократно формулировки, содержащиеся в отчете после контрольного посещения, являются **основой для подготовки представлений генерального характера**, адресованных руководящим органам государства, в которых обращаем внимание на потребность заполнить обнаруженные нами законодательные пробелы либо несовершенство положений, регулирующих определенную область, связанную с гражданскими правами.

Структура Отчета

* Вступление

* Характеристика объекта

* Осмотр контролируемого субъекта

* Беседы с произвольно отобранными лицами, находящимися на свободе

* Анализ документов

* Выводы и жалобы

Структура Отчета

ВСТУПЛЕНИЕ СОДЕРЖИТ:

Краткую характеристику контролируемого учреждения

Данные лиц, которые принимали участие в проведении мер по контролю, с указанием имеющегося ими образования.

Перечень мер, предпринятых в ходе контрольного посещения и после его завершения

Цель посещения с особым учетом ее происхождения – Национальный превентивного механизма

Структура Отчета

ХАРАКТЕРИСТИКА И ОСМОТР УЧРЕЖДЕНИЯ

Описывая контролируемое учреждение, мы указываем, во-первых, его тип, вид, а также **предназначение**. Определяем также его **емкость и число лиц, пребывающих в нем** во время контрольного посещения.

Проводя характеристику учреждения, мы описываем также **общее состояние социально-бытовых условий** во входящих в его состав объектах, а также **возможные потребности в области ремонтов**.

Во вступительной части сигнализируем также **вопросы, связанные с оснащением учреждения мониторингом**, со способом выделения **санитарных уголков**, а также с **доступностью системы здравоохранения** для лиц, пребывающих в нем.

Структура Отчета

ИНТЕРВЬЮ С ИЗБРАННЫМИ ЛИЦАМИ

В этой части отчета мы проводим анализ мнений лиц, лишенных свободы, которые были нам переданы во время бесед и которые касаются отдельных элементов, связанных с detenцией, то есть социально – бытовые условия, питание, соблюдение гигиены, возможность делать покупки, посещения, наконец, обращение.

Разработка этой части отчета неразрывно связана с необходимостью выполнить **просмотр содержания ответов** наших собеседников, записанных в пометках, выполняемых во время бесед.

Структура Отчета

АНАЛИЗ ДОКУМЕНТОВ

Эта часть отчета содержит **выводы из анализа** всяческих документов, на которые мы натолкнулись во время пребывания в данном учреждении, а также той, которую в виде ксерокопий мы взяли с собой в наш офис.

Анализ выполняют, главным образом, **с точки зрения соответствия принятым, по данному вопросу, правовым регуляциям**. Наше внимание в этой части мы сосредоточиваем также на **прозрачности и четкости**, принятых в контролируемом учреждении регуляций, а также на **достоверности документирования определенных законом мер**.

Структура Отчета

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Наши **рекомендации** являются самой существенной частью отчетов, составляемых после контрольных посещений.

Мы их формируем **прозрачным и однозначным** способом

Каждое конечное заключение вытекает из обнаруженного нами и представленного в соответствующей части отчета **недостатка**.

По мере возможности, мы указываем на **готовые предложения** устранения обнаруженных недостатков.

Сформулированные нами выводы являются **основой периодической оценки** состояния их выполнения.

Содержание рекомендации предопределяет их **адресата**.

Выводы, вытекающие из контрольного посещения мест лишения свободы сотрудниками НМП

В течение продолжающейся несколько лет деятельности Национального превентивного механизма **мы не обнаружили фактов применения пыток на территории Республики Польша**.

Представители Защитника прав человека Республики Польша в ходе контрольного посещения наблюдали **ситуации или обстоятельства, которые могут быть признаны как бесчеловечное обращение либо наказание**, или же могут вести к недопустимым формам обращения, унижающим достоинство.

Основные замечания и рекомендации, сформировавшиеся вследствие контрольных посещений, касались **социальных условий** таких мест лишения свободы как: пенитенциарные учреждения, центры для иностранцев, ходатайствующих о предоставлении им статуса беженца либо политического убежища, помещения для задержанных лиц в организационных подразделениях Полиции, а также полицейские палаты для несовершеннолетних. С этой проблемой связан также вопрос **обеспечения чувства интимности лиц, лишенных свободы**.

Кроме того, **в тюрьмах и следственных изоляторах** повторялась **проблема, связанная с привлечением врачей** для работы в тюремной службе здравоохранения. Это нас особенно беспокоит в контексте все большего числа дел, проигранных в Европейском Суде по Правам Человека, касающихся не обеспечения заключенным соответствующего медицинского обслуживания.

Выводы, вытекающие из контрольного посещения мест лишения свободы сотрудниками НМП

Контрольные посещения **подразделений для несовершеннолетних** выявили потребность принять соответствующие **меры законодательного характера**, направленные на обеспечение воспитанникам определенных прав.

В них были раскрыты **недопустимые формы наказания несовершеннолетних**, а также случаи применения **коллективной ответственности**, которые в определенных ситуациях могут быть признаны бесчеловечными и унижительными.

В большинстве исправительных заведений, приютов для несовершеннолетних, воспитательных центров для молодежи и социо-терапевтических центров было рекомендовано также размещение в общедоступном месте **адресов институтов**, куда воспитанники могут обращаться в случае нарушения их прав.

Недостатки в области размещения несовершеннолетних во **временных палатах**, также были частым явлением. В отдельных случаях возникали обвинения в применении физического насилия сотрудниками центров по отношению к несовершеннолетним.

Кроме того, **неправильности происходили в области применения средств непосредственного принуждения**, как в психиатрических больницах, домах социальной помощи, так и в вытрезвителях.

Завершенная успехом активность НМП

В беседах с заключенными в пенитенциарных учреждениях иностранцами, чаще всего мы слышим жалобы на трудности в установлении контактов со служащими Тюремной Службы, в том числе с воспитателями, и на длительное (например, 6 месяцев) отсутствие разрешения соответствующим органом, письменного контакта с близкими в стране заключенного. Заключенные указывают также на назначение судом адвокатов, которые владеют исключительно польским языком, в то время как они этим языком не владеют. В феврале 2010 года Защитника прав человека Республики Польша обратился Генеральному Директору Тюремной Службы с предложением, чтобы Центральное Управление Тюремной Службы подготовило сводку информации по вопросу прав лиц, лишенных свободы и перевело ее на более десяти иностранных языков. **Генеральный Директор Тюремной Службы**

в ответе от 16 марта 2010 года на многократные обращения Защитника прав человека Республики Польша по вопросу трудностей в области информирования заключенных иностранцев о присвоенных им правах и обязанностях, сообщил о разработке актуальной сводки информации для заключенных иностранцев, с учетом пожеланий Защитника прав человека Республики Польша.

В связи с потерей законной силы Распоряжения Совета Министров от 1 февраля 2005 года по вопросу особых условий и способа применения средств непосредственного принуждения по отношению к несовершеннолетним, находящимся в исправительных заведениях, приютах для несовершеннолетних, молодежных воспитательных центрах и молодежных социо-терапевтических центрах (Dz. U. Nr 25, poz. 203), Защитника прав человека Республики Польша обратил внимание Министра юстиции на существующий правовой пробел, а также потребность его устранения. В результате нашего вмешательства Министерство юстиции в письме от 26 февраля 2010 года проинформировало нас о начале работы по проекту нового исполнительного акта по данному делу. С 7 марта 2011 года замеченный нами законодательный пробел был устранен благодаря изданию нового Распоряжения.

В результате повторяющейся заинтересованности Защитника прав человека Республики Польша отсутствием решений по вопросу обеспечения несовершеннолетним во время их пребывания в воспитательных центрах для молодежи и социо-терапевтических центрах права на ежедневные занятия на свежем воздухе, Министерство Национального Образования в письме от 23 декабря 2009 года заверило, что требование обеспечения воспитанникам, как минимум часа занятий на свежем воздухе будет учтено в положениях Закона об образовании.

Завершенная успехом активность НМП

Центральное Управление Тюремной Службы в связи с многократно заявляемой Защитником прав человека Республики Польша потребностью, разработало и разослало в пенитенциарные учреждения на территории всей Польши единый свод прав пациента тюремной службы здравоохранения, озаглавленный „**Informacja o prawach pacjenta – osoby pozbawionej wolności**” (Информация о правах пациента – лица лишенного свободы). В большинстве учреждений заключенным была предоставлена эта Информация. Ранее в пенитенциарных учреждениях была в применении Хартия Прав Пациента, содержащая решения, не соответствующие ситуации заключенного пациента.

30 марта 2010 года заместитель Защитника м прав человека Республики Польша направил Министру Юстиции обращение, касающееся **вопроса запрета использования телефонных аппаратов, а также других средств беспроводной связи временно арестованными лицами**, установленного в статье 217с исполнительного уголовного кодекса. В этом письме, касаясь результатов контрольного посещения членов Европейского Комитета по вопросам предотвращения пыток, а также бесчеловечного или унижительного обращения либо наказания, которого делегация в декабре 2009 заявила сомнения по отношению к сохранению в Польше такого запрета, он предложил предпринять меры, направленные на полную отмену запрета в этой области. В ответе от 28 июня 2010 года Министр Юстиции проинформировал о направлении в Комиссию Кодификации Уголовного Права заявления о проведении анализа обсуждаемого вопроса, а также и разработке возможных изменений существующих законов.

Пригодные ссылки

Защитник прав человека Республики Польша

www.rpo.gov.pl

Деятельность Национального механизма в Польше

www.rpo.gov.pl

закладка Национальный превентивный механизм

Деятельность Коалиции неправительственных организаций и академической среды «Соглашение для внедрения OPCAT» („Porozumienie na rzecz wprowadzania OPCAT”)

www.ipsir.uw.edu.pl/informacje_o_instytucie/katedry_i_zaklady/katedra_kryminologii_i_polityki_i_kryminalnej/osrodek_badan_praw_czlowieka/krajowy_mechanizm_prewencji_opcat

Контактные данные

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Aleja Solidarności 77
00 – 090 Warszawa

centrala (+48) 22 565 17 700

fax (+48) 22 827 64 53

e-mail: rzecznik@rpo.gov.pl

Пшемислав Казимирски

p.kazimirski@brpo.gov.pl

Благодарю за внимание!

„Помощь для развития, 2011”

Проект сотрудничества Защитник прав человека
„Партнерство для прав человека”

Пшемыслав Казимирски
Аппарат Защитника прав человека
Республики Польша

**ПРОБЛЕМАТИКА СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ ЛИЦ, ЛИШЕННЫХ СВОБОДЫ, В СВЕТЕ
ВЫПОЛНЕНИЯ ЗАЩИТНИКОМ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА РЕСПУБЛИКИ ПОЛЬША
ЗАДАНИЙ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНИЗМА**

Перед тем, как перейти к рассмотрению вопроса о состоянии соблюдения прав лиц лишенных свободы, выявленном в связи с посещением Национальным превентивным механизмом (НПМ) мест содержания под стражей, я хочу поблагодарить организаторов за приглашение на сегодняшнюю конференцию.

Уважаемые Дамы и Господа,

Чтобы правильно понимать опыт работы в НПМ, я должен сказать несколько вводных слов на тему самой организации и практической деятельности Польского превентивного механизма.

Источником создания в Польше Национального превентивного механизма является **ст. 3 Факультативного протокола к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания (далее ФПКПП¹³)**, принятая Генеральной Ассамблеей ООН в Нью-Йорке 18 декабря 2002 г. Президент РП, 2 сентября 2005 г. ратифицировал упомянутый Протокол, который вступил в силу 22 июня 2006 г.

Письмом от 18 января 2008 г. Заместитель министра юстиции поручил Защитнику прав человека Республики Польша осуществление функции Национального превентивного механизма. ФПКПП составляет часть польского правового порядка и применяется непосредственно, в соответствии с содержанием ст. 91 Конституции РП.

Задания Польского превентивного механизма в настоящее время выполняет одна из групп, работающих в Аппарате Защитника прав человека Республики Польша, т.е. Группа «Национальный превентивный механизм».

Кроме того, в состав инспекционной группы НПМ включаются: **представители Территориальных структур Аппарата Защитника прав человека Республики Польша – из городов: Гданьск, Катовице и Вроцлав**, если инспекции проводятся в подразделениях, расположенных на подчиненной им территории.

¹³ ФПКПП – англ. ОРСАТ – *здесь и далее – примечания переводчика.*

При выполнении заданий НПМ, Защитник прав человека Республики Польша сотрудничает с неправительственными организациями, осуществляющими мониторинг выполнения польским Омбудсменом данной функции. Для этого было создано **Соглашение во имя введения ФПКПП**, в состав, которого входят Amnesty International Polska, Международная комиссия юристов – Польская секция, Ассоциация юридического вмешательства, Хельсинский фонд по правам человека и Фонд Славэк.

Национальный превентивный механизм посещает места содержания под стражей в понимании ст. 4 ФПКПП. Протокол дает очень широкое определение понятию **«место содержания под стражей»**. Столь широкое определение сферы деятельности НПМ, на практике обозначает необходимость охвата инспекциями Механизма около 1800 мест содержания под стражей на территории всей страны, в том числе: пенитенциарных учреждений, следственных изоляторов, исправительных домов, центров содержания подростков, воспитательных центров для молодежи, социально-терапевтических центров для молодежи, помещений для лиц задержанных или доставленных с целью вытрезвления, расположенных в организационных структурах полиции, детских комнат полиции, вытрезвителей, психиатрических лечебниц закрытого типа, центров содержания иностранных граждан закрытого типа, помещений, предназначенных для осуществления ареста с целью депортации, а также мест содержания под стражей под юрисдикцией военных структур.

Работающий с 18 января 2008 г. НПМ **провел** в 2008 г. 73 превентивных посещения, в 2009 г. – 99, в прошлом году – 80, в текущем году – до конца июля - 60. Чертой, свойственной каждому посещению, проводимому Национальным превентивным механизмом, является его осуществление без предупреждения, а также как уже было сказано, многопрофильный и разнополый личный состав инспекторов.

Наблюдения, сделанные на основании посещений НПМ, позволяют сформулировать общие выводы, касающиеся состояния соблюдения прав лиц, лишенных свободы. Данные выводы становятся рекомендациями, направленными на надлежащее выполнение стандартов международного и национального законодательства, формулируемыми нашим Механизмом в отношении 9 основных типов посещаемых мест содержания под стражей.

Перед тем, как перейти к их рассмотрению, я хочу еще раз напомнить и подчеркнуть факт, что **за время проводимой до сих пор деятельности Механизма, мы не выявили случаев, свидетельствующих о применении пыток в проверенных нами местах содержания под стражей. Однако мы выявили и продолжаем выявлять ряд обстоятельств, продолжительность или кумуляция, которых, может являться основанием для констатации других жестоких или бесчеловечных видов обращения.**

Переходя к рассмотрению сути дела, я позволю себе представить Вам самые главные и чаще всего выдаваемые рекомендации в отношении вышеупомянутых типов мест содержания под стражей:

1. Помещения для лиц задержанных или доставленных с целью вытрезвления, находящиеся в подразделениях полиции

Стремление к улучшению материальных условий, в которых содержатся задержанные лица, в частности, путем: соответственного оснащения камер мебелью и бытовой утварью, регулярного проведения ремонтов помещений, обеспечения надлежащего освещения для чтения и письма, заботы об улучшении вентиляции в комнатах. Национальный превентивный механизм считает также, что задержанному лицу следует создать надлежащие условия для поддержания личной гигиены и предоставить ему необходимые гигиенические средства.

Обращение надлежащего внимания на качество и способ оказания медицинской помощи, добросовестное ведение медицинской документации, оснащение учреждений аптечкой первой помощи, удаление просроченных медикаментов. Следует также устранить случаи оказания медицинской помощи в присутствии других, чем необходимый медицинский персонал лиц.

Национальный превентивный механизм считает, что необходимо изменить способ ознакомления задержанных лиц с правилами пребывания в помещениях для задержанных, расположенных в подразделениях полиции (далее ПдЗЛ¹⁴) таким образом, чтобы им было гарантировано усвоение этих правил в условиях свободных от спешки и необходимости выполнения других действий. Информация, поступившая от задержанных к сотрудникам Национального превентивного механизма и касающаяся знания ими своих прав, решительно свидетельствует лишь о мнимом ознакомлении с правилами лиц, содержащихся в Помещении.

12 мая 2011 г. в генеральном обращении, направленном Главному коменданту полиции, Защитник прав человека Республики Польша обратился с просьбой принять меры, направленные на изменение способа ознакомления задержанных лиц с имеющимися у них правами, таким образом, чтобы им было гарантировано полное и действительное ознакомление.

Директор Превентивного отдела Главной комендатуры полиции в ответе от 16 июня 2011 г. заверил, что вопрос недостаточного информирования лиц, содержащихся в помещениях для задержанных или доставленных с целью вытрезвления, находящихся в подразделениях полиции об имеющихся у них правах и ограниченного доступа к правилам пребывания в этих помещениях, будет предметом обращения, направленного всем Воеводским и Столичной комендатурам полиции с указаниями по устранению всех возможных нарушений в данной области. Кроме того, он сообщил, что в рамках планируемых законодательных работ, связанных с изменением распоряжения, регулирующего, в частности, данный вопрос и правила пребывания в этих помещениях, каталог прав лиц, содержащихся в ПдЗЛ, будет дополнен возможностью в любое время требовать предоставления правил.

¹⁴ ПдЗЛ – Помещение для задержанных лиц

Кроме того, Национальный превентивный механизм высказывает пожелание, чтобы осуществление права на уведомление близких лица, содержащегося под стражей в подразделении полиции о факте его задержания, в первую очередь предоставить самому задержанному лицу.

2. Пенитенциарные учреждения и следственные изоляторы

Национальный превентивный механизм отметил, что, несмотря на ограничение явления перенаселения, пенитенциарные учреждения продолжают бороться с проблемой расселения заключенных. Отсутствие перенаселения можно констатировать лишь на статистическом уровне, фактическое же состояние показывает, что это происходит за счет многочисленных погрешностей. Например, в некоторых проверяемых учреждениях, для нужд, связанных с расселением лиц, лишенных свободы, использовались, в частности: клубы, больничные палаты, изоляторы и камеры предварительного содержания. Кроме того, в помещениях, предназначенных для социально-опасных заключенных или лиц, серьезно угрожающих безопасности учреждения, содержались также заключенные, которые не были включены в эту группу, и ввиду особого режима и средств защиты, применяемых в таких отрядах, не должны были в них размещаться. Необходимость обеспечения заключенным надлежащего размера жилой площади является также препятствием для проведения крупномасштабных ремонтов. Ведь любой ремонт связан с исключением из эксплуатации ремонтируемых камер, и в результате, переселением заключенных в другие помещения.

В связи с вышеуказанными погрешностями, Защитник прав человека Республики Польша **8 июня 2011 г. обратился к Генеральному директору Тюремной службы** с просьбой проверить, относятся ли выявленные во время инспекции НПМ действия также к другим, подчиненным ему учреждениям.

Национальный превентивный механизм считает, что присутствие сотрудника, не являющегося медиком, во время оказания заключенному медицинской помощи, должно быть возможным лишь в порядке исключения и применяться только тогда, когда этого требует безопасность лица, оказывающего медицинскую помощь. В связи с вышеизложенным, Механизм рекомендует, оказывать помощь таким образом, чтобы сотрудники тюремной службы не могли слышать и видеть, как это происходит. В противном случае, нарушается право на интимность и уважение достоинства заключенных и право на медицинскую тайну.

В области контактов с внешним миром, НПМ много раз рекомендовал отмену полного запрета на ведение временно арестованными лицами телефонных переговоров со своим защитником или уполномоченным (адвокатом либо юрисконсультom) в отсутствие других людей, и предоставление возможности ведения таких переговоров при соблюдении тайны и без ограничения частоты контактов.

По просьбе заключенного учреждение должно предоставить ему возможность обследования на наличие ВИЧ-инфекции. Достаточным условием для проведения такого обследования является волеизъявление заключенного, без необходимости обоснования этого какими-либо медицинскими показаниями.

НПМ рекомендовал также обеспечение надлежащих бытовых условий, главным образом: застройку гигиенических уголков и установку в них индивидуального освещения, оснащение двухъярусных кроватей лестницами и предохранительными устройствами или замену кроватей другими (конструкция, которых обеспечивает безопасность заключенных), выделение помещений для проведения личного досмотра, приведение условий в жилых камерах и банях в соответствие с потребностями людей с ограниченными физическими возможностями.

Во время превентивных посещений были отмечены случаи помещения в одну камеру осужденных разных классификационных подгрупп (например, Р-1 с Р-2 и Р-3, R-1 с R-2 и R-3). По мнению Национального превентивного механизма, эти действия также требуют пересмотра, так как приводят к ничем необоснованному ограничению прав лиц, классифицированных пенитенциарной комиссией к отбыванию наказания в условиях учреждения полуоткрытого или открытого типа.

Представители Механизма высказывали также пожелание обеспечения иностранцам доступа к переведенным на иностранные языки правилам внутреннего распорядка пенитенциарного учреждения, касающимся отбывания наказания лишения свободы и временного ареста, с приложенной к ним выдержкой положений Уголовно-исполнительного кодекса. Национальный превентивный механизм предлагал также, чтобы заключенные уведомлялись (напр. в рамках культурно-просветительских занятий) о правовых последствиях решений Конституционного трибунала и Европейского суда по правам человека по вопросам, непосредственно касающимся лиц лишенных свободы.

В связи с ликвидацией клубов и преобразованием их в жилье, в пенитенциарных учреждениях появилась существенная проблема ограничения культурно-просветительских занятий. Национальный превентивный механизм всегда рекомендовал интенсификацию культурно-просветительских занятий, а также предоставление заключенным возможности участия в спортивных занятиях в часы не предназначенные для ежедневной прогулки.

В результате проводимых инспекций, НПМ выступил с предложением отведения и обустройства отдельного помещения для свиданий, при которых не будут присутствовать сотрудники отдела безопасности. Отсутствие в учреждении помещения для реализации такого поощрения, предусмотренного Уголовно-исполнительным кодексом, практически делает это поощрение невозможным, даже, если заключенные выполнили условия, предусмотренные для получения свидания.

3. Детские комнаты полиции

Следует предпринимать все возможные меры для того, чтобы пребывание несовершеннолетних в учреждении такого типа было, как можно короче. Национальный превентивный механизм каждый раз подчеркивает, что детские комнаты полиции не приспособлены к длительному пребыванию в них несовершеннолетних хотя бы потому, что несовершеннолетние не выполняют в них школьной обязанности.

В связи с наличием во всех посещаемых Национальным превентивным механизмом детских комнатах полиции этого отрицательного явления, **1 июня 2011 г. Защитника прав человека Республики Польша в своем обращении к Министру юстиции** сообщил о несоблюдении детскими комнатами полиции сроков пребывания помещенных в них несовершеннолетних. Заметил, что такое положение связано с работой судов по делам несовершеннолетних, которые выдают постановления о том, чтобы оставить несовершеннолетнего в детской комнате полиции до момента, когда будет для него найдено свободное место в подходящем центре социальной реабилитации или терапевтическом учреждении. Как показывает опыт НПМ, это время составляет от нескольких дней до нескольких месяцев. В отчете для польского правительства после посещения Польши в 2004 г., Европейский Комитет по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания (ЕКПП¹⁵) признал такие действия недопустимыми. ЕКПП рекомендовал тогда польским властям сделать все возможное для обеспечения практического соблюдения положений закона во время пребывания детей в детских комнатах полиции. Однако эти рекомендации до настоящего времени не выполняются.

Каждому несовершеннолетнему, лишенному свободы, необходимо обеспечить постоянный доступ к адресам учреждений, в которые он может обратиться в случае, когда не соблюдаются его права. Адреса учреждений должны находиться на видном и общедоступном для несовершеннолетних месте, так, чтобы ознакомление с ними не было поставлено в зависимость от решения сотрудников полиции или представителей других служб.

Каждый ново принятый несовершеннолетний должен, по мере возможности, пройти обследование. Медицинское освидетельствование должно проводиться в приспособленном для этой цели помещении и должно надлежащим образом документироваться. Кроме того, учитывая сильный стресс, испытываемый несовершеннолетним непосредственно после задержания и во время пребывания в условиях изоляции, рекомендуется обеспечение ему психологической помощи.

Комнаты для несовершеннолетних следует оборудовать кроватями, обеспечивающими надлежащий отдых в ночное время. Кроме того, эстетика и оснащение всех остальных

¹⁵ ЕКПП – англ. СРТ

помещений, которыми пользуются несовершеннолетние, не могут быть для них источником дополнительного напряжения. Поэтому, следует создать условия для надлежащего выполнения повседневных действий.

Несовершеннолетние в обязательном порядке должны получать одежду, соответствующую для времени суток, белье и средства, предназначенные для поддержания личной гигиены.

Несовершеннолетним следует создать условия для того, чтобы соответствующую часть дня они проводили, участвуя в учебных, культурных и спортивных занятиях, в том числе, обеспечить 1 час занятий на свежем воздухе. Пассивное времяпрепровождение в закрытых спальнях должно максимальным образом ограничиваться.

4. Воспитательные центры для молодежи и Социально-терапевтические центры для молодежи

По мнению представителей Национального превентивного механизма, сотрудники таких учреждений должны умело вести себя с воспитанниками, чтобы не вызывать острых конфликтов и не повторять отрицательных образцов поведения, вынесенных из среды, в которой дети воспитывались. Все наказания, которые могут пошатнуть чувство собственного достоинства подопечного или вызвать лишение уважения к себе, должны быть запрещены. Представители Механизма считают, что коллективное наказание и наказание в виде удара или оскорбления несовершеннолетнего является неправильным и не должно применяться. Кроме того, применение наказания, заключающегося в выполнении физических упражнений или дополнительной работы, также является неправильным воздействием. По мнению представителей Механизма, такие виды наказания могут привести к искажению у несовершеннолетнего надлежащего образа труда, понимаемого как основная форма самостоятельного содержания, а также упражнений, направленных на улучшение физической формы.

Важным вопросом является также обеспечение воспитанникам учреждения надлежащего медицинского ухода. По мнению Национального превентивного механизма, зачисление в постоянный штат работников учреждений медсестры является необходимым, учитывая возможность совершения несовершеннолетними, например, самоповреждений и факт, что часть из них подвергается постоянной фармакотерапии психотропными препаратами.

Национальный превентивный механизм с 2009 г. стремится к тому, чтобы вопрос доступа несовершеннолетних к занятиям на свежем воздухе был урегулирован законом о производстве по делам несовершеннолетних, как одно из обязательных прав несовершеннолетнего, пребывающего в условиях изоляции. По мнению Национального превентивного механизма, правовое урегулирование должно гарантировать воспитанникам, содержащимся в

воспитательных и социально-терапевтическим центрах для молодежи, право на необходимую для здоровья, ежедневную, продолжающуюся, как минимум, час, прогулку (занятия) на свежем воздухе.

Воспитанникам должен быть обеспечен регулярный контакт с родственниками и лицами, не проживающими в центре. Любые ограничения в этой области должны быть обоснованы, и они должны применяться согласно соответственной процедуре. Национальный превентивный механизм неправильным считает положение, когда этот контакт зависит от степени социальной реабилитации несовершеннолетнего.

Исследуя материальные условия в центрах, Национальный превентивный механизм заметил, что отсутствие надлежащего их обеспечения касалось, главным образом, несовершеннолетних, являвшихся одновременно воспитанниками детских домов и воспитательных центров для молодежи. По мнению Механизма, правовое положение ребенка и факт, что он одновременно является воспитанником двух учреждений, подчиненных двум разным ведомствам, не должен влиять на обеспечение ему надлежащих бытовых условий в области предметов первой необходимости. Ни одно учреждение не может уклоняться от обязанностей, имеющих у него по отношению к ребенку. Кроме того, они должны тесно сотрудничать друг с другом, чтобы все виды воздействия были как можно более адекватны к положению ребенка.

Несовершеннолетним следует обеспечить постоянный доступ к адресам учреждений, в которые они могут обратиться в случае нарушения их прав. Даже если воспитанники имеют возможность поговорить о своих проблемах или конфликтных ситуациях на собрании или непосредственно с воспитателями и психологами, существование альтернативы и возможность обратиться с проблемой во внешнее учреждение, является очень существенной.

5. Исправительные дома и Центры содержания подростков

Национальный превентивный механизм считает, что важным элементом воздействия на несовершеннолетних, помещенных в исправительные дома и центры содержания подростков, является создание соответственной системы дисциплинирования и награждения. Не могут применяться другие дисциплинарные меры, чем те, которые установлены в положениях национального законодательства. Применение коллективной ответственности также является недопустимым. Проявление несовершеннолетними поведения, которое может свидетельствовать о другой сексуальной ориентации, не должно считаться дисциплинарным проступком.

Изоляция воспитанника в воспитательных целях должна продолжаться как можно короче и применяться в крайних случаях, когда другие методы воздействия оказались неэффективными. Палаты предварительного содержания должны быть оснащены подобным

образом, как другие жилые помещения, обеспечивая положительное зрительное восприятие. Кроме того, в них должна находиться мебель, позволяющая несовершеннолетним выполнять повседневные действия, в том числе, отдыхать. Несовершеннолетним, помещенным в палаты предварительного содержания, необходимо обеспечить право на учебу и контакты с родственниками в таком же объеме, как остальным воспитанникам. Во время пребывания подопечного в палате предварительного содержания ему предоставляется возможность чтения книг и газет и, продолжающихся один час упражнений на свежем воздухе. Желательным является частое общение с воспитателем, психологом и врачом. Все эти действия должны отмечаться в документации несовершеннолетнего.

Применение мер непосредственного принуждения должно осуществляться на основании положений закона и, разработанных на их основании процедур. Недопустимым является применение по отношению к несовершеннолетним защитного шлема.

Одним из факторов, влияющих на чувство безопасности лиц, лишенных свободы, является знание, имеющихся у них прав, правил функционирования центра, а также учреждений, в которые они могут обратиться в случае плохого отношения к ним. Поэтому Национальный превентивный механизм рекомендует органам юстиции подготовить справочник для воспитанников, помещенных в исправительные дома и центры содержания подростков, в котором будет содержаться информация о правовом положении несовершеннолетнего, его правах и обязанностях и учреждениях, в которые он может обратиться в случае, когда нарушаются его права. Унификации требуют также другие документы, касающиеся пребывания несовершеннолетних в исправительных домах и центрах содержания подростков, напр. правила внутреннего распорядка палаты предварительного содержания и изоляционной палаты.

Принимая во внимание факт, что пребывание несовершеннолетнего в учреждении это для него сложное испытание, понимание того, что у него есть близкие и поддерживание с ними отношений является очень востребованным и может положительно повлиять на дальнейшее функционирование несовершеннолетнего. Поэтому Национальный превентивный механизм считает, что необходимо стремиться к тому, чтобы этот контакт мог осуществляться как можно чаще, и не только с ближайшими членами семьи, но также с сестрами и братьями, родственниками или другими лицами, не пребывающими в учреждении.

Проверка корреспонденции воспитанников (как поступающей, так и отправляемой) должна осуществляться в пределах, предусмотренных законом. Недопустимой является проверка корреспонденции несовершеннолетних, адресованной таким институтам, как Уполномоченный по правам ребенка или Защитник прав человека Республики Польша.

По мнению Национального превентивного механизма, каждому воспитаннику следует обеспечить свободу совести и вероисповедания, которая охватывает свободу исповедания или

принятия религии по собственному выбору. Следует также запретить принуждение к участию в религиозных практиках.

6. Вытрезвители

Национальный превентивный механизм рекомендует прекращение применения принудительного раздевания пациентов вытрезвителей, так как это может привести к унижительному обращению с ними. Необходимо также обращать внимание на то, чтобы работники вытрезвителя были более чуткими в своем поведении с содержащимися в нем людьми и уважали их человеческое достоинство. Кроме того, всем, чья одежда не годится к использованию, следует обеспечить сменную одежду, полностью закрывающую интимные части тела.

Состояние некоторых посещаемых учреждений показало большой износ зданий, как снаружи, так и внутри. Поэтому Национальный превентивный механизм во всех таких случаях рекомендовал проведение генеральных ремонтов, которые улучшат бытовые условия.

Инспекторы НПМ рекомендовали также оснащение посещенных вытрезвителей оборудованием для людей с ограниченными физическими возможностями.

Медицинский уход за лицами в нетрезвом состоянии должен осуществляться в приспособленном для этого помещении и надлежащим образом документироваться. Чтобы обследование проводилось без нарушения интимности пациента, оно должно осуществляться в закрытом от посторонних глаз помещении, только в присутствии необходимого медицинского персонала. Учитывая специфику учреждения, важной является надлежащая комплектация аптечки медикаментами с действительным сроком годности и оснащение учреждения реанимационной аппаратурой (дефибриллятор).

Понимание имеющихся прав является одной из основных гарантий против плохого обращения. Поэтому НПМ рекомендует составление и предоставление на видном для всех месте правил внутреннего распорядка, предназначенных для лиц, пребывающих в вытрезвителях.

Применение мер непосредственного принуждения должно осуществляться согласно действующим положениям закона, без унижения лиц, находящихся в нетрезвом состоянии. Все случаи применения мер непосредственного принуждения должны добросовестно документироваться. Кроме того, Национальный превентивный механизм рекомендует тщательное наблюдение за состоянием здоровья пациента (не реже, чем каждые 15 минут), по отношению, к которому были приняты меры непосредственного принуждения.

В связи с выявлением во время посещений случаев ненадлежащего обращения с пациентами персоналом учреждений, Национальный превентивный механизм рекомендует

систематическое обучение в области поведения с лицами в нетрезвом состоянии и применения мер непосредственного принуждения.

Национальный превентивный механизм рекомендует также руководителям вытрезвителей установление сотрудничества с психологами или терапевтами, обладающими комплексными знаниями в области лечения зависимости. Работа таких лиц должна быть направлена исключительно на проведение профилактических и мотивирующих бесед с пациентами.

7. Дома социального ухода

Так как применение мер непосредственного принуждения может привести к злоупотреблению и плохому обращению, Национальный превентивный механизм считает, что все сотрудники домов социального ухода должны проходить систематическое, комплексное обучение в области применения средств непосредственного принуждения, процедур поведения и обоснованности применения таких мер.

Для обеспечения надлежащей защиты жителей от плохого обращения, НПМ рекомендует вводить все устные и письменные жалобы и предложения в отдельный реестр.

Следует также принять необходимые меры, направленные на устранение возможностей нарушения права на интимность и человеческое достоинство во время проведения гигиенических процедур и справления постояльцами физиологических потребностей.

Важным вопросом является также проверка корректности бухгалтерского учета депозитных счетов жильцов, а также соблюдение правил распоряжения кураторами финансовыми средствами постояльцев.

8. Психиатрические лечебницы закрытого типа

Необходимо стремиться к улучшению обращения персоналом учреждения с пациентами. Строго должно требоваться отношение к пациенту как к конкретной личности и уважение его собственного достоинства. Любые проявления нарушения прав и свободы пациентов, такие как: ограничение выходов в туалет или помещение больных в застекленные «клетки», должны быть запрещены.

По мнению Механизма, особое внимание следует обратить на вопрос применения мер непосредственного принуждения, чтобы их использование не угрожало безопасности пациента, и каждый раз находило свое фактическое обоснование.

Рекомендации Национального превентивного механизма касались также обеспечения пациентам больниц надлежащих бытовых условий путем: устранения случаев размещения пациентов в коридорах, обеспечения надлежащих условий в санузлах.

Национальный превентивный механизм констатировал, что больным, по отношению, к которым применяется предупредительная мера в условиях основного предупреждения, пропуска следует предоставлять на таких же основаниях, как пациентам, пребывающим в учреждении на основании закона о защите психического здоровья.

Замечания Механизма вызывал также факт отсутствия в некоторых лечебницах трудотерапии. Представители НПМ подчеркивали, что необходимо расширить гамму терапевтического воздействия и не ограничиваться одной фармакотерапией.

Важным вопросом является организация системы приема, решения и учета письменных и устных жалоб пациентов, выполняющей требования действующего законодательства.

9. Учреждения для иностранных граждан

По мнению Национального превентивного механизма, осуществление надзора над телефонными переговорами, осуществляемыми иностранными гражданами и введение в служебную документацию номеров телефонов, на которые звонят заключенные, а также данных собеседников, является необоснованным вмешательством в общение с внешним миром.

Отдельной проблемой является слишком частое осуществление сотрудниками Пограничной службы детальных проверок жилых помещений. Национальный превентивный механизм непонятным считает использование для этих проверок служебной собаки. Кроме того, факт, что в стране иностранца имел место серьезный акт агрессии (напр. была сброшена бомба), не может являться основанием для таких действий, как усиление контроля с участием собаки, направленных против этого человека.

Национальный превентивный механизм счел необходимым создание для лиц лишенных свободы условий, гарантирующих обеспечение интимности во время выполнения гигиенических процедур. Поэтому он рекомендовал, чтобы душевые кабины были закрытыми или оснащенными ширмами, обеспечивающими моемуся человеку комфорт и уединение.

Национальный превентивный механизм обеспокоен помещением у дверей жилых камер информации о содержащихся в них иностранных гражданах. По мнению инспекторов, такой способ презентации персональных данных, пребывающих в камерах иностранных граждан, кажется необоснованным. Кроме того, он может нарушать их право на защиту персональных данных. Доступ к данной информации, кроме сотрудников Пограничной службы получают, таким образом, другие заключенные и третьи лица, пребывающие в Изоляторе, например с целью свидания.

Для заключенных очень важным является не только знание правил функционирования данного учреждения, но также учреждений, в которые можно обратиться в случае плохого отношения. Поэтому Национальный превентивный механизм рекомендовал предоставление адресов органов, учреждений и неправительственных организаций, занимающихся вопросами иностранных граждан и другой информации по правам и обязанностям заключенных. Такая информация должна быть общедоступной, чтобы за ней не приходилось обращаться к персоналу учреждения.

Ограничения возможности прогулки до одного часа в день и лишь редкие случаи продления этой прогулки, слишком тягостны, по мнению Механизма, для лиц содержащихся в учреждении. Поэтому следует обеспечить иностранным гражданам больше возможностей для ежедневных прогулок, не ограничивая их до минимума.

Представленные Вам рекомендации, основанные на текущей деятельности Национального превентивного механизма, являются лишь частью его активности. Поэтому, я должен представить Вам краткое изложение постулатов НПМ, завершившихся успехом.

Разговаривая с **иностранцами**, содержащимися в пенитенциарных учреждениях, мы чаще всего слышим жалобы на проблемы в общении с сотрудниками Тюремной службы, в том числе, с воспитателями, и на длительное (напр. в течение 6 месяцев) препятствование со стороны распорядительного органа в установлении письменной связи с близкими на родине. Они указывают также на назначение судом адвоката, который говорит исключительно на польском языке, тогда как они не владеют этим языком. В феврале 2010 г. Защитник прав человека Республики Польша обратился к Генеральному директору Тюремной службы с предложением, чтобы Центральное управление Тюремной службы создало пособие по правам лиц, лишенных свободы и обеспечило его перевод на более чем десять языков. 16 марта 2010 г., Генеральный директор Тюремной службы в ответ на многочисленные обращения Защитника прав человека Республики Польша по вопросу проблем с уведомлением заключенных иностранцев об имеющихся у них правах и обязанностях, сообщил о подготовке актуального пособия для заключенных иностранцев, с учетом предложений Защитника прав человека Республики Польша.

В связи с тем, что обязывающую силу утратило распоряжение Совета Министров от 1 февраля 2005 г. о детальных условиях и способе использования мер **непосредственного принуждения по отношению к несовершеннолетним, помещенным в исправительные дома, центры содержания подростков, воспитательные центры для молодежи, социально-терапевтические центры для молодежи** (Законодательный вестник № 25, поз. 203), Защитник прав человека Республики Польша обратил внимание Министра юстиции на пробел в праве и необходимость его устранения. В последствии нашего вмешательства Министерство юстиции в письме от 26 февраля 2010 г. уведомило нас о внедрении работ над

проектом нового подзаконного правового акта по данному вопросу. 7 марта 2011 г., выявленный нами пробел в праве был ликвидирован путем выдачи нового распоряжения.

В результате возобновляемых обращений Защитника прав человека Республики Польша а по вопросу отсутствия регулирования в области обеспечения несовершеннолетним во время пребывания в воспитательных и социально-терапевтических центрах для молодежи, права на **ежедневные занятия на свежем воздухе**, Министерство народного образования в письме от 23 декабря 2009 г. заверило, что требование обеспечения воспитанникам, как минимум, одного часа занятий на свежем воздухе, будет включено в положения образовательного законодательства.

Центральное управление Тюремной службы в связи с многократно заявляемой Защитником прав человека Республики Польша потребностью, разработало и разослало в пенитенциарные учреждения на территории всей страны **унифицированный сборник прав пациента тюремной службы здравоохранения под заглавием Информация о правах пациента – лица лишенного свободы**. В большинстве учреждений заключенным эта Информация была предоставлена. До настоящего времени в учреждениях использовался Кодекс прав пациента, содержащий регулирования не соответствующие положению пациента лишенного свободы.

Замеченные нами во время выполнения заданий НПМ проблемы, которые я Вам представил, надеюсь, ясным и понятным образом, а также общие результаты превентивных посещений, включены в **отчеты о деятельности НПМ**, составлять и распространять, которые мы обязаны на основании ст. 23 ФПКПП. Мы составляем квартальные и годовые отчеты. Годовые отчеты за предыдущие годы, как и вся другая информация, связанная с нашей деятельностью, находятся на сайте Защитника прав человека Республики Польша, закладка Национальный превентивный механизм, где заинтересованные лица могут следить за нашей активностью.

НЕЗАВИСИМЫ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕХАНИЗМ

В настоящее время в Республике Армения особое внимание уделяется созданию структур по защите прав человека и основных свобод. К тому же придается особое значение их соответствию известным принципам и нормам международного права и взятых международными обязательствами РА в этой области. К тому же это равно касается обеспечения выполнения обязательств, предусмотренных этими актами, как в конституции РА, так и в правовой практике.

Речь идет в основном о запрещении пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, об утверждении с этой целью гарантий обеспечения прав лиц. Вопрос приобретает большую значимость, когда имеются в виду те места, где люди лишены свободы.

В данном контексте имеют важное значение такие международные основные документы, как "О гражданских и политических правах", международное соглашение, конвенция ООН "Против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания", факультативный протокол к конвенции и т.д.

Из числа указанных актов особенно необходимо указать на принятый 18 декабря 2002 года Главной Ассамблеей ООН протокол к "Конвенцию против пыток и других жестоких бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания", который был ратифицирован национальным собранием РА 31 мая 2006 года.

Протокол предусматривает создание независимых национальных механизмов, которые должны иметь широкие полномочия и гарантии, связанные с беспрепятственным посещением и соответственным проведением расследований мест, где могут быть лица под запретом.

На основании вышеуказанного 08-го апреля 2008 года закон РА "О Защитнике прав человека" был дополнен статьей 6.1-ой, которым Защитник прав человека РА. / далее Защитник/ является "независимым национальным механизмом, определенным факультативным протоколом к "Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания".

В целях соответствия деятельности Защитника, как национального механизма, международному результативному опыту Защитником и его представителями подвергся системному изучению опыт осуществления посещений мест лишения свободы национальными

механизмами стран-членов Европейского Союза / Словения, Испания, Польша, Грузия и тт./, и в результате этого принципы составления докладов.

МЕТОДИКЕ ПОСЕЩЕНИЙ

Как независимый национальный механизм посещения, организованные представителями Защитника осуществляются после тщательной их подготовки. Подготовительный этап включает в себя сбор сведений о месте посещения с помощью общественных организаций, средств массовой информации, лиц, содержащихся ранее в этих местах, а также членов их семей, часто посещающих эти места юристов.

Предварительное решение о конкретной цели посещения, из чего и должно следовать действовать внезапно, или заранее уведомить управленческие органы данных мест.

Предварительно распределить предусмотренные работы между членами совершающей посещение группы, согласно их специальностям, характеру посещаемой местности, продолжительности посещения, на основе предварительных рассуждений выбирается руководитель группы.

Заранее решается вид и содержание работы проводимой с лицами, находящимися вне свободе. При выборе вида работы предпочтение дается той модели, которая будет более продуктивной для полного и объективного расследования ситуации.

Представление задач, связанных с посещением разных типов мест содержания в РА/вытрезвитель, учреждения, предусмотренные для несовершеннолетних, отделения милиции, психиатрические больницы, учреждения, предусмотренные для иностранцев/

Как независимый национальный механизм представителями Защитника осуществляются посещение действующих в Республике Армения криминальных уголовных учреждений, психиатрических больниц, детских домов, домов-интернатов, в действующие места содержания лиц, находящихся под арестом с целью выявления случаев пыток и другим жестоких бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения или случаев наказания, и пресечение их.

В Республике Армения вытрезвители не действуют.

В частности, в течении посещения в указанных учреждениях выявляются проблемы, связанные с перенаселенностью, санитарно-гигиеническими условиями, медицинскими обслуживанием, с предоставлением пищи, с психологическими задачами, связанными с межличностными конфликтами, а также другие задачи.

Во время посещения мест содержания лиц представителями Защитника, как независимого национального механизма, со стороны представителей администраций не

проявляются преграды. Хотя в группы осуществляющие посещения всегда вовлечены психолог и социолог, все же остается нерешенным- вопрос об объективном выяснении истины ситуации посредством беседы с лицами лишенными свободы, что обусловлено отсутствием доверия.

Seminarium w Warszawie – 7-9 maja 2011 r.
Семинар в Варшаве – 7-9 июня 2011 г.

Seminarium w Erywaniu – 27-29 września 2011 r.
Семинар в Ереване – 27-29 сентября 2011 г.

